

SIVAS CUMHURİYET ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Sanat Tarihi Ana Bilim Dalı

BEHRAM PAŞA HANI VE RESTORASYONU

Yüksek Lisans Tezi

Buğrahan KARAMAN

Sivas
Ekim 2019

SİVAS CUMHURİYET ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Sanat Tarihi Ana Bilim Dalı

BEHRAM PAŞA HANI VE RESTORASYONU

Yüksek Lisans Tezi

Buğrahan KARAMAN

Tez Danışmanı:
Dr. Öğr. Üyesi Ebru BİLGET FATAHA

Sivas
Ekim 2019

KABUL VE ONAY

Üniversite: : Sivas Cumhuriyet Üniversitesi
Enstitü : Sosyal Bilimler Enstitüsü
Ana Bilim Dalı : SANAT TARİHİ ANA BİLİM DALI
Tezin Başlığı : Behram Paşa Hanı ve Restorasyonu
Savunma Tarihi : 03.10.2019
Danışmanı : Dr. Öğretim Üyesi Ebru BİLGET FATAHA

Unvanı - Adı Soyadı

İmza

Jüri Başkanı : Prof. Dr. Erdal ESER

Üye : Doç. Dr. Sultan Murat TOPÇU

Üye : Dr. Öğretim Üyesi Ebru BİLGET FATAHA

Oy Birliği

Oy Çokluğu

Buğrahan KARAMAN tarafından hazırlanan Behram Paşa Hanı ve Restorasyonu başlıklı tez, kabul edilmiştir./..../.....

Prof. Dr. Ahmet ŞENGÖNÜL
Enstitü Müdürü

ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI

Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü bünyesinde hazırladığım bu Yüksek Lisans tezinin bizzat tarafımdan ve kendi sözcüklerimle yazılmış orijinal bir çalışma olduğunu ve bu tezde;

1. Çeşitli yazarların çalışmalarından faydalandığımda bu çalışmaların ilgili bölümlerini doğru ve net biçimde göstererek yazarlara açık biçimde atıfta bulunduğumu;
2. Yazdığım metinlerin tamamı ya da sadece bir kısmı, daha önce herhangi bir yerde yayımlanmışsa bunu da açıkça ifade ederek gösterdiğimi;
3. Başkalarına ait alıntılanan tüm verileri (tablo, grafik, şekil vb. de dahil olmak üzere) atıflarla belirttiğimi;
4. Başka yazarların kendi kelimeleriyle alıntıladığım metinlerini, tırnak içerisinde veya farklı dizerek verdiğim yine başka yazarlara ait olup fakat kendi sözcüklerimle ifade ettiğim hususları da istisnasız olarak kaynak göstererek belirttiğimi,

beyan ve bu etik ilkeleri ihlal etmiş olmam halinde bütün sonuçlarına katlanacağımı kabul ederim.

31.../10/2019

Buğrahan KARAMAN

ÖN SÖZ

Tarihi çağlardan itibaren, insanoğlu varoluş mücadelesi verirken daima mimari yapılar ve inşa tekniklerinden faydalanmışlardır. İlk olarak karşımıza çıkan barınma ihtiyacı beraberinde savunma, sosyal, dini ve ticari yapıları da beraberinde getirmiştir. Türk sultanlarının ve beylerinin, Anadolu coğrafyasına yapmış oldukları akınlar neticesinde bölgeler ele geçmiş, göçer halk bu topraklara yerleştirilerek, sömürge anlayışı olmadan kolonizasyon oluşturulmuştur. Maddi gücü bulunan devlet büyükleri bu topraklar üzerinde banilik görevini üstlenmiş ve halkın gereksinimlerine göre imar faaliyetlerinde bulunmuşlardır. Kentin sosyal kimliğinin oluşması, insanların ihtiyaçlarının karşılanması, bunun yanında kent dokusunun oluşması için külliyeler, ibadethaneler, şifahaneler, dini ilim ve pozitif bilimlerin aktarıldığı, araştırıldığı medreseler, devlet politikasının en önemli kısmı olan ticaret ve bunun yanında gerek şehirler arası, gerek şehir içi ticari faaliyetlerin sorunsuz bir şekilde işlenmesi, kervanların uzun yolculukları, şehir içi maddi-ticari alım-satımın yapıldığı, konaklama imkanı sunan türdeş kervansaraylar ve hanlar.

Konumuz olan Behram Paşa Hanı, şehir içinde faaliyet gösteren, insanlar arasında her türlü malın alım-satımının yapıldığı, ayrıca konaklama imkanı sunan bir handır. 1576 yılında inşa edilmiş olan yapı, dönemin Sivas valisi Behram Paşa tarafından yaptırılmıştır. Plan ve tipolojisi itibariyle Klasik dönem özellikleri taşımaktadır. Yapım kitabesi günümüze gelememiştir. Kareye yakın dikdörtgen planlı, açık avlulu, üç yönden revaklı, üzeri örtülü ahırlı ve iki katlıdır. Hanın eyvan biçimli, basık kemerli giriş kapısının üzerindeki kitabe anlatıldığı üzere yapının M. 1898 yılında askeri süvari kışlası olarak işlevi değiştirilmiştir. Cumhuriyet tarihinden sonra, depo, jandarma hizmetleri ve askeri karakol, münferit alım-satım, öğrenci yurdu ve mermer kesimhanesi olarak kullanılmıştır.

Vakıflar Bölge Müdürlüğü'nce gerçekleştirilen, “Yap, İşlet, Devret” ihalesi neticesinde, son restorasyon Duman Kardeşler A.Ş'nin önderliğinde 2016 yılında başlanıp, 2018 yılında tamamlanmıştır. Yapı şuanda; butik otel, kafe ve restoran olarak hizmet vermektedir.

Araştırmamıza, 16. yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu'nun siyasal, sosyal ekonomik durumu ile başladığımız çalışmaya eserin mimari özelliklerini inceledikten sonra yapının geçirmiş olduğu projeli restorasyon aşamalarını sıralı ve detaylı olarak anlatılmaya çalışılmıştır.

Çalışmamız sırasında gerekli olan planlamalar ve araştırmalar ile desteğini esirgemeyen, tertipli ve düzgün çalışmamı sağlayan, bana yol gösteren sayın tez danışmanım, Dr. Öğr. Üyesi Ebru BİLGET FATAHA'ya sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Ayrıca lisans ve yüksek lisans eğitim hayatım boyunca yardımlarını esirgemeyen, her türlü sorunlarımda çözüm üreten kıymetli hocalarımdan; bölüm başkanımız Prof. Dr. Erdal ESER'e ve Dr. Öğr. Üyesi Meryem ACARA ESER'e de teşekkürü borç bilirim.

Buğrahan KARAMAN

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	i
KISALTMALAR	vii
ŞEKİL LİSTESİ	ix
FOTOĞRAF LİSTESİ	xi
ÖZET	xxv
ABSTRACT	xxvii
1.GİRİŞ	1
2. 16. YÜZYILDA OSMANLI DEVLETİ'NİN SİYASİ, SOSYAL, EKONOMİK DURUMU VE ŞEHİR HAYATI	3
2.1. Siyasi Durum	3
2.2. Sosyal, Ekonomik Durum, Şehir Hayatı ve Nüfus.....	9
3. BANİLİK VE BEHRAM PAŞA	29
4. BEHRAM PAŞA HANI	33
4.1. Yapının Tarihçesi	35
4.2. Mülkiye Durumu ve Yapının Vakfiyesi	36
4.3. Son Restorasyondan Önce Esere Uygulanan Müdahaleler	39
4.4. Hanın Genel Tanımı	61
4.5. Yapının Plan Özellikleri	76
4.5.1. Zemin Kat Planı	78
4.5.2.1. Kat Planı	85
4.6.1. Güneydoğu Cephesi	88
4.6.2. Kuzeydoğu Cephesi	89
4.6.3. Kuzeybatı Cephesi	89
4.6.4. Güneybatı Cephesi	90
4.6.5. Avlu Cepheleri	91
4.6.5.1. Güneydoğu Avlu Cephesi	92
4.6.5.2. Kuzeydoğu Avlu Cephesi	92
4.6.5.3. Kuzeybatı Avlu Cephesi	95
4.6.5.4. Güneybatı Avlu Cephesi	95
4.7. Hanın Strüktürel Özellikleri	96
4.7.1. Duvarlar	96

4.7.2. Taşıyıcı Ayaklar.....	97
4.7.3. Kemerler	97
4.7.4. Tonozlar ve Kubbeler	97
4.7.5. Yapım Tekniği Ve Malzeme.....	97
4.8. Hanın Mimari Öğeleri	98
4.8.1. Pencere ve Kapılar	98
4.8.2. Nişler ve Ocaklar	103
4.8.3. Merdivenler.....	107
4.8.4. Baca ve Saçaklar	107
4.8.5. Bezeme Programı.....	109
5. YAPININ RESTORASYON AŞAMALARI.....	123
5.1. Duvarlar	123
5.1.1. Ocak Nişlerinin Özgün Malzeme İle Özgün Hale Getirilmesi	123
5.1.2. Açılan Ocak Nişlerinin ve Mazgal Pencereilerin Çelik Kafesle Güçlendirilmesi.....	125
5.1.3. Temel Güçlendirme Çalışmaları	129
5.1.4. Alçıpan Duvar Yapılması	135
5.1.5. Bodrum Kat Yapılması	136
5.1.6. Baca Boşluğundan Tesisat Borusu Geçirilmesi.....	143
5.1.7. Alçıpan Üzerine Fayans Yapılması	144
5.1.8. Ahşap Yaşamak Yapılması.....	145
5.1.9. Demir Kancaların Bulunduğu Mahalde Korunması	145
5.1.10. Eklenti Bina ve Jeneratör Odasının Yapılması	146
5.1.11. Taş Ayakların Çelik Kasnak İle Güçlendirilmesi	150
5.1.12. Havalandırma Şaftı Yapılması.....	151
5.1.13. Kanal Açma	152
5.2. Doğramalar	155
5.2.1. Restitüsyona Göre Ahşap Doğrama ve Pencere Yapılması	155
5.2.2. Restitüsyona Göre Ahşap Doğrama Kapı Yapılması.....	156
5.2.3. Kemer Arasını Cam Konstrüksiyon İle Kapatma ve Kapı Açma	158
5.2.4. Şebekelerin Korunabilecek Vasıfta Olanların Korunması – Değilse Projesine Göre Yapılması	160
5.3. Döşemeler.....	162
5.3.1. Projesine Göre Ahşap Döşeme Rabıta İle Kaplanması.....	162

5.3.2. Restitüsyona Göre Doğal Taş Döşeme Yapılması.....	164
5.3.3. Özgün Doğal Taş (Sal Taşı) Döşemenin Cam Konstrüksiyon İle Korunması.....	168
5.3.4. Islak Hacimlerin Seramikle Kapatılması	169
5.3.5. Kullanılabilir Merdiven Basamakların Onarılması.....	170
5.3.6. Kullanılmaz Merdiven Basamaklarının Onarılması	171
5.3.7. Tesisatların Zemin Kaplamasının Altından Geçirilmesi	171
5.3.8. Traverten ve Küp Taşı İle Taban Kaplaması Yapılması.....	173
5.4. Tavanlar	175
5.4.1. Tonozların Enjeksiyon Uygulaması İle Güçlendirilmesi.....	175
5.4.3. Özgün Malzeme İle Sıvama.....	180
5.4.4. Taş Kemerlerin Temizlenerek Korunması.....	183
5.4.5. Özgün Doku Olan Harman Tuğlasıyla Tavan Yenileme.....	184
5.4.6. Betonarme Tavan Döşemenin Kaldırılması.....	185
5.4.7. Ahşap Tavan Kaplamasının Kaldırılması	186
5.4.8. Alçıpan Tavan Uygulaması	187
5.4.10. Beton Şapın Kaldırılması.....	189
5.4.11. Duman Algılayıcı Dedektörün Konulması	190
5.5. Cepheler.....	190
5.5.1. Arap Sabunu İle Yıkama ve Kumlama Yöntemleri İle Yüzeylerin Temizlenmesi.....	190
5.5.2. Taşıyıcı Özelliğini Yitirmiş Taşların Yenilenmesi.....	193
5.5.3. Drenaj Yapılması	194
5.5.4. Çatlaklara Enjeksiyon Uygulaması Yapılması	197
5.5.5. Söve Tamiratları ve Özgün Sövelere Uygun Söve Yapılması	198
5.5.6. Mekanik Dikiş İle Güçlendirme Uygulaması	200
5.5.7. Çimento Esaslı Derzlerin Sökülmesi	202
5.5.8. Hidrolik Kireç Katkılı Harç İle Derz Yenilenmesi.....	203
5.5.9. Ahşap Korkuluk Yapılması	205
5.5.11. Ahşap Takozların Kaldırılarak Kesme Taşların Tamamlanması.....	206
5.5.12. Nitelikli Sıvanın Ahşap Çerçevesi Cam İçerisinde Korunması	206
5.5.13. Dolu Harman Tuğlanın Korunması	207
5.5.14. İstinat Duvarının Yapılması.....	209
5.5.15. Kapatılmış Pencereilerin Açılması	211

5.5.16. Kuzeybatı Cepheye Kapı Açılması	211
5.5.17.Yapının Kitabesinin Restorasyonu	213
5.6. Çatı.....	214
5.6.1. Mozaik Döşemenin El Aletleriyle Kaldırılması	214
5.6.2. Projeye Göre Dolgu, Yalıtım ve Döşeme Uygulaması	217
5.6.3. Asansör ve Alüminyum Cam Konstrüksiyon Hareketli Çatı Yapılması	225
5.6.4. Örtüye Hatıl Yapılması	228
5.6.5. Çörten Yenileme	231
5.6.6. Silme Tamirâtı	233
5.6.7. Yeni Baca Yapılması	234
6. BEHRAM PAŞA HANI'NIN GÜNÜMÜZDEKİ DURUMU.....	237
7. DEĞERLENDİRME.....	245
7.1. Şehir İçi Hanlarında Plan.....	250
7.2. Malzeme – Teknik	254
7.3. Cephe Düzeni	255
7.4. Taşıyıcı Sistemler	260
7.5. Örtü Sistemi.....	261
7.6. Süsleme.....	262
8. SONUÇ.....	265
KAYNAKÇA	267
EKLER.....	273
Ek 1: Behram Paşa Hanı Tescil Fotoğrafi.....	273
Ek 2: Vakıf defterinde mevcut olan belge / Defter nu: 3, Sayfa nu: 172, Sayı nu: 739 S.V.B.M.A.	274
Ek 3: Vakıf defterinde yer alan belge/ Defter nu: 4, Sayfa nu: 4, Sayı nu: 394 S.V.B.M.A.	276
Ek 4: Sivas Ahkam Defterinde yer alan belge/ Defter nu: 3, Sayfa nu: 113, S.V.B.M.Y.A.....	278
Ek 5: 1959 tarihli yazışmalar / S.V.B.M.A	280
Ek 6: 1968 tarihli yazışma / S.V.B.M.A.....	281
Ek 7: 1968-1976 dönemi kira sözleşmeleri / S.V.B.M.A.....	282
Ek 8: 1976 tarihli tutanak / S.V.B.M.A	283
Ek 9: 1976 tarihli yazışmalar ve 1976 – 1982 dönemi arası kira sözleşmeleri / S.V.B.M.A	284

Ek 10: 1982-1983 tarihli ihtarnameler ve 1983 tarihli tutanak / S.V.B.M.A.....	285
Ek 11: 1983-1984 tarihli kira sözleşmeleri ve yazışmalar /S.V.B.M.A.....	286
Ek 12: 1985 – 1987 dönemi kira sözleşmeleri / S.V.B.A.)	287
Ek 13: 1987 tarihli yazışma ve yenilenen kira sözleşmesi / S.V.B.M.A.....	288
Ek 14: 1988 tarihli feragatname ve 1989 -1990 dönemi kira sözleşmeleri / S.V.B.M.A.	289
Ek 15: 1982 tarihli yazışma ve 1992 – 1996 dönemini kapsayan kira sözleşmesi (S.V.B.M.A.).....	290
Ek 16: Behram Paşa Hanı ile ilgili davalara ilişkin yazılı belgeler / S.V.B.M.A.	291
Ek 17: Behram Paşa Hanı ile ilgili rapor / S.V.B.M.A.	292
Ek 18: Behram Paşa Hanı - Duman Kardeşler Firması'nın ve Sivas Vakıflar Bölge Müdürlüğü'nün arasında imzalanan kira işine ait sözleşme	293
Ek 19: Behram Paşa Hanı - Duman Kardeşler Firması'nın ve Sivas Vakıflar Bölge Müdürlüğü'nün arasında imzalanan kira işine ait sözleşme	294
Ek 20: Behram Paşa Hanı - Duman Kardeşler Firması'nın ve Sivas Vakıflar Bölge Müdürlüğü'nün arasında imzalanan kira işine ait sözleşme	295
Ek 21: Behram Paşa Hanı - Duman Kardeşler Firması'nın ve Sivas Vakıflar Bölge Müdürlüğü'nün arasında imzalanan kira işine ait sözleşme	296
Ek 22: Behram Paşa Hanı - Duman Kardeşler Firması'nın ve Sivas Vakıflar Bölge Müdürlüğü'nün arasında imzalanan kira işine ait sözleşme	297
Ek 23: Behram Paşa Hanı - Duman Kardeşler Firması'nın ve Sivas Vakıflar Bölge Müdürlüğü'nün arasında imzalanan kira işine ait sözleşme	298
Ek 24: Behram Paşa Hanı - Duman Kardeşler Firması'nın ve Sivas Vakıflar Bölge Müdürlüğü'nün arasında imzalanan kira işine ait sözleşme	299
Ek 25: Behram Paşa Hanı - Duman Kardeşler Firması'nın ve Sivas Vakıflar Bölge Müdürlüğü'nün arasında imzalanan kira işine ait sözleşme	300
Ek 26: Behram Paşa Hanı - Duman Kardeşler Firması'nın ve Sivas Vakıflar Bölge Müdürlüğü'nün arasında imzalanan kira işine ait sözleşme	301
Ek 27: Behram Paşa Hanı - Duman Kardeşler Firması'nın ve Sivas Vakıflar Bölge Müdürlüğü'nün arasında imzalanan kira işine ait sözleşme	302
Ek 28: Behram Paşa Hanı - Duman Kardeşler Firması'nın ve Sivas Vakıflar Bölge Müdürlüğü'nün arasında imzalanan kira işine ait sözleşme	303
Ek 29: Behram Paşa Hanı - Duman Kardeşler Firması'nın ve Sivas Vakıflar Bölge Müdürlüğü'nün arasında imzalanan kira işine ait sözleşme	304
ÖZ GEÇMİŞ.....	305

KISALTMALAR

Bk.	:bakınız
C.	:Cilt
Çev.	:Çeviren
Haz.	:Hazırlayan
KBY	:Kültür Bakanlığı Yayınları
M.	:Miladi tarih
MEB	:Milli Eğitim Bakanlığı
Nu	:Numara
Ö.	:Ölüm tarihi
S.	:Sayı
s.	:Sayfa
SBE	:Sosyal Bilimler Enstitüsü
TTK	:Türk Tarih Kurumu
Vb.	: Ve benzer(ler)i
Yay.	:Yayınevi, Yayınları
yy.	:Yüzyıl”
S.V.B.M.A.	:Sivas Vakıflar Bölge Müdürlüğü Arşivi
S.V.B.M.F.A.	: Sivas Vakıflar Bölge Müdürlüğü Fotoğraf Arşivi
S.B.İ.D.A.	: Sivas Belediyesi İmar Dairesi Arşivleri

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 1 : 17. yüzyıl sonlarına doğru Osmanlı Devleti'nin toprakları.....	9
Şekil 2 : Hareketli örtünün çizimi.....	226
Şekil 3 : Bergama Taş Han planı (Semiz 2007).....	251
Şekil 4 : Gazi Hüsrev Bey Taş Han Planı (Semiz 2007)	252
Şekil 5 : Gümrük Hanı ve yakın çevresi (Semiz 2007)	252
Şekil 6 : Diyarbakır Deliller Hanı planı (Semiz 2007)	253

FOTOĞRAF LİSTESİ

Fotoğraf 1: Kurşunlu Hamamı	34
Fotoğraf 2: Ahi Emir Ahmed'in türbesi.....	34
Fotoğraf 3: Behram Paşa Hanı'nın 1898 yılına ait kitabesi.....	35
Fotoğraf 4: Behram Paşa Hanı ve Güneybatısında bulunan Kurşunlu Hamamı.....	37
Fotoğraf 5: Behram Paşa Hanı giriş eyvanı / II. Abdulhamit fotoğraf arşivi.....	40
Fotoğraf 6: Behram Paşa Hanı'nın 12.06.1927 tarihli görseli. / S.V.B.M.F.A.....	41
Fotoğraf 8: Kuzeybatı avlu cephesine bakış / S.V.B.M.F.A.....	42
Fotoğraf 9: Güneybatı avlu cephesinin kuzeybatı yönündeki bölümü (S.V.B.M.F.A.)	43
Fotoğraf 10: Güneybatı avlu cephesinin doğu yönündeki bölümü / S.V.B.M.F.A.	43
Fotoğraf 11: Örülerek kapatılan ocak nişi.....	44
Fotoğraf 12: Örülerek kapatılan pencere açıklığı	44
Fotoğraf 13: Behram Paşa Hanı güneydoğu cephesi / S.V.B.M.F.A.....	45
Fotoğraf 14: Behram Paşa Hanı'nın kuzeydoğu cephesi / S.V.B.M.F.A	46
Fotoğraf 15: Behram Paşa Hanı ve Kurşunlu Hamamı'nın 1964 tarihli imar planı ölçümleri / S.B.İ.D.A.	47
Fotoğraf 16: Behram Paşa Hanı ve yakın çevresinin 1964 tarihli imar planı / S.B.İ.D.A.	48
Fotoğraf 17: Behram Paşa Hanı ve yakın çevresinin 1964 tarihli tespitlere göre hazırlanan imar paftası / S.B.İ.D.A.....	49
Fotoğraf : 18 Avlunun güney köşesinden kuzeybatı ve kuzeydoğu cephelere bir bakış / S.V.B.M.F.A.	51
Fotoğraf 19: Avlunun batı köşesinden bir bakış / S.V.B.M.F.A.....	51
Fotoğraf 20: Güneydoğu avlu cephesine örtüden bir bakış / S.V.B.M.F.A.....	52
Fotoğraf 21: Güneydoğu cephesinin kuzeydoğu kanadı / S.V.B.M.F.A.	52
Fotoğraf 22: Kuzeydoğu cephesinin doğu yönüne bir bakış / S.V.B.M.F.A.	53
Fotoğraf 23: Avlu giriş koridorunun kuzeydoğu yönündeki açıklıklar / S.V.B.M.F.A.	54
Fotoğraf 24: Hanın 1. katı güneybatı revaka bir bakış / S.V.B.M.F.A	54
Fotoğraf 25: Hanın 1. katı güneydoğu revakın kuzeydoğu bölümü / S.V.B.M.F.A	55

Fotoğraf 26: Hanın ahır girişindeki yıkık tonoz üzerinde yer alan betonarme döşeme / S.V.B.M.F.A.	55
Fotoğraf 27: Ahırın içindeki taşıyıcı ayaklar / S.V.B.M.F.A.....	56
Fotoğraf 28: Zemin kat kuzeydoğu revak / S.V.B.M.F.A.....	56
Fotoğraf 29: 1978-1980 tarihleri arası Behram Paşa Hanı'nın onarımına ilişkin çizim.....	58
Fotoğraf 30: Hanın Kuzeydoğu revakının yeniden onarılması sırasında bir görsel./S.V.B.M.F.A.	59
Fotoğraf 31: Güneybatı avlu cephesinden, kuzeybatı cephesine bakış / S.V.B.M.F.A.	59
Fotoğraf 32: Örtünün kuzeybatı bölümünde yarım bırakılmış bir beton kaplama detayı / S.V.B.M.F.A.	60
Fotoğraf 33: Behram Paşa Hanı'na genel bir bakış	62
Fotoğraf 34: Behram Paşa Hanı'na öğretmen evinden bir bakış	62
Fotoğraf 35: Behram Paşa Hanı'nın yakın çevresindeki 1960 tarihli konut ve ticari alan yerleşimi (Semiz 2007: 147)	63
Fotoğraf 36: Behram Paşa Hanı ve Kurşunlu Hamamı'nın vaziyet planı (Semiz 2007: 552)	64
Fotoğraf 37: 19. yüzyıl başlarında Sivas'ta Behram Paşa Hanı ve yakın çevresi (Semiz 2007: 146).....	65
Fotoğraf 38: Behram Paşa Hanı ve Kurşunlu Hamamı'nın hava fotoğrafı.....	66
Fotoğraf 39: Hanın taç kapısı.....	67
Fotoğraf 40: Hanın Kuzeybatı cephesine ve ahır bölümünün girişine bir bakış.....	68
Fotoğraf 41: İç avluya ve revaklara bir bakış.....	68
Fotoğraf 42: Behram Paşa Hanı'nın taşıyıcı ayakların derz aralarındaki halka.....	69
Fotoğraf 43: Güneydoğu avlu cephesindeki 1.kata çıkan merdivenler.....	70
Fotoğraf 44: Kuzeybatı avlu cephesindeki 1.kata çıkan çift kanatlı merdiven.....	70
Fotoğraf 45: Behram Paşa Hanı'nın ahır girişi	71
Fotoğraf 46: Behram Paşa Hanı 1.kat güneydoğu odalar.	71
Fotoğraf 47: Kuzeydoğu cephesi 1.kat odaların pencere şebekeleri.....	72
Fotoğraf 48: Güneydoğu cephesi zemin kat odaların mazgal pencereleri	73
Fotoğraf 49: Beşik tonoz ile örtülmüş bir oda	73

Fotoğraf 50: Çatıya çıkış bölümü	74
Fotoğraf 51: Örtünün mozaik kaplı fotoğrafı.....	75
Fotoğraf 52: Örtünün mozaik kaplı fotoğrafı.....	75
Fotoğraf 53: Behram Paşa Hanı'nın ana kapısı	76
Fotoğraf 54.1: Behram Paşa Hanı zemin kat planı	77
Fotoğraf 54.2: Behram Paşa Hanı 1.kat planı	77
Fotoğraf 55: Behram Paşa Hanı'nın örtüsünde yer alan baca temelleri	78
Fotoğraf 56: Behram Paşa Hanı'nın tonozlu giriş eyvanı.....	79
Fotoğraf 57: Hanın içerisinde sergilenen taç kapının ahşap kanatları	79
Fotoğraf 58: 2011 yılında belediyenin yaptığı çalışmalar sırasında ortaya çıkan kaplamalar.....	80
Fotoğraf 59: Destekleyici kemer.....	81
Fotoğraf 60: Behram Paşa Hanı'nın iç avlusu ve güneydoğu cepheye bakış	82
Fotoğraf 61: Behram Paşa Hanı'nın ahır içinden kuzeydoğu bölümüne bakış.....	84
Fotoğraf 62: Han ağası odasına güneybatı revak kanadından çıkış	85
Fotoğraf 63: Behram Paşa Hanı'nın 1.kat kuzeybatı revakı	86
Fotoğraf 64: Behram Paşa Hanı'nın Kuzeydoğu cephesinde bulunan açıklık.....	87
Fotoğraf 65: Behram Paşa Hanı kuzeybatı ve güneydoğu cephesi	90
Fotoğraf 66: Behram Paşa Hanı güneybatı cephesi	91
Fotoğraf 67: Behram Paşa Hanı kuzeydoğu cephesi, 1980 yılı restorasyon öncesi görseli / S.V.B.M.F.A.	92
Fotoğraf 68: Behram Paşa Hanı kuzeydoğu cephesi, 1980 yılı restorasyon öncesi görseli / S.V.B.M.F.A.	93
Fotoğraf 69: Behram Paşa Hanı kuzeydoğu cephesi, 1980 yılı restorasyon öncesi görseli / S.V.B.M.F.A.	93
Fotoğraf 70: Behram Paşa Hanı kuzeydoğu cephesi, 1980 yılı restorasyon öncesi görseli / S.V.B.M.F.A.	94
Fotoğraf 71: Behram Paşa Hanı kuzeydoğu cephesi 1984 yılına ait bir fotoğraf....	94
Fotoğraf 72: Kuzeybatı cephesine bakış.....	95
Fotoğraf 73: Behram Paşa Hanı güneybatı avlu cephesine bir bakış.....	96
Fotoğraf 74: Hanın Kuzeydoğu cephesinde bulunan farklı form ve kotlardaki pencere şebekeleri.....	99

Fotoğraf 75: Dikdörtgen formlu pencere şebekelerinden birine bakış.	100
Fotoğraf 76: Zemin kat güneybatı duvar revaka açılan pencere	100
Fotoğraf 77: 1.kat güneybatı bölümden revaka çıkış	101
Fotoğraf 78: Basık kemerli oda kapısı	102
Fotoğraf 79: Tuğla örgülü basık kemer formu	102
Fotoğraf 80: Zemin kat odalardan güneybatı duvarındaki pencere ve hemen altında yer alan tuğla kemerli niş	103
Fotoğraf 81: Niş bölümü tespit edilen odadan fotoğraf.	104
Fotoğraf 82: Ocak bölümlerinin yıkılarak odalar arası geçiş sağlanması. Geçişlerdeki islerden bu bölümlerin ocak nişi olduğunu anlıyoruz....	105
Fotoğraf 83: Ocakların yıkılarak odalar arası geçiş sağlanması	106
Fotoğraf 84: Zemin kat güneydoğu duvar diğer odaya kemerli geçiş	106
Fotoğraf 85: Behram Paşa Hanı'ndaki ocak bacalarından birine bakış	107
Fotoğraf 86: Örtüden toprak alma sırasında ortaya çıkan baca temelleri	108
Fotoğraf 87: Güneydoğu cephesi han ağası odası saçağı	108
Fotoğraf 88: Behram Paşa Hanı batı köşesindeki saçak silmeleri	109
Fotoğraf 89: Behram Paşa Hanı'nın ana giriş cephesi olan güneydoğu cephesi ...	110
Fotoğraf 90: Güneydoğu cephesinin giriş bölümünün her iki yanında da yer alan sütunçeler	111
Fotoğraf 91: Behram Paşa Hanı giriş cephesinin güneybatı köşesinde yer alan sütünce detayı	111
Fotoğraf 92: Behram Paşa Hanı giriş cephesinin kuzeydoğu köşesinde yer alan sütünce detayı	112
Fotoğraf 93: Sütünce başlık detayı	112
Fotoğraf 94: Behram Paşa Hanı kemerli girişin üst ve yan detayları	113
Fotoğraf 95: Behram Paşa Hanı güneydoğu cephedeki pencerelerin yanlarında yer alan sütünce detayları	114
Fotoğraf 96: Behram Paşa Hanı Güneydoğu cephesinin güneybatısında yer alan pencere detayı	115
Fotoğraf 97: Behram Paşa Hanı güneydoğu cephesinin kuzeydoğusundaki pencere detayı	116

Fotoğraf 98: Behram Paşa Hanı güneydoğu cephesinin güneybatısında yer alan kuyruk başı günümüze gelememiş aslan kabartması.....	116
Fotoğraf 99: Behram Paşa Hanı Güneydoğu cephesinin kuzeydoğusunda yer alan aslan kabartması.....	117
Fotoğraf 100: Behram Paşa Hanı güneydoğu cephesinin merkezinde ve köşelerinde yer alan rozetler	117
Fotoğraf 101: Behram Paşa Hanı'nın güneydoğu avlu cephesinin köşelerinde yer alan rozetler.....	118
Fotoğraf 102: Behram Paşa Hanı güneydoğu avlu cephesinin güneybatısında yer alan rozet detayı.....	118
Fotoğraf 103: Behram Paşa Hanı güneydoğu avlu cephesinin kuzeydoğu köşesinde yer alan rozet detayı.....	119
Fotoğraf 104: Behram Paşa Hanı güneydoğu avlu cephesindeki konsol detayı	120
Fotoğraf 105: Behram Paşa Hanı güneydoğu avlu cephesindeki konsol detayı	120
Fotoğraf 106: Behram Paşa Hanı güneydoğu avlu cephesindeki konsol detayı	121
Fotoğraf 107: Behram Paşa Hanı güneydoğu avlu cephesindeki konsol detayı	121
Fotoğraf 108: Behram Paşa Hanı birinci katın kuzeybatı revakın sağında yer alan mukarnaslı bölüm	122
Fotoğraf 109: Ocak nişinin örülmesine dair fotoğraf.....	124
Fotoğraf 110: Ocak nişinin örülmesine dair fotoğraf.....	124
Fotoğraf 111: Ocak nişinin örülmesine dair fotoğraf.....	125
Fotoğraf 113: Çelik kafesle güçlendirilen ocak nişi	127
Fotoğraf 114: Çelik kafesle güçlendirilen ocak nişi	128
Fotoğraf 115: Çelik kafesle güçlendirilen pencere şebekesi.....	129
Fotoğraf 116: Zemin kat kuzeydoğu oda zemin güçlendirme için kanal açılması	130
Fotoğraf 117: Zemin kat güneybatı oda zemin güçlendirme kanallarına demirlerin yerleştirilmesi.....	130
Fotoğraf 118: Zemin kat kuzeydoğu oda temel güçlendirme için beton harcı dökülmesi.....	131
Fotoğraf 119: Zemin kat kuzeydoğu oda temel güçlendirme için beton harcı dökülmesi.....	131

Fotoğraf 120: Zemin kat kuzeydoğu oda temel güçlendirme için beton harcı dökülmesi	132
Fotoğraf 121: Zemin kat güneydoğu revakın temel güçlendirme uygulaması	132
Fotoğraf 122: Hanın ahır bölümünde kanallara demirlerin yerleştirilmesi.....	133
Fotoğraf 123: Hanın ahır bölümünde kanallara demirlerin yerleştirilmesi.....	133
Fotoğraf 124: Hanın ahır bölümünde kanallara demirlerin yerleştirilmesi.....	134
Fotoğraf 125: Hanın ahır bölümünde kanallara demirlerin yerleştirilmesi.....	134
Fotoğraf 126: Hanın ahır bölümünde demir eklenen kanallara beton harcı dökülmesi	135
Fotoğraf 127: Hanın ahır bölümünde demir eklenen kanallara beton harcı dökülmesi	135
Fotoğraf 128: Odaların içlerine yeşil alçıpan ile duvar yapılması	136
Fotoğraf 129: Odaların içlerine yeşil alçıpan ile duvar yapılması	136
Fotoğraf 130: Behram Paşa Hanı'nın iç avlusundan seviye inme çalışmaları	137
Fotoğraf 131: Hanın, iç avlusunda fore kazık uygulamasının denenmesi	138
Fotoğraf 132: Hanın, iç avlusunda fore kazık uygulamasının denenmesi	138
Fotoğraf 133: Hanın, bodrum katı dış beden duvarlarının yapılması	139
Fotoğraf 134: Hanın, bodrum katı dış beden duvarlarının yapılması	139
Fotoğraf 135: Hanın bodrum kat dış beden duvarı yapılması.....	140
Fotoğraf 136: Hanın bodrum kat beden duvarına yalıtım malzemesi sürülmesi	140
Fotoğraf 137: Hanın bodrum birinci kat tabliye betonunun dökülmesi.....	141
Fotoğraf 138: Bodrum kattaki odaların yapılması	141
Fotoğraf 139: Bodrum kattaki odaların yapılması	142
Fotoğraf 140: Bodrum kattaki odaların yapılması	142
Fotoğraf 141: Baca boşluklarından tesisat borularının geçirilmesi	143
Fotoğraf 142: Baca boşluklarından tesisat borularının geçirilmesi.....	143
Fotoğraf 143: Alçıpan üzerine fayans yapılması	144
Fotoğraf 144: Alçıpan üzerine fayans yapılması	144
Fotoğraf 145: Behram Paşa Hanı ahşap yaşmak yapılması	145
Fotoğraf 147: Demir kancaların ve diğer buluntuların hanın iç avlusunda sergilenmesi	146

Fotoğraf 148: Hanın kuzeybatısına yapılacak olan eklenti bina için temel kazısı yapılması.....	147
Fotoğraf 149: Hanın kuzeybatısındaki eklenti bina yapılması.....	148
Fotoğraf 150: Hanın kuzeybatısına yapılan eklenti bina yapılması.....	148
Fotoğraf 151: Hanın kuzeybatısına yapılan eklenti binanın içerisi mutfak bölümü	149
Fotoğraf 152: Hanın kuzeybatısına yapılan jeneratör odasındaki jeneratörler	149
Fotoğraf 153: Hanın kuzeybatısına yapılan jeneratör odasındaki jeneratörler	150
Fotoğraf 154: Taşıyıcı ayakların çelik kasnak ile güçlendirilmesi	150
Fotoğraf 155: Havalandırma şaftı ve kanalların yapılması.....	151
Fotoğraf 156: Havalandırma şaftı ve kanalların yapılması.....	151
Fotoğraf 157: Zemin kat odalarda kanal açma ve tesisat borularını ekleme çalışmaları	152
Fotoğraf 158: Zemin kat odalarda kanal açma ve tesisat borularını ekleme çalışmaları	153
Fotoğraf 159: Zemin kat odalarda kanal açma ve tesisat borularını ekleme çalışmaları	153
Fotoğraf 160: Zemin kat odalarda kanal açma ve tesisat borularını ekleme çalışmaları	154
Fotoğraf 161: Zemin kat odalarda kanal açma ve tesisat borularını ekleme çalışmaları	154
Fotoğraf 162: Restitüsyona göre ahşap doğrama ve pencere yapılması	155
Fotoğraf 163: Restitüsyona göre ahşap doğrama ve pencere yapılması.....	156
Fotoğraf 164: Hanın ana giriş ahşap kapı kanatları	156
Fotoğraf 165: Hanın ahır giriş kapısı	157
Fotoğraf 166: Hanın arka kapısı.....	157
Fotoğraf 167: Hanın kemerli açıklıklarının cam ile kapatılması	158
Fotoğraf 168: Hanın kemerli açıklıklarının cam ile kapatılması	159
Fotoğraf 169: Hanın kuzeydoğu dış cephesindeki açıklığın camekanlı kapı ile kapatılması	159
Fotoğraf 170: Pencere şebekelerinin onarılması.....	160
Fotoğraf 171: Pencere şebekelerinin onarılması.....	161
Fotoğraf 172: Kapı şebekelerinin onarılması.....	161

Fotoğraf 173: Kapı şebekesinin korunması.....	162
Fotoğraf 174: Odaların zeminlerine ahşap döşeme yapılması	163
Fotoğraf 175: Odaların zeminlerine ahşap döşeme yapılması	164
Fotoğraf 176: Yapının ahır bölümündeki iç beden duvarı taşlarının yenilenmesi..	165
Fotoğraf 177: Yapının 1. kat kuzeybatı revakındaki taşıyıcı ayakların taş çürütme işlemleri.....	165
Fotoğraf 178: Yapının 1.kat kuzeybatı revakındaki taşıyıcı ayaklara taş kaplama yapılması	166
Fotoğraf 179: Yapının 1.kat kuzeydoğu revakındaki taşıyıcı ayakta taş çürütme işlemi yapılması	166
Fotoğraf 180: Yapının güneydoğu revakındaki taşıyıcı ayakta taş çürütme işlemlerinin yapılması	167
Fotoğraf 181: Yapının zemin kat güneybatı revakındaki taşıyıcı ayaklara taş kaplama yapılması	167
Fotoğraf 182: Yapının zemin kat güneydoğu revakı odaların iç avluya bakan yüzlerinde taş kaplama işlemleri.....	168
Fotoğraf 183: Behram Paşa Hanı 1.kat güneybatı revakı cam ile zemin koruma uygulaması	168
Fotoğraf 184: Behram Paşa Hanı 1.kat güneybatı revakı cam ile zemin koruma uygulaması	169
Fotoğraf 185: Islak hacimlerin seramikle kapatılması	169
Fotoğraf 186: Islak hacimlerin seramikle kapatılması	170
Fotoğraf 187: Hanın kuzeybatısında bulunan üst kata çıkış merdiveni	170
Fotoğraf 188: Tesisatların zemin kaplamasının altından geçirilmesi	172
Fotoğraf 189: Yapının ahır bölümünde kullanılan cilalı traverten kaplaması	173
Fotoğraf 190: İç avluda kullanılan seramik kaplama	173
Fotoğraf 191: Yapının güneydoğu cephesinde uygulanan cilalı traverten taş kaplaması	174
Fotoğraf 192: Örtünün cilalı traverten ile kaplanması	174
Fotoğraf 193: Örtünün cilalı traverten ile kaplanması	175
Fotoğraf 194: Enjeksiyon uygulamasından bir detay	176
Fotoğraf 195: 1.kat kuzeybatı revaka enjeksiyon uygulaması	176

Fotoğraf 196: 1.kat kuzeybatı revaka enjeksiyon uygulaması.....	177
Fotoğraf 197: Enjeksiyon uygulaması sırasında taşan hidrolik kireç	177
Fotoğraf 198: Örtüdeki çatlayan tonozun fiber karbon kumaş ile güçlendirilmesi	178
Fotoğraf 199: Örtüdeki çatlayan tonozun fiber karbon kumaş ile güçlendirilmesi	178
Fotoğraf 200: 1.kat kuzeybatı revaka fiber karbon kumaş uygulamasının yapılması	179
Fotoğraf 201: 1.kat kuzeybatı odalara fiber karbon kumaş uygulamasının yapılması	179
Fotoğraf 202: Horasan harcı ile sıvası yapılmış bir oda	180
Fotoğraf 203: Horasan harcı ile sıvası yapılmış haç tonoz	180
Fotoğraf 204: Horasan harcı ile sıvası yapılmış revak tonozu.....	181
Fotoğraf 205: Alçı sıvası yapılmış yapının ahır bölümü güneybatıya bakış.....	181
Fotoğraf 206: Alçı sıvası yapılmış hanın girişi kuzeydoğu odası.....	182
Fotoğraf 207: Alçı sıvası yapılmış hanın zemin kat güneydoğu odası	182
Fotoğraf 208: Kumlanan cephe yüzeyleri	183
Fotoğraf 209: Kumlanan cephe yüzeyleri	183
Fotoğraf 210: Yapının 1.kat kuzeybatısında yenilenen haç tonoz	184
Fotoğraf 211: Yapının 1.kat kuzeybatısında yenilenen beşik tonoz	184
Fotoğraf 212: Haç tonozun örüldükten sonra horasan harcı ile sıvanmasına dair detay	185
Fotoğraf 213: 1.kat kuzeybatı revakı, ahır bölümünden beton tavan sökümü.....	185
Fotoğraf 214: Ahır bölümünden beton tavan sökümü	186
Fotoğraf 215: Yapının giriş kapısının kemer arkasında yer alan ahşap hatıl yenilenmesi	186
Fotoğraf 216: Hanın -1. bodrum katında yer alan toplantı salonuna alçıpan tavan yapılması	187
Fotoğraf 217: Hanın -1. bodrum katında yer alan toplantı salonuna alçıpan tavan yapılması	187
Fotoğraf 218: Basık kemerli oda girişinin taş çürütme işlemleri.....	188
Fotoğraf 219: Kuzeybatıda yer alan onarılmış kemer taşları	188
Fotoğraf 220: Kapı kemeri ve revak kemeri tamiratının yapılması	189
Fotoğraf 221: Güneybatı revakındaki odalardan ve revaktan arındırılan beton	189

Fotoğraf 222: Kuzeybatı revakta betondan arındırma işlemi.....	190
Fotoğraf 223: Kumlama işlemi yapılmış olan güneybatı cephesi.....	191
Fotoğraf 224: Kumlama işlemi yapılmış olan kuzeydoğu cephesi	191
Fotoğraf 225: Arap sabunu ile cephe temizliği uygulaması.....	192
Fotoğraf 226: Arap sabunu ile cephe temizliği uygulaması.....	192
Fotoğraf 227: Hanın giriş bölümündeki güneybatı taraf taşıyıcılarda taş yenilenmesi	193
Fotoğraf 228: Hanın giriş bölümündeki kuzeydoğu taraf taşıyıcılarda taş yenilenmesi	193
Fotoğraf 230: Behram Paşa Hanı güneydoğu cephesi drenaj çukurunun açılması ve temel taşlarına yalıtım malzemesi sürülmesi	195
Fotoğraf 232: Behram Paşa Hanı güneydoğu cephesi drenaj borusunun yerleştirilmesi.....	196
Fotoğraf 234: Yapının ahır bölümünün duvarlarına enjeksiyon işlemlerinin uygulanması	197
Fotoğraf 235: Yapının ahır bölümünün duvarlarına enjeksiyon işlemlerinin uygulanması	197
Fotoğraf 236: Pencere şebekesinin söve değişimi	198
Fotoğraf 237: Mazgal pencere şebekesinin söve değişimi.....	198
Fotoğraf 238: 1.kat kuzeydoğu cephedeki pencere şebekesinin korunması	199
Fotoğraf 239: Mazgal pencere şebekesinin dışarıdan örülmesi ve söve yapımı	199
Fotoğraf 240: Mekanik dikiş için kurşun eritilmesi.....	200
Fotoğraf 241: Eritilen kurşunun demir üstüne dökülmesi.....	201
Fotoğraf 242: Eritilen kurşunun demir üstüne dökülmesi.....	201
Fotoğraf 243: Kuzeydoğu cephesi çimento esaslı derzlerin sökülmesi	202
Fotoğraf 244: Kuzeybatı cephesi çimento esaslı derzlerin sökülmesi	202
Fotoğraf 245: Kuzeydoğu cephesi derz yapımı	203
Fotoğraf 246: Kuzeydoğu cephesi yapılan derz detayı	203
Fotoğraf 247: Ahır bölümünün iç avluya bakan yüzüne derz yapımı.....	204
Fotoğraf 248: Behram Paşa Hanı avlusu güneydoğu cephede derz yapılması	204
Fotoğraf 249: Yapının örtüsünden güneydoğu cephenin yüksek kesitinde derz yapılması	205

Fotoğraf 250: Ahşap korkuluk yapılması	205
Fotoğraf 251: Behram Paşa Hanı oturmalık tamiri	206
Fotoğraf 252: Behram Paşa Hanı zemin kat güneybatıda yer alan özgün sınav.....	207
Fotoğraf 253: Odaların revaklara bakan alınlıkları ve korunan harman tuğla detayı.....	208
Fotoğraf 254: Harman tuğlaların kırılmış yüzeylerine uygulanan işlem detayı	208
Fotoğraf 255: Güneydoğu cephesi istinat duvarının tabliye betonunun dökülmesi	209
Fotoğraf 256: Kuzeydoğu cephesi istinat duvarının perde betonu kalıplarının hazırlanması	209
Fotoğraf 257: Kuzeydoğu istinat duvarına patlatma taş kaplama yapılması	210
Fotoğraf 258: Güneydoğu istinat duvarına patlatma taş kaplama yapılması	210
Fotoğraf 259: Hanın kuzeydoğu cephesinin 1.katında açılan pencereler	211
Fotoğraf 260: Kuzeybatı arka taraf giriş kapısı	212
Fotoğraf 261: Kuzeybatıda arka kapı girişi.....	212
Fotoğraf 262: Kitabenin restorasyondan önceki durumu.....	213
Fotoğraf 263: II. Abdülhamid'e ait olan tuğranın restorasyondan önceki durumu	213
Fotoğraf 264: Tuğra ve kitabenin restorasyondan sonraki durumu	214
Fotoğraf 265: Mozaik döşemenin el aletleriyle kaldırılması	215
Fotoğraf 266: Mozaik döşemenin el aletleriyle kaldırılması	215
Fotoğraf 267: Mozaik döşemenin el aletleriyle kaldırılması	216
Fotoğraf 268: Mozaik döşemenin el aletleriyle kaldırılması ve tonozlara ulaşılması	216
Fotoğraf 269: Mozaik döşemenin el aletleriyle kaldırılması ve tonozlara ulaşılması	217
Fotoğraf 270: Hidrolik kireç harcının tonoz üstlerine dökülmesi ve karbon kumaş uygulaması	218
Fotoğraf 271: Hidrolik kireç harcının tonoz üstlerine dökülmesi ve karbon kumaş uygulaması	218
Fotoğraf 272: Hidrolik kireç harcının tonoz üstlerine dökülmesi ve karbon kumaş uygulaması	219
Fotoğraf 273: Örtüye ponza taşı serilmesi	219
Fotoğraf 274: Örtüye ponza taşı serilmesi	220

Fotoğraf 275: Ponza taşlarının üzerine sulandırılmış hidrolik kireç dökülmesi	220
Fotoğraf 276: Ponza taşlarının üzerine sulandırılmış hidrolik kireç dökülmesi	221
Fotoğraf 277: Örtü bölümü su yalıtım uygulaması	221
Fotoğraf 278: Örtü bölümü su yalıtım uygulaması	222
Fotoğraf 279: Örtü bölümü su yalıtım uygulaması	222
Fotoğraf 280: Örtü bölümü su yalıtım uygulaması	223
Fotoğraf 281: Örtüye cilalı traverten yapılması	223
Fotoğraf 282: Örtüye cilalı traverten yapılması	224
Fotoğraf 283: Örtüye cilalı traverten yapılması	224
Fotoğraf 284: Behram Paşa Hanı asansör blokları.....	225
Fotoğraf 285: Behram Paşa Hanı iç avlusu, örtü sistemi ve asansörlere bakış.....	226
Fotoğraf 286: Behram Paşa Hanı açılır-kapanır örtü sistemi.....	227
Fotoğraf 287: Behram Paşa Hanı açılır-kapanır çelik örtüsü.....	227
Fotoğraf 288: Behram Paşa Hanı açılır-kapanır çelik örtüsü.....	228
Fotoğraf 289: Behram Paşa Hanı açılır-kapanır çelik örtüsü.....	228
Fotoğraf 290: Harman tuğlasıyla örülen duvar, hatılın alt yapısı	229
Fotoğraf 291: Harman tuğlasıyla örülen duvar, hatılın alt yapısı	229
Fotoğraf 292: Örtüye hatıl yapılması ve demirlerin yerleştirilmesi.....	230
Fotoğraf 293: Örtüye hatıl yapılması ve demirlerin yerleştirilmesi.....	230
Fotoğraf 294: Çörten yerlerinin açılması ve çörtenin oturtulacağı yerin hazırlanması	231
Fotoğraf 295: Çörtenin yerine alınması	232
Fotoğraf 296: Örtüde çörten yerleştirilmesi ve üzerinin taşla örülmesi.....	232
Fotoğraf 297: Örtüde çörten yerleştirilmesi ve üzerinin taşla örülmesi.....	233
Fotoğraf 298: Güneybatı cephede silme tamirâtı	233
Fotoğraf 299: Örtüde baca yapılması	234
Fotoğraf 300: Örtüde baca yapılması	235
Fotoğraf 301: Behram Paşa Hanı'nın hava fotoğrafı	235
Fotoğraf 302: Han ağası odasının önü ve odaya giriş	237
Fotoğraf 303: Han ağası odasının önü ve odaya giriş	238
Fotoğraf 304: Han ağası odasının içi	238
Fotoğraf 305: Han ağası odasının içi	239

Fotoğraf 306: Han ağası odasının banyo ve lavabosu.....	239
Fotoğraf 307: Behram Paşa Hanı süit otel odalardan birine bakış.....	240
Fotoğraf 308: Behram Paşa Hanı otel odalarından birine bakış	240
Fotoğraf 309: Behram Paşa Hanı iç avluya giriş	241
Fotoğraf 310: Behram Paşa Hanı iç avlusu.....	241
Fotoğraf 311: Behram Paşa Hanı iç avlusu.....	242
Fotoğraf 312: Behram Paşa Hanı iç avlusundan restorana giriş	242
Fotoğraf 313: Behram Paşa Hanı restoranın güneybatısına bakış	243
Fotoğraf 314: Behram Paşa Hanı restoranın kuzeydoğusuna bakış.....	243
Fotoğraf 315: Behram Paşa Hanı restoranın güneybatı köşesi	244
Fotoğraf 316: Diyarbakır Behram Paşa Cami'nin son cemaat mevkiinin köşesinde yer alan rozet (Semiz 2007)	264

ÖZET

İslamiyet sonrası Türk devletleri yerleşik hayatın gereklilikleri için, kendi bünyesi ve coğrafyasında barındırdıkları insanların ihtiyaçları doğrultusunda imar faaliyetlerinde bulunmuşlardır. Özellikle Osmanlı İmparatorluğu, kentlerindeki dokuyu ticarethane ve konaklama imkanı sunan yapılarla desteklemiştir. Nitekim devletin bu politikası halkına hizmet ederken, devletin varlığının güvencesi olan ticareti de daha sağlam ayaklar üzerine dikme yoluna gitmiştir. Dış ticaret ağı, mal ve malzeme tedariki, ticaret yollarının güvenliği ve elbette ki anıtsal ölçekli gerek şehirler arası kervansaraylar ve şehir içi hanlarının yapılması ticari faaliyetleri bu devir içinde hızlandıran neticelerdir.

Behram Paşa Hanı, Osmanlı Devleti'nin Sivas merkezinde yer alan 16. yüzyıl şehir içi hanlarından biridir. Çalışmamızda Behram Paşa ve diğer şehir içi hanlarının, kent dokusu ve ticari hayata ayrıca kente kattığı maddi ve kültürel getirilerden bahsedilecektir. 2016 öncesinde atıl ve harabe vaziyette bulunan han daha sonra restorasyon işlemleri ile tekrar eski sağlamlığına kavuşmuştur.

Anahtar Kelimeler: Türk, Osmanlı, Behram Paşa, Şehir-içi hanı, Ticaret, Kültür.

ABSTRACT

After the Islam, the Turkish states have engaged in the development activities in line with the necessities of the settled life and in line with the needs of the people they inhabit in its own structure and geography. In particular, the Ottoman Empire supported the structure of the city with its buildings that provided accommodation and accommodation. As a matter of fact, while this policy of the state served its people, it started to trade trade, which is the assurance of the existence of the state, on stronger feet. Foreign trade network, supply of goods and materials, security of trade routes and, of course, the construction of inter-city caravanserais and urban inns with monumental scale are the results that accelerate the business activities in this period.

The Behram Pasha Inn is one of the 16th-century inner-city inns in the center of the Ottoman Empire. In our study, the material and cultural benefits of Behram Pasha and other inner city inns, including the urban texture and commercial life, will be mentioned. The inn, which had been inactive and ruined before 2016, was restored to its former glory with its restoration processes.

Key Words: Turkish, Ottoman, Behram Pasha, Inner Inn, Trade, Culture

1.GİRİŞ

Bir beylik konumunda iken, Anadolu hakimiyet mücadelesi ile başlayıp, İstanbul'un fethi ile imparatorluğun temelini atan Osmanlı Devleti, hakim olduğu coğrafyalarda askeri, siyasi, iktisadi sistemlerini kendi geliştirdiği yöntemler ile zenginleştirmiştir. Fetih politikalarının hareketliliği neticesinde gelişen sosyal hayat, kendi nizam ve kanunlarını oluşturmuştur. Devlet, yönettiği halkına toprak ve ticareti vergiler olarak halkın işlemesine fırsat tanımıştır. Nüfusun yetmediği yerlerde göçer topluluklara da topraklar verip o bölgede iskan oluşturmuştur.

Devletlerin içtimai yaşantılarında ticari yapı yaptırması yani, kervansaray, han, çarşı, arasta ve bedestenler, ticari ve ekonomik hayatı aktif tutma çabası içindir. Şüphesiz ticaret hayatı yüksek olan devletlerin, sosyal, ekonomik ve iktisat durumları da yüksektir.

İnsanların geçimlerini sağlaması için, ticaret kanunları oluşturulmuş, mal ve malzeme üretimi desteklenmiş, sosyal ticaret yapıları inşa edilmiş, kervan yollarının güvenliği oluşturulmuş, ticaret yapan kişilerin malları devlet tarafından sigorta altına alınmıştır.

Konumuz olan Behram Paşa Hanı'nda, Osmanlı İmparatorluğu'nun siyasi olarak Yükselme Dönemi, sanatsal olarak da Klasik Dönemi içerisinde yapılmıştır. Kentin ticareti ve sosyal hayatına destek veren yapı, kent merkezi içerisinde şuan günümüze gelen en eski handır.

Çalışmamıza Osmanlı Devleti'nin 16. yüzyıldaki siyasi hamlelerine, daha sonra da sosyal ve ekonomik hayatına değinilmiştir. Aynı dönem içerisinde Sivas kenti de ele alınmıştır. Kervansaray ve han geleneğinin çıkış noktası araştırılmış, şehir içi hanlarının işlevlerine değinilmiştir. Yapıya ismini veren bani Behram Paşa araştırılmış, Behram Paşa Hanı'nın mimari özelliklerine değinilmiş, en son olarak da yapının geçirmiş olduğu restorasyon aşamaları anlatılmıştır.

2. 16. YÜZYILDA OSMANLI DEVLETİ'NİN SİYASİ, SOSYAL, EKONOMİK DURUMU VE ŞEHİR HAYATI

İmparatorlukların sanat hayatlarını ve imar faaliyetlerini incelerken şüphesiz siyasi tarihe bakmakta fayda vardır. Çünkü siyasi tarihin hareketleri ve eylemleri sanat alanını daima etkilemiştir. Yapılan fetihlerde karşılaşılan mimari üslup ve sanatları kişileri etkilemiş, daha önceki sanat anlayışlarıyla ortak potada birleştirilmiştir. Kültür hazineleri tek parça yerden çıkma olmayıp bu sentezin ürünüdür. Manevi zenginlikler ulusların sanat eserlerinin harmanlanmasıyla etkileri anlaşılabilir, üsluplar ortaya çıkmıştır. Nitekim Osmanlı mimari sanatı da bu çoklu kültür ortamından etkilenmiştir.

Devletin, siyasi faaliyetlerinin sanat hayatını etkilediği gibi, iktisadi, sosyal ve ekonomik durumda yine devletin sanat ortam ve üsluplarını etkilemekte, değiştirmektedir. Çalışmamızda, Osmanlı Devleti'nin, sosyal sistem yapısı ile birlikte maddi gücüne de değinmeye çalışacağız.

2.1. Siyasi Durum

Osmanlı İmparatorluğu'nun coğrafi olarak en geniş sınırlarına ulaştığı 16. yüzyıl içerisinde, devlet; siyasi, iktisadi, maddi ve sanatsal olarak kendi kimliğini oluşturmuştu. Bu yüzyıl içerisinde devlette altı padişah değişikliği yaşanmıştır. Konumuzdan çok uzaklaşmadan bu padişahlara ve saltanatları sırasında yapmış oldukları siyasi eylemlere kısaca değineceğiz.

Osmanlı İmparatorluğu'nun 8. Sultanı II. Beyazıt'ın (1482-1512) saltanatı sırasında 1484-1485 tarihinde, Mısır'da Memlukler ile savaşmıştır. Kendi zamanında Belgrad üç kez kuşatılmış ve Abdina Zaferi'ni başarı ile elde etmiştir. Deniz yoluyla İspanya'ya sefer hareketi düzenlenmiştir. Endülüs Müslüman devletinin yardımına gönderilen bu donanma, kıyı şehirlerine baskınlar düzenlemiştir. Osmanlı İmparatorluğu tarihinde, akıncıların Avrupa içlerine kadar, akınlar düzenlediği devir bu zamandır. Venedik'i de bu akıncılar elde edip, Varşova'ya kadar gitmişlerdir. 1483 senesinde tarihin sayılı deniz savaşlarından olan Sapienza Deniz Zaferi, 1500'de İnebahtı savaşı kazanılmıştır. Koron, Moron ve Navarin Kaleleri alınmıştır. Yine bu dönem içerisinde Anadolu'da başlayan Şahkulu İsyanı bastırılmıştır. Tahta

çıkıldığı sırada 2.214.000 km² olan Osmanlı Devleti'nin topraklarını 2,375.000 m²'ye yükseltmiştir(Asil 2013:32).

Yavuz Sultan Selim (1512-1520) saltanat süresince , Doğu'ya yaptığı seferler ile Şah İsmail ile Çaldıran'da meydan muharebesi yapmış, Tebriz'i ele geçirmiştir. Adana, Gaziantep, Urfa, Hatay, Diyarbakır, Mardin, Siirt, Bingöl, Muş, Tunceli vilayetlerini Osmanlı topraklarına dahil etmiştir. Dulkadir Beyliğini, Musul, Kerkük, Erbil ve Eyyubi Melikliği'ni Osmanlı sınırlarına katmıştır. 1516'da Mısır'a hareket etmiş, 27 Temmuz'da Ramazanoğulları Beyliği'ni kendi sınırlarına dahil etmiştir. 24 Ağustos'ta Mısır Memlüklerini Mercidabık ovasında yenilgiye uğratmıştır. 28 Ağustos'ta Halep'e girmiş, 29 Ağustos 1516'da kutsal emanetleri İstanbul'a getirmiştir. Suriye, Lübnan, Filistin yine bu dönemde fethedilmiştir. 22 Ocak 1517 tarihinde Memlükleri Ridaniye'de tekrar yenilgiye uğratmış ve Kahire fetih ile alınmıştır. Bu zaferlerden sonra İstanbul'a gelen Mısır ulemasıyla Türk uleması Yavuz Sultan Selim Han'ın halife olmasını kararlaştırmış, Halife III. Mütevekkil, Ayasofya Cami'nde minbere çıkarak Yavuz'un hilafetini ilan etmiştir(Asil 2013:35-36).

Yavuz Sultan Selim'in 16. yüzyıl başlarında halifeligi almasıyla birlikte Osmanlı Devleti'nin sahip olduğu sosyal ve politik düzende din vurgusu kendini daha da fazla hissettirmiş, bu nedenle “Osmanlı” tanımlamalarının yanı sıra “İslam Padişahı”, “İslam Askeri”, “İslam donanması”, “İslamlar” gibi “İslam/İslamlık” kavramının da öne çıkmasına neden olmuştur(Küskü 2014: 17)

26 yaşında padişah olan Kanuni Sultan Süleyman saltanat dönemi (1520-1566), Türk ve Osmanlı İmparatorluğu hakimiyetinin zirveye ulaştığı bir devir olmuştur. Sultan Süleyman'a Kanuni denmesinin nedeni, yeni kanunlar çıkarıp, uygulamasından değil, mevcut olan önceki kanunları yazdırtıp, çok sıkı ve ciddi bir vaziyette işleme almasından dolayıdır. Zamanında İngiltere Kralı VIII. Henry, İstanbul'a bir inceleme heyeti gönderip, adalet sisteminin nasıl işlediğini, Osmanlı Devleti'nin kanunları ve yasalarının nasıl uygulandığını tetkik ettirerek kendi memleketine örnek almıştır. Avrupalı tarih yazarlarının “*Muhteşem Süleyman*” diye andıkları bu büyük hükümdar, büyük dedesi Fatih Sultan Mehmet Han gibi seferlere

kendisi katılmıştır. Ordunun seferlerini çok ciddi bir disiplinle takip etmiş, fetihler sırasında ordudan daimi haberdar olmuştur(Asil 2013:35-36).

Kanuni Sultan Süleyman zamanında gerçekleşen önemli olaylardan bazıları şunlardır: 1522 yılında Rodos'u fethetti. Fransa kralının yardım isteğini ve çağrısını kabul ederek Alman imparatoruna bir mektup yazdı ve Alman imparatoru bu mektuptan sonra I. François'i serbest bıraktı. 1526 senesinde Mohaç Muharebesi ile Macaristan'ı ağır bir yenilgiye uğratmıştır. Budapeşte'ye sefer düzenleyerek o bölgeyi fethetti. 1529 yılında Viyana'yı kuşattı. 1532'de Avusturya üzerine sefere çıkmış, 1533'te Almanya ile anlaşma imzalanmıştır. 1537 senesinde Otranto bölgesi fethedildi. Ancak, Venedik Savaşı nedeniyle daha sonra ordu Otranto'dan çekilmiştir. 1543'de İstoini, Estergon ve Belgrat fethedildi. Denizci Barbaros kardeşler Akdeniz'de yenmedik donanma bırakmadılar ve Kuzey Afrika'yı da alarak Osmanlı topraklarına dahil etmişlerdir. Bu arada Kırım hanları, Moskova'ya kadar ilerlediler. Hint Okyanusu'na donanma gönderilerek oradaki Müslümanlara maddi ve manevi yardımlarda bulunuldu. Sudan ve Habeşistan'da fetihler yapıldı. 1548'de Tebriz 4. defa alınmıştır. Kanuni Sultan Süleyman, 7 Eylül 1566 günü Zigetvar Kuşatması sırasında vefat etmiştir. Babasından 6.557.000 km² olarak devraldığı Osmanlı İmparatorluğu'nun topraklarını, 14.893.000 km²'ye çıkarmıştır(Asil 2013 :38-39).

II. Selim döneminde (1566-1574) komşu devletler ile barış anlaşmaları yapılmış, Endonezya'ya denizden gemilerle sefere çıkılmıştır. Hindistan coğrafyası ve civarındaki Müslüman hükümdarların istekleri üzerinde yardımlarda bulunuldu. Bir Türk gölü haline gelen Akdeniz'deki Kıbrıs korsanları, devamlı devletin donanmasına ve ticaret gemilerine zarar verdikleri için Kıbrıs Adası'nın fethine karar verildi. Lala Mustafa Paşa önerdiğinde Kıbrıs Adası bir buçuk yıl içinde tamamen fethedildi. Kıbrıs'ın alınmasından hemen önce imdadına gelen Haçlı Donanması İnebahtı'daki Türk donanmasını ve yelkenlilerini yakınca, padişah üzüntüsünden günlerce uyuyamadı. Çok kısa bir süre sonra eski donanmadan kat kat üstün yeni bir deniz donanması yapıp yine Akdeniz'e açıldı. Bir sene içerisinde tam 158 gemi ile yeni donanma denizde açılınca, Venedikliler sanki galip değil de mağlup bir devletmişçesine bir anlaşma imzalamak zorunda kaldılar. Kırım Hanlığı'na, Rusya toprakları üzerine seferine çıkma izni verildi ve Rusya vergiye bağlandı. Tunus

fethedilerek, Osmanlı topraklarına dahil edildi. Babasından 14.892.000 km² olarak devraldığı Osmanlı topraklarını, 15.162.000 km²'ye çıkarmıştır (Asil 2013: 40-41).

III. Murat'ın saltanat zamanında (1574-1595) Venedik'le daha önceki yapılan anlaşma yenilenmiştir. Portekiz ile Vadisseyl Muharebesi (1578) yapılmış, Portekiz net bir şekilde mağlup edilmiştir. İspanya'ya karşı İngiltere'ye yardımlar yapılmıştır. Osmanlı'nın destek verdiği Lehistan kralının başa geçme çabalarında çıkan mücadele kazanıldı ve 1577'de Lehistan, Osmanlı Devleti'ne tabii olmuştur. 1511 senesinde Osmanlı'nın tabiiyetinde bulunan Kırım Hanlığı Rusya'ya tekrar savaş ilan etti ve Rusya tekrar vergiye bağlanmıştır. 1578 yılında İran ile yapılan savaşlar sonucunda Çıldır Zaferi kazanılıp, Şirvan ve Tiflis fethedilmiştir. Hazar Denizi'ne kadar olan coğrafya Osmanlı Devleti hakimiyeti altına alındı. 1585 senesinde Tebriz 5. defa fethedilip, Gence şehri kuşatılarak alındı. 1590'da İran Devleti ile barış yapıldı. Bu barıştan üç sene sonra 1593'de Almanya'ya savaş ilan edildi. 1594'te Yanıkkale bölgesinin fethi gerçekleştirilmiştir. Bu dönemde Osmanlı topraklarının genişliği 19.902.000 km²'ye çıkmıştır. Osmanlı İmparatorluğu kurulduğu zamandan beri en geniş topraklara bu dönem içerisinde sahip olmuştur. (Asil 203: 42-43)

III. Mehmet saltanat devri (1595-1603), Osmanlı İmparatorluğu'nun duraklama devrinin başlangıcı olarak kabul edilmektedir. Nitekim Osmanlı Devleti, fethettiği Avrupa topraklarında Avrupalıların, birçok kalelerini bu dönemde geri Avrupalılara iade eder. Sadrazam Koca Sinan Paşa'nın başarısızlığını ve kabiliyetsizliğini gören III. Mehmet bizzat sefere çıkmış, Haçova Meydan Savaşı'nı Avrupalılara karşı kazanmış ve Eğri Kalesi'ni fethetmiştir. Kendisi tarihte "Eğri Fatih" diye anılmaktadır. Bu dönemde Osmanlı Devleti ile İran arasında yeniden savaş başlamıştır. Ulema sınıfının ve vezirlerin bazı kimselerin adam kayırmaları, ehliyetsiz ve yeteneksiz oldukları halde birçok kimseleri ehliyetli ve üstün kabiliyetli olarak padişaha tavsiyede bulunmuşlardır. Bu durum başta padişah olmak üzere Osmanlı Devleti'ni güç durumda bırakmıştır. III. Mehmet, bu dönemi içerisinde çıkan iç isyanlarla (Celali İsyanları) uğraşmış, dışarıda ise toprak kayıpları yaşanmıştır. Kaniye Kalesi Müdafaası (1601) Tiryaki Hasan Paşa önderliğinde bu devirde yapılmıştır (Asil 2013: 45).

Yukarıda gördüğümüz 16. yüzyıl Osmanlı İmparatorluğu siyasi tarihi içinde dış siyaset ve fetihler Anadolu coğrafyasına oranla fazla olmuştur. Devlet bu yüzyılda batıda ve doğuda fetih faaliyetlerine yoğunlaşırken, Anadolu topraklarının mali işleri ile fazla alakadar olamamıştır. Dış siyasetin getirdiği hamleler ticari hayatta da dış ticareti etkilemiştir.

16. yüzyıl sonlarından 17. yüzyıl başlarına kadar krize yol açan sebepler arasında, nüfus artış hızının etkisi, Avrupa'nın yeni askeri teknolojisini ve mali parasal bunalımları sayabiliriz. Anadolu daha 16. yüzyıl ortalarında, özellikle Şehzade Mustafa ile Şehzade Selim arasında gerçekleşen saltanat mücadeleleri sırasında Osmanlı Devleti'nde büyük bir şiddet ortaya çıkmıştır. İşi, gücü ve bir uğraşı olmayan binlerce Anadolu köylüsü paralı asker olarak rakip olan şehzadelerin bayrağı altında toplanıyor; kendi tuttuğu tarafı kazandığı takdirde askeri bir sınıfa yükselmeyi hedefliyordu. Huzursuzluk etmenlerinin başlıca kaynaklarından biri de tımarlarını yitiren ya da tımarlarında değer kaybına uğrayan tımarlı sipahilerdi. Ayrıca genç köylülerden binlercesi de gelecekte dini zümrenin ayrıcalıklarından yararlanmak umuduyla Anadolu kentlerindeki medrese binalarını doldururdular. Geçmişte, bu uç bölgeleri savaşçılığa özenen delikanlıların gönüllü yazılıp cesaret ve kahramanlıklarını ispatlamalarına olanak tanırken, Anadolu nüfusunun bu nedenle önemli bir bölümü Balkanlara akabilmişti. Ne var ki 16. yüzyılın ikinci yarısında Avrupa'daki Osmanlı yayılması duraksamıştı ve bu uçlardaki akıncı örgütlenmelerinin de çökmesi ve dağılması anlamına geliyordu (İnalçık 2017:17).

Oysa bu sırada Anadolu'da, kurak Anadolu yaylası üzerinde, Osmanlı nüfus ve arazi tahriirlerine dayanarak inceleyebildiğimiz, ama kesin boyutlarını asla hesaplayamayacağımız bir nüfus baskısı kendisini göstermiştir. 1578 tarihinden sonra İran ile yapılan savaşla, halktan binlerce genç delikanlıyı orduya yazılmaya teşvik etti. Bir bakıma 16. yüzyıl sonlarında İran ve Avusturya savaşları da, en azından kısmen, imparatorluk bünyesinde çok çeşitli siyasal, toplumsal ve finansal dinamikleri harekete geçiren nüfus artışının sonucuydu. Kafkaslar'daki uçsuz bucaksız fetih alanlarında Anadolu halkından binlercesi, tımarlı sipahi ya da kale muhafızı olarak görev yapıyordu. Ancak Koçi Bey gibi gerileme sürecinin Osmanlı gözlemcilerinin de özellikle acı acı yakındıkları gibi işte tam da bu dikey hareketlilik,

Osmanlı düzeninin temel ilkesi olan askeri-halk ayrımını artık geri dönülmez biçimde zedeliyordu(İnalcık 2017: 18).

Gerilemenin diğer nedenleri arasında, dönemin Osmanlı yazarları, özellikle 1566'da II. Selim'in tahta çıkmasıyla birlikte İstanbul'a gelip yerleşen yeni iktidar odaklarının, Veziriazam Sokullu'ya karşı verdikleri mücadelenin ardından, divan-ı hümayunun ve divana bağlı dairelerinin işleyiş özerkliğinin zayıflamasını sayarlar. İdarenin geleneksel bağımsızlığını, iyi günlerde devletin çıkarlarını teminat altına alabilmiş; oysa şimdi, saray nedimleri ve başka sorumsuz kişilerce kısıtlanmaya başlamıştı. İmparatorluk yasa ve yönetmeliklerinin aşınma ve çözülmesi böyle başladı ve en köklü sonuçlardan biri olarak, geniş *miri* toprakların devlet denetiminden *mülk* ve *vakıf* statüsüne geçirilmesine yol açtı. Gene bu sıralarda dini zümre, yani *ulema*, yönetime ve tahtın koyduğu yasalara müdahale eğilimini peydahladı. Sultani kanunlara ve idari yönetmeliklere ilişkin sorunlar için ulemanın başı olan Şeyhülislam'ın resmi görüşü (*fetvası*) gitgide daha fazla aranır oldu. Bu dini etki, Sünni muhafazakarlığı pekiştirici, değişken koşullar karşısında hükümetin hareket serbestini önemli ölçüde kısıtlayıcı bir rol oynadı (İnalcık 2017: 18-19).

1578 yılında başlayıp, bazen aralıklı olarak 1639 tarihine kadar devam eden Osmanlı - İran savaşları, Osmanlı Devleti'nin gerilemesinin başlıca nedenleri arasında sayılmalıdır. 1578-1590 yılları arasında Azerbaycan ile Şirvan'ın istilası ve işgali, yalnız Türk askeri yapısı açısından değil, Osmanlı ekonomik maliyesi açısından da yıkıcı sonuçlar ortaya çıkarmıştır. Bu bölgelerde bulunan işgal birliklerinin, Anadolu'dan sürekli ikmal ve yardım görmesi gerekiyordu. Derken, 1603 yılındaki İran karşı taarruzu, oradaki Osmanlı birliklerini geri Anadolu'ya attı. 1593'ten 1606'ya kadar devam eden Avusturya savaşlarında, ateşli silahlarla donatılmış, piyade birliklerini savaş meydanına sürme ihtiyacı, hem yeniçerilerin sayısında büyük bir artışa, (1527'de 7886'dan 1610'da 37.927'ye) hem de Anadolu'dan *sekban* denilen, çoğu köylü kökenli, hepsi ateşli silah kullanan, çok sayıda paralı asker toplanmasına neden oldu. Ne zaman geçici bir barış yapılsa ve dolayısıyla hizmetlerine gerek duyulmasa, işsiz kalan ve maaş alamayan bu paralı ordu askerleri kırsal alanlarda kol gezip Anadolu topluluklarından haraç toplamaya girişiyordu. Tımarlarını yitiren ya da artık tımar gelirleri geçimlerine yetmeyen ordu mensubu sipahiler de, bu tür silahlı gruplara katılanlar arasındaydı. Celali olarak

bilinen bu çetelerinin taşraya saldığı dehşet, kırsal nüfustaki azalmanın ve Anadolu tarımının yıkıma uğramasının başlıca nedenlerindedir. Gene bu yüzden devlet, tam da 1603'ten 1610'a kadarki İran karşı taarruzu sırasında felce uğramış durumdaydı. Aynı sıralarda Makedonya ile kuzey Bulgaristan'da da, Hıristiyan çetelerin önemli rol oynadığı benzer karışıklıklar yaşanmaktaydı (İnalçık 2017: 19).

Aynı senaryo 17. yüzyıl savaşları sırasında, özellikle 1683'ten 1699'a kadar savaş döneminde defalarca tekrarlandı. Savaş zamanında Osmanlılar sekbansız yapamıyorlardı; değişik isimle anılan diğer paralı askerler olmaksızın da yapamıyorlardı. Ama gerek bunların, gerekse safları giderek şişen yeniçerilerin maaşlarının ödenmesi, merkezi hazinenin gelir kaynakları bulmasını gerektiriyordu. Osmanlıların 1571 Lepanto (İnebahtı) yenilgisinden bu yana müttefik filosunu dengelemek için Akdeniz'de hep güçlü bir filo bulundurmak zorunda kalmaları, maliyenin yükünü büsbütün ağırlaştırıyordu (İnalçık 2017: 20) (Harita Nu:1).

Şekil 1: 17. yüzyıl sonlarına doğru Osmanlı Devleti'nin toprakları.)

(www.haritalar.com Erişim tarihi: 11.03.2019 Saat: 19:44)

2.2. Sosyal, Ekonomik Durum, Şehir Hayatı ve Nüfus

1299 senesinde kurulmuş olan Osmanlı Devleti'nin sosyal hayat teşkilatı sağlam temeller üzerine oturmuştur. Sosyal yapıyı da oluşturan en önemli unsur elbette ki insandır. Beyler, halk ile köprü vazifesi gören kurumlar ile ilgilenmiş, yeni

kurulan düzeni sağlama almışlar, devlet ile halk arasında anlaşılır şekilde köprüler kurmuşlardır.

Anadolu yarımadası Asya kıtasını ve Avrupa'yı birbirine bağlayan, tabii kaynakları zengin, iklimleri az çok farklı bölgelerden oluşan bir transiti gelişmiş ticaret bölgesidir. Anadolu, ırmak havzalarında ve sulama imkanları doğduğunda kurak yerlerinde tarımsal işler yapılan bereketli topraklara sahiptir (Tabakoğlu 2003: 46).

Sosyal yapı denilen kavramının temel unsur ve maddelerini; yerleşme, nüfus, istihdam, gelir, eğitim ve sağlık gibi hususi konular oluşturmaktadır. Burada belirtmemiz gereken temel nokta Osmanlı Devleti toplumu sosyal teşkilatının Selçuklu Devleti toplumu sosyal teşkilatının devamının olduğudur. Selçuklu Devleti'nden Osmanlı Devleti'ne geçişte dört önemli sosyal zümre devamlığı sağlanmaktadır. Bunlar "*Ahiler, gaziler, abdallar ve bacılardır.*" Ahiler, öncelikle Anadolu coğrafyasının iktisadi hayatını, debbağ yani dericilerin temelini oluşturdukları esnaflar önderliğinde teşkilatlandıran önemli gruplardır. Fütüvvet (alçak gönüllülük-yiğitlik) teşkilatının eski Türk ve İran geleneklerinden güç alarak Anadolu'da bir uzantısı olarak oluşan ahi teşkilatı Moğol savaşçılarla savaşıp silahlı mücadelede bulunmuşlar, özellikle geçmiş dönemdeki otorite boşluğu anlarında, Ankara ve Konya'da olduğu gibi, geçici hükümet kurmuşlar daha sonra bütün güçlerini Osmanlı'nın emrine vermişlerdir (Tabakoğlu 2003: 137).

Ahilik, tarihi ve sosyo-ekonomik zorunlulukların ortaya çıkardığı bir Türk esnaf birliği kuruluşudur. Bunlara XIV. XV. yüzyıllarda, batıdaki benzeri kuruluşların etkisi olmuş olabilir ama ahi kuruluşları daima çevresel ve toplumsal karakterini muhafaza etmiş; üretici ve tüketici ilişkisi ve bağlarını en iyi biçimde düzenlemeyi kendisine amaç edinmişlerdir (Çağatay 1997: 97).

Bu kuruluşun temelleri başlangıçtan beri o denli sağlam atılmış ki, kuralları zamanın ve toplumun gereklerine ve gerçeklerine o denli uydurulmuş ki, bu kurallar sonradan, şehir ve kasabaların belediye hizmetleri ve bu hizmetlerin kontrolleri için örnek alınmış narh nizamnameleri ya da kanunnameleri şeklinde resmileştirilmiştir. Ahiler, sanat ya da meslekleri için gerekli ham madde tedarikinden onun işlenişine ve satışına dek her hususu inceden inceye kurala bağlamışlardır. Bu durum hem

meslek erbabı arasındaki hem de üretici-tüketici arasındaki ilişkilerde rekabet, haset ve kavga gibi sürtüşmeleri ortadan kaldırmıştır (Çağatay 1997: 97).

İkinci olarak eski Türk devlet geleneğinde *alp*, İslam'ın tesiriyle de *alperen* ve *gazi* adını alan silahlı savaşçı gruplar, Osmanlı Devleti'nin bölgede hakimiyet kurmasında büyük bir rol almışlardır. Bunlar ahilerle iç içe devletin kuruluşunda aktif olarak rol oynamışlardır. İlk Osmanlı sultanları ve beyleri hem gazi, hem de ahidirler (Tabakoğlu 2003: 137).

Türk geleneğinde savaş-eri olarak *gazide* bulunması gerekli on karakter sayılır: cesaret, yılmazlık, kendine güven, güçlülük ve savaşçanlık, atılganlık, dayanıklılık, yerinde metanetle durma, sabırlılık, fırsatları kollama, yoldaşına vefa vasıflarıdır; bunlar *Dede Korkut*, *Danışmendname* gibi Türk destanlarında kahramanların vasıflandırılmasında belirlenmiştir (İnalçık 2009: 25).

Genel olarak *gazi*, ahiret için sevap kazanma amacıyla savaşan Müslüman olarak tanımlanır. Burada gazanın dini-İslami niteliği üzerinde durulmuştur; gazi için kitalde elde edilen ganimet, dini bir mükafattır. Osmanlı menakibnamelerinde gaza ve ganimetin (doyum) kutsallığı, helal niteliği özellikle belirtilir. Hıristiyan batıda yazılan eserlerde, gaza; kital ve yağmayı meşru göstermeye yarayan bir araç olarak algılanmakta, böylece belli bir toplum için onun özel anlam ve fonksiyonu göz ardı edilmektedir (İnalçık 2009: 26).

Üçüncü sosyal grubu teşkil eden bacılar teşkilatı, ahiliğin kadın kuruluşunu oluşturmaktadır. Bunlar da elleri silahlı kadın birlikleridir. Tasavvuf geleneğinde hanım tarikat üyelerine yani müritlerine *bacı* denilmekteydi. Bu teşkilat, Moğollar ile yapılan mücadelelerde ahilerin yanında aktif bir görev almakta birlikte Anadolu'da dokuma sanayinin ve el işçiliğinin gelişmesinde büyük hizmetlerde bulunmuşlardır¹ (Tabakoğlu 2003: 137).

Dördüncü zümreyi oluşturan *abdallar* ise dini tasavvuftan kaynaklanmışlardır. Anadolu topraklarının ve Balkan coğrafyasının İslamlaşmasında en büyük rolü bu zümreler oynamışlardır. Issız yerleri şenlendirmek, yol ve çevre güvenliğini sağlamak, bağ ve bahçeler kurmak, sebze ve meyve cinslerini ıslah

¹ . Doğu Anadolu'daki Dulkadiroğullarının emrinde 30 bin kadın savaşçı bulunduğu söylenir. Daha fazla bilgi için bkz: Ahmet Tabakoğlu, *Türk İktisat Tarihi*, İstanbul, 2003.

etmek, sulama tesisleri kurmak gibi iktisadi faaliyetlerde bulunan abdallar, ordulardan evvel toprakları fethediyorlar, kurdukları zaviyelerle ise bölgelerinin kültür merkezini oluşturuyorlar, gereğinde ise güvenlik kuvveti olarak görev yapıyorlardı. Bunlar iskan ve kolonizasyon konusunda büyük bir öneme sahiptiler. Devletin katıyetle kuruluşundan sonra zaviyeler devletin kontrolü altında çalışan hizmet kurumları olarak faaliyetlerini devam ettirmişler, ulaşım ve mübadele emniyetini sağlamak yönündeki hizmetleri devletçe onay görüp teşvik edilmiştir (Tabakoğlu 2003: 138).

Osmanlı ilim ve öğretim hayatı ile Osmanlı öncesi Müslüman hanedanlıklardaki ilim ve öğretim hayatı geniş ölçüde birbirine benzediği gibi Osmanlı döneminde Türkistan, Hindistan ve Suriye-Mısır gibi bölgelerde kurulan devletlerdeki ilim ve öğretim hayatı da birbirine benzer. Osmanlı dönemi bu bakımdan İslam medeniyetinin ve kültürünün bir parçasıdır ve parça bütüne benzer. Tasavvuf ve tarikat sahasında ise bu benzerlik daha fazladır. Çünkü tasavvufun evrenler boyutu daha güçlüdür (Uludağ 2005:19).

Osmanlı Devleti'nin iktisadi sistemi Osmanlı toplumunun hayat tarzıyla ilgilidir. Hayat tarzının da toplumsal zihniyet ve düşünce yapısı ile yakın ilgisi vardır. Zihniyet hayat tarzını şekillendiren düşünce yapısıdır. Osmanlı toplumunun düşünce yapısını ve dolayısıyla zihniyetini belirleyen bunun yanında da etkileyen unsurlar çeşitli kaynaklardan gelmektedir (Tabakoğlu 2003: 128).

Osmanlı ülkesinde gayr-i müslimlerin oranı bir hayli yüksek olduğu gibi (%40 civarında) çok çeşitli milletler, mezhepler vardı. Hatta batılı gözlemciler göre bu kadar farklı unsurları yönetme konusunda Osmanlı İmparatorluğu maharet ve adeta bir içgüdüye sahip idiler (Engelhardt 1928: 146).

Osmanlı İmparatorluğu'nda sosyal yapıyı oluşturan, yönetenler (askeri zümre) ve yönetilenler (toplum-halk) ayrımıdır. Askeri zümre kendilerine tımar kesiminden, hazineden veya vakıflardan gelir ayrılan kısımdır. Halk ise üretim yapıp ve vergi veren yani yönetilen zümredir. Görüldüğü gibi bu tabakalaşmayı mali

gelirler ve maddi düşünce yönlendirmektedir. Yani askeri zümre olan halkın ödediği bazı vergilerden muaf tutulmuştur.²

Askeri zümre (yönetenler) *saray halkı*, *ilmiye*, *seyfiye* (kapıkulları ve tımarlı sipahiler) ve *kalemiyeden* meydana gelmektedir. Yönetenler zümresinin ortaya çıkışını büyük ölçüde devletin ilk kuruluş dönemlerindeki fetihçi karakterinin belirlediğini görmekteyiz. Fatihler ise yani gaziler, ahiler, dervişler ve aşiret ileri gelenleri toplumun üst sosyal tabakasını oluşturuyorlardı. Fethedilen topraklar ikta sistemi içinde bunlara dağıtılıyor, onların ortak mülkü sayılmaktaydı. Fatihlere, daha sonra tımarlı sipahilere bırakılan pay toprak gelirlerinden devlete düşen kısımdır. Miri mülkiyet kavramı da bunu ifade etmektedir. Bu toprakların gerçek sahibi, İslam'ın savaş vasıtasıyla fetih geleneğine bağlı olarak ilerleyen devlettir (Tabakoğlu 2016: 143).

Yönetilenler (toplum-halk), askeri zümre haricindeki üretici olan veya ticaretle uğraşan, vergi veren ve yerleşik hayata veya yarı-yerleşik halk topluluğudur. Yerleşik hayata mensup halk, şehirli veya köylü olabilir. Şehirli halk esnaflar ve ticaret yapan tüccarlardan ibarettir. Köylü halk ise tımar, vakıf gibi zirai toprakların içinde yaşamaktadır. Yarı-yerleşik zümreler de konar-göçer olarak adlandırılmışlardır. Bunlar göçmen olarak yaylak ve kışlaklarda hayatlarını sürdürürler ve daha çok hayvancılık işi ile geçinirlerdi. Yaylak ve kışlaklar arasında uzun mesafeler kat eden bu kişiler, Selçuklular döneminden beri zaman zaman yerleşik hayata mensup kişilerle çatışıyorlardı. Devlet ise geleneksel olarak yerleşik hayat süren zümrenin tarafını tutmaktadır. Bu olgunun da etkisiyle Osmanlı Devleti XVII. yüzyıldan itibaren aşiretleri iskan siyaseti izlemişlerdir. Dini ayırım özellikle vergi yönünden önemlidir. Devletin Müslüman olmayan tebaasına *zimmi* denir. Temel haklar bakımından Müslüman halkla aralarında fark yoktur. Farklı oldukları taraf *cizye vergisi* ödemeleridir. Osmanlı Devleti ile barış halinde olan Hıristiyan dinine mensup devlet vatandaşlarına *müste'men* denirdi. Bunlara herhangi bir Osmanlı tebaası tarafından *eman* (vize) verilebilir ve devletin dış ticarete verdiği önemden dolayı ülke topraklarında vatandaşlık haklarından yararlanırlardı. Osmanlı Devleti'nde hukuki açıdan hür ve köle ayrımı vardır. Kölelik öncelikle savaşların

² Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz: Bahaeddin Yediyıldız, "Osmanlı Toplumunu" Osmanlı Devleti ve Medeniyeti Tarihi, İstanbul, 1994.

ortaya çıkarmış olduğu bir kurumdur. Köle insanlar kimin elinde bulunuyorsa onların kültürlerine göre eğitimden geçirilir ve üretici haline getirilirlerdi. İslam dünyasında da aynı şey söz konusuydu. Osmanlılarda bu geleneği takiben köleliği bir eğitim kurumu ve ekonomide hür emeğin alternatif sistemi olarak kullanmışlar, daha da önemlisi devşirme sistemiyle idari ve siyasi mekanizmanın merkezine yerleştirilmişlerdir. Belli şartlar gerçekleştiğinde ise kölelerin alım-satımına konu teşkil etmesi söz konusu olabildiğinden geçmişte yaygın bir köle ticareti vardı. Müslümanların köle talebi siyasi ve idari maksatla olabilirdi. Savaş ve ticaret vasıtasıyla elde edilen köleler gerekli eğitimleri aldıktan sonra yönetim kademesinde yer alabiliyorlardı (Tabakoğlu 2003: 145-146).

16. yüzyıl içerisinde Osmanlı Devleti'nin sürekli artan nüfusuna değinecek olursak, Barkan'a³ göre: “*Türkiye nüfusu I. Süleyman dönemindeki sayımlardan XVI. yüzyılın sonlarına kadar hiç olmazsa %40 artmış olmalıdır. Türkiye’de 1521 ile 1530 yıllarıyla 1517-1580 yılları arasında belli başlı 13 büyük şehrin nüfusunda ortalama olarak %50 civarında artış kaydedilmiştir. Bu şekilde XVI. yüzyıl sonlarında devletin sahip olduğu bütün topraklardaki nüfus en azından 30-35 milyona ulaşmış olmalıdır.*”

Braudel'in⁴ XVI. yüzyıl sonlarında Osmanlı İmparatorluğu'nun nüfusu hakkında ileri sürdüğü rakam ise toplam 16 milyon civarındadır. Mısır ve Kuzey Afrika'da da tahmin edilen en fazla 6 milyonluk Akdeniz havzası içerisinde Osmanlı Devleti'nin dolayısıyla müslümanların nüfusu takriben 20-22 milyona ulaşmaktadır. Braudel, Barkan'ın 30-35 milyonluk nüfus tahmin yaklaşımını iyimser görmektedir.

Burada dikkat edilmesi gereken önemli husus nüfusun XVI. yüzyıl boyunca devamlı artmış olduğudur. Bu sürekli nüfus artışının oluşturduğu birikimin aynı yüzyılın sonlarında ortaya çıkan Celali isyanlarının ve levent hareketlerinin, Avrupa'da haydutluk ve eşkiyalık faaliyetlerinin sebeplerinden biri olduğu düşünülebilir (Cezar 1965: 79-86).

³ Daha fazla bilgi için bkz: Ömer L. Barkan – Ekrem H. Ayverdi, *İstanbul Vakıfları Tahrir Defteri H.953/M.1546*, İstanbul, 1970.

⁴ Fernand Braudel, *The Mediterranean And The Mediterranean World in The Age Of Philip II*. Vol. 1-2 (Trans. S. Reynolds, 2nd imp.) Fontana 1976.

Hanlar içerisinde de köle ticareti yapılmaktaydı. Köle ticaretine örnek verecek olursak, 1532 ile 1540 arasında Osmanlı Devleti'nde yaşamış olan İtalyan Luigi Bassano⁵, yaşadığı zaman içerisinde devleti, siyaseti ve Osmanlı toplumunda gördüklerini bir kitap yazarak farklı konuları toplam 59 bölümde anlatmıştır. 34. bölümde ise “Türklerin Açık Arttırma İle Sattığı Hıristiyanlar Nasıl Fidyeye İle Serbest Kalıyor Ve Esirleri Nasıl Kullanıyorlar” başlığı altında şunları yazmıştır: *“Ölümlülerin karşılaştığı sefillikler arasında hiçbiri kanımca zoraki Türklerin eline düşenlerin kaderi kadar acı olamaz. Bir Hıristiyan'a at, eşek ya da ineğin fiyatından daha ucuza sahip olunabiliyor ve birçok yerde bulunan açık arttırılmalı pazar yerlerinde şu şekilde satılıyorlar: Onların tellal dediği ve bizde aracı anlamına gelen kişiler, satılacak olan Hıristiyan'ı ellinden tutup fiyatının ne kadar olduğunu bağırarak onu pazar boyunca götürüyor ve en yüksek parayı teklif edene veriyorlar. Genç erkek çocuklar yüksek fiyata, kızlar ise ucuz fiyata satılır, böylece bu millet oğlancılık ile lekesi ile kirlenmiştir. Bütün bir ailenin hep birden satıldığı görmek son derece acı bir şeydir; aile babasının, birine bir oğlunun, başkasına da diğer oğlunun satıldığını görünce döktüğü göz yaşları ve genelde olduğu gibi bir daha onları tekrar görememe duygusu da cabası. Zamanında dinden dönmüş olanlar Musevi ve Hıristiyan tarafından satın alınmazlar, fakat bir Türk tarafından alınabilirler. Çünkü bir Türk esirinin Türk olmayan birisine ait olmasının iyi karşılanmadığı söylenir. Onlara kendi dininden olan bir esire sahip olma hakkı tanınır. Bu arada Levanten kesimde oturan Musevilerin neredeyse hepsinin acımasızca eziyette buldukları Hıristiyan esireler vardır. Sahibinin ona karşı kötü davranma durumunda bir esir kendini üç kereye kadar sattırabilir, ama bu çok nadiren gerçekleşir çünkü aslında kendini bir arkadaşından satın aldırır ve bu daha da kötü davranır ona. Esir alınıp paşaya verilenler genellikle para karşılığında rehinlikten kurtulabiliyor. Bu konuda Barbaros ile pazarlık yapmak zordur çünkü onunla bir anlaşmaya varmak mümkün değildir. O hiçbir zaman memnun kalmaz ve birisi ne kadar çok teklif ederse o daha fazlasını ister, hiçbir zaman bir sonuca varılamaz, onun elinde*

⁵ Luigi Bassano 1532 ile 1540 yılları arasında İstanbul'da yaşamıştır. Türklerin gündelik hayatlarını, adetlerini, özel tarz ve davranışlarını anlatan bir kitap kaleme almıştır. Eserinde temizlikten giyim kuşama, dini inançlardan ticarete, eğitimden okullara, sünnet düğünlerinden şehirlerin temiz tutulmasına kadar bir çok farklı konuda yazılar yazmıştır. Daha fazla bilgi için bkz: Luigi Bassano, *Kanuni Dönemi Osmanlı İmparatorluğunda Gündelik Hayat*, Çev.: Selma Cangı, Yeditepe Yayınevi, İstanbul 2015.

bulunmaktansa, ölmek daha iyidir. Sultana armağan edilen bir esir şayet dininden dönmek isterse ondan hemen para hakkı ister ve eğer ödemezse onu Karadeniz'deki bir kuleye – bu kule Pera'dadır- içerisine yerleştirir. Bu kulede günde karşılığı yedi buçuk para (quattrino) olan günde bir akçe (asper) ile geçinir ve bu miktar ile idare etmesi gerekir. Çünkü o başka hiçbir şey vermez. Şayet fidye konusu tekrar açılırsa, paraya ihtiyacının olmadığını söyler ancak, Türk olmak istemediği takdirde o kulede kalabilir. Onları donattıktan sonra, tamamını Barbaros'a verir, o da oda onları gemilere yerleştirir. Bunlar arasında bir şekilde belirli bir seviyeye ulaşmış gördüklerine kürek çektirmez. Barbaros, sonra verdiği teçhizatı geri alır, onları Karadeniz kulesinin bekçilerine iade eder. Sultana armağan edilenlerin kendi fidyelerini ödemeleri mümkündür. Bu da şu şekilde olabilir: Ya Barbaros, gemilerinde farklı işlerde çalıştırmak istediğini söyleyerek satın alır ya da biri sultandan ona hediye edilmesini ister ve sonrada sultanın armağan ettiği kişiye fidyeyi ödeyerek hürriyetine kavuşabilir. Türkler arasında devamlı esir alıp satan tüccarlar bulunur. Bunlar o kadar kurnazdır ki birisinin yüzüne ya da eline bakarak durumunu, yani asil ya da sağlıklı olup olmadığını hemen anlarlar. Bu kişiler atlarıyla birlikte orduyu takip eder ve atlarla değiş-tokuş yaptıkları esirleri İstanbul'a götürürler. Burada nakit parayı satamadıklarından dolayı tekrar esirleri verip karşılığında at alırlar. Böylece bizim pazarlarda havyana yaptıklarımızı onlar bize yaparlar. Onlar, esirleri onar onar, birlikte boyuna takılan zincirlere bağlı olarak ve sıkı tutan bekçilerle birlikte yürütürler. Kadın ve çocukları ise at üzerinde eyer ve sepetler içerisine yerleştirirler. Esir pazarını bedesten dedikleri şehrin merkezinde bulunan bir yerde kurarlar. Burası yuvarlak bir tapınağı andırır ve etrafında haç şeklinde yerleştirilmiş dört kapı bulunur. Imbrocatti (nakışlı dokuma), kadife ve diğer kumaşların bulunduğu dükkanlar da mevcuttur, ayrıca değerli eşyaların hepsi burada satılır ve bu eşyaları düzenle yerleştirilmiş onlara has dolaplarda görmek mümkündür. Burayı geceleri, tüccarlar tarafından ücreti ödenen iyi bekçiler sürekli bekler. Diğer yerlerde olduğu gibi burada da Türklerle alış veriş yapmak gece vakti kazançlı iş yapanlar için büyük bir zevktir. Çünkü bir malın fiyatı sorulduğunda onlar şöyle cevap verirler: Bunun bedeli şu kadardır diye, ardından taşıma ile vergilerin hesabını yapmaya başlar ve bu şekilde her iki taraf bedeli uygun bulunduğu anda mal satılır. Böyle yapmalarının nedeni, Kur'an'ın tüccarın mal

alacak kişiye hiç doğru söylemeyen yabancıya güvenilmediği halde doğruyu söylemesini ön gören yasasına riayet etmelerindedir. Gene aynı bedesten de değerli atlar da satılır çünkü diğerlerinden ölen zengin Türklerin üçten fazla atı varsa bütün ganimetleri açık arttırmada satılma adeti vardır. Çamaşırları ise başka bir yerde, onların bit pazarı dediği yani “bitlerin pazarı” anlamına gelen pazar yerinde satarlar. Bizde bu tür yerlerde “strazzeria” ya da “raghetteria (paçavracı) denir. Böyle denmesinin nedeni de her sene sonsuz sayıda vebadan ölenlerin elbiseleri, diğerlerinkilerle olduğu gibi, aynı umumi açık artırmalı satışa sunulur. Vebadan ya da Hıristiyanlara karşı savaşta ölenlerin hemen uçarak cennete gittiklerinden emindirler. Aynı zamanda vebanın Tanrı kılıcı olduğunu söylerler.” demiştir (Bassano 2015: 111-114).

Han yapılarında ve sosyal hayatta at ticareti de olduğunu bilmekteyiz. Şüphesiz atın sosyal hayattaki rolü de çok önemlidir. Ulaşımın sağlanması, tarımın yapılması, yük taşımacılığı gibi hayati önemlere sahiptir. Bu husus Bassano'nun da dikkatini çekmiş ve at ticareti hakkında, kitabının 35. bölümünde; “Atlar Ne Şekilde ve Hangi Saatte Açık Arttırmada Satılır” başlığı adı altında şunları yazmıştır: “*Türkiye'nin her şehrinde onların, atların pazarı anlamına gelen “At pazarı” dedikleri ve şafak vaktinde satmak istedikleri atları getirdikleri bir meydan vardır. Burada devamlı olarak tellal, yani aracı olan kişiler bulunur. Bu kişiler atın üzerine binerler ve tırıs gidişle ata verilen fiyatı bağırarak meydanın etrafında sırayla giderler. En yüksek fiyatı önerene, şayet fiyat at sahibini tatmin ediyorsa, at verilir, yoksa atı sürmeye devam eder. Günü, fiyatı, atın tüyünün rengi, satıcı ve alıcı isimlerini yazan tahsildar da devamlı olarak orada bulunur. Bu şekilde yapılmasının nedeni de at çalıntı ise hırsızlığın tespit edilebilmesidir. Bahsedilen tahsildara bizim paramızla bir carlinoya eş değer dört akçe ödenir. Bizim sattıklarımıza nazaran bu atlar çok yararlıdır fakat sultan ya da paşanın (veziriazam) izni olmadan onlara sahip olmak mümkün değildir. Satıcılar atın kusurunu üstlenmezler fakat satın alanın dikkatli olması gerekiyor, aynı zamanda atla birlikte hiçbir zaman ne eyer ne de dizgin satılır. Gerekçe ise herkes kendi eyerini kendi yapar ve bir at için uygun olan eyer diğer atlara da uyar, aynı şey gem içinde geçerlidir. Hatta aynı eyeri kullanarak dahi binerler. Katırların kuyruğu ve yelesini kesmeyip örerler ve bir şeritle karışın bir tarafına bağlarlar. Katır, eşek, ve atları içdiş ederler. Aynı meydanda atlardan*

farklı yerlerde diğer tür hayvanda satılır ve dediğim gibi pazar, gün doğarken başlar ve günün ikinci saatinde yani bir buçukta kapanır.” (Bassano 2015: 115-116).

Osmanlı devrindeki dışarıdan gördüğü kadarı ile evleri ve kervansarayları şöyle yorumlamıştır: *“Efendi'nin (padişahın) sarayı, paşa(veziriazam) ve diğer asillerinkiler dışında Türkiye'deki odalar son derece çirkin ve kötü yapılmıştır. Tahta ile güneşte kurutulmuş toprak tuğla ve taştan inşa edilmiştir. Kireç yerine çamur kullanırlar. Pencereleri yoktur ve kapılarının önünde, Lombardia köylüleri tarzında, küçük bir revak bulunur. Bazıları, evleri yol üstünde olduğundan, içeride bulunan kişinin ulaşamayacağı şekilde yüksek pencere yapar ve açılmayacak cam koyarlar. Kimi asilin penceresi de olsa, açılmayacak ve seyretmeyi önleyecek şekilde dar ve sık yapılmış kafes yerleştirir. Bütün bunları da eşleri ve kadınlarını çok kıskandıkları için yaparlar. İç düzenlemelerine gelince bezemeleri son derece kötüdür, odanın içerisinde ne kanepeler, sandalye yataklar ne de duvarlarında duvar örtüsü bulunur. Yerde bir halı vardır, şiltelerle birlikte ve bunların üzerinde çarşaf kullanmadan yatarlar, nadiren soyunarak. Yemeklerini yerde yerler, köseleden yapılmış bir masa örtüsünün üzerinde, sonra da süngerle temizlerle ve buna da 'sofra' derler. Paçavralarını evlerinin ortasından geçen bir ip üzerine sererler, ya da bir fiçinin içerisine koyarlar. Duvar boyunca kalın tahtalar çakarlar ve eşyalarını bunlara asarlar. Ocakları o kadar çok duman yapar ki ateşin yanında duracağına kırda kalmak çok daha iyidir ve ısınmak isteyenler yerde küllerin arasında oturur. Odaların hepsi zemin katındadır. Hiç çamaşır yıkama 'bogata' yapmazlar, yıkarken sadece sıcak su ve sabun kullanırlar ve zeytin yağı kıtlığından dolayı bunu hayvan yağı ile yaparlar. (Çünkü zeytin ağaçları yoktur.) Bu yüzden çamaşırları bit doludur. Asil olanlar, Venedik ve Suriye'den gelen sabunları kullanırlar. Yani hiçbir şekilde temizlikleri yoktur. Beyaz rengine varana kadar ince kalayı yapılmış bakır kaplar içerisinde yerler.”⁶ (Bassano 2015: 121-122).*

Osmanlı Devleti toplumunda aile yapısına ilişkin özelliklerin çoğu İslamiyet tarafından şekillenmiştir. Kur'an'ı Kerim ve hadislerde aile hayatına ve kadına yer

⁶ Luigi Bassano, Osmanlı Devleti'nde Kanuni dönemine şahit olmuştur. Türklere temizlik hususunda yazdıkları mübalağadır. Günde beş vakit ibadet eden bir kişinin yine beş vakit su ile teması gerçekleşmektedir. Kendisini hiçbir Türk evinde ağırlamadığı için olsa gerek ki dışarıdan gördüklerini bir karın ağrısı ile kitabında yazmaktadır.

verilen İslam'ın, aile kurumunu toplum hayatının temeli kabul ettiğini gösterir. İslam dini, kadın ve aileyi korunması gereken unsurlar olarak görür. Ailenin oluşmasında maddiyat, miras ve mülkiyet telakkilerinin özendirici bir rolü yoktur. Bunun temel sebebi İslam'ın mülkiyeti çok küçültmeye eğilimli miras hukukudur. İslam'ın getirdiği bir başka eğilim de evlilik yaşının erkeğin büluğ çağına kadar indirilmesi, bir başka deyişle erken evliliklerdir. Bu eğilimin bir sonucu hızlı nüfus artışıdır. Ancak savaş ve salgınlar bu artışı engellemektedir. Klasik dönem Osmanlı ailesi hakkında yapılacak araştırmalarda tapu sayım defterleri, avarız defterleri, miras tereke defterleri başta olmak üzere şer'iyeye sicilleri, yenileşme dönemi için ise temettuat defterleri, salnameler, çeşitli nüfus kayıtları gibi belgeler önemlidir. Miras tereke defterleri ölen kişinin geriye bıraktığı mallar, varisler, aile fertleri ve aile nüfusu hakkında ayrıntılı bilgi içermektedir. Bu defterler, kanuni zorunluluk olduğundan, eşler, çocuklar ve anne baba gibi ailenin temel fertleri hakkında kesin bilgi verirler. Avarız hanesi tespitine esas olan ailenin karı-koca ve çocuklardan oluşan çekirdek aile olduğunu biliyoruz. Tereke defterleri de miras bırakan kişinin bir eve sahip olduğunu, dolayısıyla fiilen var olan ailenin karı-koca ve çocuklardan (bazen anne ve baba ilavesiyle) oluşan çekirdek aile olduğunu göstermektedir. Müslüman ailesinin özelliklerinden bir tanesi eş sayısıdır. İslam'da erkeklerin dörde kadar eş alabilmeleri mümkündür. Batı'da birden fazla evlilik (özellikle XII. yüzyıldan sonra kilisenin aldığı kararlar doğrultusunda) hukuken yasaktır. Fakat bu kural metres olgusunu ve fiili çok kadınla beraberliği engellememiştir. Osmanlı ailesinde ise, bir İslam ailesi örneği olarak çok eşlilik serbest olmasına rağmen, fiilen tek eşlilik hakimdir. Gerek arşiv kaynakları, gerek seyahatnameler aynı anda birden fazla eşle yapılan evliliklerin çok olmadığını göstermektedir. Klasik dönem için özellikle tereke defterleri üzerinde yapılan araştırmalara göre birden fazla evlilik oranları %5-12 arasındadır. Yine birden fazla eşle evlilik oranı köylerde şehirlere göre düşüktür. Bunun gelir ve servet farklılığından kaynaklandığı söylenebilir. Ancak özellikle şehirlerde yapılan araştırmalar birden fazla eşle evlilik ile servet arasında doğrusal bir ilişki olmadığını göstermektedir. Osmanlı toplumunda Müslüman olmayanların tek eşli olmaları bunun dini kaynaklı olduğunu gösterir. Bunun dışındaki bütün toplum kesimlerinde görülen çok eşliliğin temel sebebinin çocuk, özellikle erkek çocuk sahibi olmak olduğu söylenebilir. Osmanlı ailesinin

çok çocuklu olanları istisnadır. En fazla görülen sırasıyla; bir, iki, üç çocuklu ailelerdir. Köylü aileler şehirli aileleri, Müslüman olmayanlar olanları çocuk sayısı bakımından çok az geçmektedirler. Kız çocuklarının erkek çocuklarından daha uzun ömürlü oldukları genel bir eğilim olarak ilave edilebilir. Bu çerçevede içerisinde klasik dönem Osmanlı ailesinin nüfusu ortalama 5 kişiyi dahi bulmamaktadır. Konuya sosyal tabakalaşma açısından baktığımızda askeri zümre içerisinde ailenin kurucusu olarak en yaşlı erkeğin hakimiyetini görüyoruz. Vakfiyelerden öğrendiğimize göre bu ailede çocuklar, köle ve cariyelerle küçük bir sultan hayatı vardır. Halk zümresi içerisinde vakıf kurabilecek servete sahip olan kişilerin de hayat tarzları bunlara yakındır. Özellikle şehirde yaşayan Osmanlı ailesinin kullandığı evde ortak olan temel mekan avlu ve bahçedir. Bunlar ailenin gündelik işlerini rahatça görebilmesi için dış dünyadan yüksek ve kalın duvarlarla ayrılmıştır. Alt katta samanlık, ahır, odunluk, kiler, ambar, aşhane, mutfak, kış odası, fırın damı; üst katta ise divanhane denen ana oda, harem yani iç oda, selamlık yani dış oda, kahve odası ve yaz odası bulunur. Ancak her evde bu unsurların bulunduğunu söyleyemeyiz. Evler cumbalıdır. Odaların boyutları arasında büyük farklar yoktur. Evdeki ocak, eğer bir tane ise divanhane denen ana oda bulunur. Evler küçük boyutlu olmalarına rağmen çok kullanışlıdır. Bir veya iki oda, mutfak, oturma odası ve yatak odası işlevlerini bir arada görebilmektedir. Aile hayatı kimsesiz çocukları da içine alacak kadar geniş olmuştur. Kimsesiz, yetim ve öksüz çocuklar, fakir ve zor durumda olan ailelerin çocukları çeşitli adlar altında evlatlık edinilmiştir. Bunun yanında fakir aile çocukları, kendilerine ücret ödenerek, “besleme, ahretlik, manevi evlat” gibi isimlerle icar-ı sağır denilen bir nevi iş akdiyle bir aile yanında barındırılmışlardır (Tabakoğlu 2003: 151-153).

16. yüzyıl Osmanlı ekonomisi bir yandan fetihler aracılığı ile yeni ticaret yolları denenip, hukuksal ve ticari zemin oluşturulurken, diğer taraftan iç isyanların ortaya çıkması, köylerden göç edilmesi gibi etmenler halkı zorluğa sürüklemiştir.

Osmanlı iktisadi sistemi Osmanlı hayat tarzıyla ilgilidir. Hayat tarzının da toplumsal zihniyetle yakın ilgisi vardır. Zihniyet hayat tarzını şekillendiren düşünce yapısıdır. Osmanlı düşünce yapısını ve dolayısıyla zihniyetini belirleyen unsurlar çeşitli kaynaklardan gelmektedir. Eski Türk iktisadi ve sosyal geleneklerden bir tanesi de halkın refahının sağlanmasıdır. Devlet'in varlık sebebi halka hizmettir.

Mesela Orhun Yazıtları'nda Bilge Kağan'a atfedilen "yemedim yedirdim" ifadesi ile Osmanlı belgelerinden alınan iktisadi karara gerekçe olarak verilen "Allah'ın kullarının refahının sağlanması" ilkesi bunun bir yansımasıdır. Oluşturulan bu çerçevede antika Ortadoğu ve Anadolu, özellikle İran ve Bizans geleneklerinin büyük önemi vardır. İslam'ın ilk yayılma döneminde mahalli gelenekler karşısında gösterdiği esnek tavrı Osmanlılar da sürdürmüşlerdir. Bunun örneklerini özellikle tarım, para ve maliye sistemlerinde görüyoruz. Gelenekçilik, klasik dönemde Osmanlı zihniyetini belirleyen unsurların başında gelir. Gelenek, bir başka deyişle tecrübe birikimi öncelikle yok edilmesi gereken değil, değerlendirilmesi gereken çok önemli bir unsurdur. Bu birikim (veya Pareto'nun ifadesiyle tortular) İslam ve Osmanlı sistemine yeni şartlara intibak ve esneklik özelliği kazandırmıştır. Bu özelliği dikkate aldığımızda bu sistemin çok renkli, çok dinli, çok kavimli bir sosyal teşkilatı nasıl asırlarca bir arada tuttuğunu, gerçek anlamıyla çoğulculuğu nasıl gerçekleştirdiğini anlayabiliyoruz. Osmanlı iktisadi yapısı gelenekçiliğini çok güzel yansıtır. Osmanlı ülkesi mahalli geleneklerin belirlenmesiyle birbirlerinden az çok farklı bir çok iktisadi bölge oluşmuştur. Gelenekçiliğin değerlendirilmesi aynı zamanda onun ayıklanması anlamına da gelir. Nitekim sistem, merkezi-üniter devlet oluşturma örneğinde olduğu gibi, İslami ülkere uymayan bölünmecî eğilimleri esnek bir yaklaşımla eritme kudretini göstermiştir. Osmanlı sistemi, tecrübe birikimini değerlendirerek en mükemmeli bulduğu kanaatindedir. Bu yüzden 'aydınlanma' zihniyetinin getirdiği gelişmecî-ilerlemeci yaklaşım, klasik dönem Osmanlı zihniyetinde mevcut değildir. Buna göre değişme ancak bozulma yönünde olabilir ve bunun da çaresi kanun-ı kadime yani asıl sisteme dönüşür. Sistem adalet idealini hareket noktası olarak alır. Bu yüzden devletin hayatiyetini sürdürebilmesi için gerekli olan gelirlerini arttırma politikası adalete dayanmalıdır. Bu yaklaşım antik İran'dan beri önemli bir kültür unsurunu oluşturan adalet dairesinin esasıdır. Nasıl, özellikle aydınlanma çağından itibaren, Batı'da toplumun işleyişine tabiat örnek alınmışsa geleneksel İslam toplumlarının da adalet ilkesi ön plana çıkarılmıştır. Adalet dairesinde birbirine bağlı 8 ilke vardır. Buna göre;

"1. Asker olmadan devlet olmaz.

2. Mal olmadan asker olmaz.

3. *Malı üreten reayadır (halk).*
4. *Reayanın devlete bağlılığını adalet sağlar.*
5. *Dünyada düzeni sağlayan da adalettir.*
6. *Dünya bağının duvarı devlettir.*
7. *Devlete nizam veren şeriattır.*
8. *Şeriatın koruyucusu da devlettir.”*

Bu ilkeler ahlak kitaplarında daire şeklinde sıralanarak, mesela 8. İlkenin 1. İlkeye bağlı olduğu görülebilir (Tabakoğlu 2003: 132).

Adaletin bir başka yönü sosyal refahtır. Devletin aldığı iktisadi kararlara gerekçe olarak ‘ibadullahın terfih-i ahvalleri’ni yani sosyal refahın sağlanmasını göstermesi buna birer örnektir. Bu denge bozulduğunda yani devlet gelirlerini arttırma gereği ile adalet ve refah dengesi bozulduğunda bunalım ortaya çıkmaktadır. Osmanlı kültür ve iktisadi sistemi, talep yönlü değil arz yönlüdür. Bu hem insan hem de toplum ve ekonomisi için böyledir. Say’ın “her arz kendi talebini oluşturur” sözünde olduğu gibi talebin arttırılmasına dayalı bir sistem olan kapitalizm, Osmanlı sistemine bu yönüyle yabancıdır. Klasik Osmanlı zihniyetine göre insan alıcı olmaktan önce verici olmalıdır. Yani bencil değil, diğergam (altruist) bir insan tipi ön plandadır. Bu insan tipinin oluşmasında ahi zihniyetinin rolünü tekrar vurgulamalıyız (Tabakoğlu 2003: 132).

İslam’ın bir ahlak ilkesi olarak ortaya koyduğu ve ahiliğin günlük hayata geçirdiği hizmet anlayışı böyle dayanışmacı bir toplum oluşturmayı hedef almıştır. İslam’la ilgili bir başka esas olan infak (harcama) olgusu bu arz yönlü toplumu oluşturmanın maddi yönünü teşkil eder. Bütün toplum, kişinin kendisinden başlayarak, en yakınlarından dış halklara kadar infak ile birbirine bağlanır. İşte bu noktada arz yönlü ekonomi gündeme gelir. Bu yaklaşıma göre ekonomi insan içindir. Çağdaş kapitalist anlayışta olduğu gibi insan ekonomi için değildir. Ekonominin görevi insan refahını arttırmak olduğuna göre öncelikle piyasalarda yeterli mal bulunmalıdır. Arz yönlü (provizyonel) ekonomiden kastedilen budur. Refah tüketicinin istediği malı ödeyebileceği fiyattan alabilmesi demek olduğuna göre, bunu gerçekleştirmenin ilk yolu, bu arz yönlü ekonomi zihniyetinin yerleşmesidir.

Bunun için Osmanlı ekonomisi, kitlevi üretim fikrinin olmadığı bir ortamda, yüksek bir üretim potansiyeline sahipti. Yine bunun için ithalat, umumiyetle kısıtlanmamıştı (Tabakoğlu2003: 133).

Anadolu'nun ilk çağlardan beri transit ticaret bölgesi olma vasfı, zaman zaman kesintiye uğramışsa da takip eden süreçte tekrar ortaya çıkmıştır. Osmanlı Devleti'nin kuruluşundan sonra geçirilen zor günleri müteakip birliğin sağlanması ve Doğu Akdeniz ile Karadeniz'de güvenliğin gerçekleştirilmesi ticari faaliyetler büyük bir canlılık göstermiş ve mübadele hacmi büyümüştü. Fatih ilk Osmanlı parasını (sultani) böyle bir ortamda bastırmıştır (1479). Böylece (ikili altın ve gümüş) madene dayanan (bimetalist) sistem dönemi açılmıştır. Önceleri Aydınoğulları'da Venedik dükası bastırmışlar ise de bu sürekli olmamıştır. Fatih, İstanbul'un fethinden sonra elde edilen ganimetlerden altın para basma tecrübesine girişti. Yine Fatih, Venedik savaşları sırasında Venedik altını ile birlikte, bir miktar Ceneviz altını vs. de bastırmıştı. Bu savaş döneminde Venedik altını basmak iktisadi savaş anlamına da gelebilir. Bu tecrübenin sağladığı fayda ile barıştan bir hafta sonra 1479'da ilk sürekli Osmanlı altını bastırılmıştır. Osmanlılar kullandıkları Avrupa altınlarına flori derlerdi. Bu 1252'de Floransa'da basılan ilk Avrupa altınıdır. Bu yüzden Venedik dükası örneğinde basılan bu ilk Osmanlı parasına da flori denmekle birlikte çoğunlukla XVII. yüzyılın ilk çeyreğine kadar bu para Sultani ismini taşımıştır. Bu tarihten sonra Eşrefi denmiş daha sonra bu Şerifi'ye çevrilmiştir. Kuruluş döneminde yapılan fetihlerle Rumeli'nde bir çok altın ve gümüş madeni çalışır halde ele geçirilmişti. Bu madenler, XVII. yüzyılın ilk çeyreğine kadar işletilmiş ve Osmanlı darphanelerini beslemiştir. Özellikle Yavuz Selim'in (1512-1520) Ortadoğu'da birliği sağlaması ve gelir kaynaklarının bollaşması, finansman zorluklarını bertaraf ettiğinden sikke tecdidi siyasetine ihtiyaç kalmadı (Tabakoğlu 2003: 268).

Akçe değeri 1492-1565 arasında sabit kaldı. Nisbi bir altın bolluğunu hüküm sürdüğü bu dönemde Osmanlı ülkelerinde Batı Avrupa (Efrenci), Orta Avrupa (Macar), Afrika (Eşrefi), altınları Osmanlı altınları ile birlikte tedavül ediliyordu. Çünkü Yavuz Selim'in fethettiği Mısır, Şam, Halep, ve Diyarbakır, eyaletleri gelir fazlalarını altın olarak merkeze gönderiyorlardı. Bununla birlikte Kanuni Sultan Süleyman'dan (1520-1566) itibaren Osmanlı parası olan Sultani önem kazanmıştır. Fetihlerin bir sonucu olarak ülke içinde çeşitli para tedavül bölgeleri ortaya çıkmıştı.

Bu bölgelerde eskiden kalan paraların ağırlık, ayar, ve hatta isimlerine bile dokunulmuyordu. Mısır pare (kıt'a), Doğu Anadolu şahı, Macaristan penz bölgesiydi. Hepsi de gümüş para olan bu paraların akçeye göre ayarlanmalarında ortaya çıkan dengesizlikler, çoğunlukla akçeyi iyi para durumuna getirdiğinden söz konusu paranın piyasadan kaybolmasına yol açabiliyordu. XVI. yüzyılda bütün Akdeniz ülkelerinde olduğu gibi, Osmanlı ülkesinde de nüfusun iki katına çıkması ek bir talep artışı ortaya çıkarmış ve altın parayı birinci plana çıkarmıştır. Amerika'nın keşfinden sonra Avrupa'nın elde ettiği kıymetli madenler XVI. yüzyılın ikinci yarısından itibaren gurus (gros) denen 30 gram ağırlığında iri gümüş sikkeler şeklinde Osmanlı ülkesinde görülmeye başladı. Gümüş paranın bollaşması içerde mal fiyatlarında yukarı doğru bir harekete sebep oldu. Ancak Avrupa'da gümüşün nisbi olarak fazlalığı, fiyat artışlarının da Osmanlı ülkelerinden daha fazla oluşuna ve buralara doğru kaçak mal akımına yol açmıştı. Devlet içerde fiyatları yükseltme eğilimlerine kaçakçılık pahasına karşı çıkmış ve buna da bazı belgelere yansıdığı gibi sosyal refahı gerekçe göstermiştir. Güney'de ve Doğu'da ise, kıymetli maden fiyatlarının yüksekliği buralara doğru kıymetli maden ve para akımı ortaya çıkarmıştı. Devlet ülkedeki para arzını daraltan bu akımı da engellemek zorundaydı. Bunun için tacirlerin Doğu'ya kıymetli maden ve para götürmeleri yasaktı. Mal getiren tacir ülkesine yine mal götürmek zorundaydı. Ancak bu yasakların da aşılmaya çalışıldığını biliyoruz. Doğu ve Güney'e yapılan kıymetli maden kaçakçılığının yanında ülkenin uzak bölgelerinden Avrupa'ya doğru mal kaçakçılığı yapıldığını tekrarlayabiliriz. Osmanlı Devleti, kıymetli maden ihracatını yasaklar, ithalatını ise teşvik ederken para arzını arttırmanın başka yollarını da arıyordu. Paranın en önemli fonksiyonunun sürekli olarak tedavülde kalması ilkesi olduğuna dayanarak, özellikle bunalımlı dönemlerde saraydaki veya özel şahısların ellerindeki altın ve gümüş eşyanın darphaneye gönderilip para kestirilmesi istenirdi. Bu dönemde gümüşün altına nazaran bollaşması mal fiyatlarını yükseltmeye, gelirleri ise nisbi olarak düşürmeye başlamıştı. Bu durum özellikle 1566'dan (II. Selim'in tahta çıkışı) başlayarak iki yüzyıl devam edecekti. Bu ortamda ve İran savaşları sırasında (1578-1590) ilk büyük devalüasyon yapıldı (1586). Yabancı para bolluğu maden ocaklarının ve darphanelerin çalışmasını iktisadi olmaktan çıkardığı için bunlar birer birer kapandı. Ülkede bir yabancı hakimiyeti başladı. Altının gümüş karşısında iyi

para durumuna geçmesi, dolayısıyla piyasadan kaybolması, Güney eyaletlerinden merkezi hazineden altın gönderilmesini zorlaştırıyordu. Yine gümüş paralar arasındaki rayic farklılaşması özellikle akçenin zaman zaman iyi para durumuna geçmesine, dolayısıyla piyasadan kaybolmasına veya fiili tağşişe (devalüasyon) uğruyordu. Bunun yolu akçenin kenarını kırmak veya bunu bölmek şeklinde idi. Amerikan gümüşlerinin oluşturduğu bu fiili hareketleri, ki bu olay abartılı olarak “fiyat devrimi” olarak ifade edilegelmiştir, günümüz ölçülerine göre enflasyonun henüz sınırında kalmıştır. Ancak burada XVII. yüzyıl ortalarına doğru, Osmanlı ekonomisinde bir deflasyon olduğu görüşünü de unutmamak gerekir (Tabakoğlu 2003:268-269).

1590’dan itibaren hazinede belirgin açıklar baş gösterdi. Aynı dönemde olağanüstü avarız vergileri ile gayrimüslimlerin ödediği baş vergisi cizyenin miktarı büyük ölçüde artarken, bu vergilerin toplanmasındaki keyfilik ve aşırılıklarda halkın hoşnutsuzluğunun tırmanmasına yol açtı. Avarız her yıl nakit olarak ödenen düzenli bir vergi haline geldi ve 1582’de 40 akçeden 1600’de 240, 1681’de 535, akçeye fırladı. 1574’de kişi başına 40 akçe olan cizyede 1592’de 70, 1596’da 150, 1650’de 240 ve 1691’de 280 akçeye ulaştı (İnalcık 2017: 20).

Osmanlı mali istikrarını darmadağın eden bir etmen de, gümüş paranın tağşişiydi. Bunun başlıca nedeni, 1580 sonrasında Avrupa’dan ucuz gümüş akışıydı. Osmanlı piyasaları hem Avrupa gümüşüne hem de kalp paralara (sahte para) boğuldu. Tımar olarak verilen vergi ve resimler ise artırılmadığından, bu gelirin nominal değerinin aynı kalmasına karşılık gerçek değerlerinde büyük düşüşler oluştu. Bu gelişme karşısında, sipahiler ile diğer tımar sahiplerinin yeni vergiler icat etmelerine ya da zaten bunalmış durumdaki halktan eski vergilerin daha yüksek oranlarda talep etmelerine şaşmamak gerekir. Bu dönemde görülen çeşitli yeniçeri ayaklanmaları da paranın istikrarsızlığı ve gerçek gelirlerindeki azalma ile doğrudan ilişkiliydi (İnalcık 2017: 20).

Bu kargaşalıklar sonucu 17. yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu, artık 16. yüzyıldaki hayat gücüne sahip değildi. Ortaçağa özgü koşulların doğurmuş olduğu tımar sistemi bir daha onarılmaz biçimde parçalandı. Yerini, paralı tüfekçilerden oluşan bir orduyla gitgide nakti vergi tahsilatına kayan bir merkezi hazine bıraktı.

Osmanlı akçesinin yerini Avrupa paraları aldı ve ekonomi, Avrupa'nın burjuva ticaretini yörüngesine girdi (İnalçık 2017: 20).

Klasik Osmanlı dönemi şehir⁷ kültürü, yerleşik hayata geçişin yanında yaylak-kışlak kültürünün süre gelmesiyle devam etmiştir. Şehir kimliği oluşurken mimari eserler, külliyele, çarşı-pazarlar baş faktör olmuş, insanlar bu oluşumların yanında çoğalmıştır. Şehirler, insanların ortak kullanım alanlardır. Sosyal toplumun kendini gerçekleştirdiği, ibadet ettiği, ticaretin yapıldığı çok amaçlı merkezlerdir.⁸

Osmanlı İmparatorluğu, şüphesiz şehir yapılanmalarını oluştururken özellikle Anadolu coğrafyasında; Bizans şehirciliği ve Selçuklu kentlerinin alt yapısını ve kültürel birikimlerinin üzerine kurmuştur.⁹

Fetihten sonra Osmanlı Devleti imparatorluğa dönüşmüştür. Ancak özelde İstanbul'u, genelde ise diğer şehirleri geliştirme ve şehirleşmeyi yaygınlaştırma politikası, II. Mehmet döneminde başlatılan, sonraları da devam ettirilen bir süreç olarak benimsenmeseydi, devlet gerçek manada bir imparatorluk olabilir miydi? Tabii ki, hayır. Bu cevabın ardında, devletin şehirleri ve şehirleşmeyi teşvik ettiği ve bu amaca yönelik çeşitli politikalar geliştirdiği varsayımı yansıtılmaktadır. Bu varsayım, yalnızca tarafımızdan geliştirilen bir düşünce olmayıp, sanayi öncesi toplumlarda, şehirlerin kurulması ve yayılması için, yalnızca ticaretin yeterli olmadığını, direk veya dolaylı şekilde devletin desteğinin gerektiği tezi ile yakından ilgilidir. Osmanlı İmparatorluğu'nun fetihlerle büyüyen yapıya sahip olması şehirleşme için doğal bir ortam hazırlamakta, fetihler sonucunda idare edilmesi gereken toprakların ve insanların miktarında meydana gelen artış, şehirleşmeyi ihtiyaç haline getirmektedir. Yeni kazanılan toprakları kontrol etmek üzere, çeşitli düzenlemelerin yapılması, idari ve askeri merkezlerin kurulması gerekmektedir. Osmanlı İmparatorluğu'nun dünyasının Eskiçağlardan beri yoğun halde şehirleşen sahalarını kaplaması, bu

⁷ Şehrin dönem tarihi için önemli bilgilerin toplandığı yer, Şer'iyye Mahkemeleri kadı sicilleridir. Kadılar aynı zamanda idare adamı oldukları için, merkezden gelen emirleri, geri merkeze verilen cevaplar, ticari ve hukuk alanındaki bilgiler kadının elinde toplanmaktadır.

⁸ Şehir tarihleri için en önemli kaynak şüphesiz Evliya Çelebi Seyahatnamesi'dir. Evliya, her gittiği merkezin hiyerarşisini ve sosyal durumlarını anlatmaktadır. Sivas örneği için bkz: MUTLU M. Yücel, *Evliya Çelebi Seyahat Namesi'nde Sivas ve İlçeleri*, Buriciye Yayınları, Ankara 2010.

⁹ Osmanlı döneminde kent çalışmalarını toplu olarak incelemek için bkz: Mehmet Öz,, *Osmanlı Klasik Dönemde Anadolu kentleri*, Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi, Cilt 3, Sayı 6, 2005, s.57-88.

türden yeni kurulacak merkezler için Osmanlı idarecilerine hazır bir zemin sunmuştur. Bu yerleşim birimleri tüccar, zanaatkar vs. gibi ziraatla uğraşmayan nüfus gruplarının da gelişmesiyle, kısa sürede şehre dönüşmektedir (Acun 2001:162-163).

Osmanlı şehirlerinde iki büyük ana bölge vardır. Bunlardan biri halkın oturduğu mahallelerdir. O mahallelerde müslim ve gayrimüslim cemaatler, ayrı ayrı, kendi mahallelerinde mescit, kilise veya sinagog etrafına yerleşmişlerdir. Şehrin diğer ana bölümü pazar yeridir. Orada belli başlı idari üniteler, yani kadı mahkemesi, esnaf, gelen kervanların indiği hanlar, kervansaraylar ve günlük alış verişin cereyan ettiği pazar yerleri ve çarşılar yer alır. Bu bölgede müslim ve gayrimüslim şehir halkı birlikte, her sınıf esnafın içerisinde beraber çalışırlardı. Hatta daha sonra bağnazlık dolayısıyla ayrı ayrı bayramlarını kutlamadan önce bilhassa Nevruzlarda birlikte gezintiye çıkardı. Yani şehrin pazar bölgesi, müslim ve gayrimüslim unsurların iş birliği halinde birlikte çalıştıkları bir mekandı.¹⁰ (Arı 2005: 38-39).

Şehirlerde mahallenin merkezi mescittir. Mescitlerin etraflarında kentin kimliği oluşmakta, yapılar inşa edilmektedir. Bu hususta vakıf kültürü önemlidir. Osmanlı şehirciliğinin gelişmesinde ve idamesinde temel kurum vakıftır. Vakıflar sayesinde külliye uzun müddetlerce işleyişlerini sürdürmüşlerdir.

Bu noktada külliyelerin nasıl oluştuğundan bahsetmek gerekir. Osmanlı şehirleri bu çekirdekler etrafında kurulmuştur. Boş bir arazide, mesela İstanbul'da harap bölgede, sultan yahut devlet ricalinden birisi bir imaret tesis eder. Bu imaret, duruma göre şu birimleri ihtiva eder: Ortada cami yahut mescit, onun yanında medrese, çocuklar için mektep ve yanında imaret bulunur. Camiye bağlı olarak çoğu kez bir kütüphane bulunur. Demek ki imaret, cami, medrese ve dar anlamda imaret gibi üç temel birimden oluşur. Ayrıca bazı imaretlerde kervanlar için develik olur. Bu külliye iki büyük birimden oluşur: Vakıf şartlarına göre hizmet veren cami, medrese, imaret ve bazen de tekkeler yapılır. Bu birimin idamesi ve tamirat gibi külliye devamını sağlayan iktisadi birimler ikinci kısmı teşkil eder. Bunlar külliye gelir temin eden birimlerdir. Bunların başında kervansaray, han ve hamam gelir. Hamam İslam'ın temizlik hususunda koyduğu kurallar dolayısıyla büyük önem

¹⁰ Şehir çalışmalarını detaylı olarak incelemek için bkz: Osman Nuri Ergin,, *Türkiye'de Şehirciliğin Tarihi İnkişafı*, İstanbul,1936. Ayrıca İslamiyet'ten önce Türk şehirciliğini incelemek için bkz: Faruk Sümer, *Eski Türklerde Şehircilik*, Ankara 2014.

taşır. Osmanlı şehirlerinde büyük hamamlar *çifte hamam* diye adlandırılır. Kadın ve erkekler için ayrı ayrı kurulur. Hamamın geliri çok iyidir. Külliye vakfının gelir kaynağını, dükkan, hamam ve çarşı sağlar. Yani külliye vakıf esasına göre kurulmuştur. Bunun da sebebi, külliyenin devamını ebediyen garanti etmek arzusundan ileri gelir. Çünkü vakıflar, sultan dahi hiç kimse tarafından değiştirilemez, ilga edilemez. Bu suretle gerek ekonomik gerek idari bilimler vakıf sayesinde tamamıyla devamlı bir temele oturmuştur. Osmanlı şehirlerinin kuruluşunda bu sistem esas alınmıştır (Arı 2005: 51-52).

Osmanlı'nın hakimiyet kurduğu topraklarda yayılma işlemleri içinde, kendi kültürü aracılığıyla yeni merkezler oluştururken, elinde tuttuğu mevcut şehirleri de Osmanlı şehirselleştirilmesini tam manasıyla yaşamaya çalışmıştır. Osmanlı şehirleri, devlet ve halkının kültürel olarak beden bulmuş halidir.

Osmanlı merkezi, kültürel genetik akım yönüyle ele alındığında bir sentez karakteri taşıdığı ortaya çıkar. Osmanlı'nın farklı mekanlarda bulunması veya coğrafi olarak yayılması onu farklı kültürlerle etkileşim içine sokmuştur. Türk insanı farklı kültürlerle karşılaştığında bunlardan bazı şeyleri kendi kültür değerleri arasına katmış, ancak kendi kültürel özelliklerini ön plana alarak özümseme gerçekleştirmiştir. Bunun en dikkate değer özelliklerini ise şehirlerde görmek mümkündür (Cezar 2005: 272).

3. BANILİK VE BEHRAM PAŞA

Banilik; ister hükümdar ve ailesi tarafından, isterse devlet büyükleri tarafından olsun daima bir yaptırım gücüdür. Toplumun ihtiyaçlarının yerine getirilebilmesi açısından önemlidir. Devletin politikaları sonucunda geliştirilen merkezlerin, devlet elinde bulunması garantisi sosyal yapılardır. Bunun önemini bilen otoriteler daima bu yaptırım gücünü kullanmış, sosyal ve kültürel hayata yön vermiş, yapılan eserlere vakıflar bağlayarak sonsuza dek işlenmesini düşünmüştür. Yapılan eserlerde diğer önemli husus yaptıran kişinin amel defterinin kapanmaması, bu dünyadan ölüp gitse dahi sevap kapısının açık kalması da hedeflenmiştir. Ayrıca yapılan eserlerde siyasi hamleler ve devlet propagandaları da, yapıların kitabelerinden anlaşılmaktadır.

Bani oluşturduğu yapının ana kalıplarıyla fikir babasıdır. Yapının işlevinin ne olacağı, mevkisi, plan tasarımında istişare yapılması, hangi ustaların ve işçilerin çalışacağı, bu kişilerin ne kadar ücret alacağı, eserde kullanılan malzemelerin hangileri olacağı ve ne kadar malzeme kullanılacağını aşağı-yukarı baniler tayin etmektedir.

Saltanat ideolojilerini, sultani ve maddi güçlerini şehir ölçeğinde inşa ettirdikleri yapılarda ortaya koyan baniler, bir anlamda şehir dokusunun biçimlenmesini de sağlamışlardır. İnşa edilen yapılar çevresine yerleşerek mahalleler oluşturan halk, kentin gelişimini istenilen doğrultuda yönlendirmiştir (Küskü 2014: 71)

Dönemin mimarisini biçimlendiren sanat yaratıcılarının kimlikleri ve beğenileri, dönem sanatının biçimlenmesinde etkin bir unsurdur. Anadolu Selçuklu ve Osmanlı Beyliği dönemleri söz konusu olduğunda, maddi güç ile de büyük ölçüde ilişkili olan imar faaliyetlerinin, öncelikle maddi gücü ellerinde bulduran devlet yöneticisi konumunda kişiler tarafından yöneltildiği ortaya çıkar. “Din” ve “görev” yönünde düşünüldüğünde bu kişiliklerin-yönetici konumundaki banilerin bazı gereklilikleri de yerine getirmiş oldukları vurgulanabilir (Küskü 2014: 37-38).

Selçuklu ve Osmanlı toprak sisteminde, her çeşit toprağın ilk sahibi devlettir ve devlet mülkiyeti sahipliği sultan ve sultan ailesine götürür. Sultan sahip olduğu

bütün devlet topraklarını öncelikle askeri amaçlar olmak üzere ihtiyaçlar doğrultusunda dönemine göre ikta ya da tımar olarak dağıtır. Böylelikle bu toprakların mülkiyeti sultandan sonra önemli askeri kişilere ait olur. Başta vezirler olmak üzere, savaşta yararlılık gösteren askerler ile devlet veya saray teşkilatında söz sahibi olan kişiler aldıkları ikta ya da tımarların mülkiyetinden sorumludurlar (Küskü 2014: 39). Kitabe verilerine göre baniler, yalnız saray ve merkezi yönetim görevlileri değil, aynı zamanda askeri görevliler, çeşitli eyalet yöneticileridir (Küskü 2014: 47).

Klasik Osmanlı idari sisteminde ülke “*Vilayet*” veya “*Eyalet*” diye adlandırılan büyük idari ünitelere bölünmekte ve eyaletleri “*Sancaklar*” oluşturmaktaydı. Eyalet ve sancakların merkezi durumunda olan şehirler, böylece aynı zamanda idari bir merkez olma özelliğine sahiptirler. Ülke yönetiminde gerek eyaletlerde ve gerekse sancaklarda görev yapan kimseler aynı zamanda şehir idaresinden de birinci derecede sorumlu idiler. Bu sebeple Osmanlı idari yapısında meydana gelen değişimler, doğrudan şehir idaresine de etkilemiştir (Çelik 2000: 233).

Osmanlı idari yapısı içerisinde Beylerbeyi, kendisine verilen eyaletin hem mülki, hem de askeri şefi olup, “*Paşa Sancağı*” adı verilen ve eyalet merkezi olan Sancaklar’daki şehirlerde oturmuştur. Kuruluş ve gelişme döneminde beylerbeyinin sancakbeyleri üzerinde özellikle askeri denetimi söz konusu olup, yönetim bakımından paşa sancağına “*Bey*” olmaktan öte bir yetkisi bulunmamasına rağmen, 1550 yılından itibaren durum değişmeye başlamış ve halkların artmalarına paralel olarak sancakların iç yönetimine de karışmaya başlamışlardır. Bu arada Tımar sisteminin bozulup yerini iltizamlı idareye bırakması ülke yönetiminde de önemli değişiklikleri beraberinde getirmiştir (Çelik 2000: 234).

Konumuz olan banî Behram Paşa, Sivas Behram Paşa Hanı’nı ve Kurşunlu Hamamı’nı yaptıran kişidir. Araştırdığımız kaynaklardan da anladığımız üzere Behram Paşalar karıştırılmaktadır. Sivas’ta Behram Paşa isimli valilik yapmış iki kişi bulunmaktadır. İlki Behram Paşa b. Abdullah olup, H. 934’de bu yapıları inşa ettirip, vakfetmiş kişidir. İkincisi ise H. 1235(M.1819-1820) tarihlerinde Sivas’ta valilik yapmıştır.

Han ve hamamı inşa ettiren Behram Paşa ile, eski Yemen valilerinden Kara Şahin Mustafa Paşa'nın oğlu ve aynı vilayetin eski valilerinden Rıdvan Paşa'nın kardeşi olan Behram Paşa'da sürekli birbirine karıştırılmaktadır. Banimiz olan Abdullah oğlu Behram Paşa'nın lakabı "sağır" iken, H.972 (M.1564- 1565)'de dönemin Diyarbakır valisi olan Behram Paşa'nın lakabı ise "Halhallı"dır. Aslen Gazzelidir. Yemen'de Behramiye adıyla bir şehir kurmuştur Diyarbakır Behram Paşa Cami'nin banisidir. Kendisinin yok olan türbesi Üsküdar'da Tavaşi Hasan Ağa Cami civarında ve Gündoğumu Caddesi üzerinde bulunduğu sanılmaktadır.¹¹ Behram Paşaların karıştırılması ve hanın vakfiyesinin Diyarbakır'daki Behram Paşa Cami'nin de aynı vakfa ait olabileceğini düşündürmektedir .¹²

Banimiz Sağır Behram Paşa, Enderun'da yetişip, H. 969 (M.1561-1562)'de orada serdefter olmuştur. Daha sonra saraydan çıkarak Sivas'a vali tayin edilmiştir. Daha sonra Erzurum'da görev yapan Behram Paşa en son Diyarbakır'da (1577-1578) görev yapmış ve 1579'da oradan ayrılıp Tiflis'e sürgün edilmiş, orada da vefat etmiştir.¹³

Sivas'ta Behram Paşa Hanı'nı ve Kurşunlu Hamamı'nı yaptıran Behram Paşa, Sivas'ın nüfus ve yoğunluk¹⁴ olarak en hareketli zamanlarında valilik yapmıştır. Yaptırdığı hanın kitabesi günümüze gelememişken, hamamın kitabesi hamamda bir işlev değişikliği olmadığı için günümüze gelmiştir. Bugün halen mevcut olan kitabe şöyledir:

Kitabe metninin okunuşu:

"Bena haza'l-hamam fi eyyam devlete es-sultan'ül-azam

Sultan Murad bin Selim Han el-abıd el muhtac ila rahmete rabbi

¹¹ Üsküdar Belediyesi'nin resmi internet sitesinden öğrenilen bilgiye göre türbenin bahsedilen konumu üzerinde apartmanlar yer almaktadır. Daha fazla bilgi için bkz: <https://www.uskudar.bel.tr/tr/main/erehber/turbeler/13/behram-pasa-turbesi/1137> Erişim Tarihi 12.05.2019)

¹² Her iki Behram Paşa'nın Diyarbakır'da görev yaptıklarını ve Osmanlı Devleti'nin Diyarbakır'da görev yapmış paşaları hakkında daha fazla bilgi sahibi olmak için bkz: İbrahim Y. Çelik, *Osmanlı Hakimiyeti Süresince Diyarbakır Eyaleti Valileri (1516-1838)*, Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt: 10, S. 1, Elazığ 2000.

¹³ Mehmed Süreyya , *Sicil-i Osman-i*, C.II. Yayına Hazırlayan: Nuri Akbayar. , Çev: Seyit Ali Kahraman, İstanbul 1996.

¹⁴ Sivas şehrinin nüfus ve mahalle açısından detaylı olarak incelemek için bkz: Ömer Demirer, *Sivas Şehir Hayatında Vakıfların Rolü*, Türk Tarih Kurumu, Ankara 2000.

Behram Paşa bin Abdullah emir'ül-ümera-i vilayet-i Rum"

Anlamı:

"Yüce Sultan Selim Han oğlu Murad Han zamanında, vilayeti Rum emir'ül-ümerası, Allah'ın rahmetine muhtaç Abdullah oğlu Behram Paşa bu hamamı bina etti. Sene 984. (M.1576) (Topçu 2017: 41)"

Hamamın¹⁵ kitabesine göre yapı 1576 yılında tamamlanmıştır. Hanın mı yoksa hamamın mı önce yapıldığı, hanın kitabesi günümüze gelemediği için tartışmalıdır. Ancak yakın tarihlerde yapılmış olmaları mümkündür.

¹⁵ Sivas şehrindeki hamam yapılarına bakmak için bkz: S. Murat Topçu, *Sivas İli ve İlçelerindeki Türk Devri Hamamları*, Sivas 2017.

4. BEHRAM PAŞA HANI

Behram Paşa Hanı, Sivas ili, merkez sınırları içerisinde, Paşa Bey Mahallesi¹⁶, Arap Şeyh Caddesi'nde¹⁷ bulunmaktadır. 6 pafta, 202 ada ve 39 parselinde kayıtlı bulunan han, Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu'nun 08/07/1977 gün ve A-646 sayılı kararı ile korunması gerekli kültür varlığı olarak tescil edilmiştir. (Ek : 1)

Eser, kuzeydoğu ve güneydoğu yönünde, ana cadde olarak nitelendirilebilecek Kerim Çavuş Caddesi ve Arap Şeyh Caddesi, kuzeybatı yönünde ise Kurşunlu Sokak ile birlikte üç yönden yollar ile çevrilidir. Güneydoğu bölümde caddenin karşısında ise Kongre Lisesi bulunmaktadır.

Han ve hamamın çevresinde, yapıların kot seviyelerinden yaklaşık 2.5 metre yükseklikten başlayarak apartmanlar bulunmaktadır. Bu oluşum eserler için olası deprem halinde tehlike arz etmektedir. Bu binalar yapılırken bu husus göz ardı edilmiştir. Yapılan incelemelerde yapıların etraflarındaki binalar ve yol seviyesini oluşturan yükseltinin toprak dolgu olduğu anlaşılmıştır.

Behram Paşa Hanı'nın 22 metre güneybatısında, yine Behram Paşa'nın yaptırıp, kubbelerindeki kurşun kaplamalardan ismini alan Kurşunlu Hamamı (Fotoğraf :1) bulunmaktadır.

¹⁶ Paşa Bey Mahallesi'nin Klasik Osmanlı Dönemi'ndeki adı Tokmakkapu mahallesidir. Bugün günümüze gelemeyen çevre surlarının doğu kapısı olan Tokmak Kapı'ya yakın olmasından ötürü bu isimle anılmıştır. Mahallenin ismi Cumhuriyet devrinden sonra bu isimle anılmaya başlamıştır.

¹⁷ Arap Şeyh ismiyle anılan kişi (Şeyh Seyyid Abdullah El Haşimi-El Mekki-Er Rıfai 1829-1922), Mekke doğumlu olup, II. Abdülhamit tarafından Sivas'a bizzat gönderilerek, Sivas'taki mezhep çatışmalarını yatıştırılması için görevlendirilmiştir. Daha sonra Sivas'ta dini faaliyetlerde bulunduktan sonra, 31 Mart Vakası sebebiyle seksenli yaşlarında Mekke'ye sürgün edilmiş, 92 yaşında vefat etmiştir. İsmi bugün türbesinin olduğu caddeye verilmiştir.

Fotoğraf 1: Kurşunlu Hamamı

Hamamın güneybatısında, 31 metre ilerisinde ise Sivas'ta ahilik teşkilatının önemli isimlerinden olan Ahi Emir Ahmed'in türbesi bulunmaktadır. (Fotoğraf : 2)

Fotoğraf 2: Ahi Emir Ahmed'in türbesi

4.1. Yapının Tarihçesi

Behram Paşa Hanı'nın yapıldığı tarihe ya da banisine dair bir kitabesi günümüze gelememiştir. Vakıflar Bölge Müdürlüğü'nden edinilen vakfiye kayıtları vasıtasıyla vakıf eski eser fişinde, yapının banisinin ismi dönemin Beylerbeyi (Sağır) Behram Paşa olarak kayıt edilmiştir. Bunun yanında hamamın kitabesinde de az önce bahsettiğimiz gibi Behram Paşa'nın ismi zikredilmektedir. Yaptığımız araştırmalar neticesinde her iki yapının da mimarının ismine ulaşamamıştır. Düşüncemize göre eserlerin gezici ustalar tarafından yapıldıkları ve sipariş üzerine Sivas'a çağrıldıklarını sanmaktayız.

Behram Paşa Hanı, Osmanlı Devleti'nin son dönemlerine doğru işlevselliğini kaybettiği için M. 1898 yılında, II. Abdülhamit zamanında askeri kışla birliğine dönüştürülmüştür.

Hanın giriş kapısının üzerinde 107x80 cm boyutlarında tamir kitabesi ve kitabenin hemen üzerinde II. Abdülhamit'e ait tuğrası yer almaktadır. (Fotoğraf :3)

Fotoğraf 3: Behram Paşa Hanı'nın 1898 yılına ait kitabesi

Kitabenin Latin harfleri ile yazılışı şöyledir:

“Muhkemdür binası lütfunla eyleyelüm ta'limi

Oldu süvari askerine kışla-i hümayun

Tarih-i müceddet illa ya hu 1316 (H.1898)

Ketebehu Seyyid Mahmud Hamdi el Arif be-nişancı,zade”

Anlamı:

“Bu sağlam bina (lütfunla) eğitim almak için

Süvari askerine padişah kışlası olmuştur.

Yenilenmiş tarihi (illa ya hu)

Yazan Seyyid Mahmud Hamdi 1316 (H.1898)

(Padişah tuğrasını yapan) Nişancızade Arif”

Gezileri sırasında Sivas’a gelen Evliya Çelebi’de Behram Paşa Hanı’na gelmiş, gözlem yapmış ve tespitlerde bulunmuştur. Evliya Çelebi Sivas’a geldiğinde bir çok yapıyı anlatmakla beraber tüccarların konuk edildikleri hanların özelliklerine de değinmiştir. Sivas’ta, tamamı küçük ve büyük 18 handan bahsetmektedir. Konumuz olan Behram Paşa Hanı’na da değinen belki de orada misafir olan Evliya Çelebi şöyle demektedir: “ *Saraçhane içinde Behram Ağa Hanı (Behram Paşa Hanı)*¹⁸, *yeni yapı, güzel bir handır ki, tamamı 50 bölümdür ve onun karşısındaki (yanındaki) Kapan Han, Hasan Paşa Hanı, ki pek çok kişi muhtesip ağa burada işlerini yürüttüğü için Muhtesip Ağa Hanı der. Kaşıkçızade Hanı, Şeyh Efendi Hanı, Nalbantlar Hanı, İbrahim Efendi Hanı ve Taşhan5 meşhur hanları bu saydıklarımızdandır.* (Mutlu 2010: 106-107)

4.2. Mülkiye Durumu ve Yapının Vakfiyesi

Osmanlı İmparatorluğu’nda imar faaliyetlerinin ticari olaylar neticesinde yoğunluk kazandığı 16. yüzyılın ikinci yarısına tarihlenen Behram Paşa Hanı ve Behram Paşa’nın yaptırdığı, ismini kubbelerindeki kurşun kaplamalardan alan

¹⁸ Evliya Çelebi, hanın ismini Behram Ağa Hanı olarak zikretmiştir. Halbuki hanın banisi Behram Paşa’dır. Evliya’nın Ağa sıfatıyla adlandırmasının sebebi bir karışıklık sonucunda olması muhtemeldir. M. Yücel Mutlu bu konuyu şöyle açıklamaktadır: “*Evliya’nın Sivas’taki bu hanı yaptıran zatı ağa olarak yazmış olmasının sebebi, kanaatimizce Sivas ve Zile’deki hanları yaptıranların isimlerinin birbirlerine benzemeleri dolayısıyla bu kişileri karıştırmış olmasıdır.*” MUTLU M. Yücel, *Evliya Çelebi Seyahat Namesi’nde Sivas ve İlçeleri*, Buriciye Yayınları, Ankara 2010.

Kurşunlu Hamamı'nın, Sivas Vakıflar Bölge Müdürlüğü Arşiv'inde bulunan vakıf defterinde, kabri Diyarbakır'da bulunan Behram Paşa'nın¹⁹ vakfından oldukları belirtilmektedir. (Ek: 2-3-4) Han ve hamamın şuan mülkiyetleri günümüzde Vakıflar Genel Müdürlüğü'ne aittir (Semiz 2007: 17)²⁰.

Her iki yapıda 2016 yılında geçirmiş olduğu restorasyonlardan sonra farklı işletmeciler tarafından işletilmektedir. (Fotoğraf: 4)

Fotoğraf 4: Behram Paşa Hanı ve Güneybatısında bulunan Kurşunlu Hamamı

Ticaret yollarının işlerliğini kaybetmesiyle ve Osmanlı Devleti'nde şehir içi ticaretinin kötüye gitmesi sonucu han, 19. yüzyıl sonunda askeri süvari kışlasına dönüştürülmüştür. I. Dünya Savaşı yıllarında kışla olarak kullanılan hanın, aynı zamanda orduya önemli lojistik destek sağladığı belirtilmektedir. Cumhuriyet Dönemi'nde süvari alay ihtiyacının sürdüğü 1960'lı yılların başına kadar yapı, Milli Savunma Bakanlığı tarafından, at alım, atlı araç gereç yapım ve onarım merkezi ve

¹⁹ Yaptığımız çalışmalar neticesinde Diyarbakır'da kabri bulunan herhangi bir Behram Paşa'ya rastlanılmamıştır. Muhtemeldir ki, bahsettiğimiz Behram Paşalardan başka Diyarbakır'da ilerleyen zamanlarda farklı bir Behram Paşa görev yapmış olup mevcut mezarı günümüze gelemiştir.

²⁰ Nisa Semiz 2007 yılında Behram Paşa Hanı ile ilgili yaptığı yüksek lisans tez çalışmasında, yapı hakkında doğru tespitlerde bulunmuş, eseri detaylı olarak incelemiştir.

ordunun atlarının sağlık hizmetlerinin görüldüğü Askeri Hayvan Hastanesi olarak kullanılmıştır. (Ek: 5) (Semiz 2007: 18)

Yapının restorasyon sırasında ahır bölümünde temel güçlendirme için seviye inme çalışmalarında ve alınan toprak kütlelerinin içinde farklı ebat ve boyutlarda at nallarının bulunması bu savı doğrulamaktadır.

1934 tarihli eser tapu kaydında Milli Savunma Bakanlığı'na tahsisli olan, 7044 sayılı kanun gereğince 10 Eylül 1967'de Vakıflar Genel Müdürlüğü'ne devredilmiştir.(Ek: 6) Bundan sonra han, Doğu Menzil Sıhhiye Deposu olarak kullanılmaya başlanmış ve Sivas Vakıflar Bölge Müdürlüğü arşivlerinde bulunan kira sözleşmelerine göre 01.03.1968 – 28.02.1976 tarihleri arasında Milli Savunma Bakanlığı tarafından Sıhhiye Ecza Deposu olarak kiralanmıştır. (Ek: 7) (Semiz 2007: 18)

Yapının M.S.B tarafından teslimi 04.08.1976 tarihinde gerçekleşmiş, (Ek: 8) ve 01.11.1976 tarihinden itibaren Muhtaç Talebeleri Koruma Derneği talebe yurdu olarak kiralamıştır. (Ek: 9)

Talebe yurdu olarak kiralanmasına karşın, 1982 tarihli tutanaklar ve ihtarnamelerde mevcut kiracı tarafından yapının depo olarak işgal edildiği, seyyar satıcıların kira karşılığı yapıda barındırıldığı belirtilmiştir (Ek: 10).

Bunun üzerine 13.04.1983 tarihinde bu dernek tarafından yapı boşaltıldıktan sonra 1984 yılı içerisinde Yusuf Geldi adlı şahıs tarafından çay bahçesi ve otopark olarak kullanılmıştır (Ek: 11).

Ardından aynı kişi başlangıç tarihi 01.01.1985 olan kira kontratı ile yapı depo ve ticarethane olarak kullanmak için kiralamıştır (Ek: 12).

1986 ve 1987 yıllarının başında aynı kiracı tarafından aynı amaçla kullanılmak üzere yenilenen sözleşmelerin ardından 01.08 .1987 tarihli sözleşmede Necaattin Çelik ve Hayrettin Çelik de kiracı olarak eklenmiştir (Ek: 13).

04.01.1988 tarihli feragatname ile Yusuf Geldi kiracılık haklarını Necaattin Çelik ve Hayrettin Çelik'e devretmiştir (Ek: 14). Necaattin Çelik ve Hayrettin Çelik ile yapılan ve başlangıç tarihi 01.01.1989 olan yeni kira kontratında yapının kullanım

amacının mermer atölyesi olacağı belirtilmiştir (Ek: 14). Yapının günümüzdeki kullanıcıları olan Necaatin Çelik ve Hayrettin Çelik ile yapılan son kira kontratında kira müddeti 01.01.1992-21.12.1996 olarak belirlenmiştir (Ek: 15).

Sivas Vakıflar Müdürlüğü arşivlerinde bundan sonraki dönemlerde 2015'e kadar tarihlenen başka bir kira kontratı bulunmazken, Kayseri Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu'nun 27.03.1998 gün ve 2244 sayılı kararı ile hanın mermer kesim ve işleme atölyesi olarak kullanılmasının esere zarar verdiği belirtilerek, tarihi ve mimari konumuna uygun olarak kullanılması gerekliliği dile getirilmiştir (Ek: 16-17).

Ardından 09.06.1998 tarihinde Sivas Vakıflar Bölge Müdürlüğü tarafından Sivas 1. Ağır Ceza Mahkemesi'nde yapının yanlış kullanılması nedeniyle binanın boşaltılması için dava açılmış ve bu dava için hazırlanan 05.05.1998 tarihli bilirkişi raporunda binaya izinsiz olarak yeni ekler yapıldığı belirtilmiştir. 17.02.1999 günü dava karara bağlanmış ve sonuç olarak kiracıların Kayseri Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu'ndan izin almadan ekler yapması nedeniyle para cezası verilmiş ve yapının korunması için iş değişikliği yapılarak ekli proje doğrultusunda kiracısı tarafından kiracılık vasfının devam etmesine karar verilmiştir .Günümüzde de yapının yanlış kullanımı ile ilgili olarak Sivas Vakıflar Bölge Müdürlüğü tarafından bugünkü kiracı aleyhine açılan başka bir davanın devam ettiği bilinmektedir. Ancak bu konuyla ilgili bir belgeye ulaşılamamıştır. (Semiz 2007: 18-19)

2015 yılında ihaleye çıkan yapıyı 49 yıllığına Duman Kardeşler firması kazanmış, “yap, işlet, devret” formatıyla restorasyon çalışmalarından sonra kullanıma açılmıştır. (Ek 18-30)

4.3. Son Restorasyondan Önce Esere Uygulanan Müdahaleler

Behram Paşa Hanı H. 1316 (M.1898-1899) senesinde kışlaya çevrildikten sonra edinilen tek fotoğraf sadece yapının giriş bölümünü göstermektedir (Fotoğraf: 5).

Fotoğraf 5: Behram Paşa Hanı giriş eyvanı / II. Abdulhamit fotoğraf arşivi

Bu nedenle yapının kışla dönemine dair ne tür müdahaleler yapıldığı konusunda kesin bir bilgimiz maalesef yoktur. Yapının 12/6/1927 tarihli fotoğrafında (Fotoğraf nu: 6) ise, kışlaya çevrildikten sonra günümüze kadar güneydoğu cephesinin ciddi farklar yaratacak bir değişim geçirmediği görülmektedir.

Fotoğraf 6: Behram Paşa Hanı'nın 12.06.1927 tarihli görseli. / S.V.B.M.F.A.

Bunun dışında günümüzde yapılan incelemelerde ve tespitlerde kışlaya çevrildiği sırada; revakların kemerli açıklıklarının tümünün kapatıldığı (Fotoğraf: 7-8-9-10), revaklarda bölümlendirilmeler yapıldığı, bazı zemin ve üst kat odalarının arasındaki duvarlarda kemerli açıklıklar açıldığı ve odalarda bulunan ocak nişlerinin, bazı özgün nişler ile birlikte pencerelerin de kapatıldığı anlaşılmaktadır (Fotoğraf : 11-12).

Fotoğraf 7: Güneydoğu avlu cephesine bakış / S.V.B.M.F.A.

Fotoğraf 8: Kuzeybatı avlu cephesine bakış / S.V.B.M.F.A.

Fotoğraf 9: Güneybatı avlu cephesinin kuzeybatı yönündeki bölümü
(S.V.B.M.F.A.)

Fotoğraf 10: Güneybatı avlu cephesinin doğu yönündeki bölümü / S.V.B.M.F.A.

Fotoğraf 11: Örülerek kapatılan ocak nişi

Fotoğraf 12: Örülerek kapatılan pencere açıklığı

Ayrıca Osmanlı hanlarında genel olarak sadece üst katlarda dışarı açılan pencerelere yer verilmesine karşın Behram Paşa Hanı'nda zemin kat odalarının bazılarında dışarı açılan pencerelerin aynı dönem müdahalesi olduğu düşünülmektedir. Yapı, Cumhuriyet Dönemi'nde Milli Savunma Bakanlığı tarafından kullanılmaya devam etmiştir. Sivas Vakıflar Bölge Müdürlüğü arşivlerinden edinilen, Cumhuriyet Dönemi'nin en eski tarihli fotoğraflarının (Fotoğraf: 13-14), aynı dönemde kayıt tutan memurun el yazısı ile benzerlik göz önünde bulundurularak, 1927 yılına tarihlendirilebileceği düşünülmektedir. Bu resimlerde, o dönemde yapının çevresinde yapılaşmanın olmadığı görülmekte ve kuzeydoğu yönündeki cadde yer almamaktadır.

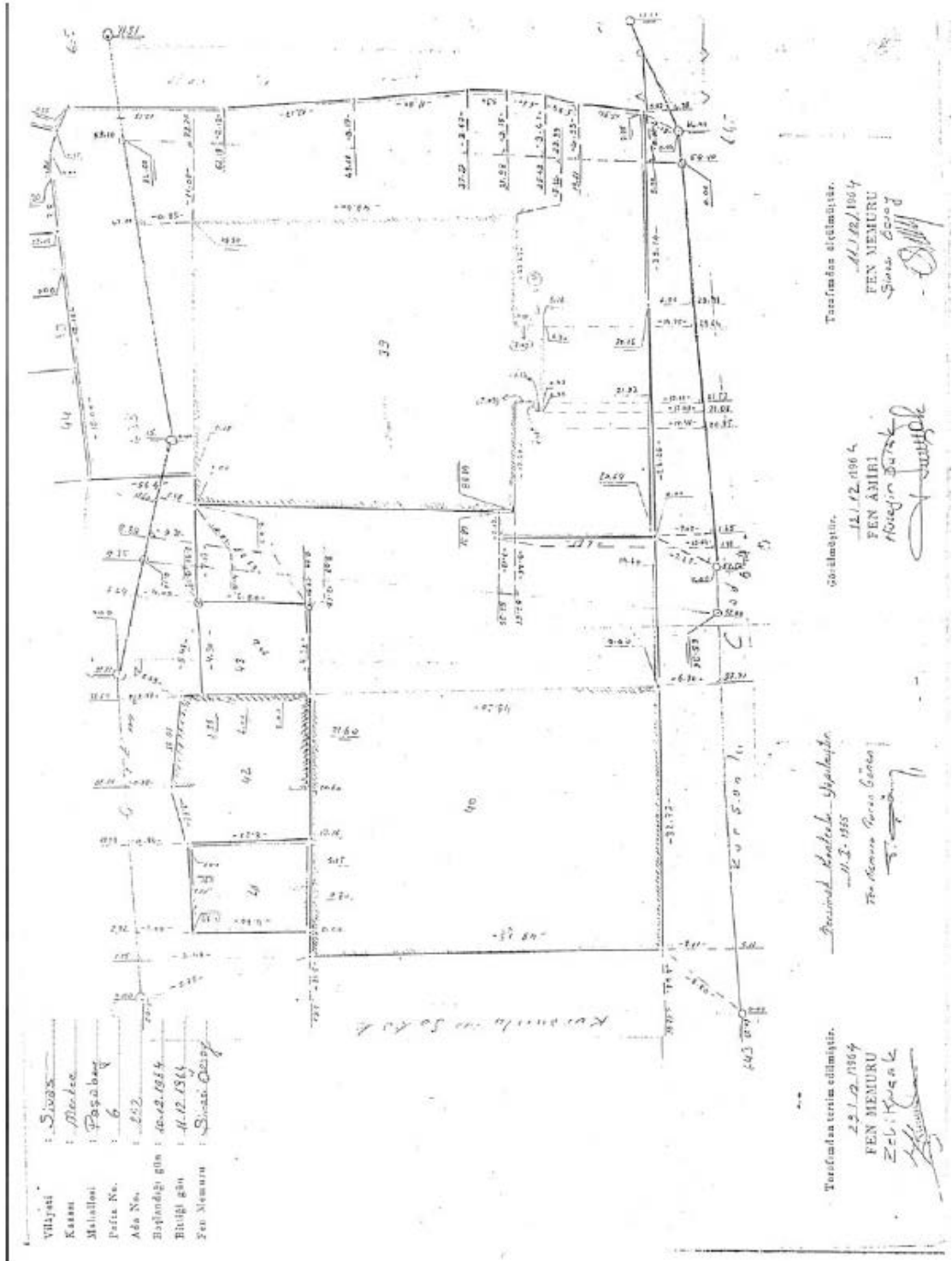

Fotoğraf 13: Behram Paşa Hanı güneydoğu cephesi / S.V.B.M.F.A.

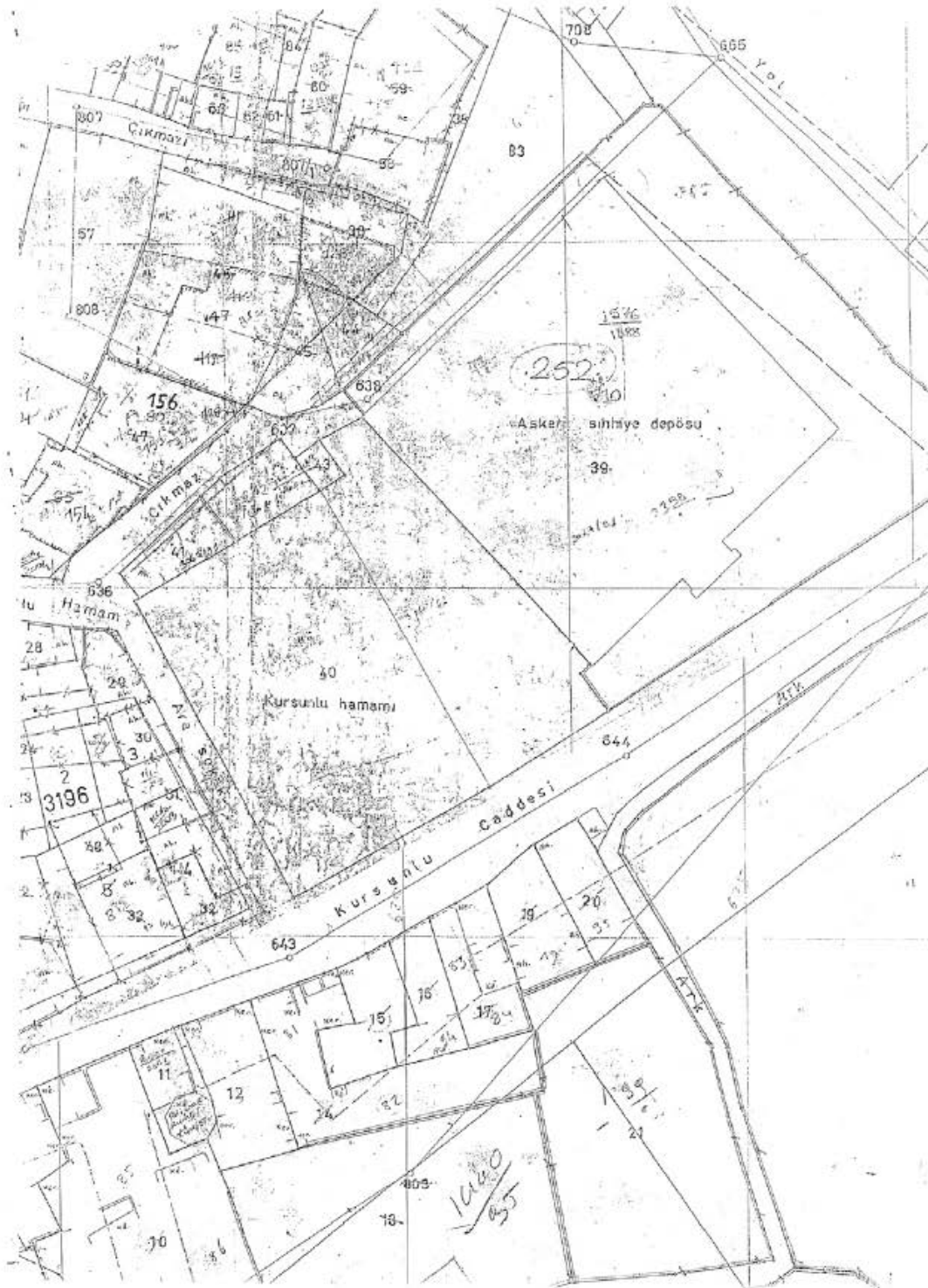

Fotoğraf 14: Behram Paşa Hanı'nın kuzeydoğu cephesi / S.V.B.M.F.A

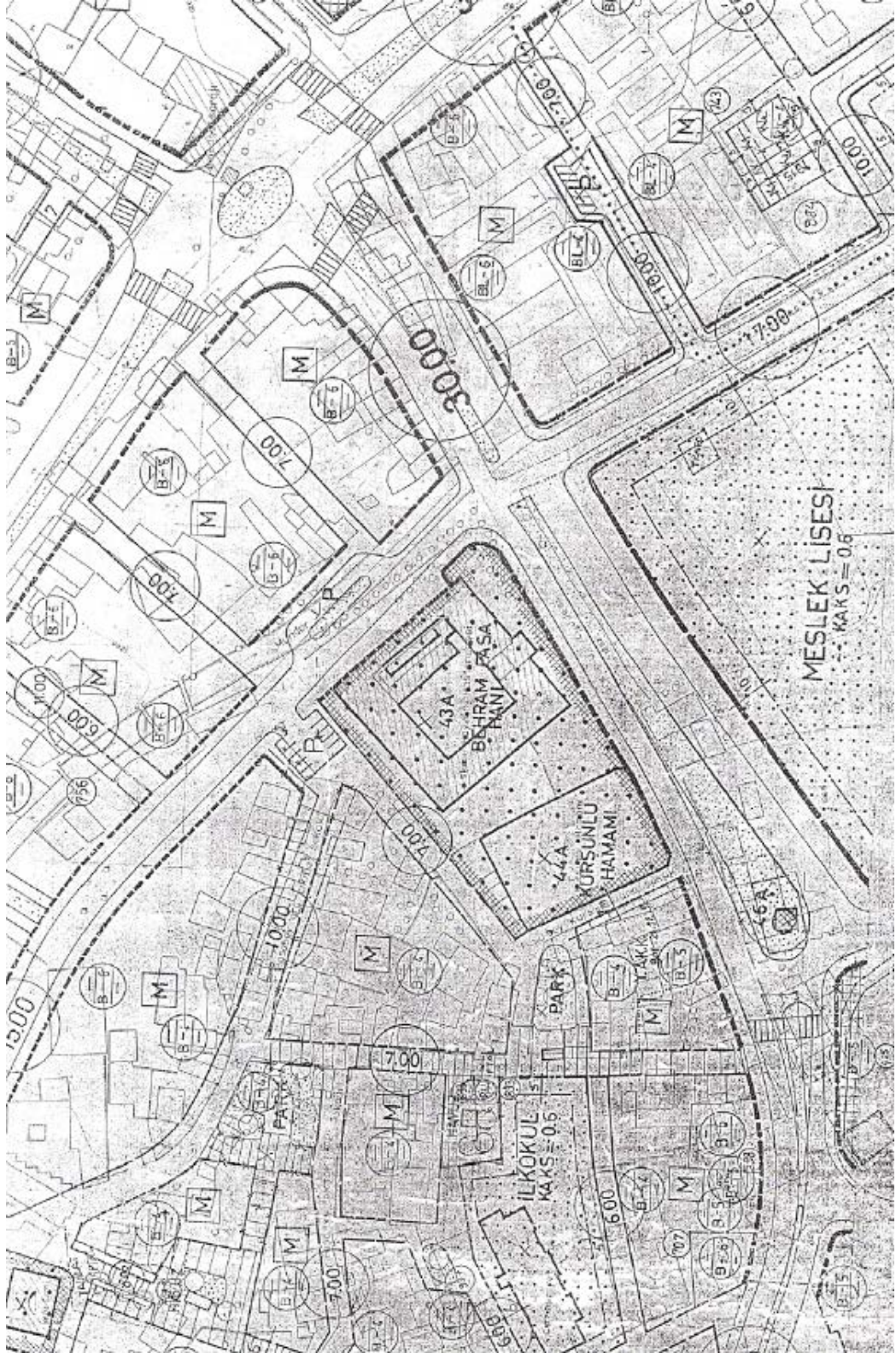
Vakfiyeden sonra hanla ilgili en eski yazılı belgeler 1959 senesine tarihlenmektedir. Sivas Vakıflar Bölge Müdürlüğü Arşivi'nde yer alan bu belgelerde M.S.B. tarafından hanın hayvan hastanesi olarak kullanımının gerekliliği belirtilmiştir. Ardından 1964 tarihli tespitlere dayanılarak çizilen imar paftasında, han Sıhhiye Ecza Deposu olarak gösterilmektedir (Fotoğraf :15-16-17).

Fotoğraf 15: Behram Paşa Hanı ve Kurşunlu Hamamı'nın 1964 tarihli imar planı ölçümleri / S.B.İ.D.A.

Fotoğraf 16: Behram Paşa Hanı ve yakın çevresinin 1964 tarihli imar planı /
S.B.İ.D.A.

Fotoğraf 17: Behram Paşa Hanı ve yakın çevresinin 1964 tarihli tespitlere göre hazırlanan imar paftası / S.B.İ.D.A.

1968 tarihinden itibaren yapılan kira sözleşmelerinde de, M.S.B.'nin yapıyı terk ettiği 1976 senesine kadar hanın Sıhhiye Ecza Deposu olarak kullanıldığı belirtilmektedir .Bu dönemde handaki iç mekan düzenlemelerini belirten, 11.06.1968 tarihli dilekçenin ekinde , hanın zemin katında kuzeydoğu tarafında bulaşikhane, marangozhane, 5 adet tali depo; kuzeybatı tarafında iki adet hangar(develik ve samanlık); güneybatı tarafında 2 adet salon, 8 adet depo; güneydoğu tarafında ise 2 adet tali depo, erat tuvaleti, üç odadan müteşekkil erat hamamı ve hamam kazan dairesi olduğu belirtilmektedir. Birinci katta ise kuzeydoğu tarafında 2 adet malzeme deposu, 3 adet kullanılmayan depo, 1 adet levazım deposu, 1 adet ordu donatım deposu, kuzeybatı tarafında 2 adet depo, 1 salon, erat koğuşu olarak kullanılan 4 oda, erat gazinosu olarak kullanılan 2 oda ve iş ocakları; güney batı tarafında 1 salon, ilaç deposu olarak kullanılan 8 oda, karargah olarak kullanılan 2oda; güneydoğu tarafında ise 7 çalışma odası, 1 adet subay tuvaleti, 1 salon, malzeme deposu olarak kullanılan 3 oda bulunduğu belirtilmektedir. Yapının M.S.B. tarafından Sıhhiye Ecza Deposu olarak kullanıldığı dönem içerisinde 1976 senesinde çekilen fotoğraflar yapının o tarihteki durumu ve yapılan müdahaleler konusunda kısmen bilgi vermektedir. Bu fotoğraflarda kuzeydoğu revakının hemen hemen yıkık durumda olduğu ve bu kısımda zemin kattaki revak ayakları arasındaki açıklıklar duvarlarla kapatılarak, önüne ahşap dikmeler ile birinci kat başlangıç seviyesi yüksekliğinde bir depo oluşturulduğu görülmektedir (Fotoğraf : 18-19).

Fotoğraf : 18 Avlunun güney köşesinden kuzeybatı ve kuzeydoğu cephelere bir bakış / S.V.B.M.F.A.

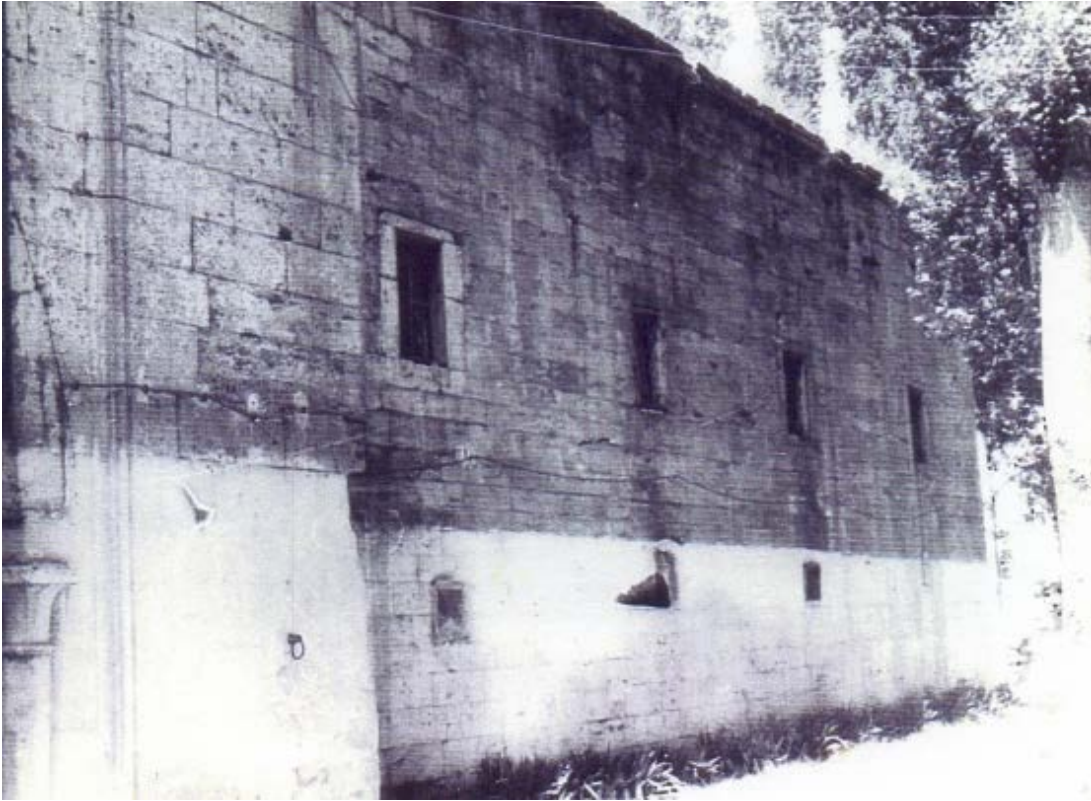

Fotoğraf 19: Avlunun batı köşesinden bir bakış / S.V.B.M.F.A.

Diğer üç yönde sağlam durumda olan revakların avluya bakan açıklıkları zemin ve birinci katta tamamen kapatılmıştır ve badanalıdır (Fotoğraf: 20). Dış cephelerin de kısmen badanalı olduğu görülmektedir(Fotoğraf: 21-22).

Fotoğraf 20: Güneydoğu avlu cephesine örtüden bir bakış / S.V.B.M.F.A

Fotoğraf 21: Güneydoğu cephesinin kuzeydoğu kanadı / S.V.B.M.F.A.

Fotoğraf 22: Kuzeydoğu cephesinin doğu yönüne bir bakış / S.V.B.M.F.A.

Bunun yanında yapının dış cephesinde duvar ve saçak taşlarının hasarlı olduğu ve yerinden oynadığı gözlenmiştir. İç mekanlara ilişkin fotoğrafların çok az sayıda olması nedeniyle (Fotoğraf: 23-24-25-26-27-28), bu bölümlerin geçirdiği müdahaleler, 04.08.1976 tarihli teslim tutanağından) edinilen sınırlı bilgiler ve günümüzde yapılan tespitler ışığında değerlendirilmektedir.

Fotoğraf 23: Avlu giriş koridorunun kuzeydoğu yönündeki açıklıklar / S.V.B.M.F.A.

Fotoğraf 24: Hanım 1. katı güneybatı revaka bir bakış / S.V.B.M.F.A

Fotoğraf 25: Hanın 1. katı güneydoğu revakın kuzeydoğu bölümü / S.V.B.M.F.A

Fotoğraf 26: Hanın ahır girişindeki yıkık tonoz üzerinde yer alan betonarme döşeme / S.V.B.M.F.A.

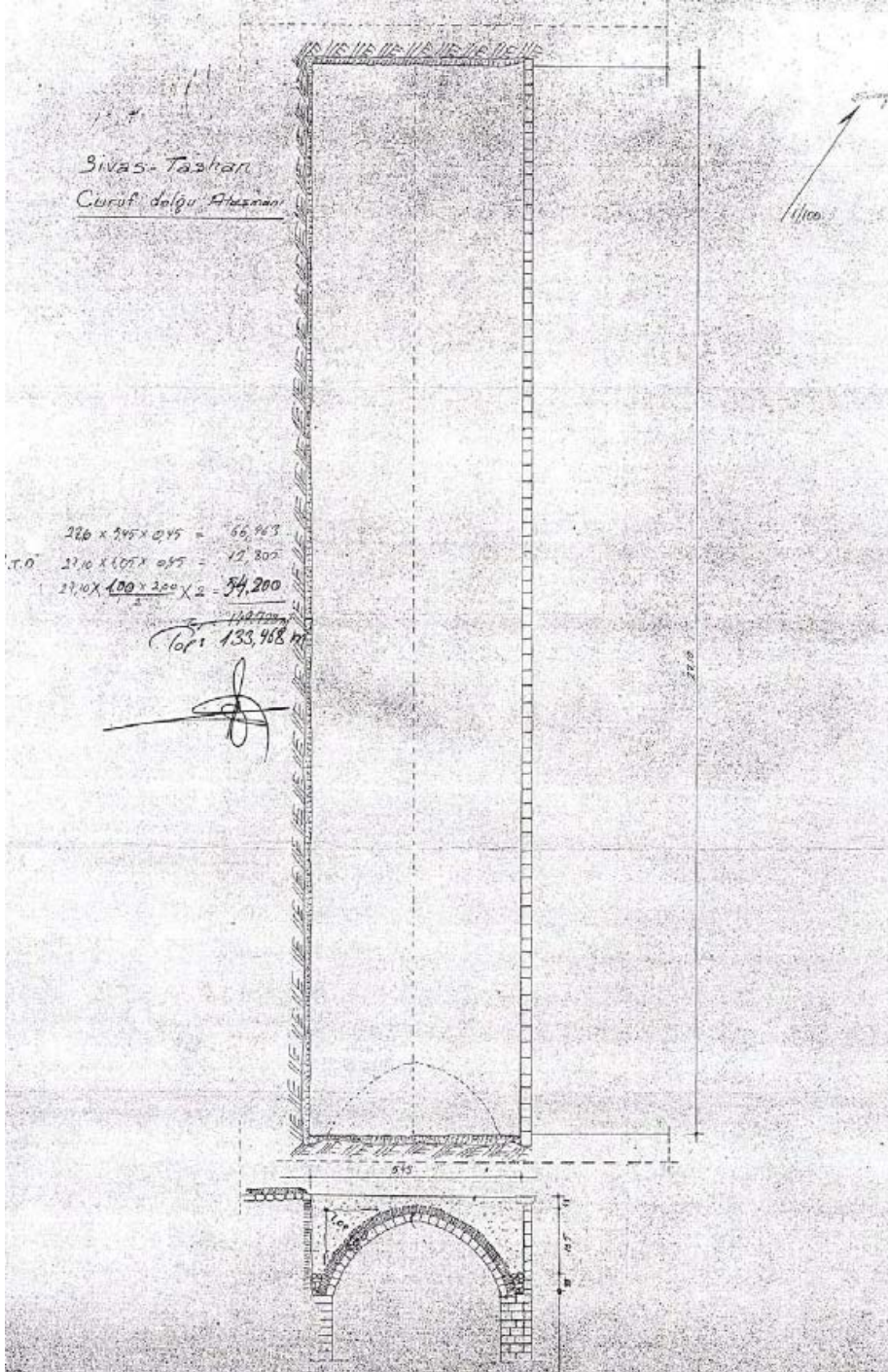

Fotoğraf 27: Ahırın içindeki taşıyıcı ayaklar / S.V.B.M.F.A

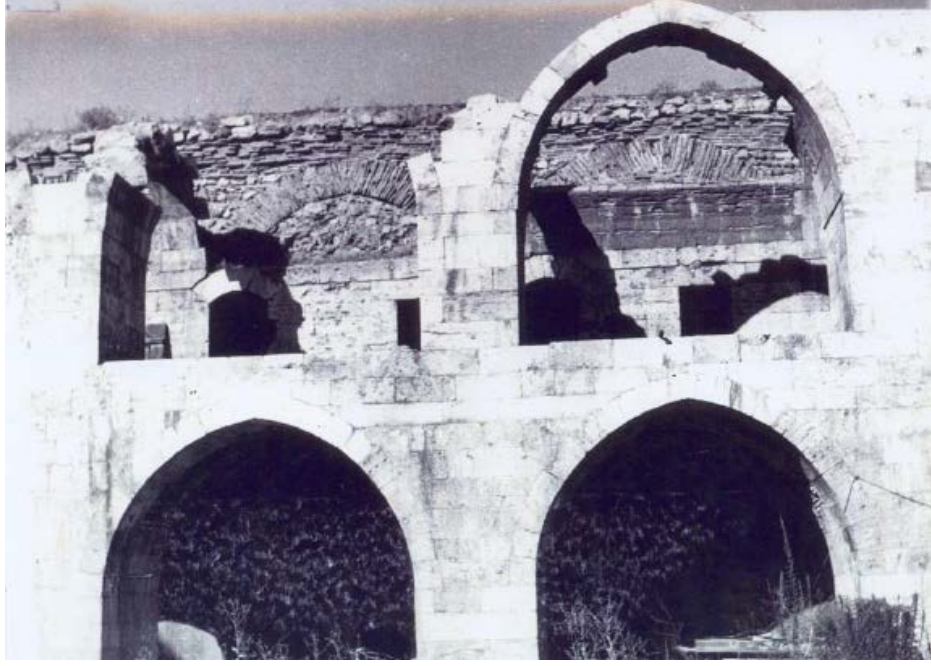
Fotoğraf 28: Zemin kat kuzeydoğu revak / S.V.B.M.F.A

Bu tutanağa göre; yapının içinde kuzeydoğu revakı yıkıktır, zemin ve birinci katta yer alan odaların sıvaları dökülmüştür ve kapı ve pencereleri kırıktır, dış cephede ise saçak taşları yer yer haraptır. Ayrıca sonradan eklenen kısımlar yıkılmadan bırakılmıştır ve sonradan eklenen elektrik ve su tesisatı çalışmayacak derecede tahrip olmuştur. Yapının kışlaya dönüştürüldükten sonra geçirdiği belki de en kapsamlı müdahale 1978-1984 seneleri arasına tarihlenmektedir. Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi'nden20edinilen belgelere göre 2.650.000 TL ödenekli onarımın müteahhiti Sabri Barut, mimarı Mustafa Elgin'dir Ayrıca tekniker olarak Ömer Ertan'ın adı geçmektedir (05.02.1982 tarihli ihtarname). Bu belgelerde ayrıca 1978 yılında kuzeydoğu revakının zemin kat kemer ve tonozlarının mevcut izlere göre tamamlandığı ve damda bir kısım dökme mozaik kaplama yapıldığı belirtilmektedir. Yine aynı kaynağa göre, 1981 yılında yapılacak işler; çizilecek restorasyon projesine göre, birinci katta yarım kalan tonoz ve kemerlerin tamamlanması ve bu kısmın üzerinin de mozaik ile kaplanması olarak belirtilmektedir. Bu proje ile ilgili olarak arşivde gereken ayrıntıyı içermeyen, kroki düzeyinde bir çizim bulunmaktadır (Fotoğraf : 29).

Fotoğraf 29: 1978-1980 tarihleri arası Behram Paşa Hanı'nın onarımına ilişkin çizim

Yapılan müdahaleler ile ilgili en ayrıntılı bilgi fotoğraflardan edinilmektedir (Fotoğraf : 30-31-32).

Fotoğraf 30: Hanın Kuzeydoğu revakının yeniden onarılması sırasında bir görsel./S.V.B.M.F.A.

Fotoğraf 31: Güneybatı avlu cephesinden, kuzeybatı cephesine bakış / S.V.B.M.F.A.

Fotoğraf 32: Örtünün kuzeybatı bölümünde yarım bırakılmış bir beton kaplama detayı / S.V.B.M.F.A.

Bunun yanında günümüzde yapılan incelemelerde ahır kısmı tonozlarının da bir onarım geçirdiği anlaşılmaktadır. Kesin tarihi ve kim tarafından gerçekleştirildiği bilinmeyen bu onarım, 1981'e tarihlenen yeniden yapım çalışması ile kullanılan malzeme açısından benzerlik göstermektedir. Bu dönemde gerçekleştirilen yeniden yapım ve onarım çalışmalarında yapım tekniği ve mevcut oranlarla benzerliğe ve uyuma dikkat edildiği, fotoğraflarda ve yapıda yapılan incelemelerde gözlenirken, uygulama; ön tespitler, çizimler ve kullanılan malzeme açısından çok yüzeysel düzeyde kalmıştır. 1984 yılında tamamlanan restorasyondan sonra, yapının çay bahçesi ve otopark olarak kullanımına izin verilmiş, 1985 yılından itibaren han depo ve ticarethane olarak kullanılmaya başlanmıştır. Han 1989 senesinde mermer atölyesi olarak kullanılmak üzere bugünkü kullanıcı tarafından kiralanmıştır. Bugünkü kullanıcının, Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu'ndan izin almadan yaptığı müdahaleler ise şu şekildedir: Yapının kuzeybatı bölümünde üst kata çıkışı sağlayan merdivenin güneybatı kolu değiştirilerek mermer kaplanmış ve demir korkuluk eklenmiştir. Üst kat kuzeybatı revakında büro, yazıhane, sekreterlik,

tuvalet ihtiyaçları için bölümlendirilmeler yapılmış, ayrıca bir oda mutfak, çay ocağı olarak düzenlenmiştir. Bu değişiklikler sırasında bu birimlerden bazılarında pvc pencereler ve tuvalet ve mutfak için su tesisatı, giderler eklenmiş, tümünün zemini mermer döşenmiştir. Ahır kısmının güneybatı bölümünde ise sulu mermer kesim ve işleme çalışmaları için iki tane sabit sehpa ve mekanda biriken suların toplandığı bir çökertme havuzu yapılmıştır. Yapının kuzeybatı bölümünde yapılan betonarme ve ahşap döşemelerin tarihlendirilmesi yapılamamıştır. Ancak bu müdahalelerin yukarıda belirtilen kısımlarda yer alması, bugünkü kiracı tarafından yapıldığını düşündürmektedir. 05.02.1982 tarihli ihtarnamede adı geçmektedir. Günümüzde mermer kesim ve işleme çalışmaları ile beraber mermer bloklarını depolama amaçlı olarak kullanılmaya devam eden yapıya, tarihsel ve mimari niteliğine aykırı bir işlev yüklediği açıktır. Yapının özgün mimari niteliğine aykırı bu tür kullanımlar ve müdahaleler sonucunda ciddi hasarlar oluşmuştur ve oluşmaya devam etmektedir. (Semiz 2007: 19-22)

2011 senesinde Sivas Belediye Başkan'ı Doğan Ürgüp Bey, yapıda bir restorasyon projesi uygulamak istemiş, bunun dahilinde eserde yapıdan kopan atık molozların toplatmış ve yapının iç beden duvarlarında rasta işlemleri uygulamıştır, lakin proje yarım kalmıştır.

4.4. Hanın Genel Tanımı

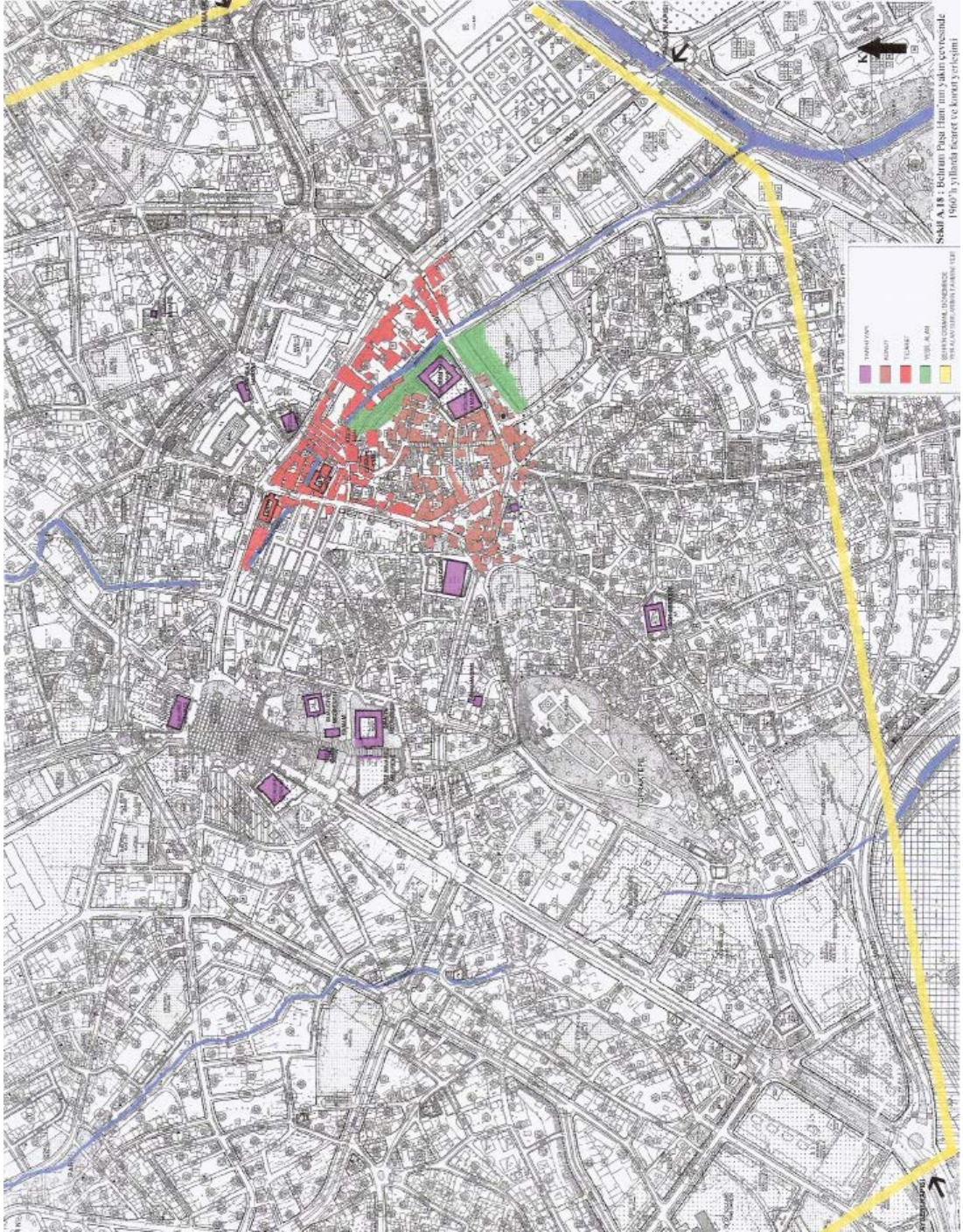
Osmanlı Klasik Dönem'e tarihlenen ve dönemin üslupsal özelliklerini taşıyan Behram Paşa Hanı, dörtgen planlı bir avlu çevresinde gelişmiştir. İki katlı bir kent içi hanı olan (Fotoğraf : 33-34) Behram Paşa Hanı'nın planının üzerinde yer aldığı kervan yolunun şehir içindeki uzantılarına ve yapının doğu kenarından geçmekte olan Murdar Irmak'a göre şekillendiği düşünülmektedir (Fotoğraf :35).

Fotoğraf 33: Behram Paşa Hanı'na genel bir bakış

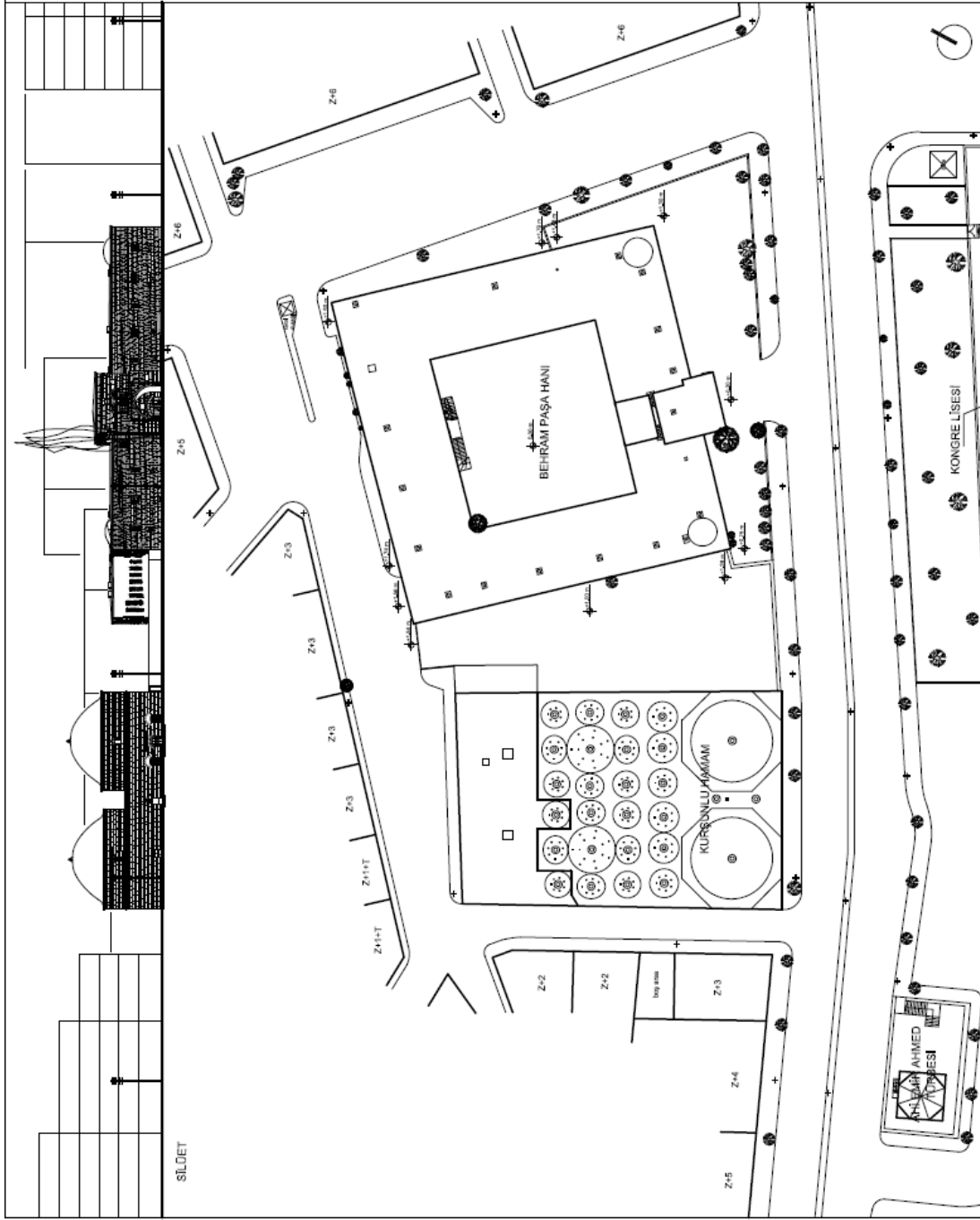

Fotoğraf 34: Behram Paşa Hanı'na öğretmen evinden bir bakış

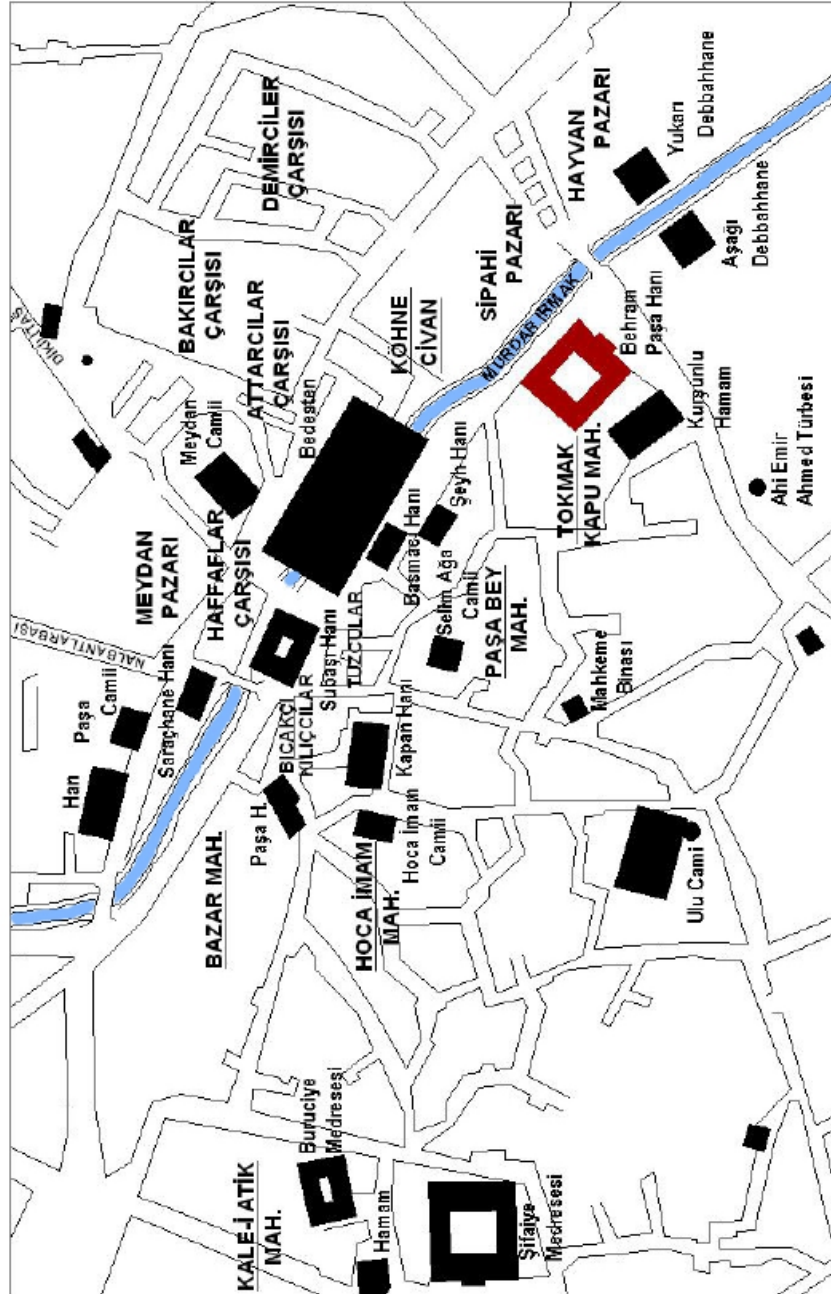
Fotoğraf 35: Behram Paşa Hanı'nın yakın çevresindeki 1960 tarihli konut ve ticari alan yerleşimi (Semiz 2007: 147)

Han ve hamamın ana cepheleri günümüzde aynı caddeye bakmaktadır. Hamamın ana cephesi güney, hanın ana cephesi güneydoğu yönündedir (Fotoğraf: 36).

Fotoğraf 36: Behram Paşa Hanı ve Kurşunlu Hamamı'nın vaziyet planı (Semiz 2007: 552)

Yapıların ana cephelerinin bu şekilde yönelimi değerlendirildiğinde; bunun öncelikle han ve hamamın önünden geçen yolun doğrultusu ilgili olduğu düşünülmektedir. Ayrıca hanın girişinin kuzeydoğu yönündeki Murdar Irmak üzerinden geçen büyük köprüyü görecektir şekilde yönlendirildiği görülmektedir (Fotoğraf :37).

Fotoğraf 37: 19. yüzyıl başlarında Sivas'ta Behram Paşa Hanı ve yakın çevresi (Semiz 2007: 146)

Behram Paşa Hanı'nın girişinin yer aldığı güneydoğu cephesi Arap Şeyh Caddesi'ne bakmaktadır. Yatayda ve düşeyde yapılan düzenlemelerle yapıya girişin vurgulandığı görülmektedir. Giriş kapısının yer aldığı giriş eyvanı ve üst bölümü dışarıya doğru aşmaktadır (Fotoğraf :38).

Fotoğraf 38: Behram Paşa Hanı ve Kurşunlu Hamamı'nın hava fotoğrafı

Giriş eyvanının sivri tonozunun yüksek yapılmış olması nedeniyle bu kısım aynı zamanda yapının genelinden yüksektir (Fotoğraf: 39). Hanın giriş kapısı avluya geçişi sağlayan sivri tonozlu bir geçide açılmaktadır . Hanın avlusu zemin katta, kuzeybatı yönü dışında üç yönde revaklarla çevrelenmektedir. Kuzeybatı bölümünde ahır yer almaktadır (Fotoğraf: 40). Birinci katta ise revaklar dört yönde de avluyu çevrelemektedir (Fotoğraf: 41).

Fotoğraf 39: Hanın taç kapısı

Fotoğraf 40: Hanın Kuzeybatı cephesine ve ahır bölümünün girişine bir bakış

Fotoğraf 41: İç avluya ve revaklara bir bakış

Zemin ve üst katta revakların hemen gerisinde ise sıralı olarak yan yana bulunan odalar yer almaktadır. Bunlardan revaklar yapının özgün durumunda, mekanlar arası sirkülasyonu sağlayan ve odaların aydınlanmasını ve havalandırılmasını sağlayan yarı açık mekanlardır.

Odaların özgün işlevinin zemin katta ticari faaliyetlere hizmet veren, ya da hana gelen yolcuların konaklaması için ayrılmış mekanlar olduğu düşünülmektedir. Ahır bölümü ise handa konaklayan yolcuların binek hayvanları için ayrılmıştır. Ahırda yer alan payelerin derz aralarına sabitlenmiş demir kazıklar ve bu kazıkların uçlarında daire formunda halkalar yer almaktadır. (Fotoğraf: 42)

Fotoğraf 42: Behram Paşa Hanı'nın taşıyıcı ayakların derz aralarındaki halka

Yapının üst katına çıkışlar avlunun güneydoğu revaklarında yer alan ve avludan geçilen iki merdiven (Fotoğraf: 43) ve avlunun kuzeybatısında yer alan çift kollu bir merdiven ile sağlanmaktadır (Fotoğraf: 44). Çift kollu merdivenin altındaki sivri tonozun gerisinde ahır girişi bulunmaktadır (Fotoğraf: 45). Zemin ve üst katta revaklarda bölümlendirilmeler ve bazı odaların arasındaki duvarlarda kemerli açıklıklar açılmıştır (Fotoğraf: 46).

Fotoğraf 43: Güneydoğu avlu cephesindeki 1.kata çıkan merdivenler

Fotoğraf 44: Kuzeybatı avlu cephesindeki 1.kata çıkan çift kanatlı merdiven

Fotoğraf 45: Behram Paşa Hanı'nın ahır girişı

Fotoğraf 46: Behram Paşa Hanı 1.kat güneydoğu odalar.

Odaların hemen hepsi birer kapı ve pencere ile revaklara açılmaktadır . Köşelerde ve diğer bazı odalarda ise plan özelliği veya işlev farklılığı dolayısıyla revaklara açılan sadece birer kapı yer almaktadır. Odaların aydınlanma ve havalandırma ihtiyaçları revaklara açılan bu kapı ve pencerelerle sağlanmıştır. Ayrıca birinci kat odalarında dışarıya açılan pencereler bulunmaktadır. (Fotoğraf: 47).

Fotoğraf 47: Kuzeydoğu cephesi 1.kat odaların pencere şebekeleri

Zemin katta bulunan bazı odalarda da dışarıya açılan pencereler yer almaktadır (Fotoğraf: 48).Yapıda örtü şekli olarak çeşitlilik söz konusudur. Revaklar ve ahır kısmı haç tonozlarla örtülüdür . Revaklardaki ayaklara oturan kemerler sivri kemer biçimindedir (Fotoğraf: 49). Odalarda ise kubbe, sivri tonoz, haç tonoz ve beşik tonoz kullanılmıştır.

Fotoğraf 48: Güneydoğu cephesi zemin kat odaların mazgal pencereleri

Fotoğraf 49: Beşik tonoz ile örtülmüş bir oda

Cepheler saçak kornişli ile son bulmaktadır. Hanın çatısına, güneydoğu tarafta birinci katta yer alan bir mekandan geçilen dar ve dik bir merdivenle ulaşılmaktadır.

(Fotoğraf: 50). 1978 tarihli fotoğraflarda düz toprak dam olduğu görülen çatı günümüzde hafif eğimli dökme demirli mozaik betonla kaplıdır. Mozaik kalınlığı yer yer 25 cm'ye kadar ulaşmaktadır.(fotoğraf: 51-52)

Fotoğraf 50: Çatıya çıkış bölümü

Fotoğraf 51: Örtünün mozaik kaplı fotoğrafı

Fotoğraf 52: Örtünün mozaik kaplı fotoğrafı

4.5. Yapının Plan Özellikleri

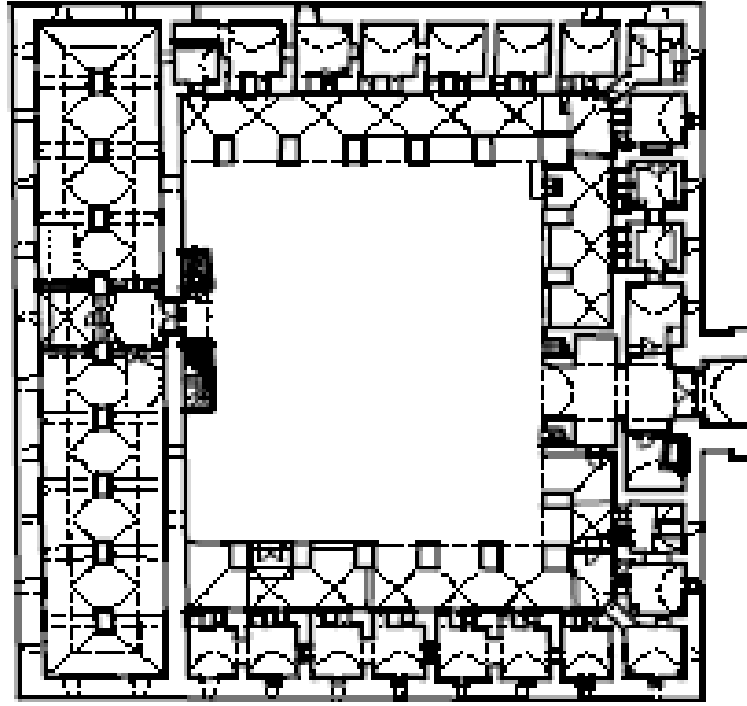
Dıştan kareye yakın dörtgen planlı olan eserin dıştan plan ölçüleri, güneydoğu kenarı 49,69 m, kuzeydoğu kenarı 49,40 m, kuzeybatı kenarı 49,50 m ve güneybatı kenarı 48,88 m'dir.

Hanın girişi güneydoğu yönünde yer almaktadır. Güneydoğu - kuzeybatı doğrultusundaki orta aksa göre batıda bulunan giriş bölümü, dışarıya doğru 3,46 metre taşmaktadır (Fotoğraf: 53).

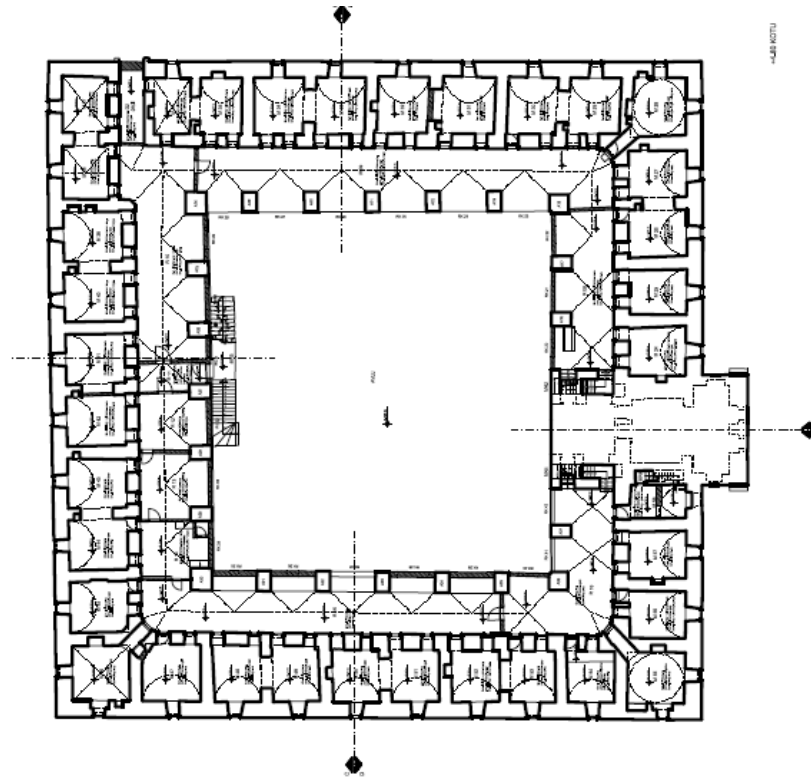

Fotoğraf 53: Behram Paşa Hanı'nın ana kapısı

Yapının dörtgen planlı avlusunun plan ölçüleri ise güneydoğu kenarı 27,36 m, kuzeydoğu kenarı 25,94 m, kuzeybatı kenarı 27,02 m ve güneybatı kenarı 25,57 m'dir (Fotoğraf: 74.1-74.2).

Fotoğraf 54.1: Behram Paşa Hamı zemin kat planı

Fotoğraf 54.2: Behram Paşa Hamı 1.kat planı

Zemin katta avlu zemini ile revaklar, odalar ve ahır zemini arasında yer yer 1 m'yi geçen kot farkı, yapının dış kısmının ve avlusunun yanında revak birimleri, odalar ve ahır zeminlerinin de dolduğunu göstermektedir. Yapının çatısının özgün durumu ile ilgili net bir bilgi yoktur. Son restorasyondan önce düz dam şeklinde ve demirli dökme mozaik kaplı olan çatının güney ve doğu köşelerinde birer kubbe yer almaktadır. Ayrıca yine son restorasyondan önce yapının güneydoğusunda giriş bölümünün üzerindeki çatı bölümü yapının geneline farklı yüksek iki bölümden oluşmaktadır. Özgün baca detayları günümüze ulaşmamakla beraber, bazı baca yerleri gözükmemektedir. (Fotoğraf: 55)

Fotoğraf 55: Behram Paşa Hanı'nın örtüsünde yer alan baca temelleri

4.5.1. Zemin Kat Planı

Yapının zemin katı, güneydoğu, güneybatı ve kuzeydoğu yönlerinde avluyu çevreleyen revaklar, bunların gerisinde yer alan odalar ve kuzeybatı yönündeki ahır (develik)bölümünden oluşmaktadır. Hana giriş, güneydoğu yönünde 3.45 m. derinlikte ve yaklaşık 4.66 m. açıklığa sahip sivri tonozlu eyvandan sağlanmaktadır (Fotoğraf: 56).

Fotoğraf 56: Behram Paşa Hanı'nın tonozlu giriş eyvanı

2.96 m. genişlikte ve basık kemerli giriş kapısının restorasyondan önce iki ahşap kapı kanadı mevcuttu. Bu kanatlar daha sonra yenilenmiş olup, eski kapı kanatları hanın içerisinde sergilenmektedir. (Fotoğraf: 57).

Fotoğraf 57: Hanın içerisinde sergilenen taç kapının ahşap kanatları

Yapının çevresi ile avlusu arasındaki farkından dolayı yapıya giriş bir çift kanatlı merdiven ile sağlanmaktadır. Merdivenin hemen yanında engelli asansörü

bulunmaktadır. Belediyenin 2011 yılında yaptığı moloz alma çalışmaları neticesinde alınan molozlar, hanın avlusunda toplatılmıştır. Giriş eyvanının batı ve kuzey köşelerinin zemininde 53×38 cm boyutlarında taş kaplama kalıntıları yer almaktadır (Fotoğraf: 58).

Fotoğraf 58: 2011 yılında belediyenin yaptığı çalışmalar sırasında ortaya çıkan kaplamalar

Bunların vaktiyle eyvan içerisinde kuzeydoğu ve güneybatı duvarlarına bitişik sekilerin kalıntıları olduğu düşünülmektedir. Giriş eyvanının zemininin asfalt kaplanması sonucu, sekilerden geriye sadece bu izler kalmıştır. Hana girildikten sonra, avluya 3,80 m genişliğinde ve 11 m uzunluğundaki bir koridor ulaşılmaktadır.

Bu geçidi örten sivri tonozun ortasında 73,5 cm kalınlığında ve tonozdan 20 cm taşan destekleyici bir kemer bulunmaktadır (Fotoğraf: 59).

Fotoğraf 59: Destekleyici kemer

Avluya göre ortalama 25 cm düşük olan hanın iç giriş zemininde ; 2011 yılındaki belediyenin içerde çalışma yapmasından önce yer yer asfalt, şap ve moloz ile kaplıdır. Daha sonra bu hafriyat alınarak toprak zemine ulaşılmıştır. Hanın iç avlusuna girişte gerek güneybatı, gerekse kuzeydoğu duvarlarında yan yana ikişer tane basık kemerli açıklık bulunmaktadır (bkz: Fotoğraf :59).

Dışardan hanın iç avlusuna girildiğinde güneybatı ve kuzeydoğu kenarındaki ilk açıklık, bekçi odaları olabileceği düşünülen mekanlara geçişi sağlamaktadır. 2.98 m. genişliğindeki bu açıklıklar günümüzde harman (ateş) tuğlası ile yapılmış duvarlarla kapatılmıştır. Bunların yanında yer alan diğer iki açıklık ise eyvan şeklindedir. Bunlardan kuzeydoğu yönündeki, yaklaşık 3.00 m. genişliğinde ve 2.10 m. derinliğindedir. Diğeri ise 3.01 m. genişliğinde, 1.95 m. derinliğindedir ve bu eyvanın güneybatı duvarında revaka açılan bir kapı bulunmaktadır. Hanın iç avludan giriş bölümüne bakan bu açıklıkların her birinin basık tonozlarının iç yüzünde kenara

20 cm mesafede yer alan, genişliği 4 cm ve derinliği 3 cm olan oyuklar; bu açıklıkları kapatan farklı bir elemanı ya da sistemi düşündürmektedir. (Semiz 2007: 25)

İç avluyu üç yönde çevreleyen revakların paye ayakları arasında, her yönde altışar açıklık bulunmaktadır. İç avlunun Güneydoğu yönünde ayrıca, iki yanında üst kata çıkışı sağlayan iki merdivenin avluya açılan girişleri yer almaktadır (Fotoğraf: 60).

Fotoğraf 60: Behram Paşa Hanı'nın iç avlusu ve güneydoğu cepheye bakış

Özgün durumunda yarı açık mekanlar olan revaklar, özellikle askeriye ve öğrenci yurdu olarak kullanılan zamanlarda zemin katta ve üst katta avluya bakan revak açıklıklarının bazıları kapatılarak, ayrıca revakların kendi içinde duvarlar eklenerek, bölümlendirilmiş ve bazıları kapalı mekanlara dönüştürülmüştür.

Revakların örtü sistemleri haç tonoz ve sivri tonoz olarak değişmektedir. Revakların genişliği üç yönde de yaklaşık olarak 2.95 cm'dir. Her bir revak bölümünün zemini birbirinden farklı kotlardadır. 90 cm'yi bulan kot farkı, bazı bölümlerin zemininin dolduğunu göstermektedir. Zemin katta revaklar gerisindeki toplam yirmi üç odanın örtü şekli sivri tonozdur.

Odalardan yirmi bir tanesi revaklara açılırken, giriş koridoruna açılan iki oda bulunmaktadır. İç avluya açılan odalarda günümüze ulaşan özgün karakterde bir

kapısı, ya da penceresi bulunmamaktadır. Yalnızca zemin katın güneydoğu tarafındaki bir odanın kesme taş örgüsündeki derz arasında kullanılan sıvası özgündür. Şuanda o sıva duvara aplik vaziyette cam bir çerçevenin içerisinde korunma altına alınmıştır.

Köşe odaların kapıları revak köşelerine açılmakta, diğer odaların ise birer kapı ve penceresi revaklara açılmaktadır. Günümüzde bu kapı ve pencerelerden bazıları tamamen ya da kısmen kapatılmıştır. Ayrıca bazı odalar arasındaki duvarlara kemerli açıklıklar odalar arasındaki tuğla örgü duvarlar kırılarak yapılmıştır. Bu kırılan duvarların hangi zaman diliminde ne amaçla kırıldığı malumatımız dışındadır.

Güneydoğu ve güneybatı yönündeki odaların bazılarında dışarıya açılan birer pencere ve bu pencerenin altında birer niş bulunmaktadır. Her odada bir ocak bulunduğuna dair izler mevcuttur. Ocak nişlerinin özgünlüğü hakkında kesin bir bilgimiz yoktur lakin ocak nişlerinin baca temizliği sırasında ortaya çıkan is ve kül birikintilerinin arasında toprak dolguda ortaya çıkmıştır.

Zemin kat odalarının zemin kotları birbirinden farklıdır ve bazı odaların zeminlerinin dolması nedeniyle odalar arası kot farkı 135-140 cm'yi bulmaktadır. Restorasyon aşamasında odaların içinden sıhhi tesisat, elektrik bağlantıların geçmesi için kanallar açılmış, açılan kanallar sırasında oda zemin seviyelerinin tesviyeleri yapılarak kotlar eşit hale getirilmiştir.

Hanın üst katına geçiş sağlayan bir başka merdiven avlunun kuzeybatı duvarına bitişik olarak yer almaktadır. Bu çift kollu merdivenin altında 185 cm derinliğinde ve 400 cm açıklığa sahip sivri tonozunun gerisine ahırın uzun kenarı üzerinde yer alan giriş kapısı bulunmaktadır (bkz. fotoğraf: 45). Restorasyon aşamasından önce ahırın üzerindeki çift kanatlı merdiven, mevcut taşlar kullanılarak yeniden inşa edilmiş ve sivri kemer üzerine yerleştiren merdiven basamakları sağlamlaştırılmıştır.

Hanın zemin katında, kuzeybatı yönünde ki ahır (develik) uzun dikdörtgen planlıdır ve güneybatı-kuzeydoğu doğrultusunda ortasında uzanan payeler sırası ile iki sahına bölünmüştür (Fotoğraf: 61) Bu bölümde ahırın daha önceden mevcut olan 3 tonoz örtüsü yıkık vaziyette olduğu için daha sonradan tekrar örülmüştür. Bu

konuya restorasyon aşamaları sırasında detaylıca değinilecektir. Kuzeydoğu ve güneybatı kenarlarında sivri bileşik tonozla, geri kalanı haç tonozlarla örtülüdür.

Fotoğraf 61: Behram Paşa Hanı'nın ahır içinden kuzeydoğu bölümüne bakış

Hanın iç avlusunun zemin katının kuzeybatı bölümünde ahır (develik) kısmı yer almaktadır. Ahır mekanına, basık kemerli bir kapı ile avludan doğrudan geçiş sağlanmaktadır. 2.19 cm genişliğindeki develik kapısı, dış bölümden ahır duvarına bitişik olan, çift kollu merdivenin hemen altındaki sivri kemerli açıklığın gerisindedir. Kapının eski ve atıl vaziyette olan ahşap çift kanadı kullanılamaz halde ve çürümüş olduğu için kaldırılmıştır.

Ahırın plan ölçüleri, 46.57X8.81 metre olan uzun dikdörtgen bir plan ihtiva etmektedir. Güneybatı, kuzeydoğu uzantısında ortada yer alan takriben 1.49x1.12 cm. ölçülerindeki dokuz paye ile iki nefe bölünen ahır, yapının ilk yapıldığı sıralarda hana konaklamak için gelen yolcuların binek hayvanlarına tahsis edilmiştir. Daha sonra yapının kışla döneminde ve Milli Savunma Bakanlığı tarafından *Askeri Hayvan Hastanesi* olarak kullanıldığı dönemde de yine ahır olarak kullanıldığı düşünülmektedir.

Günümüzde, son restorasyon ile birlikte ahırın kuzeybatı sağ köşesine dikdörtgen formlu bir kapı şebekesi açılmıştır. Bunun amacı ahır bölümünün restoran olarak kullanılması dolayısıyla buraya gelen müşterilerin ön kapıyı dolaşmadan mekana giriş sağlaması içindir. Yapıya estetik ya da işlevsel bir zararı olmayan bu uygulamanın bütün amacı hanın kullanım işlevine yöneliktir. Bu konuya da yine restorasyon bölümünde değinilecektir.

4.5.2.1. Kat Planı

Yapının birinci katında, iç avluyu dört yönden çevreleyen revaklar ve bunların hemen arkasında odalar yer almaktadır. Kuzeybatı yönünde ahır duvarına bitişik vaziyette çift kollu bir merdiven birinci katın kuzeybatı revakına çıkışı sağlamaktadır. Güneydoğu yönünde ise giriş bölümünün iki yanında yer alan simetrik vaziyette iki ayrı merdiven vasıtasıyla da 1. kata çıkış sağlanmaktadır. Giriş koridorunun üstündeki daha yüksek kotta bulunan Sultan Dairesine (Han Ağası Odası) ise revaklardan geçilen merdivenler ile çıkış sağlanmaktadır. (Fotoğraf: 62)

Fotoğraf 62: Han ağası odasına güneybatı revak kanadından çıkış

Bu katta revakların gerisinde toplam 37 oda yer almaktadır. Genel olarak, köşe odaların birer kapısı ve diğer odaların birer kapı ve penceresi revaklara

açılmaktadır. Bunun yanında odaların çoğunda dış bölüme açılan pencereler vardır. Birinci kattaki odalarda örtü sistemleri; sivri tonoz, haç tonoz ve kubbeler yer almaktadır. Kubbeli mekanlar hanın güneydoğu cephesinin köşe akslarındaki odalarda iki adet yer alırken, diğer örtü sistemi olan haç tonoz ve sivri tonoz uygulamaları sayıca fazladır. Odaların zemin kotları arasındaki seviye farkı takriben 35 cm ile 40 cm'yi bulmaktadır. (Fotoğraf: 63)

1. katın kuzey köşesinde ne zaman açıldığı belli olmayan, dışarı açılan sivri kemer formu bir geçit vardır. Bu geçidin uzunluğu 5.50 m, genişliği 1.90 m, zemin seviyesinden yüksekliği ise 4.00 m'dir. Önceleri bu bölümün hemen yanında yer alan Murdar Irmak'a tuvaletlere yakın olması sebebiyle açıldığını düşünmekteyiz. (Fotoğraf :64)

Fotoğraf 63: Behram Paşa Hanı'nın 1.kat kuzeybatı revakı

4.6. Cephe Özellikleri

Behram Paşa Hanı'nın giriş cephesi dışında diğer üç cephesi benzer özellikler taşımaktadır. Eserin güneydoğu cephesinden dışarı taşkın giriş eyvanı ve üst bölümü, yapının diğer bölümlerinden yüksek tutularak, hana giriş cephesinin vurgulandığı görülmektedir. Özellikle yapıdaki bezemelerin çoğunluğunun bu

cephede toplanılmış olması, insanların dikkatini çekmek için yapılan önemli bir özelliktir.

Hanın dört yöndeki cephelerin tümünde birinci kat hizasında dikdörtgen pencereler yer almaktadır. Kuzeydoğu cephesinin, kuzeybatı ucunda, birinci kat hizasında, diğer cephelerden farklı olarak sivri kemerli bir açıklık bulunmaktadır. Bu bölümdeki açıklığın kemer üzengi seviyelerinde ve yanlarında dışa taşkın taşlar olması sebebiyle burada, aşağı inip yukarı çıkmak için kullanılan bir merdiven olduğu düşünülmektedir (Fotoğraf nu:64). Bu merdiven günümüze gelememiştir. Bu açıklık ilerleyen yıllarda kerpiç malzeme ve briket ile kapatılmış, restorasyon sırasında bunlar alınarak o bölüme açılır-kapanır cam pencere yapılmıştır.

Fotoğraf 64: Behram Paşa Hanı'nın Kuzeydoğu cephesinde bulunan açıklık

Tüm cephelerin zemin kat hizasında açıklıklar ve vaktiyle bir pencerenin bulunduğunu düşündüren izler yer almaktadır. Bir birinden farklı boyutlarda ve kotlarda olan bu açıklıklar ayrıca kapatılan pencerelerin izleri durmaktadır. Bu izleri eser ile kapatılan bölümlerdeki malzeme-derz farklılığından tespit etmiş bulunuyoruz. Mevcut kapatılan bu pencereler birinci kat ve zemin katlarda özgün

yerlerine bağı kalınarak tekrar açılmıştır. Kuzeydoğu cephesinin birinci katında beş adet pencere şebekesi açılmıştır. Bu şebekelerde ve diğerlerinde olduğu gibi, pencerelerin lento ve söveleri yenilenmiştir.

Hanın aynı zamanda avluya bakan dört cephesi bulunmaktadır. Avlu cepheleri genel olarak avluyu çevreleyen taşıyıcı ayaklar ve ayaklar arasında sivri kemerli açıklıklardan oluşmaktadır (bkz. fotoğraf nu:60) Ancak güneydoğu yönünde, avluya giriş koridoru ve yanında merdivenlerin yer alması, kuzeybatı yönünde ise zemin kattaki ahır duvarı ve önünde duvara bitişik çift kollu merdivenin yer alması, bu iki avlu cephesinde farklılaşmalara yol açmıştır (bkz. fotoğraf : 43-44)(Semiz 2007: 70)

Cepheler iki tip saçak silmesi ile son bulmaktadır ve çatı kaplamasının değiştirilmesi esnasında tüm cephelerde saçak silme taşlarının üzerine yerinde dökme metodu ile mozaik kaplanmıştır. Ayrıca Behram Paşa Hanı'nın örtüden toprak alma sırasında özgün çörtlenlerine ve çörtlen izlerine rastlanılmamıştır.

Hanın dış cephelerinde düzgün kesme taş ve kaba yonu taşı kullanılmıştır. Hana girişin yer aldığı güneydoğu cephesi tümüyle düzgün kesme taş örgülüdür. Diğer üç cephede köşeler düzgün kesme taş, geri kalan kısım kaba yonu taşı ile örülüdür. Avlu cephelerinde ise tamamen düzgün kesme taş kullanılmıştır. (Semiz 2007: 71)

Restorasyon öncesi kaba yonu taş ile örülü dış cephelerin derz aralarında tamamen çimento esaslı derzlere rastlanılmıştır. Restorasyon sırasında bu derz araları temizlenmiştir. Nisa Semiz²¹'e göre bu uygulamanın 1980-1984 tarihleri arasında yapılmış olabileceği düşünülmektedir.

4.6.1. Güneydoğu Cephesi

Güneydoğu cephesi Behram Paşa Hanı'nın girişini de içine alan, en dikkat çekici cephe. Cephenin, önüne geçen yolun doğrultusunda vaktiyle hanın doğusunda yer alan Murdar Irmak üzerindeki köprüye göre yönlendiği düşünülmektedir. Hanın giriş kapısının da yer aldığı, çıkma yapan ve cephelerin genelinden daha yüksek olan bölüm cephenin orta aksına güneybatı yönündedir. Güneydoğu cephesinin görünümüne güneybatı ve kuzeydoğu ucunda birer kubbe ve

²¹ SEMİZ Nisa, *Sivas Behram Paşa Hanı Restorasyon Projesi*, İstanbul Teknik Üniversitesi 2007.

güneybatı yanında bir, diğer yönde ise üç baca uzantısı gitmektedir. (Semiz 2007: 71-72)

4.6.2. Kuzeydoğu Cephesi

Hanın kuzeydoğu cephesinin yaklaşık 15 metre ilerisinde vaktiyle cepheye paralel olarak uzanan Murdar Irmak yer almaktadır. Günümüzde bu ırmağın üzeri toprak ve asfalt yol ile kapatılmıştır ve bu cephenin önünden Kerim Çavuş Caddesi geçmektedir. Bu cephenin kuzeybatı ucunda 1.85 metre genişliğinde 3.20 metre yüksekliğinde sivri kemerli bir açıklık bulunmaktadır. (bkz. fotoğraf nu:64) (Semiz 2007: 72)

Kuzeydoğu cephesi görünümüne aynı zamanda geri planda yer alan, güneydoğu yönünde çıkma yapan ve daha yüksek olan giriş bölümünün yan cephesi de girmektedir. Cephe görünümüne, güneydoğu ucunda bir kubbe ve baca uzantıları da yer almaktadır. Köşelere yakın kısımlarda düzgün kesme taş kullanılan cephenin geri kalanı kaba yonu taş ile kaplanmıştır. Cephe taşlarında doğal koşulların ve çimento esaslı harç kullanılmış olmasının yol açtığı bozulmalar söz konusudur. (Semiz 2007: 73)

4.6.3. Kuzeybatı Cephesi

Behram Paşa Hanı'nın kuzeybatı cephesi önünden Kurşunlu Sokak geçmektedir. Cephede birinci kat hizasında yan yana sıralanan 10 adet pencere bulunmaktadır. Üst pencerenin genişlikleri ortalama 73 ile 80 cm. arası, yükseklikleri ise 110 ile 117 cm. arası değişmektedir. Zemin kat hizasındaki mazgal pencerelerin bazıları kapatılmıştır. Restorasyon sırasında bu pencerelerin yerleri tespit edilmiş ve pencere şebekeleri lento ve söve taşları kullanılarak yeniden açılmıştır. Bu cephenin köşelere yakın bölümleri düzgün kesme taş, geri kalan beden duvarı ise kaba yonu taşı ile kaplanmıştır. (Fotoğraf: 65)

Fotoğraf 65: Behram Paşa Hanı kuzeybatı ve güneydoğu cephesi

4.6.4. Güneybatı Cephesi

Behram Paşa Hanı'nın güneybatı cephesi, Kurşunlu Hamamı ile arasındaki bahçeye bakmaktadır. Güneybatı cephesinin birinci katında on adet pencere vardır. Cephenin kuzeybatı ve güneydoğu kenarında düzgün kesme taş örgülü olan bölümlerde yer alan iki adet pencere sırası ile yaklaşık 79X117 cm. ve 74X125 cm. ölçülerindedir. Bunlar arasında yer alan diğer mevcut pencerelerin genişliği ortalama 71 cm. ile 78 cm. arasında, yükseklikleri ise 109 cm. ile 118 cm. arasında değişmektedir. Zemin katın yol seviyesindeki hizada cephenin kuzeybatı yanındaki iki pencere ahıra bakmaktadır (Fotoğraf: 66).

Fotoğraf 66: Behram Paşa Hanı güneybatı cephesi

4.6.5. Avlu Cephesleri

Behram Paşa Hanı'nın kareye yakın planlı avlusuna bakan dört avlu cephesi vardır. Bu cephelerden karşılıklı yer alan kuzeydoğu ve güneybatı avlu cepheleri benzer şekilde zemin ve üst kat sivri kemerli açıklıklar ve açıklıklar arasında yer alan revak ayaklarından oluşmaktadır. Güneydoğu avlu cephesi de benzer özellikte olmasının yanında avluya geçiş sağlayan giriş koridoru açıklığı ve üstündeki revak birimi açıklığı farklı oranlardadır. Ayrıca bu cephenin zemin kat hizasında iki merdiven girişi yer almaktadır. Kuzeybatı yönündeki avlu cephesi ise zemin katta ahır duvarı ve ahır duvarı önündeki çift kollu merdiven ile üst kat sivri kemerli açıklıkları ve aralarındaki revak ayaklarından oluşmaktadır. Zemin kat revak ayakları üst kat revak ayaklarına göre daha geniştir. Dört yönde de avlu cepheleri gerek kışla dönemi, gerekse sonrasında hanın geçirdiği müdahaleler sırasında değişime uğramıştır. Buna göre başta revak açıklıklarının kapatılmış olması hanın özgün avlu cephesi karakterinin değişmesine neden olmuştur. Zira özgün durumunda avlu

cephelerinin görünümünde geri plandaki odaların kapı ve pencereleri de yer almaktadır. (Semiz 2007: 75)

4.6.5.1. Güneydoğu Avlu Cephesi

Güneydoğu avlu cephesinde, zemin ve birinci kat hizasında altışar sivri kemerli açıklık bulunmaktadır. Bunlardan en büyüğü olan hana giriş koridor açıklığı cephenin ortasına göre güneybatı yönünde yer almaktadır. 3.78 m. genişlikte olan bu açıklığın iki yanında sivri kemerli birer merdiven girişi, üstünde ise 3.75 m. genişliğinde han ağası odasının revakı bulunmaktadır.

4.6.5.2. Kuzeydoğu Avlu Cephesi

1980 ile 1984 yılları arasında bu bölümde yıkılan revakların restorasyonu yapılmıştır(Fotoğraf: 67-68-69-70). Zemin katta ve yapının birinci katında altışar sivri kemerli açıklık ve bu açıklıklar arasında yer alan beşer revak ayağından oluşmaktadır. Zemin kattaki payeler arasındaki açıklıklar güneydoğudan kuzeybatıya doğru sırayla 3.48 m., 3.43 m., 3.34 m., 3.36 m., 3.41 m., 2.45 m., genişliğinde olup, birinci kattaki ölçüler ise sırayla 3.61 m., 3.58 m., 3.53 m., 3.56 m., 3.61 m., 2.73 m., genişliktedir. Bu cephenin revak gerisinde ise odaların pencere ve kapıları yer almaktadır. Kuzeydoğu avlu cephesinde düzgün kesme taş işçiliği kullanılmıştır (bkz. fotoğraf : 71).

Fotoğraf 67: Behram Paşa Hanı kuzeydoğu cephesi, 1980 yılı restorasyon öncesi görseli / S.V.B.M.F.A.

Fotoğraf 68: Behram Paşa Hanı kuzeydoğu cephesi, 1980 yılı restorasyon öncesi görseli / S.V.B.M.F.A.

Fotoğraf 69: Behram Paşa Hanı kuzeydoğu cephesi, 1980 yılı restorasyon öncesi görseli / S.V.B.M.F.A.

Fotoğraf 70: Behram Paşa Hanı kuzeydoğu cephesi, 1980 yılı restorasyon öncesi görsele / S.V.B.M.F.A.

Fotoğraf 71: Behram Paşa Hanı kuzeydoğu cephesi 1984 yılına ait bir fotoğraf

(S.V.B.M.F.A.)

4.6.5.3. Kuzeybatı Avlu Cephesi

Farklı özelliklere sahip kuzeybatı avlu cephesi, zemin katta ahır duvarı ve önünde duvara bitişik olarak yer alan çift kollu merdiven ve üst katta altı revak açıklığından oluşmaktadır. (Fotoğraf: 72) Özgün durumunda iki kanadı da taş basamaklı olan merdivenin güneybatı kanadı değiştirilmiş ve basamak sayısı artırılarak mermer levhalarla kaplanmıştır²²(Semiz 2007: 77).

Fotoğraf 72: Kuzeybatı cephesine bakış

Kaba yonu taşı kullanılan ahırın dış ve iç beden duvarında toplam üç adet pencere yer almaktadır. Bu pencerelerden ikisi güneybatı tarafta iken, tek olan pencere ise kuzeydoğu bölümdedir.

4.6.5.4. Güneybatı Avlu Cephesi

Güneybatı avlu cephesi, hemen karşısında yer alan kuzeydoğu avlu cephesi ile benzer mimari özellikler taşımaktadır. Cephe zemin kat ve birinci katta altışar revak açıklığı ve bu açıklıklar arası revak ayakları olan payelerden oluşmaktadır

²² Daha sonra restorasyon aşamasında bu taşlardan sağlam olanları seçilerek numaralandırılmıştır. Numaralandırılan basamaklar yeni taş malzeme ile eski yerlerine alınmıştır. Bu konuya da detaylı olarak yapının restorasyon aşamasında değinilecektir.

(bkz. Fotoğraf 57) . 6 revak açıklıkları sırasıyla 3.20 m., 3.06 m., 3.17m., 3.18 m., 3.12 m., 3.09 m., genişliğinde, açıklıkları ise sırasıyla 3.40 m., 34.42 m., 3.46 m., 3.45 m., 3.43 m., 3.09 m. genişliktedir. Revak taşıcılarının avluya bakan yüzeyleri zemin katta 1.35 m., üst katta ortalama 107-109 m., genişliğindedir. (Fotoğraf: 73)

Fotoğraf 73: Behram Paşa Hanı güneybatı avlu cephesine bir bakış

4.7. Hanın Strüktürel Özellikleri

Yapının strüktürel özellikleri; temel, döşemeler, payeler, taşıyıcı duvarlar, tonozlar, pencereler, kapılar ve kubbelerden oluşmaktadır. Hanın her iki katında da ayaklar ve kargir duvar örgüsü ana taşıyıcı sistem elemanlarıdır. Kemerler sivri kemer formundadır. Örtü elamanları olarak sivri tonoz, haç tonoz, beşik tonoz, ve kubbeler kullanılmıştır.

4.7.1. Duvarlar

Behram Paşa Hanı'nda düzenli yatay derzli kaba yonu taş ve düzgün kesme taş duvar kullanılmıştır. Duvar örgülerinde farklı malzeme ve işçilik uygulamasının, cephelerin konumu ve önemiyle ilgili olduğu düşünülmektedir. Hana girişin yer aldığı ana cephe ve diğer cephelerin her iki kenarındaki bölümler kesme taş örgü ve dış cephelerin geri kalan bölümleri kaba yonu taş örgülüdür. Yapının içinde, ahır duvarı dışında duvarların avluya bakan yüzleri düzgün kesme taş, oda içinde ise kaba yonu taş ve tuğla örgülüdür. Ahır duvarlarında ise tümüyle kaba yonu taş kullanılmıştır. Dış yüzeyleri düzgün kesme taş, kaba yonu taş veya tuğla olan duvarların iç örgüsünde, moloz taş ve horasan harcı kullanılmıştır. Yapıda duvar

kalınlıkları değişkindir; dış duvarlar i duvarlara göre daha kalındır. Bunu dışarıdan gelecek bir tehlike anında hanın mukavemet göstermesi için yapıldığı düşünülmektedir. Zemin katta dış duvar kalınlıkları 150 cm ile 180 cm arasında, iç duvar kalınlıkları ise 85-95 cm arasında değişen ölçülerdedir. st katın dış duvar kalınlıkları ortalama 125 cm'dir. İç duvar kalınlıkları genel olarak 90-100 cm olan birinci katta, i duvarların kalınlığı 70-75 cm'dir (Semiz 2007: 78)

4.7.2. Taşıyıcı Ayaklar

Yapıda, avluyu çevreleyen revakların zemin katında 15 taşıyıcı paye, birinci katta ise 22 adet taşıyıcı paye bulunmaktadır. Hanın ahır bölümünde ise iki sahına ayrılmak üzere toplam 9 adet paye bulunmaktadır. Kuzeydoğu revakın yıkık olduğu dönemde paye kalıntılarını gösteren fotoğraflarda, taşıyıcıların dıştan kesme taş, paye içerisinde moloz taş ve horasan harcı ile yapıldığı anlaşılmaktadır.

4.7.3. Kemerler

Yapıda; basık ve sivri kemer olmak üzere iki farklı kemer formu tercih edilmiştir. Sivri kemerler revak mevkilerinde, basık kemer ise odaların giriş kapısında ve Behram Paşa Hanı'nın giriş kapısında kullanılmıştır.

4.7.4. Tonozlar ve Kubbeler

Yapıda kullanılan örtü biçimleri; beşik tonoz, sivri tonoz, ha tonoz, birinci kat revak köşelerinde yarım kubbe ve güneydoğu cephenin, kuzeydoğu ve güneybatı akslarında yer alan iki odaların örtü şekli olan kubbe kullanılmıştır.

4.7.5. Yapım Tekniği Ve Malzeme

Osmanlı mimarlığının yapım etkinliğinin en yoğun olduğu dönem olan 16. yüzyıla rastlayan Behram Paşa Hanı'nda krgir yapım tekniği uygulanmıştır. Krgir duvar örgüsü, dışta ince yonu taş, kaba yonu taş ya da tuğla örgülü ite moloz taş ve horasan harcıyla oluşturulmuştur. Ayakların benzer şekildeki örgüsünde dıştan sadece ince yonu taş bloklar kullanılmıştır. Kemerler düzgün kesme taş ya da tuğla örgüdür. Tonoz ve kubbelerin i yüzeyleri tuğla ile yapılmıştır. Tuğla rg yüzeyin gerisinde hafifletici malzemelerin kullanıldığı düşünülmektedir. Behram Paşa Hanı'nda malzeme olarak düzgün kesme taş, kaba yonu taş, tuğla, harman tuğlası ve

bağlayıcı işlev gören horasan harcı kullanılmıştır.²³ Kullanılan taşın cinsi travertendir¹⁶ ve bu taşın Sivas'ın Yıldızeli ilçesine bağlı Kalın köyü civarında Sıcak Çermik mevkiinde yer alan taş ocağından sağlanmış olabileceği düşünülmektedir (Çorapçioğlu 1992: 101). Ancak giriş kapısının kemerinde cinsi yeşil renkli mermer kullanılmıştır. Tuğla kalınlıkları 3,5-4 cm arasında değişirken tuğla uzunlukları 17.5, 25 ve 35 cm'dir. Altıgen olan şeshane tuğlasının bir kenarı 18,5 cm, köşegen ölçüsü 37,5 cm'dir. Kemer açıklıklarında demir, ya da ahşap gergiler bulunduğu dair izler mevcuttur. Yapı, zaman içerisinde çeşitli müdahaleler geçirmiş, bu sırada farklı türde malzemeler kullanılmıştır. Yapı kışlaya çevrilirken yapılan değişikliklerde kerpiç, 6×11×23 cm. boyutlarında harman tuğlası ve bağlayıcı olarak çamur ve kireç harcı kullanılmıştır. Bu dönemde hanın kapı ve pencere ahşap doğramalarının yenilendiği ve demir parmaklıklarının değiştirildiği anlaşılmaktadır. 1980-1984 döneminde yapılan onarım ve yeniden yapım çalışmalarında ise traverten cinsi taşla beraber, saçak silmesi taşlarının ve çatıda yapılan merdivenin basamak taşlarının cinsi kayseri taşı olduğu belirtilmektedir. Yeniden yapılan kuzeydoğu revakı ve ahır üst kat döşemelerinde çimentolu harçla özgün tuğla boyutlarında üretilen imitasyon tuğla kullanılmıştır. Çatı kaplaması ise dökme mozaik malzeme ile yapılmıştır. Bugünkü kullanıcının gerçekleştirdiği müdahalelerde ise ahırın yıkılan üst örtülerinin ikisinin üzerinden betonarme döşeme ile geçilmiş ve bir diğerinin üstüne ahşap döşeme yerleştirilmiştir.(Semiz 2007: 81-82)

4.8. Hanın Mimari Öğeleri

Bu bölümde, Behram Paşa Hanı'nda kullanılan ocak, niş, bezeme programı, saçaklar, pencereler gibi mimari elemanlara değinilecektir.

4.8.1. Pencere ve Kapılar

Behram Paşa Hanı'nda avluya ve dışarı açılan pencereler değişik biçim ve boyutlardadır. Zemin katta odaların dışarı açılan pencerelerinin kışla döneminde açıldığı düşünülmektedir. Ahırın gerek dış cephesi, gerekse avluya açılan pencereleri ise özgün biçim ve formlarını kaybettikleri anlaşılmaktadır. (Semiz 2007: 82) (Fotoğraf: 74).

²³ Handa ayrıca şeshane tuğlası denilen altıgen formlu bir tuğla da kullanılmış olup, yapının han ağası odasının kuzeydoğu ve güneybatı köşelerinde yer alan nişlerin zemininde kullanılmıştır.

Fotoğraf 74: Hanın Kuzeydoğu cephesinde bulunan farklı form ve kotlardaki pencere şebekeleri

Handaki mevcut odaların revaklara bakan pencere şebekeleri dikdörtgen formundadır. (Fotoğraf: 75) Pencerelerin genişlikleri ortalama 73 cm ile 78 cm. arasında değişiklik göstermektedir. Yükseklikleri ise 1.00 m. ile 1.08 m. arasındadır. Zemin kattaki odaların avluya açılan pencerelerinin lento taşlarının arkası düz atkılı olup, akabinde 25-30 cm. arasındaki iç tarafa bakan kısımlar ise yuvarlak kemerlidir. (Fotoğraf: 76) 1. kat odalarda ise pencere lentolarının gerisindeki açıklıklar tuğla örgülü ve basık kemer kullanılmıştır. (Fotoğraf: 77)

Fotoğraf 75: Dikdörtgen formlu pencere şebekelerinden birine bakış.

Fotoğraf 76: Zemin kat güneybatı duvar revaka açılan pencere

Fotoğraf 77: 1.kat güneybatı bölümden revaka çıkış.

Yapıda, özgün olarak ahşap pencere doğramaları günümüze gelememiştir. Bazı pencere şebekelerinin lento ve sövelerinde demir parmaklıkların izlerine rastlamak mümkündür. Restorasyon aşamasından önce, yapıdaki pencere ve kapı şebekelerinin büyük çoğunluğunun harap bir vaziyettedir.

Behram Paşa Hanı'ndaki kapılara gelecek olursak, yapıdaki kapılar farklı ölçülerde ve formlardadır. Taç kapı yeşil renkli mermerden basık kemerlidir. Yapıdaki ahır kapısı da basık kemerli olup, kilit taşından bir demir vasıtasıyla desteklenmek suretiyle ayaktadır. Restorasyondan sonra ahır kapısı sağlamlaştırılmıştır. Handaki hücre odalarının hepsinin kapısı basık kemerlidir. (Fotoğraf: 78) Kemer taşlarının odanın iç taraftan arkalarında kemer taşlarının üzeri tuğla örgülü basık kemerle geçilmiştir. (Fotoğraf: 79)

Fotoğraf 78: Basık kemerli oda kapısı

Fotoğraf 79: Tuğla örgülü basık kemer formu

4.8.2. Nişler ve Ocaklar

Han yapılarında konaklayan yolcu ve misafirlerin eşyalarını, yolluklarını ve heybelerini (çanta) koymaları için çeşitli formlarda niş açıklıkları yapılmıştır. Behram Paşa Hanı'nda da odaların içindeki nişlerden bazıları özgünlüklerini korumuşlardır. Bir kısım niş ise kaldırılan ocak yerlerine örülerek yapılmıştır. Hanın zemin kat odalarından bazılarında güneybatı duvarlarının ortalarında özgün nişler yer almaktadır (Fotoğraf: 80). Odaların zemin kotundan yaklaşık 145 cm yüksekte olan bu nişlerden bazıları kapatılmış olmalarına karşın izleri bellidir. Bu izlerden yola çıkarak son restorasyonla birlikte nişler tekrar özgün malzemeler ile örülüp, horasan harçları ile sıvası yapılmıştır. Yaklaşık genişlikleri 80 cm, derinlikleri 40-40 cm. arasında ve yükseklikleri 1.05 m. ile 1.10 m. arasında olan nişler yuvarlak kemerlidir.

Birinci kat odalarda yer alan nişlerin genel dağılımından, ilk yapımda her odada ocak yanında bir nişin yer aldığı, duvar raspa çalışmaları sonucunda tespit edilmiştir (Fotoğraf: 81).

Fotoğraf 80: Zemin kat odalardan güneybatı duvarındaki pencere ve hemen altında yer alan tuğla kemerli niş

Fotoğraf 81: Niş bölümü tespit edilen odadan fotoğraf.

Behram Paşa Hanı'nın her odasında odaların ısıtılması için ocak nişlerinin ve bacalarının varlığı tespit edilmiştir. Bu ocakların formları bozularak günümüze kadar geldiği için özgün bir ocak örneğine rastlanılmamıştır. Hanın askeri kışlaya çevrildiği dönemde bazı ocak yerleri tamamen örülerek kapatılmış veya daha küçük boyutlu nişlere dönüştürülmüştür. Bunların yanında bazı ocak nişlerinde ise odalar arası geçiş sağlamak için yıkılmış, yerlerine kemerli açıklıklar yapılmıştır. (Fotoğraf: 82-83-84-85)

Fotoğraf 82: Ocak bölümlerinin yıkılarak odalar arası geçiş sağlanması.
Geçişlerdeki islerden bu bölümlerin ocak nişi olduğunu anlıyoruz

Fotoğraf 83: Ocakların yıkılarak odalar arası geçiş sağlanması

Fotoğraf 84: Zemin kat güneydoğu duvar diğer odaya kemerli geçiş

Fotoğraf 85: Behram Paşa Hanı'ndaki ocak bacalarından birine bakış

4.8.3. Merdivenler

Behram Paşa Hanı'nda 1.kata çıkışa sağlayan merdivenler dört tanedir. Çatıya çıkış merdiveni ise güneydoğu cephenin güneybatı kanadında yer alan bir adet odadan sağlanmaktadır. Askeri kışla döneminde(1898) yapıldığı varsayılan kuzeybatı cephedeki merdiven çift kollu olması sebebiyle diğerlerinden farklıdır. Bu merdivenin ilk yapıldığında, restorasyondan önceki çalışmalarda iki kolunun da taş basamaklarla inşa edildiği anlaşılmıştır.

4.8.4. Baca ve Saçaklar

Yapı'da restorasyon öncesi baca yerleri ve özgün bacalar görülmezken, restorasyon çalışmalarından sonra baca yerleri tespit edilmiş ve kum dolu bacaların temizliği yapılarak açılmıştır. Çatıda toprak alma sırasında 1.05 cm.'den sonra mevcut baca temelleri ortaya çıkmıştır. (Fotoğraf: 86)

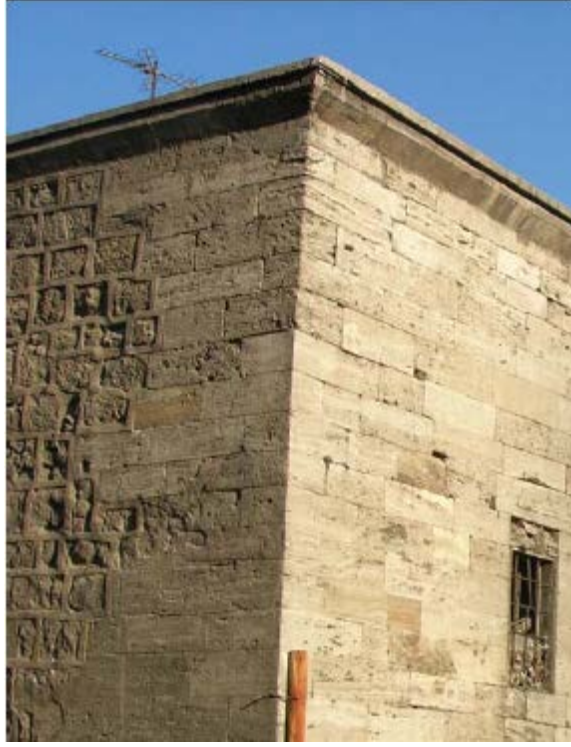

Fotoğraf 86: Örtüden toprak alma sırasında ortaya çıkan baca temelleri

Behram Paşa Hanı'nın gerek dış cepheleri, gerekse avlu cepheleri saçak silmeleri ile son bulmaktadır. Ancak hanın çatı kaplamasının değiştirildiği sırada saçak kornişleri taşlarının üstü de dökme demirli mozaik ile kaplanmıştır. Handa kullanılan saçak kornişlerinin profil detayları iki şekildedir. Birinci saçak kornişinin profil detayı, bir düz bir pahlı şerit ile başlar. Pahlı dış yardımıyla dış bükey bir profile geçilmiş ve dış bükey profili takip eden iç bükey bir profil bir iç köşe dış ile son bulmuştur (Fotoğraf: 87). İkinci saçak kornişinin profil detayı ise, bir düz bir pahlı şeritten oluşmaktadır (Fotoğraf: 88). Bu profil detaylarından birincisinin handa estetik önemin daha ön planda olduğu giriş cephesi ve avlu cephelerinde kullanıldığı, diğer cephelerin ise ikinci tip saçak silmesi ile son bulduğu görülmektedir. Özgün saçak silmesi malzemesi traverten cinsi taştır. Ancak hanın sonradan geçirdiği müdahaleler sırasında eksik saçak silmesi taşları yenileriyle değiştirilmiştir. Yenilenen saçak kornişlerinde 'Kayseri taşı' olarak adlandırılan taş kullanılmıştır.

Fotoğraf 87: Güneydoğu cephesi han ağası odası saçığı

Fotoğraf 88: Behram Paşa Hanı batı köşesindeki saçak silmeleri

4.8.5. Bezeme Programı

Behram Paşa Hanı'nın cephe süslemelerindeki yoğunluk özellikle ana giriş bölümü olan güneydoğu cephesinde toplanmıştır. Anıtsallığın vurgulanmış olduğu bu cephe, bütün dikkatleri üzerinde toplanmıştır (Fotoğraf: 89). Diğer üç cepheden farklılığı, hem bezeme programları açısından hem de yüksekliği sayesinde birçok farklı tezyinatı han ağası odasının dış beden duvarına işlenmiştir. Cephe hareketliliği söz konusu olduğunda Osmanlı İmparatorluğu; hat yazısının estetik gücünü, geometrik bezemelerin keskinliğini, bitkisel işlemlerin ahenkli gücünü yansıtmıştır. Yapıdaki bezeme türü düzgün kesme taşların üzerine alçak ve yüksek kabartma tekniği ile işlenmiştir.

Fotoğraf 89: Behram Paşa Hanı'nın ana giriş cephesi olan güneydoğu cephesi

Sivri kemerli giriş eyvanının iki yanında simetrik olarak işlenmiş sütunçeler yer almaktadır. Bu sütunçelerin işlevsel ve fonksiyonel bir özelliği olmayıp, estetik amaç için yapılmışlardır. (Fotoğraf: 90) Sütunçelerin üstleri dörtgen kaide formu ile biterken, alt bölümleri ise köşeleri iki yönden pahlı kaideler ile bitmektedir.

Fotoğraf 90: Güneydoğu cephesinin giriş bölümünün her iki yanında da yer alan sütunçeler

Sütunçelerin gövde bölümlerinin yüzeylerinde taşlardan kaynaklı yüzeysel bozulmalar mevcuttur. Bu bozulmalardan önce sütünce gövdelerinin silindirik değil, sekizgen form olduğu düşünülmektedir. (Fotoğraf: 91-92-93)

Fotoğraf 91: Behram Paşa Hanı giriş cephesinin güneybatı köşesinde yer alan sütünce detayı

Fotoğraf 92: Behram Paşa Hanı giriş cephesinin kuzeydoğu köşesinde yer alan sütünce detayı

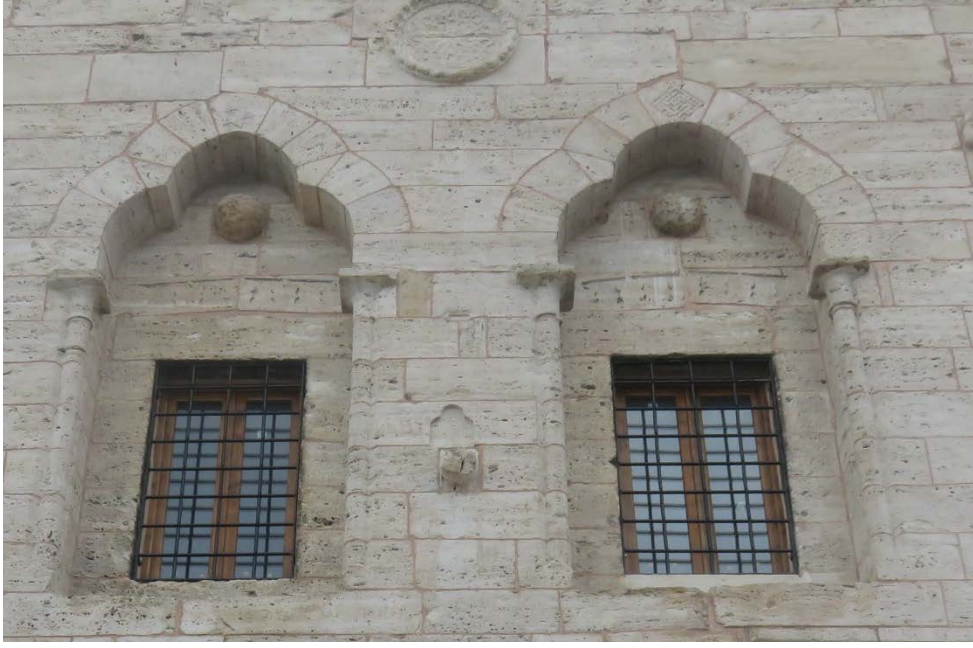
Fotoğraf 93: Sütünce başlık detayı

Sütunçelerin üzerinde yükselerek yer alan sivri kemerli giriş eyvanının açıklığını çevreleyen çerçevenin profil detayında, iç bölümdeki yüzeyden sonra eğimli bir dış vasıtasıyla iç bükey profile, akabinde iç bükey alanın bitiminden sonra bir dış köşeyle dış bükey alana geçilir ve kavisli bir iç köşe ile son bulur. (Fotoğraf nu:94)

Fotoğraf 94: Behram Paşa Hanı kemerli girişin üst ve yan detayları

Bu alanın üzerinde; bir taş sırası ölçüsünün hemen üzerinde, han ağası odasının güneydoğuya bakan yüzünde iki tane yan yana ikiz pencere yer almaktadır. Pencereler, cephenin 27 cm. gerisinde yapılmıştır. Pencere kenarları da tıpkı giriş kısmında olduğu gibi ikişer tane sütünce ile sınırlandırılmıştır. Bu sütünçelerin kaideleri daire planlı olup, gövdeleri bir halka ile başlığa geçiş yapar. Başlık, düz alınlı son bulan iç bükey profil bezemesiyle son bulmaktadır. (Fotoğraf: 95)

Fotoğraf 95: Behram Paşa Hanı güneydoğu cephedeki pencerelerin yanlarında yer alan sütünce detayları

Pencerelerin ve sütünçelerin üzerlerinde üç dilimli iki kemer yer almaktadır. Bu pencerelerden güneybatı da yer alan üç dilimli kemerin kilit taşındaki kabarda “*Mühr-i Süleyman*” denilen iki eş kenar üçgenin iç içe geçmesiyle oluşan altı kollu yıldız yer almaktadır (Fotoğraf: 96) Bu pencerede kilit taşının hemen altında ise kabara yer almaktadır. Süsleme elmanı olarak bu küreleri “Kubbeleşmiş Rozetler” olarak tanımlayan Ögel’e göre: “*Küreler, aynı zamanda üzerlerinde yıldız vs. geometrik motiflerle ufak bir “Gök Kubbe” sembolü gibidir.*” (Ögel 1966: 95)

Fotoğraf 96: Behram Paşa Hanı Güneydoğu cephesinin güneybatısında yer alan pencere detayı

Ana cephenin kuzeydoğusunda yer alan diğer üç dilimli pencerede ise kilit taşında bir köşeli küfi motif yer almaktadır. Hemen altında ise geçmelerden oluşan geometrik motifli bir kabara vardır (Fotoğraf : 97). Her iki pencereden bir tane olmak üzere güneybatı pencerenin sağında, kuzeydoğu pencerenin solunda kabartma olarak taşa bezenmiş aslan figürleri vardır. Figürler stilize işlenmiştir. Her iki aslan figürünün de yüzleri, kaburgaları taşa işlenmiş olup gövdeleri orantısızdır. Aslanların gövdeleri yandan verilirken, yüzleri profilden yansıtılmıştır. Güneybatı bölümde yer alan aslan kabartmasının kuyruk başı günümüze gelememiştir (Fotoğraf: 98) Kuzeybatıda yer alan aslanın kuyruğu ejder başı ile son bulmaktadır. Aslanın sol arka ayağından sırtına, oradan da bel kısmına doğru karşıya bakan ejder başının ağzı açık olup, küçükte bir diş detayı ile işlenmiştir (Fotoğraf: 99).

Fotoğraf 97: Behram Paşa Hanı güneydoğu cephesinin kuzeydoğusundaki pencere detayı

Fotoğraf 98: Behram Paşa Hanı güneydoğu cephesinin güneybatısında yer alan kuyruk başı günümüze gelememiş aslan kabartması

Fotoğraf 99: Behram Paşa Hanı Güneydoğu cephesinin kuzeydoğusunda yer alan aslan kabartması

Giriş cephesinde yer alan rozetlerden ilki; iki pencerenin merkezinde 28 cm. çapında, alçak kabartma tekniği ile yapılmış rozettir (Fotoğraf: 100) Diğer rozetler ise güneybatı ve kuzeydoğu köşelerde yer almaktadır. Rozetlerin ilk yarısı güneydoğuya bakarken, diğer yarısı ise güneybatı ve kuzeydoğuya bakmaktadır. Rozetlerin içerisinde farklı geçmelerden oluşan bezemeler yer almaktadır.

Fotoğraf: 100: Behram Paşa Hanı güneydoğu cephesinin merkezinde ve köşelerinde yer alan rozetler

Behram Paşa Hanı'nda bezeme programı yalnız giriş cephesinde olmayıp, iç avlunun güneydoğu cephesinin yüksek olan yerinde de motifler mevcuttur (Fotoğraf: 101-102-103). Avlu tarafının güneydoğu cephesindeki saçak silmesinin üç sıra taş altındaki iki köşesinde ise iki rozet yer vardır. Rozetlerin merkezi yüksek kabartma tekniği ile yapılmışken, daire içerisindeki bezemeler alçak kabartma tekniği ile yapılmıştır

Fotoğraf: 101: Behram Paşa Hanı'nın güneydoğu avlu cephesinin köşelerinde yer alan rozetler

Fotoğraf: 102: Behram Paşa Hanı güneydoğu avlu cephesinin güneybatısında yer alan rozet detayı

Fotoğraf 103: Behram Paşa Hanı güneydoğu avlu cephesinin kuzeydoğu köşesinde yer alan rozet detayı

Bu köşe rozetlerinin hemen üstünde, dört tane istiridye kabuğu motifli kabartma konsol yer almaktadır. Bu kabartmaların hanın ilk yapımında ahşap bir saçağı taşıdığını düşünmekteyiz. Bu konsollardan üçü sağlam iken bir tanesi günümüze kırık vaziyette gelmiştir (Fotoğraf: 104-105-106-107).

Fotoğraf 104: Behram Paşa Hanı güneydoğu avlu cephesindeki konsol detayı

Fotoğraf 105: Behram Paşa Hanı güneydoğu avlu cephesindeki konsol detayı

Fotoğraf 106: Behram Paşa Hanı güneydoğu avlu cephesindeki konsol detayı

Fotoğraf 107: Behram Paşa Hanı güneydoğu avlu cephesindeki konsol detayı

Behram Paşa Hanı'nın iç bölümünde yer alan diğer bir diğer bezeme ögesi, birinci kat revakının kuzeybatı sağ köşesinde yer alan pahlı köşede tonozla geçişi sağlayan üç dilimli mukarnaslı bölümdür.(108)

Fotoğraf 108: Behram Paşa Hanı birinci katın kuzeybatı revakın sağında yer alan mukarnaslı bölüm

5. YAPININ RESTORASYON AŞAMALARI

Behram Paşa Hanı'nın son restorasyon faaliyeti 2016 yılının haziran ayında başlanmış, 2018 yılının Ağustos başında tamamlanmıştır. Yapıda gerekli görülen müdahaleler ve restorasyon aşamaları belirlenmiş, yapıya dair projeyi Atrium Mimarlık bürosu ile yüksek mimar Murat Erdal Dere oluşturmuşlardır. Çalışmamızın bundan sonraki safhasında bu proje de sıralanmış olan restorasyon ve müdahale aşamalarının aynı sırası ile çalışmamızda belirtmeye çalışacağız.

Yapıdaki zeminden kaynaklı bozulmalar, insan eli tahrip etmeler ve coğrafyanın zorluğu gibi etmenler, Behram Paşa Hanı'ndaki başlıca bozulmaların nedenleri arasında yer almaktadır.

5.1. Duvarlar

Bu bölümü projede yer aldığı üzere on iki başlık altında inceleyeceğiz.

5.1.1. Ocak Nişlerinin Özgün Malzeme İle Özgün Hale Getirilmesi

Yapıdaki bozulmalardan birisi olan ocak nişleri, süvari kışlası döneminden sonra; ya odalar arası geçişi sağlamak için yıkılmış ya da odanın kullanım amacına göre örülerek kapatılmıştır. Odaların içlerinde yapılan duvar sıvalarının kazınmasından sonra bu mevcut yerler tespit edilerek ateş tuğlası ve horasan harcı ile sivri kemerli bir formda tekrar ocak nişleri örülmüştür. (Fotoğraf: 109-110-111)

Fotoğraf 109: Ocak nişinin örülmesine dair fotoğraf

Fotoğraf 110: Ocak nişinin örülmesine dair fotoğraf

Fotoğraf 111: Ocak nişinin örülmesine dair fotoğraf

5.1.2. Açılan Ocak Nişlerinin ve Mazgal Pencereilerin Çelik Kafesle Güçlendirilmesi

Ocak nişlerinin yerlerinin tespitlerinden ve örülüp horasan harcı ile sıvanmalarından sonra yüzeylere 0.5 kalınlığında çelik örtüler aplik edilmiştir. Bu uygulamanın amacı hem örülen yüzeyi sağlamlaştırmak hem de horasan harcının yüzeye mukavemetini arttırmak için yapılmıştır(Fotoğraf: 112-113-114). Bu uygulamanın aynısı mazgal pencere şebekelerinde de yapılmıştır(Fotoğraf: 115).

Fotoğraf 112: Çelik kafesle güçlendirilen ocak nişi

Fotoğraf 113: Çelik kafesle güçlendirilen ocak nişi

Fotoğraf 114: elik kafesle gclendirilen ocak nişi

Fotoğraf 115: Çelik kafesle güçlendirilen pencere şebekesi

5.1.3. Temel Güçlendirme Çalışmaları

Behram Paşa Hanı'nda zeminden kaynaklı bozulmalardan dolayı, yapıyı sabit tutmak için zemin kat revaklarında, oda içlerinde ve ahır bölümünde temel güçlendirme uygulamaları yapılmıştır. Hanın, zemin kat kuzeydoğu ve güneybatı revaklarındaki yapılan çalışmalarda beden duvarına bitişik vaziyette; 30 cm. eninde, 45 cm. yüksekliğinde toprak alma çalışmaları yapılmıştır (Fotoğraf 116). Açılan çukurlara 8 mm. kalınlığındaki demirler dikdörtgen formda örülerek bu alanlara uzunlamasına yerleştirilmiştir (Fotoğraf 117). Demirler yerleştirilen bu alanların üzerine, zemin seviyesinde sıfırlayacak kadar C35 beton harcı dökülmüştür (Fotoğraf : 118-119-120-121).

Temel güçlendirme uygulaması, yapının ahır bölümünde de yapılmıştır. Ahırın içindeki 9 tane taşıyıcı ayakların ve iç beden duvarlarının önlerinde de aynı uygulama tekrarlanmıştır. (Fotoğraf 122-123-124-125-126-127)

Fotoğraf 116: Zemin kat kuzeydoğu oda zemin güçlendirme için kanal açılması

Fotoğraf 117: Zemin kat güneybatı oda zemin güçlendirme kanallarına demirlerin yerleştirilmesi

Fotoğraf 118: Zemin kat kuzeydoğu oda temel güçlendirme için beton harcı dökülmesi.

Fotoğraf 119: Zemin kat kuzeydoğu oda temel güçlendirme için beton harcı dökülmesi.

Fotoğraf 120: Zemin kat kuzeydoğu oda temel güçlendirme için beton harcı dökülmesi

Fotoğraf 121: Zemin kat güneydoğu revakın temel güçlendirme uygulaması

Fotoğraf 122: Hanın ahır bölümünde kanallara demirlerin yerleştirilmesi

Fotoğraf 123: Hanın ahır bölümünde kanallara demirlerin yerleştirilmesi

Fotoğraf 124: Hanın ahır bölümünde kanallara demirlerin yerleştirilmesi

Fotoğraf 125: Hanın ahır bölümünde kanallara demirlerin yerleştirilmesi

Fotoğraf 126: Hanın ahır bölümünde demir eklenen kanallara beton harcı dökülmesi

Fotoğraf 127: Hanın ahır bölümünde demir eklenen kanallara beton harcı dökülmesi

5.1.4. Alçıpan Duvar Yapılması

Behram Paşa Hanı'nın işlevi otel olacağı için, misafirlerin banyo ve lavabo ihtiyaçları neticesinde oda içlerindeki köşelere suya dayanıklı yeşil alçıpan malzeme

ile duvarlar yapılmıştır. Bu duvarların montajları daha önceden yapılmış olan demir profillerin üzerine tutturulmuşlardır. (Fotoğraf 128-129)

Fotoğraf 128: Odaların içlerine yeşil alçıpan ile duvar yapılması

Fotoğraf 129: Odaların içlerine yeşil alçıpan ile duvar yapılması

5.1.5. Bodrum Kat Yapılması

Behram Paşa Hanı'nın iç avlusunun zemin seviyesinden toprak almak suretiyle -2 kat bodrum yapılmıştır. İlk çalışmalara iç avludan toprak alınarak

başlanmıştır (Fotoğraf 130). 1.5 metrelik bir seviye inme çalışmalarından sonra fore kazık yöntemleri denenmiştir. Bu yöntemler toprağın sulu ve çakıl taşlı olması nedeniyle başarı göstermemiş olup, daha sonra 7 metrelik seviyede toprak aldıktan sonra, inilen seviyenin iç köşelerine dikdörtgen formlu demirler örülüp yerleştirilmiştir. Bu yerleştirilen demirlerin üzerlerine beton harcı dökülüp, yapı inilen seviyeden itibaren temel seviyesiyle desteklenmiştir. Buradaki duvarlara içeriden ve dışarıdan elastik bazlı sıvı yalıtım malzemesi kat-kat olacak şekilde uygulanmıştır. (Fotoğraf 131-132-133-134-135-136-137). Bodrum katlarda lavabolar, işçi soyunma odaları, müdüriyet ve toplantı odaları yer almaktadır(Fotoğraf 138-139-140). Seviye inme çalışmaları sırasında 6 metreden sonra su çıkmaktadır. Bu su, hanın daha önceden güneybatı tarafında akan, daha sonra yol nedeniyle kapatılan Murdar Irmak'ın suyu olduğu düşünülmektedir. Çıkan su, su motorları ile hanın önünden geçen kanalizasyona dökülmektedir.

Fotoğraf 130: Behram Paşa Hanı'nın iç avlusundan seviye inme çalışmaları

Fotoğraf 131: Hanın, iç avlusunda fore kazık uygulamasının denenmesi

Fotoğraf 132: Hanın, iç avlusunda fore kazık uygulamasının denenmesi

Fotoğraf 133: Hanın, bodrum katı dış beden duvarlarının yapılması

Fotoğraf 134: Hanın, bodrum katı dış beden duvarlarının yapılması

Fotoğraf 135: Hanın bodrum kat dış beden duvarı yapılması

Fotoğraf 136: Hanın bodrum kat beden duvarına yalıtım malzemesi sürülmesi

Fotoğraf 137: Hanın bodrum birinci kat tabliye betonunun dökülmesi

Fotoğraf 138: Bodrum kattaki odaların yapılması

Fotoğraf 139: Bodrum kattaki odaların yapılması

Fotoğraf 140: Bodrum kattaki odaların yapılması

5.1.6. Baca Boşluğundan Tesisat Borusu Geçirilmesi

Behram Paşa Hanı'ndaki odaların içerisinde yer alan ocak nişlerinin bacalarından temiz su, pis su ve klimaların drenaj boruları geçirilerek, hanın içerisindeki tesisat ağı bu yolla yapılmıştır (Fotoğraf: 141-142)

Fotoğraf 141: Baca boşluklarından tesisat borularının geçirilmesi

Fotoğraf 142: Baca boşluklarından tesisat borularının geçirilmesi

5.1.7. Alçıpan Üzerine Fayans Yapılması

Behram Paşa Hanı'nın odalarına yapılan alçıpan duvarların zeminleri ve iç beden tarafları fayans ile kaplanmıştır. Buralara yapılan fayansların renk tercihinde; hanın dış beden duvarlarının krem rengi ile horasan harcının kahve tonlarının karışımı tercih edilmiştir. Fayans yapılan yüzeylere silikon bazlı derz yapım malzemeleri tercih edilmiştir (Fotoğraf 143-144).

Fotoğraf 143: Alçıpan üzerine fayans yapılması

Fotoğraf 144: Alçıpan üzerine fayans yapılması

5.1.8. Ahşap Yaşmak Yapılması

Behram Paşa Hanı'ndaki örölüp, sıvanan ocak nişlerinin sivri kemer formlarını kaplayacak şekilde ahşap yaşmaklar yapılmıştır (Fotoğraf 145).

Fotoğraf 145: Behram Paşa Hanı ahşap yaşmak yapılması

5.1.9. Demir Kancaların Bulunduğu Mahalde Korunması

Hanın, ahır bölümünün içindeki taşıyıcı ayaklarda ve beden duvarlarında daire formlu taşa aplik edilmiş kancalar bulunmaktadır. Bu kancalar hana gelen ziyaretçilerin binek hayvanlarını bağlamak için kullandıkları kancalardır. Restorasyon aşamasında bu kancalardan sağlam kalanlar korunmuş, diğer ele geçirilen kancalar ise hanın iç avlusunda camekanlı yerde sergilenmektedir (Fotoğraf 146-147).

(Fotoğraf 146: Demir kancaların bulunduğu mahalde korunması)

Fotoğraf 147: Demir kancaların ve diğer buluntuların hanın iç avlusunda sergilenmesi

5.1.10. Eklenti Bina ve Jeneratör Odasının Yapılması

Jeneratör odası ve eklenti bina, hanın kuzeybatı bölümüne yapılmıştır. Bu bölümde mutfak olarak kullanılacak alan, lavabolar ve jeneratör odası inşa edilmiştir. İlk önce bu bölümün yapılacağı yer ile yapının beden duvarı arasına tuğla duvar örülüp aralarına izolasyon köpüğü konulmuştur (Fotoğraf 148-149). Daha sonra zeminin zemin betonu dökülüp, karşısındaki duvara da perde beton dökülerek

üzerleri tabliye betonu ile kapatılmıştır (Fotoğraf: 150-151). Jeneratör odasında her ihtimale karşılık iki tane jeneratör bulunmaktadır. (Fotoğraf 152-153)

Fotoğraf 148: Hanın kuzeybatısına yapılacak olan eklenti bina için temel kazısı yapılması

Fotoğraf 149: Hanın kuzeybatısındaki eklenti bina yapılması

Fotoğraf 150: Hanın kuzeybatısına yapılan eklenti bina yapılması

Fotoğraf 151: Hanın kuzeybatısına yapılan eklenti binanın içerisi mutfak bölümü

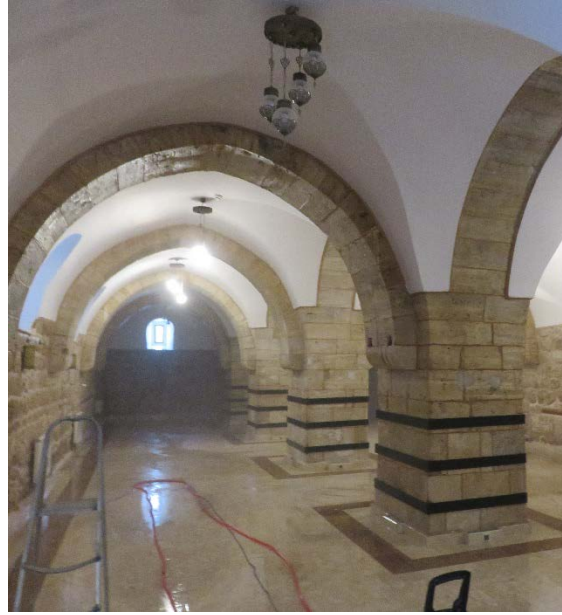
Fotoğraf 152: Hanın kuzeybatısına yapılan jeneratör odasındaki jeneratörler

Fotoğraf 153: Hanın kuzeybatısına yapılan jeneratör odasındaki jeneratörler

5.1.11. Taş Ayakların Çelik Kasnak İle Güçlendirilmesi

Behram Paşa Hanı'nın ahır bölümündeki taşıyıcı 9 tane ayağın hepsine, payeleri sarıp, üç sıra olacak şekilde çelik kasnaklar yapılmıştır. Bu uygulamanın amacı ayak taşlarının bir bütün halde sağlam kalmasını korumak için uygulanmıştır. (Fotoğraf 154)

Fotoğraf 154: Taşıyıcı ayakların çelik kasnak ile güçlendirilmesi

5.1.12. Havalandırma Şaftı Yapılması

Hanın bodrum katlarında ve kuzeybatısında yer alan eklenti binaya havalandırma kanalları, havalandırma şaftları ve havalandırma açıklıkları yapılmıştır. (Fotoğraf 155-156)

Fotoğraf 155: Havalandırma şaftı ve kanalların yapılması

Fotoğraf 156: Havalandırma şaftı ve kanalların yapılması

5.1.13. Kanal Açma

Behram Paşa Hanı'ndaki ısıtma, sıhhi tesisat sistemleri ve korumalı (çift borulu) elektrik sistemleri, zemin kat odaların içlerine açılan; 60 cm. derinliğinde 70 cm. enindeki kanalların içinden geçen tesisat boruları vasıtasıyla sağlanmaktadır (Fotoğraf: 157-158-159-160-161).

Fotoğraf 157: Zemin kat odalarda kanal açma ve tesisat borularını ekleme çalışmaları

Fotoğraf 158: Zemin kat odalarda kanal açma ve tesisat borularını ekleme çalışmaları

Fotoğraf 159: Zemin kat odalarda kanal açma ve tesisat borularını ekleme çalışmaları

Fotoğraf 160: Zemin kat odalarda kanal açma ve tesisat borularını ekleme çalışmaları

Fotoğraf 161: Zemin kat odalarda kanal açma ve tesisat borularını ekleme çalışmaları

5.2. Doğramalar

Bu bölümde, handa uygulanan, çelik ve ahşap doğrama işlemlerini anlatmaya çalıştık.

5.2.1. Restitüsyona Göre Ahşap Doğrama ve Pencere Yapılması

Behram Paşa Hanı'nın bütün pencereleri onarıldıktan sonra ahşap çerçeve ile pencereleri yapılmıştır. Zemin kattaki mazgal pencere şebekeleri, odaların iç ve dış pencereleri projeye uygun olarak ahşap doğramalar ile oluşturulmuştur. (Fotoğraf 162-163)

Fotoğraf 162: Restitüsyona göre ahşap doğrama ve pencere yapılması

Fotoğraf 163: Restitüsyona göre ahşap doğrama ve pencere yapılması

5.2.2. Restitüsyona Göre Ahşap Doğrama Kapı Yapılması

Behram Paşa Hanı'ndaki yapılan ahşap doğrama kapılar şöyledir: yapının ana giriş kapısı, ahır giriş kapısı, hana açılan arka kapının ahşap kanatları, mevcut otel için kullanılan odalarının kapıları ve bodrum kat odaların kapılarıdır (Fotoğraf 164-165-166). Hanın içindeki otel odalarının kapıları ölçü ve form itibariyle standart olarak hepsi aynıdır.

Fotoğraf 164: Hanın ana giriş ahşap kapı kanatları

Fotoğraf 165: Hanın ahır giriş kapısı

Fotoğraf 166: Hanın arka kapısı

5.2.3. Kemer Arasını Cam Konstrüksiyon İle Kapatma ve Kapı Açma

Behram Paşa Hanı'ndaki kemer aralıkları alüminyum profillerle çevrelendikten sonra üzerlerine sivri kemerin formunda camlar tutturulmuştur. Ayrıca yapının birinci kat kuzeydoğu dış cephesinde yer alan kemerli açıklıkta yine kapı görevi gören bir cam ile kapatılmıştır. (Fotoğraf: 167-168-169)

Fotoğraf 167: Hanın kemerli açıklıklarının cam ile kapatılması

Fotoğraf 168: Hanın kemerli açıklıklarının cam ile kapatılması

Fotoğraf 169: Hanın kuzeydoğu dış cephesindeki açıklığın camekanlı kapı ile kapatılması

5.2.4. Şebekelerin Korunabilecek Vasıfta Olanların Korunması – Değilse Projesine Göre Yapılması

Yapıda restorasyondan önceki bozulmalardan bir diğeri de pencere ve kapı şebekeleridir. Kapıların kemer taşları düşmüş, pencereler ise ya formları bozulmuş ya da örülerek kapatılmıştır. Bu restorasyon aşamasında handaki bütün şebekeler tamir görmüş, kapı kemerleri yenilenmiş, pencere formları ise harman tuğlası ile örülerek mazgal formları ve diğer şebekelerde olduğu gibi paralel duruşları ortaya çıkarılmıştır (Fotoğraf 170-171-172-173)

Fotoğraf 170: Pencere şebekelerinin onarılması

Fotoğraf 171: Pencere Şebekelerinin onarılması

Fotoğraf 172: Kapı Şebekelerinin onarılması

Fotoğraf 173: Kapı şebekesinin korunması

5.3. Döşemeler

Bu bölümde, handa restorasyon sırasında uygulanan ahşap ve taş döşemelere değinmeye çalışacağız.

5.3.1. Projesine Göre Ahşap Döşeme Rabıta İle Kaplanması

Handaki odaların içlerinde, zemin şapları döküldükten sonra, zemine ahşap rabıta ile kaplamalar uygulanmıştır. Odaların iç beden duvarlarına da aynı malzeme ile dönecek vaziyette süpürgelikler yapılmıştır (Fotoğraf 174-175)

Fotoğraf 174: Odaların zeminlerine ahşap döşeme yapılması

Fotoğraf 175: Odaların zeminlerine ahşap döşeme yapılması

5.3.2. Restitüsyona Göre Doğal Taş Döşeme Yapılması

Behram Paşa Hanı'nda zeminde ve duvarlardaki bozulmalardan bir diğeri ise taş döşemelerin işlevlerinin yitirmiş olmasıdır. Öyle ki, bazı taşıyıcı ayaklarda en ufak müdahale ile taşlar dökülmektedir. Bu alanlardaki taşlar alınarak, çürütme işlemi uygulanmıştır. Akabinde mevcut yerlere yeni ve sağlam taşların ölçüleri alınarak kesilip taş yapıştırıcı harç ile yapılmışlardır. (Fotoğraf: 176-177-178-179-180-181-182)

Fotoğraf 176: Yapının ahır bölümündeki iç beden duvarı taşlarının yenilenmesi

Fotoğraf 177: Yapının 1. kat kuzeybatı revakındaki taşıyıcı ayakların taş çürütme işlemleri

Fotoğraf 178: Yapının 1.kat kuzeybatı revakındaki taşıyıcı ayaklara taş kaplama yapılması

Fotoğraf 179: Yapının 1.kat kuzeydoğu revakındaki taşıyıcı ayakta taş çürütme işlemi yapılması

Fotoğraf 180: Yapının güneydoğu revakındaki taşıyıcı ayakta taş çürütme işlemlerinin yapılması

Fotoğraf 181: Yapının zemin kat güneybatı revakındaki taşıyıcı ayaklara taş kaplama yapılması

Fotoğraf 182: Yapının zemin kat güneydoğu revakı odaların iç avluya bakan yüzlerinde taş kaplama işlemleri

5.3.3. Özgün Doğal Taş (Sal Taşı) Döşemenin Cam Konstrüksiyon İle Korunması

Behram Paşa Hanı'nın 1.kat güneybatı revakındaki zemin taş döşemesi özgün olarak günümüze gelebilmiştir. Projede de yer aldığı üzere bu bölüm cam konstrüksiyon ile kaplanarak korunmuştur. Bu bölümün ayrıca zemininde gündüz sarısı led ışığı kullanılarak ışıklandırılmıştır. (Fotoğraf: 183-184)

Fotoğraf 183: Behram Paşa Hanı 1.kat güneybatı revakı cam ile zemin koruma uygulaması

Fotoğraf 184: Behram Paşa Hanı 1.kat güneybatı revakı cam ile zemin koruma uygulaması

5.3.4. Islak Hacimlerin Seramikle Kapatılması

Hanın kuzeybatısında beden duvarına inşa edilen eklenti yapı; mutfak, bulaşikhane, çamaşır odası olacağı için bu bölümlerin zemin ve iç beden duvarları seramik-fayans ile kaplanmıştır. (Fotoğraf: 185-186)

Fotoğraf 185: Islak hacimlerin seramikle kapatılması

Fotoğraf 186: Islak hacimlerin seramikle kapatılması

5.3.5 Kullanılabilir Merdiven Basamaklarının Onarılması

Yapıdaki merdivenlerden; iç avlunun kuzeybatı bölümünde bulunan üst kata çıkış merdiveni işlevini kaybetmiştir. Burada mevcut basamak taşlarından sağlam olanlar tespit edildikten sonra, sivri kemerli merdiven tekrar örülmüş, işaretlenen taşlar yeniden kullanılmıştır. (Fotoğraf 187)

Fotoğraf 187: Hanın kuzeybatısında bulunan üst kata çıkış merdiveni

5.3.6. Kullanılmaz Merdiven Basamaklarının Onarılması

Yapının içerisinde, restorasyon aşamalarından önce de bahsettiğimiz merdivenlerden yalnızca hanın kuzeybatısında yer alan 1. kata çıkış merdivenin basamakları işlevini yitirmiştir. Bir önceki maddede bahsettiğimiz üzere, mevcut sağlam taşlar ayırılmış, daha sonra kullanılmıştır. (Merdivenin önceki durumuna bakmak için bkz: fotoğraf 45)

5.3.7. Tesisatların Zemin Kaplamasının Altından Geçirilmesi

Sıhhi tesisat, elektrik kabloları, kamera, yangın, aydınlatma ve pis su giderleri yapıda zeminin altında kalacak vaziyette uygulanmıştır. Oda içlerinde açılan kanallar vasıtasıyla bütün tesisat zemin kaplama ve döşemelerinin altından geçmektedir. Buradaki tesisat yollarının yeri belli olup, acil bir durumda hemen müdahale sağlanmaktadır. (Fotoğraf: 188)

Fotoğraf 188: Tesisatların zemin kaplamasının altından geçirilmesi

5.3.8. Traverten ve Küp Taşı İle Taban Kaplaması Yapılması

Behram Paşa Hanı'nda, mevki olarak örtüde, ahırda ve 1.kat güneybatı revakı hariç bütün revakların zeminlerinde üzerleri cilalı traverten kullanılmıştır. Kullanılan bu malzemelerin kalınlıkları 2 cm. ile 3 cm. arasındadır. Sivas Vakıflar Bölge Müdürlüğü ile yapılan görüşmeler neticesinde iç avluda seramik kullanılması kararlaştırılmıştır. (Fotoğraf 189-190-191-192-193)

Fotoğraf 189: Yapının ahır bölümünde kullanılan cilalı traverten kaplaması

Fotoğraf 190: İç avluda kullanılan seramik kaplama

Fotoğraf 191: Yapının güneydoğu cephesinde uygulanan cilalı traverten taş kaplaması

Fotoğraf 192: Örtünün cilalı traverten ile kaplanması

Fotoğraf 193: Örtünün cilalı traverten ile kaplanması

5.4. Tavanlar

Behram Paşa Hanı'nın odalarında, revaklarında, bodrum katlarında ve arka tarafında yer alan eklenti binada farklı tavan işlemleri uygulanmıştır. Bu bölümde tavan adına yapılan müdahale ve uygulamalara değinmeye çalışacağız.

5.4.1. Tonzların Enjeksiyon Uygulaması İle Güçlendirilmesi

Odaların ve revakların örtüsü olan tonozların içlerinde, zamanla oluşan kopmaları yeniden bağlamak için kompresörlü enjeksiyon işlemi uygulanmıştır. Tonzların derz aralarından açılan deliklere uzatılan hortumlardan basınçlı hava ile hidrolik kireç enjekte edilmiştir. Böylelikle yapının tonoz örgüsünde oluşan boşluklar doldurularak mevcut yerlerin mukavemeti arttırılmıştır (Fotoğraf: 194-195-196-197).

Fotoğraf 194: Enjeksiyon uygulamasından bir detay

Fotoğraf 195: 1.kat kuzeybatı revaka enjeksiyon uygulaması

Fotoğraf 196: 1.kat kuzeybatı revaka enjeksiyon uygulaması

Fotoğraf 197: Enjeksiyon uygulaması sırasında taşan hidrolik kireç

5.4.2. Tonzların Fiber Karbon Uygulaması İle Güçlendirilmesi

Yapının tonozlarında oluşan çatlaklara hidrolik kireç harcı ile birlikte fiber karbon kumaş uygulaması yapılarak çatlaklar onarılmıştır. Bazı çatlakların bulunduğu hem örtüde hem de zemin kat odaların tonozlarına bu işlem uygulanmıştır. Fiber karbonun özelliği her hangi bir gerilme söz konusu olduğunda aynı kalınlıktaki bir çelikten hem daha hafif olması hem de 15 kat daha güçlü olmasıdır. (Fotoğraf 198-199-200-201)

Fotoğraf 198: Örtüdeki çatlayan tonozun fiber karbon kumaş ile güçlendirilmesi

Fotoğraf 199: Örtüdeki çatlayan tonozun fiber karbon kumaş ile güçlendirilmesi

Fotoğraf 200: 1.kat kuzeybatı revaka fiber karbon kumaş uygulamasının yapılması

Fotoğraf 201: 1.kat kuzeybatı odalara fiber karbon kumaş uygulamasının yapılması

5.4.3. Özgün Malzeme İle Sıvama

2016 yılının haziran ayında başlayan restorasyon çalışmaları sırasında, handa yer alan odaların, duvarların, tonozların yüzeyindeki farklı sıva malzemeleri kazınarak raspa işlemleri yapılmıştır. Yapılan çalışmalar neticesinde bozuk yerler özgün malzemeler ile onarılarak tamiratları yapılmış daha sonra horasan harcı ile projede gösterilen yerlere sıva işlemleri uygulanmıştır. Bu sıva yerlerin üzerine de bir kat alçı sıvası çekilerek kar beyazı rengine boyanmıştır. (Fotoğraf 202-203-204-205-206-207)

Fotoğraf 202: Horasan harcı ile sıvası yapılmış bir oda

Fotoğraf 203: Horasan harcı ile sıvası yapılmış haç tonoz

Fotoğraf 204: Horasan harcı ile sıvası yapılmış revak tonozu

Fotoğraf 205: Alçı sıvası yapılmış yapının ahır bölümü güneybatıya bakış

Fotoğraf 206: Alçı sıvası yapılmış hanın girişi kuzeydoğu odası

Fotoğraf 207: Alçı sıvası yapılmış hanın zemin kat güneydoğu odası

5.4.4. Taş Kemerlerin Temizlenerek Korunması

Behram Paşa Hanı'nın dış ve iç cephelerinde, revaklarda, odaların alınlıklarında ve kemerlerde yüzeyi zararlı sıvalardan arındırmak için kumlama işlemleri iki defa uygulanmıştır. Kumlama sırasında 0.2'lik ince kum kullanılmıştır. (Fotoğraf: 208-209)

Fotoğraf 208: Kumlanan cephe yüzeyleri

Fotoğraf 209: Kumlanan cephe yüzeyleri

5.4.5. Özgün Doku Olan Harman Tuğlasıyla Tavan Yenileme

Behram Paşa Hanı'nın 1.kat kuzeybatı revak altında, yani ahır bölümünün içinde iki tane tavan harman tuğlasıyla örülerek yenilenmiştir. Yenilenen tonozlardan biri haç tonoz iken, diğeri beşik tonozdur. (Fotoğraf: 210-211-212)

Fotoğraf 210: Yapının 1.kat kuzeybatısında yenilenen haç tonoz

Fotoğraf 211: Yapının 1.kat kuzeybatısında yenilenen beşik tonoz

Fotoğraf 212: Haç tonozun örüldükten sonra horasan harcı ile sıvanmasına dair detay

5.4.6. Betonarme Tavan Döşemenin Kaldırılması

Yapının kuzeybatısında yer alan ahır bölümündeki iki tonozun daha önceden kullanılmaz hale gelmesiyle bu tonozlara beton dökülmüştür. Restorasyon sırasında bu beton el aletleriyle kırılarak bir önceki konuda da bahsettiğimiz üzere harman tuğlasıyla örülmüştür. (Fotoğraf 213-214)

Fotoğraf 213: 1.kat kuzeybatı revakı, ahır bölümünden beton tavan sökümü

Fotoğraf 214: Ahır bölümünden beton tavan sökümü

5.4.7. Ahşap Tavan Kaplamasının Kaldırılması

Behram Paşa Hanı'nda, projede yer almasına karşın her hangi bir ahşap tavan kaplamasıyla karşılaşılmamıştır. Yapının taç kapısının arkasında yer alan ve ahırın giriş kapısının arkasında bulunan ahşap hatıl, yenisiyle yenilenmiştir. (Fotoğraf: 215) Ayrıca ahırda moloz taş örgülü duvarın zemin seviyesinden yaklaşık 1.10 cm yüksekine ahşap hatıllar yapılmıştır.

Fotoğraf 215: Yapının giriş kapısının kemer arkasında yer alan ahşap hatıl yenilenmesi

5.4.8. Alçıpan Tavan Uygulaması

Yapının bodrum katındaki odaların tavanlarında ve arka taraf kuzeybatısında inşa edilen eklenti binanın oda tavanları alçıpan ile yapılmıştır. Yapılan tavanlar, alçı ile sıvanıp beyaz renge boyanmıştır. Bu alçıpan tavanların üst kısımlarından havalandırma kanalları ve elektrik tesisatının kabloları geçmektedir. (Fotoğraf 216-217)

Fotoğraf 216: Hanın -1. bodrum katında yer alan toplantı salonuna alçıpan tavan yapılması

Fotoğraf 217: Hanın -1. bodrum katında yer alan toplantı salonuna alçıpan tavan yapılması

5.4.9. Kemer Tamirata Yapılması

Yapıda sıfırdan kemer inşası sadece ahırın giriş bölümündeki üst kata çıkış merdivenin kemei baştan olmak üzere yenilenmiştir. Bunun haricinde yapıdaki odaların giriş kapılarında yer alan kemerler ve revak kemerlerinden özellikle 1.katın kuzeybatısındaki kemer taşlarından işlevini kaybetmiş olanlar yenilenmiştir. (Fotoğraf :218-219-220)

Fotoğraf 218: Basık kemerli oda girişinin taş çürütme işlemleri

Fotoğraf 219: Kuzeybatıda yer alan onarılmış kemer taşları

Fotoğraf 220: Kapı kemi ve revak kemi tamiratının yapılması

5.4.10. Beton Şapın Kaldırılması

Yapıda revak kemerleri, revak zeminleri ve odaların zeminleri, beton ile kaplandığı için bu yüzeyler betondan arındırılarak revak tonozları ve zeminler temizlenmiştir. (Fotoğraf 221-222)

Fotoğraf 221: Güneybatı revakındaki odalardan ve revaktan arındırılan beton

Fotoğraf 222: Kuzeybatı revakta betondan arındırma işlemi

5.4.11. Duman Algılayıcı Dedektörün Konulması

Yapının; odalarında, revaklarında, ahır bölümünde, bodrum katlarda, arka tarafa inşa edilen eklenti binada olası yangın ihtimaline karşı alarm veren dedektörler yerleştirilmiştir. Hafızalı dedektör sistemi denilen bu yöntem, acil bir durumda yangının nereden çıktığını resepsiyona bildirmektedir.

5.5. Cepheler

Cepheler bölümünde, hanın iç ve dış cephelerinde yapılan restorasyon aşamaları ve uygulamalarından bahsetmeye çalışacağız.

5.5.1. Arap Sabunu İle Yıkama ve Kuşlama Yöntemleri İle Yüzeylerin Temizlenmesi

İç cephelerden başlamak üzere handa, kuşlama yöntemi uygulanmıştır. Kullanılan kum kalınlığı 0.2'lidir. Kuşlanan yüzeyler beton ve diğer tortul harçlardan arındırıldıktan sonra arap sabunu + tazyikli su ile temizlenmiştir. Arap sabunu ile yıkama uygulaması belirli aralıklara yapılan bir temizlik yöntemidir.(Fotoğraf: 223-224-225-226)

Fotoğraf 223: Kumlama işlemi yapılmış olan güneybatı cephesi

Fotoğraf 224: Kumlama işlemi yapılmış olan kuzeydoğu cephesi

Fotoğraf 225: Arap sabunu ile cephe temizliği uygulaması

Fotoğraf 226: Arap sabunu ile cephe temizliği uygulaması

5.5.2. Taşıyıcı Özellğini Yitirmiş Taşların Yenilenmesi

Behram Paşa Hanı'nın revak kemer ayaklarında ve dış beden duvarlarında bir çok taş çürütme ve yenileme işlemleri gerçekleştirilmiştir. Yapıdan mukavemetini bırakan taşlar tespit edildikten sonra el aletleri ile kırılmış, akabinde ölçüleri alınan yeni taşlar yerlerine konumlandırılmışlardır. (Fotoğraf 227-228)

Fotoğraf 227: Hanın giriş bölümündeki güneybatı taraf taşıyıcılarda taş yenilenmesi

Fotoğraf 228: Hanın giriş bölümündeki kuzeydoğu taraf taşıyıcılarda taş yenilenmesi

5.5.3. Drenaj Yapılması

Yapının dış çevresini saracak şekilde ilk önce drenaj uygulaması için 1.10 metre civarında seviye inme çalışması yapılmıştır. Drenaj borusu zemine indirilmeden önce yapının temel taşlarından bozuk olanlar sağlamlaştırılmış, akabinde yapıya olası bir suyun temasını engellemek için elastik bazlı yalıtım malzemesi sürülmüştür. (Fotoğraf 229-230-231-232-233)

Fotoğraf 229: Behram Paşa Hamı güneydoğu cephesi drenaj çukurunun açılması ve temel taşlarına yalıtım malzemesi sürülmesi

Fotoğraf 230: Behram Paşa Hanı güneydoğu cephesi drenaj çukurunun açılması ve temel taşlarına yalıtım malzemesi sürülmesi

Fotoğraf 231: Behram Paşa Hanı kuzeydoğu cephesi drenaj çukurunun açılması ve bozuk temel taşlarının değiştirilip horasan harcıyla örülmesi)

Fotoğraf 232: Behram Paşa Hanı güneydoğu cephesi drenaj borusunun yerleştirilmesi

Fotoğraf 233: Behram Paşa Hanı kuzeydoğu cephesi drenaj borusu yerleştirilmesi

5.5.4. Çatlaklara Enjeksiyon Uygulanması Yapılması

Yapıda, tonozlara enjeksiyon uygulanması ile duvarlara enjeksiyon uygulamasının işleri aynı anda yapılmıştır. Lakin projede ayrı tutulması sebebiyle bu başlık altında enjeksiyon aktarma çalışmalarının duvarlarda uygulanan kısımlarını anlatmaya çalışacağız. Enjeksiyon tıpkı tonozlara aktarıldığı gibi yapıdaki iç beden duvarlarına da yapılmıştır. Derz aralarında açılan oyuklara yerleştirilen hortumların içinden yapıya hidrolik kireç enjekte edilmiştir. (Fotoğraf: 234-235)

Fotoğraf 234: Yapının ahır bölümünün duvarlarına enjeksiyon işlemlerinin uygulanması

Fotoğraf 235: Yapının ahır bölümünün duvarlarına enjeksiyon işlemlerinin uygulanması

5.5.5. Söve Tamiratları ve Özgün Sövelere Uygun Söve Yapılması

Yapıda pencerelerin ve kapıların sövelerinden iyi durumda olanlar korunmuştur. İşlevini kaybetmiş lento ve söveler ise projeye uygun vaziyette tekrar yapılmışlardır. (Fotoğraf 236-237-238-239)

Fotoğraf 236: Pencere şebekesinin söve değişimi

Fotoğraf 237: Mazgal pencere şebekesinin söve değişimi

Fotoğraf 238: 1.kat kuzeydoğu cephedeki pencere şebekesinin korunması

Fotoğraf 239: Mazgal pencere şebekesinin dışarıdan örülmesi ve söve yapımı

5.5.6. Mekanik Dikiş İle Güçlendirme Uygulaması

Yapının güneydoğu cephesi dış beden duvarında, taşlar arasındaki mukavemeti arttırmak için mekanik dikiş uygulaması gerçekleştirilmiştir. Mekanik dikiş yapılacak alanın hemen üst sıra taşlarından işlevini kaybedenler tespit edilmiş ve el aletleriyle çürütülmüştür. Çürütülen bu alanın hemen alt sırasında yer alan taşlara uygulama gerçekleştirilmiştir. Uygulama esnasında her iki taşın da ortalarına delikler açılmıştır. Açılan deliklerden demir çubuklar taşların içine yerleştirilip üzerlerine orada eritilmiş olan sıvı kurşun malzemeyi dökmüşlerdir. (Fotoğraf 240-241-242)

Fotoğraf 240: Mekanik dikiş için kurşun eritilmesi

Fotoğraf 241: Eritilen kurşunun demir üstüne dökülmesi

Fotoğraf 242: Eritilen kurşunun demir üstüne dökülmesi

5.5.7. Çimento Esaslı Derzlerin Sökülmesi

Behram Paşa Hanı'nın güneydoğu cephesi hariç, kuzeydoğu, kuzeybatı ve güneybatı cephelerinin derzleri bir önceki restorasyon zamanında çimento esaslı yapılmıştır. Son restorasyon sırasında bu derzler sökülüştür (Fotoğraf: 243-244)

Fotoğraf 243: Kuzeydoğu cephesi çimento esaslı derzlerin sökülmesi

Fotoğraf 244: Kuzeybatı cephesi çimento esaslı derzlerin sökülmesi

5.5.8. Hidrolik Kireç Katkılı Harç İle Derz Yenilenmesi

Yapıda çimento esaslı yüzeylerden arındırılan derz aralarına hidrolik kireç katkı harç ile derzler yapılmıştır. Bu hidrolik kireç katkısının içine üçe bir ölçekte kiremit tozu ve elyaf yünü katılmıştır. Kiremit tozunun amacı derze renk katmak iken, elyaf yününün amacı ise harcı daha sağlam bir hale getirmek içindir. (Fotoğraf: 245-246-247-248-249)

Fotoğraf 245: Kuzeydoğu cephesi derz yapımı

Fotoğraf 246: Kuzeydoğu cephesi yapılan derz detayı

Fotoğraf 247: Ahır bölümünün iç avluya bakan yüzüne derz yapımı

Fotoğraf 248: Behram Paşa Hanı avlusu güneydoğu cephede derz yapılması

Fotoğraf 249: Yapının örtüsünden güneydoğu cephenin yüksek kesitinde derz yapılması

5.5.9. Ahşap Korkuluk Yapılması

Yapının 1.kat revak camlarının önlerine ahşap korkuluklar yapılmıştır.
(Fotoğraf: 250)

Fotoğraf 250: Ahşap korkuluk yapılması

5.5.10 Oturmalık Tamiri

Behram Paşa Hanı'na girişin sağ ve solunda yer alan oturmalık taşlar işlev ve görsel amaçlarını yitirdikleri için bu bölümde tamirat işlemleri gerçekleştirilmiştir. (Fotoğraf: 251)

Fotoğraf 251: Behram Paşa Hanı oturmalık tamiri

5.5.11. Ahşap Takozların Kaldırılarak Kesme Taşların Tamamlanması

Yapının içerisinde yer alan revak kemerlerinin iç yüzeylerindeki bölümlere daha önceden taşları oyularak açılan ve buralara ahşaplar yerleştirilen 5x5 cm. boyutlarındaki açıklıklar, ahşaplardan arındırılmıştır. Bu takozların çıkarıldığı bölümler taş çürütme işlemleri sırasında çıkarılarak kesme taşlar ile tamamlanmıştır.

5.5.12. Nitelikli Sıvanın Ahşap Çerçevesi Cam İçerisinde Korunması

Behram Paşa Hanı'nın zemin kat güneybatı revakında, Sivas Vakıflar Bölge Müdürlüğü'nün yapmış olduğu çalışmalar neticesinde burada 25 cm. çapında özgün bir siva olduğu tespit edilmiştir. Restorasyon projesinde de yer aldığı üzere bu bölüm cam çerçevesinin içinde korunmaktadır (Fotoğraf 252). Düşüncelerimize göre 2011 yılında Sivas Belediyesi ekiplerince yapılan raspa çalışmalarında bilinçsizce bu

sıvaların söküldüğü yönündedir. Çünkü 2011 yılından önce bu duvarlar da askeriye olarak kullanıldığı zamanda alçı ile kapatılmıştır. 2011 yılında ise kaba raspa çalışmaları sırasında özgün sıvaların kaybolduğunu düşünmekteyiz.

Fotoğraf 252: Behram Paşa Hanı zemin kat güneybatıda yer alan özgün sınav

5.5.13. Dolu Harman Tuğlanın Korunması

Yapıdaki revakların tonozları ve odaların avluya bakan alınlık yüzeyleri, raspa işlemlerinden sonra temizlenerek korunmuştur. Kötü durumda olan dikdörtgen formlu özgün dolu harman tuğlalar, sonradan üretilen harman tuğlalar ile yenilenmiştir.(Fotoğraf: 253-254)

Fotoğraf 253: Odaların revaklara bakan alınlıkları ve korunan harman tuğla detayı

Fotoğraf 254: Harman tuğlaların kırılmış yüzeylerine uygulanan işlem detayı

5.5.14. İstinat Duvarının Yapılması

İstinat duvarları, Behram Paşa Hanı'nın güneydoğu cephesine ve kuzeydoğu cephesine yaklaşık 2.50 m yüksekliğinde yapılmıştır. İstinat duvarı oluşturulmadan önce duvarın oturacağı tabliye betonu yapılmış, daha sonra ahşap kalıplar hazırlanarak perde betonu hanın bu iki cephesinin önüne dökülmüştür (Fotoğraf: 255-256). Betonun kurumasından sonra perde betonunun ahşap kalıpları çıkarılmıştır. Perde betonunun yüzeyine patlatma taş denilen yüzey kaplama taşları yapıştırılmıştır. Taşların kalınlıkları 2. cm., enleri 5 cm., uzunlukları ise 10- 15 cm. arasında değişmektedir. (Fotoğraf 257-258)

Fotoğraf 255: Güneydoğu cephesi istinat duvarının tabliye betonunun dökülmesi

Fotoğraf 256: Kuzeydoğu cephesi istinat duvarının perde betonu kalıplarının hazırlanması

Fotoğraf 257: Kuzeydoğu istinat duvarına patlatma taş kaplama yapılması

Fotoğraf 258: Güneydoğu istinat duvarına patlatma taş kaplama yapılması

5.5.15. Kapatılmış Pencereilerin Açılması

Yapının, mermer atölyesi olarak kullanıldığı zamanda, odaların iç ve dış pencerelerinden bazıları örülerek kapatılmıştır. Bunun olası nedeni hanın kullanım esnasında ısıtıcı faktörü olmadığı için soğuğu engellemek amacıyla yapıldığını düşünmekteyiz. Kapatılan iç pencerelerin yerleri belli iken, özellikle 1.kat kuzeydoğu odalarının kapatılan pencerelerinin yerlerinin tespiti zor olmuştur. Çünkü kapatılan pencerelerin yerlerinde pencere şebeke detaylarına rastlanılmamıştır. Odaların zemin kotları baz alınarak kuzeydoğu cephesinin 1.kat odalarında sırayla beş tane pencere açılmış, şebekeleri oluşturulmuş ve söveleri eklenmiştir. (Fotoğraf: 259)

Fotoğraf 259: Hanın kuzeydoğu cephesinin 1.katında açılan pencereler

5.5.16. Kuzeybatı Cepheye Kapı Açılması

Hanın kuzeybatısında bulunan ahır bölümüne, restorasyon çalışmaları sırasında projesine uygun olarak kapı yapılmıştır. Bu kapı, hanın restoran bölümüne, lavabolara ve mutfak bölümüne açılmaktadır. (Fotoğraf 260-261)

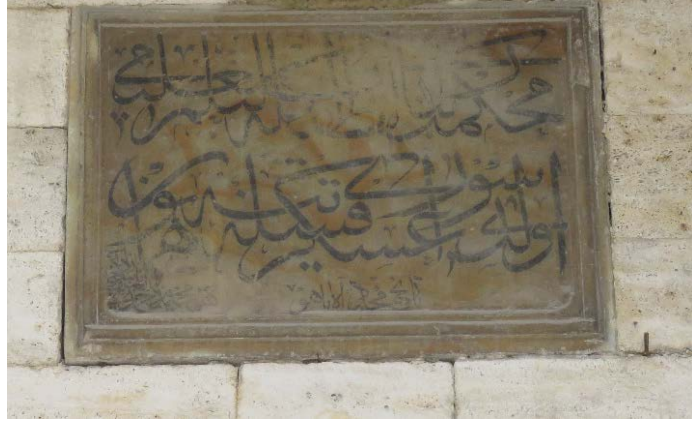
Fotoğraf 260: Kuzeybatı arka taraf giriş kapısı

Fotoğraf 261: Kuzeybatıda arka kapı girişi

5.5.17.Yapının Kitabesinin Restorasyonu

Güneydoğu cephenin ana girişinde yer alan mermer kitabenin harfleri zaman içerisinde silinmiştir. Bu aşamada kitabede yer alan harflerin üzerinden, yazılar belli olacak şekilde yeniden gidilmiştir. Uygulama esnasında kullanılan mürekkep su ile müdahale edildiği takdirde silinmektedir. Kitabenin üzerinde yer alan II. Abdülhamid'e ait olan tuğra da sarı renge boyanırken arka planı yeşil renk yapılmıştır (Fotoğraf: 262-263-264)

Fotoğraf 262: Kitabenin restorasyondan önceki durumu

Fotoğraf 263: II. Abdülhamid'e ait olan tuğranın restorasyondan önceki durumu

Fotoğraf 264: Tuğra ve kitabenin restorasyondan sonraki durumu

5.6. Çatı

Bu bölümde, Behram Paşa Hanı'nın örtüsünde yapılan restorasyon işlerinden ve müdahalelerden bahsetmeye çalışacağız.

5.6.1. Mozaik Döşemenin El Aletleriyle Kaldırılması

Restorasyon adı altında 1980 yılında yapılan uygulamalar yapıya çok zarar vermiştir. Örtü bölümünün toprak dolgusunun üzerine kalınlıkları 25 cm'yi bulan demirli mozaik beton serilmiş, yapı gereksiz bir yüke mahkum edilmiştir. Bu mevkide yapılan çalışmalar neticesinde demirli beton el aletleriyle kaldırıldıktan sonra toprak dolgu da yapının üzerinden boşaltılarak tonozlara ulaşılmıştır. (Fotoğraf: 265-266-267-268-269)

Fotoğraf 265: Mozaik döşemenin el aletleriyle kaldırılması

Fotoğraf 266: Mozaik döşemenin el aletleriyle kaldırılması

Fotoğraf 267: Mozaik döşemenin el aletleriyle kaldırılması

Fotoğraf 268: Mozaik döşemenin el aletleriyle kaldırılması ve tonozlara ulaşılması

Fotoğraf 269: Mozaik döşemenin el aletleriyle kaldırılması ve tonozlara ulaşılması

5.6.2. Projeye Göre Dolgu, Yalıtım ve Döşeme Uygulaması

Örtüde, mozaik kırımı ve dolgu toprağın alınmasından sonra tonoz çatlaklarına hidrolik kireç ve karbon kumaş ile müdahale edilerek çatlaklar kapatılmıştır (Fotoğraf: 270-271-272). Dolgu malzemesi olarak toprağın yapıya ağır geleceği düşünülerek hafif bir malzeme olan ponza taşlarıyla tonozların üzerindeki boşluklar yaklaşık 1 metre kadar doldurulmuştur (Fotoğraf: 273-274) Ponza taşının emici özelliği sayesinde doldurulan alanların üzerlerine sulandırılmış hidrolik kireç harcı dökülmüştür (Fotoğraf: 275-276). Daha sonra bütün örtüye zemin şapı yapılmış, yüzeyin pürüzsüz olması gerektiğinden pervane yöntemi ile zemin düzleştirilmiştir. Bu şapın üstüne elastik bazlı su yalıtım malzemesi aktarılmıştır. Aktarılan zeminin üzerine tekrar bir kat daha şap atıldıktan sonra, son su yalıtım malzemesi bütün örtü boyunca sürülmüştür (Fotoğraf: 277-278-279-280) İlaveten yapının zemin taşları, 3 cm. kalınlığındaki cilalı traverten taşları ile bu alan kaplanmıştır (281-282-283)

Fotoğraf 270: Hidrolik kireç harcının tonoz üstlerine dökülmesi ve karbon kumaş uygulaması

Fotoğraf 271: Hidrolik kireç harcının tonoz üstlerine dökülmesi ve karbon kumaş uygulaması

Fotoğraf 272: Hidrolik kireç harcının tonoz üstlerine dökülmesi ve karbon kumaş uygulaması

Fotoğraf 273: Örtüye ponza taşı serilmesi

Fotoğraf 274: Örtüye ponza taşı serilmesi

Fotoğraf 275: Ponza taşlarının üzerine sulandırılmış hidrolik kireç dökülmesi

Fotoğraf 276: Ponza taşlarının üzerine sulandırılmış hidrolik kireç dökülmesi

Fotoğraf 277: Örtü bölümü su yalıtım uygulaması

Fotoğraf 278: Örtü bölümü su yalıtım uygulaması

Fotoğraf 279: Örtü bölümü su yalıtım uygulaması

Fotoğraf 280: Örtü bölümü su yalıtım uygulaması

Fotoğraf 281: Örtüye cilalı traverten yapılması

Fotoğraf 282: Örtüye cilalı traverten yapılması

Fotoğraf 283: Örtüye cilalı traverten yapılması

5.6.3. Asansör ve Alüminyum Cam Konstrüksiyon Hareketli Çatı Yapılması

Behram Paşa Hanı'nın iç avlusunun güneydoğusuna iki tane asansör yapılmıştır. Asansörler yapılmadan önce asansör çeliklerinin oturacağı zemin hazırlanmış, bu zemin üzerine asansörlerin kare formundaki çelik iskeletleri oturtulmuştur (Fotoğraf 284-285). Asansörlerin yan kanatları alüminyum profillerle kaplı iken, hanın iç avlusuna bakan yüzleri camekan ile yapılmıştır.

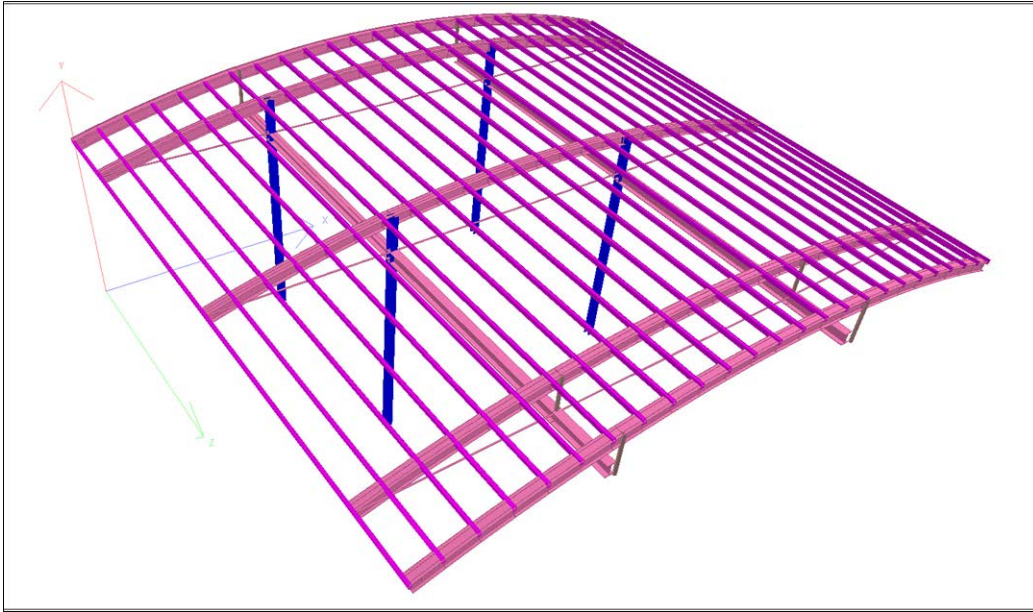
Hanın iç avlusu kafe olacağı için, olası hava şartları ve soğukları önlemek, kış mevsiminde hanın soğukluğunu azaltmak açısından örtüye açılır-kapanır çatı sistemi yapılmıştır. Açılan bu çatının merkezdeki dört kanadından ikisi kuzeydoğu tarafa açılırken, diğer iki kanat güneybatı yönünde açılıp kapanmaktadır (Şekil: 2/Fotoğraf 286-287-288-289). Çelik çatı sisteminin kafesler arasındaki boşluklar camlar ile kapatılmıştır. Her bir cam alanının ağırlık taşıma kapasitesi 148.5 kg/m^2 dir.

Fotoğraf 284: Behram Paşa Hanı asansör blokları

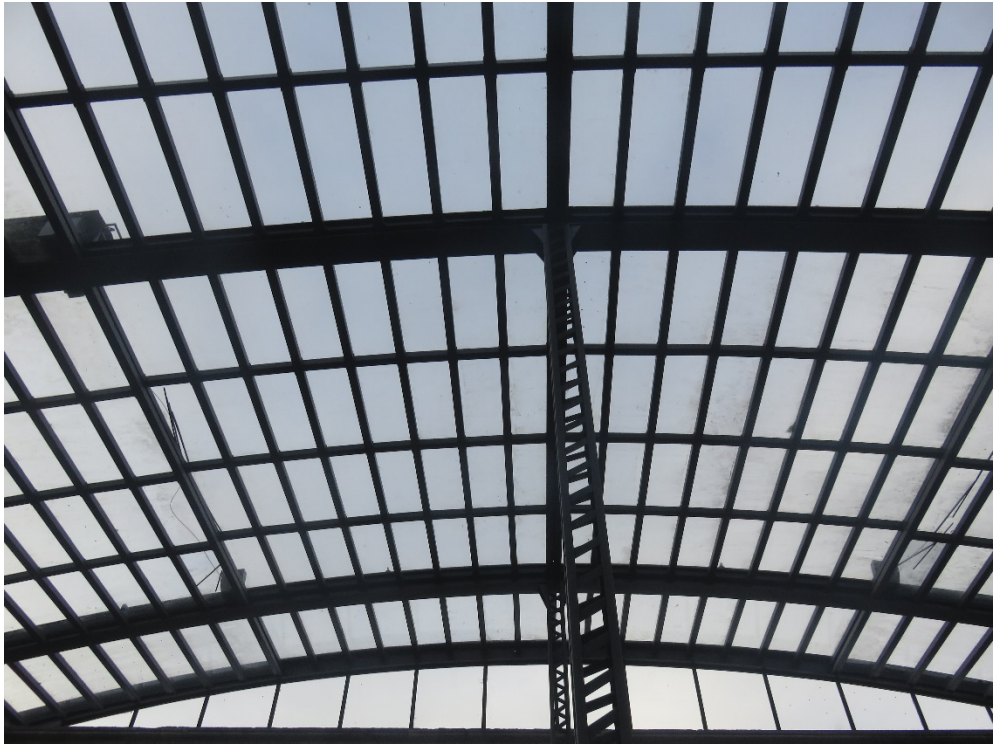
Fotoğraf 285: Behram Paşa Hanı iç avlusu, örtü sistemi ve asansörlere bakış

Şekil 2: Hareketli örtünün çizimi

Fotoğraf 286: Behram Paşa Hanı açılır-kapanır örtü sistemi

Fotoğraf 287: Behram Paşa Hanı açılır-kapanır çelik örtüsü

Fotoğraf 288: Behram Paşa Hanı açılır-kapanır çelik örtüsü

Fotoğraf 289: Behram Paşa Hanı açılır-kapanır çelik örtüsü

5.6.4. Örtüye Hatıl Yapılması

Yapının örtüsüne çelik çatının kaidelerinin oturtulması için, örtünün iç avludan taraf kenarlarına tonoz seviyelerinin kotlarına bağlı olarak harman tuğlasından hatılın

alt yapısı örülmüştür. Örülen bu hatlın üzerine çelik profillerin basması için alan oluşturulmuş, demirler eklenmiş, çimento harcı dökülmüş ve çatının çelik konstrüksiyonları burada sabitlenmiştir. (Fotoğraf 290-291-292-293)

Fotoğraf 290: Harman tuğlasıyla örülen duvar, hatlın alt yapısı

Fotoğraf 291: Harman tuğlasıyla örülen duvar, hatlın alt yapısı

Fotoğraf 292: Örtüye hatıl yapılması ve demirlerin yerleştirilmesi

Fotoğraf 293: Örtüye hatıl yapılması ve demirlerin yerleştirilmesi

5.6.5. Çörten Yenileme

Behram Paşa Hanı'nın örtüsünde, restorasyondan önce ve restorasyon sırasında her hangi bir çörten izine rastlanmamıştır. Yapının çatısından toprak dolgu alındıktan sonra çörten yerleri projeye göre açılmıştır. Daha sonra çörten olarak kullanılacak kütle taşlar örtüye vinç yardımıyla alınmıştır. Çörten taşlarının içlerinin oyularak işlenmesi hanın örtüsünde el aletleri ile yapılmıştır. Yerlerine alınan çörtlenlerin daha sonra uç kısımlarına 2.5 metre civarındaki zincirler antipas ile boyandıktan sonra çörten içine sabitlenmişlerdir. Yapıda 21 tane çörten kullanılmıştır (Fotoğraf: 294-295-296-297).

Fotoğraf 294:Çörten yerlerinin açılması ve çörtlenin oturtulacağı yerin hazırlanması

Fotoğraf 295: Çörtenin yerine alınması

Fotoğraf 296: Örtüde çörten yerleştirilmesi ve üzerinin taşla örülmesi

Fotoğraf 297: Örtüde çörlen yerleştirilmesi ve üzerinin taşla örülmesi

5.6.6. Silme Tamirâtı

Behram Paşa Hanı'nın örtüsündeki silme tamiratları gerektiren yerler, özellikle güneydoğu cephesinin kuzeydoğu kanadıyla güneybatı cephesidir. Buradaki silmelerden bir çoğu yapıdan kopmak üzereyken, bu taşlar alınıp yerine önceki silmelerin aynı formunda yenileri eklenmiştir (Fotoğraf: 298)

Fotoğraf 298: Güneybatı cephede silme tamirâtı

5.6.7. Yeni Baca Yapılması

Örtüden mozaikli betonun kırılması ve toprak dolgunun alınmasından sonra baca yerleri tespit edilmiştir. Örtüdeki gerekli işlerin yapılmasından sonra bacalar harman tuğlası ile örülmüştür. Bacaların içlerinden havalandırma kanalları geçtiği için, olası bir kuş yuvasını önlemek amacıyla baca içi kafes tel ile kapatılmıştır. Bacaların kapaklarına ise konik formda şapkaları yapılmıştır. Örtüde bacalardan; 7 tanesi güneydoğu cephenin üstünde, 9 tanesi kuzeydoğu cephenin üstünde, 9 tanesi kuzeybatı cephenin üstünde, 9 tanesi de güneybatı cephenin üstünde yer almak üzere toplam 34 tane baca yapılmıştır (Fotoğraf: 299-300-301).

Fotoğraf 299: Örtüde baca yapılması

Fotoğraf 300: Örtüde baca yapılması

Fotoğraf 301: Behram Paşa Hanı'nın hava fotoğrafı

6. BEHRAM PAŞA HANI'NIN GÜNÜMÜZDEKİ DURUMU

2018 yılının ağustos ayında restorasyonu tamamlanıp, açılıőı yapılan han; otel-kafe ve restoran olarak hizmete açılmıştır. Han'da 48 oda otel odası, iç avlusu ve güneydoğı cephesinin önü kafe ve ahır bölümü de restoran olarak kullanılmaktadır. (Fotoğraf: 302-315)

Fotoğraf 302: Han ağası odasının önü ve odaya giriş

Fotoğraf 303: Han ağası odasının 3n3 ve odaya giriş

Fotoğraf 304: Han ağası odasının i3i

Fotoğraf 305: Han ağası odasının içi

Fotoğraf 306: Han ağası odasının banyo ve lavabosu

Fotoğraf 307: Behram Paşa Hanı süit otel odalardan birine bakış

Fotoğraf 308: Behram Paşa Hanı otel odalarından birine bakış

Fotoğraf 309: Behram Paşa Hanı iç avluya giriş

Fotoğraf 310: Behram Paşa Hanı iç avlusu

Fotoğraf 311: Behram Paşa Hanı iç avlusu

Fotoğraf 312: Behram Paşa Hanı iç avlusundan restorana giriş

Fotoğraf 313: Behram Paşa Hanı restoranın güneybatısına bakış

Fotoğraf 314: Behram Paşa Hanı restoranın kuzeydoğusuna bakış

Fotoğraf 315: Behram Paşa Hanı restoranının güneybatı köşesi

7. DEĞERLENDİRME

Han ya da kervansaray yapılarının kökenleri, askeri amaçla yapılmış olan ribat eserlerine dayandırılmaktadır. Gazneliler ve Karahanlılar dönemlerinde inşa edilmiş olan ilk örnekleri 8. yüzyıla kadar tarihlendirilmektedir. Beylikler döneminde, Selçuklular ve Osmanlı İmparatorluğu'nda da yapımı süre gelmiş etkin bir eser biçimidir. İlk başlarda yolcuların-kervanların güvenli bir şekilde konaklamasını hedeflenmiş, daha sonraları bu yapıların içinde ticari amaçlı hizmet yapıları da açılmıştır. Ülkeler ya da şehir içlerinde faaliyet gösteren bu hanlar, menzillerin sığınağı, şehir içlerinin ticari sigortaları olmuşlardır.

Han ve kervansaraylar, merkezler arası yolculukların ve ticari taşımacılığın hayvanların güçlerinden yararlanılarak yapıldığı dönemlerde ihtiyaç ile birlikte ortaya çıkmış ve de büyük bir boşluğu doldurmuş olan sosyal hizmet yapılarıdır. Yol güzergahlarında ve şehir merkezlerinde yer alan bu eserler o bölgenin, ticari hareketliliğini, devrinin mimari özelliğini, sosyal hayatını ve toplumun yaşayışını yansıtmak açısından önemlidirler. Zira bir beldede mevcut olan han ve kervansarayların sayısı o yerin nüfus oranı, iktisadi durumunu, ekonomisini ve halkın geçim seviyesini yansıtan en büyük kaynaklardır.

Farsça kökenli olan “*karban*”; yolcunun konduğu ve gecelediği yer, karbansaray; tüccarın oturduğu ve iş gördüğü yer”²⁴ anlamına gelirken “daha çok şehirler arasındaki uzak mesafeler ve ıssız yerlerde yapılmış olan konaklama yerlerine kervansaray, meskun yerlere yakın ve şehir içindeki aynı vazifeyi yapan binalara ise han denilmektedir.”²⁵

Bir memleketten diğer bölgeye ticaret eşyası götüren kabilelere *karban*, gerek bu gibi ticaret kabileleri, gerekse bunlara eşlik eden ve yahut kendi başına seyahat eden yolcular ve posta tatarları, her günkü yola hazırlanmak üzere menzillerde geceyi geçirmek mecburiyetinde idiler. İşte bu husus için, yapılmış olan binalara *kerbansaray* denilirdi. “*İşlek caddelerde, konaklama yerlerinde, ticaretgah şehirlerde yolcuları barındırmak, kervanları dinlendirmek, malları sahiplerine ve*

²⁴ Hüseyin K. Kadri., *Türk Lügati* II. S., İstanbul 1928, s. 591.

²⁵ Osman Çetin, *Selçuklu Müesseseleri ve Anadolu'da İslamiyet'in Yayılışı*, İstanbul 1981, s.591.

*tüccara teslim edinceye kadar muhafaza eylemek için som kargir olarak yapılan yapılara kervansaray adı verilir.*²⁶

İşi koruyan anlamına gelen karbanın²⁷ Farsça'dan dilimize geçmesinde en etkili sebep Karamanoğulları Devleti'nin Sultanı Mehmet Bey'e kadar, Selçuklu Devleti yazı dilinin Farsça olmasından kaynaklanmaktadır. Mevlana'nın babası olan Bahaeddin Veled'in Konya'ya ilk gelişinde I. Alaeddin Keykubat tarafından davet edilmesi üzerine Bahaeddin ona: “*İmamların ineceği yer medrese, şeyhlerin angah, beylerin saray tüccarların han, rindlerin zaviye, gariplerin masbata*” olduğunu söylemesi, bu tür kurumların Türk-İslam dünyasında varlığını ve bunların gayelerini belirtmiş olur.²⁸

Kervansaray inşa geleneği, Orta Asya'da doğmuş, İran'da gelişmiş ve Anadolu Selçukluları zamanında nihai şeklini alarak zirveye ulaşmıştır.²⁹ Osmanlı devrinde ise, Anadolu siyasi birliği tamamlamış, iç güvenlik daha düzenli bir hale getirilmiş, deniz yolları eskiye nazaran daha kullanılır olmuş, yeni ulaşım yolları bulunmuş, eski yolların bir kısmı giderek önemini yitirmiş dolayısıyla Osmanlı hanları Selçuklu hanlarına göre daha az sayıda yapılmış ve yapılanlarda daha çok şehirlerde toplanmıştır. Osmanlı devrinde hanlar, kıtalar arası ticaret hizmetinden çok imparatorluk ticaretine yarayacak şekilde düşünülmüştür.³⁰

Selçuklular zamanında devlet, kervan kafileleri başına “kervansalar” adıyla bir idareci, “Rahdar” veya “Tutgavul” kumandasında bir muhafız kıtası tayin etmek suretiyle kervanları emniyet altında idare ediyor, karalarda eşkiyanın ve komşu hükümetlerin, denizlerde korsanların saldırılarına uğrayan tüccarların zararlarını hazineden tazmin ederek, adeta ticari alanda bir devlet sigortası uygulamasına

²⁶ Mehmet Z. Pakalın, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, s. 245, İstanbul 1993, s. 245.

²⁷ Eski Türkçe'nin bazı kelime fiillerinde “b” ünsüz harfinin Batı Türkçe'sinde daha ilk zamanlardan itibaren “v”ye dönüşmesi eğilimine uyarak *karbanın*, kervan olarak söylenmeye başlandığı tahmin edilmektedir. Kervanların konakladıkları yapılara hizmetin önemi ve kalitesi dikkate alınarak kervansaray adı verilmiştir. Daha ayrıntılı bilgi için bkz. Faruk Kadri Timurtaş, *Eski Türkiye Türkçesi*, İstanbul 1994, s. 54-55.

²⁸ Osman Turan, *Selçuklular ve İslamiyet*, İstanbul 1971 s. 115.

²⁹ Ziya Kazıcı, *İslam Medeniyeti ve Müesseseleri Tarihi*, İstanbul 1999, s. 306.

³⁰ İsmet İlder, *Tarihi Türk Hanları*, Ankara 1969, s.9.

gidiyordu.³¹ Anadolu'da iktisadi-ticari hayatın gelişmesinde birinci derecede etkili olan kurumlar hanlar ve kervansaraylardı. Selçuklu hanları belli bir ulaşım programının ve güçlü bir yol politikasının uygulanması bakımından daha büyük bir titizlikle ele alınmışlardır. Bunlar şehir ve kent içlerinde yapıldığı kadar menziller boyunca düzenli aralıklarla sıralanmışlardır. İçlerinde binlerce kişinin barınabildiği, anıtsal yapılarda vardır.³² Han ve kervansaraylar hem ticaret merkezi, hem de sağlam surları ve demirden kapıları ile adeta birer kale gibi çevrelerinin emniyetini sağlayan binalar olmakla birlikte buralarda verilen hizmetler, misafirlerinin çoğunun Müslümanlardan oluşması gibi sebepler yüzünden aynı zamanda Anadolu'nun Türkleşmesi ve İslamlaşması noktasında da büyük katkılar sağlayan kurumlardır.³³

Han ve kervansarayların kuruluş amaçları ve buralarda verilen hizmetler farklı olsa da bu binaların tesis edilmesinde ana faktör ticari zihniyettir. Anadolu'nun kıtalar arası coğrafi bir konumda bulunması dolayısıyla ticari faaliyetlerin aksatılmaması, yol emniyetinin sağlana bilmesi, farklı cins malların değişik bölgelere nakledilerek gerekli ihtiyacın karşılanabilmesi açısından bu binaların yapımına ve işletilmesine özel bir önem verilmiştir. Buralardaki ticari düşünce dini yaklaşımlarla da beslenerek vakıf anlayışı içerisinde hizmetler sunulmuş veya buralardan elde edilen gelir özellikle camiler olmak üzere farklı hayır kurumlarına aktarılmıştır. Hanlar o derece yaygınlaşmıştır ki Anadolu'nun hemen her şehrinde ve büyük ticaret yolları üzerinde bu yapıları görmek mümkündür. Büyük ticaret yolları üzerinde hemen her menzillik (takriben 30-40 km) mesafede bir kervansaray bulunur. Çünkü Anadolu'da sekiz ay soğuk olur ve kar da fazladır. Kervanlar, her türlü iklim şartlarında yollarına devam etmek zorundadırlar. Her günün akşamı yorgun olan insanlar emniyet içerisinde uyumak, hayvanları da dinlendirmek durumunda kalırlar. Ayrıca, yolculukta ihtiyaç duyulan her türlü malzemenin de bir şekilde temin edilmesi gerekir. Çoğunluğu vakıflara ait olan bu sosyal tesislerin içerisinde, odun, yağ, arpa, saman, semer, ayakkabı, eyer ve yiyecek gibi yolculukta bir insanın ihtiyaç hissedebileceği zorunlu malzemeler bulundurulur.

³¹ Osman Turan, *Selçuklular Tarihi ve Türk İslam Medeniyeti*, Ankara 1965, s.262-263)

³² İsmet İlter, a.g.e., s.8.

³³ Ali İlca, *Çorum'da Tarihi Bir Yapı: Veliyyüddin Paşa (Veli Paşa) Hanı ve Vakfiyesi*, İlahiyat Fakültesi Dergisi, Sayı:9 , Cilt: 9, Çorum 2000.

Verilen hizmetler açısından İslami nitelik taşıyan bu kurumları, Müslümanların bulunmadığı başka bölgelerde görmekte pek mümkün değildir. (Ilıca 2000: Sayı: 9)

Yol güzergahlarında yapılanlardan başka şehirlerde yapılan hanlar da vardır. Çünkü, kervanların esas hedefi olan şehirlerde, bunlara daha çok ihtiyaç vardır. Bunun içinde şehirlerde ihtiyaca göre irili ufaklı pek çok han inşa edilmiştir. Kentte geçici olarak kalan tüccarlar buralarda kalır, mallarını da aynı yerde saklardı. Bazı hanlar belli bir malın ticaretine ayrılır ve giderek o malın adıyla anılmaya başlanırdı (Ilıca 2000: 4).

Osmanlı döneminde han yapılarının daha çok şehir merkezinde ya da kurulan şehirlerde cami cemaatinin çok olduğu yerlere yapılmasının amacı; mevcut topraklardaki nüfus yoğunluğunu kaybetmemek, korumak ve canlı tutmaktır. Ticari hayatın yoğun olarak bulunduğu ortamlarda halk, bu yapıların etrafında geçimlerini sağlamak, mal alıp-satmak vb. gibi kaygılarla bulunurlardı.

Hanlarda yolcular kaldığı gibi herhangi bir iş için şehre gelmiş olanlar ve bekarlar da birer oda tutmak suretiyle kalabilirlerdi. Hanlara ne gece ne de gündüz kadınlar yalnız başlarına giremez, ya han kahyası veya oda başısı onlara refakat ederek istedikleri ile görüşürlerdi (Ilıca 2000: 4).

Küçük hanlar duvar boyunca yüksekçe bir sediri olan üstü kapalı bir alandan ibaretti; yolcu sedirde oturur, hayvanları da ortadaki alanda dinlenirdi. Bazı hanlarda ise yolcuların odalarının hemen yanında ahırlar bulunurdu ve küçük pencereler yolcuların atlarına ve develerine nasıl bakıldığını görmelerini sağlardı (Ilıca 2000: 4).

İdare bakımından kervansaraylar, iki kısma ayrılırdı. Büyük bir kısmı vakıflı idi ki, yolcular buralara parasız alınırdı. Bunlar, Batı'da hiçbir zaman eşine rastlanmayan birer şefkat ve yardım kurumlarıydı. Bazı kervansarayların vakfi yoktu. Oralarda yatıp kalkanlar ise cüzi bir miktar ücret öderlerdi (Ilıca 2000: 4).

Osmanlı hanlarının çoğu, külliyelerin vakfi olarak yapılmışlar ve gelirleri cami ve külliyesinin giderlerini karşılamak üzere düzene sokulmuşlardır. Böylece hanların şehirler içinde yapılması uygun bulunmuştur. Bu devirdeki hanlar, zamanla yol güvenliğini sağlayan, yolcuların ihtiyaçlarını mutlak anlamda karşılayan tesisler

olmaktan çok, ticari amaçların ön plana alındığı şehir içi yapıları olarak gelişmiş görülmektedir (Ilıca 2000: 4).

Mevcut merkezin ya da coğrafyanın nüfus yoğunluğu, ticari yol güzergahı, kervan öncüleri gibi nedenler han yapılarının yapılma yerlerinde ve nedenlerinde baş faktörü oluşturmaktadır. Bu sosyal kurumlar, devletin ticari ve siyasi olarak sınırların gelişmesinde, mevcut sınırların korunmasında önemli bir mevkidedir.

Osmanlı şehir içi hanlarında işlevsel mekanlara değinecek olursak han içinde; yolcuların, kervanların, tüccarların ve tacirlerin ihtiyaçlarına yönelik bölümler vardır. Bunlardan ilki han içerisinde bulunması hayati arz eden ahırlardır. Ahırların konumu yapının büyüklüğüne, küçüklüğüne ve arazinin topografik durumuna göre değişmektedir. Ahırlar, han içinde buldukları yerlere göre şu şekildedir;

-Han içerisinde bodrum kat şeklinde bulunan ahırlar,

-Alt kat avlu kanatlarında yer alan develik de denilen ahırlar,

-Hana dıştan kapalı bir mekan şeklinde olan,

Bu durum hanın yapısına göre değişmektedir.

Bir diğer hanın içerisinde bulunması gereken işlevsel mekan mescittir. Müslüman Osmanlı nüfusunun ibadetlerini yolcuk sırasında ve de kalacakları mekanlar içerisinde yapmaları mühimdir. Şehir içi hanlarında mescit, yapıların alt katında, üst katında ve avlu ortasında olmak üzere üç şekilde konumlandırılmıştır.

Yapının alt ve üst katında yer alan mescitler, mekanlardan birinin değerlendirilmesi ile elde edilmiştir. Mescit ikinci katta yer alıyorsa, burası giriş açıklığı üstüne rastlayan mekan olmakta; istisna olarak diğer kanatlarda da yer alabilmektedir. Yapıların çoğu günümüze harap durumda ya da çok tadilat ve de onarım görmüş durumda geldiğinden, bugün bir handa mescit olup olmadığı tam anlaşılmamaktadır. Kaldı ki, mescit olduğunu gösteren veriler mihrap nişi ve kubbe örtüsü şeklinde çok sınırlıdır (Ersoy 1991: 85).

Nisa Semiz yukarıda yapılan genellemeye göre Behram Paşa Hanı'nda mescidin var olduğunu belirtmiştir. Ancak Behram Paşa Hanı'nda her hangi bir

mescit şeklinde kullanılan bir odaya rastlanılmamıştır. Nisa Semiz'in³⁴ mescit olarak belirttiği yapının giriş bölümünün üstünde yer alan han ağası odasında yapılan çalışmalar neticesinde mescide dair her hangi bir mihrap verisine rastlanılmamıştır.³⁵

Osmanlı şehir içi hanları incelendiğinde ahır, mescit ve içinde kalan insanların ikametine ayrılmış mekanlar dışında da bazı mekanlar görülebilmekte, ancak bunların işlevleri tam olarak anlaşılmamaktadır. Bazı kalıntılardan, örneğin bir künk sisteminin ya da yan yana dar aralıklarla sıralanan mazgal pencerelerinin bulunduğu mekanlar, bunların hamam veya tuvalet olarak kullanıldığını gösterir.

Konumuz olan Behram Paşa Hanı'nın yanında Kurşunlu Hamamı olduğu için, han içerisinde bir hamama ya da yıkanma hücrelerine gerek kalmamıştır. Yalnız tuvalet bölümü bu hanın içerisinde bulunmaktadır. Yapının zemin katından, dip tarafta yer alan tuvaletin varlığı 2011 yılında Sivas Belediyesi'nin yaptığı çalışmalardan sonra ortaya çıkmıştır. Bu bölümün zemininden oluklu taşlar ve su künkleri ele geçirilmiştir.

7.1. Şehir İçi Hanlarında Plan

Şehir içi hanları “Avlulu Hanlar” ve “Avlusuz Hanlar” olmak üzere iki ana grupta toplanmaktadır. Bunlardan avlulu hanlar genel bir anlatımla simetrik veya asimetrik planlı avlu/avluları çevreleyen mekanlardan oluşmaktadır. Avlu cepheleri tek veya çok katlı olduğu gibi, revaklı ya da revaksız olabilmektedir. Bu tip yapıları da avlu sayılarına ve kat sayılarına göre sınıflandırmak mümkündür. Bunlar:

- Bir Avlulu Hanlar
- İki Avlulu Hanlar
- Üç Avlulu Hanlar

Kat sayılarına göre olan hanlar ise;

- Bir Katlı Avlulu Hanlar

³⁴ Nisa Semiz a.g.e, s.101

³⁵ Behram Paşa Hanı'nda herhangi bir mescidin varlığı tespit edilememiştir. Klasik Selçuklu menzil hanlarında bulunan köşk mescidin, Osmanlı hanlarında azlıkla denk gelmesinin nedeni; Osmanlı hanlarının çoğunlukla şehir merkezlerinde inşa edilmesiyle bu hanların çevrelerinde camilerin ve mescitlerin varlığının olmasıdır.

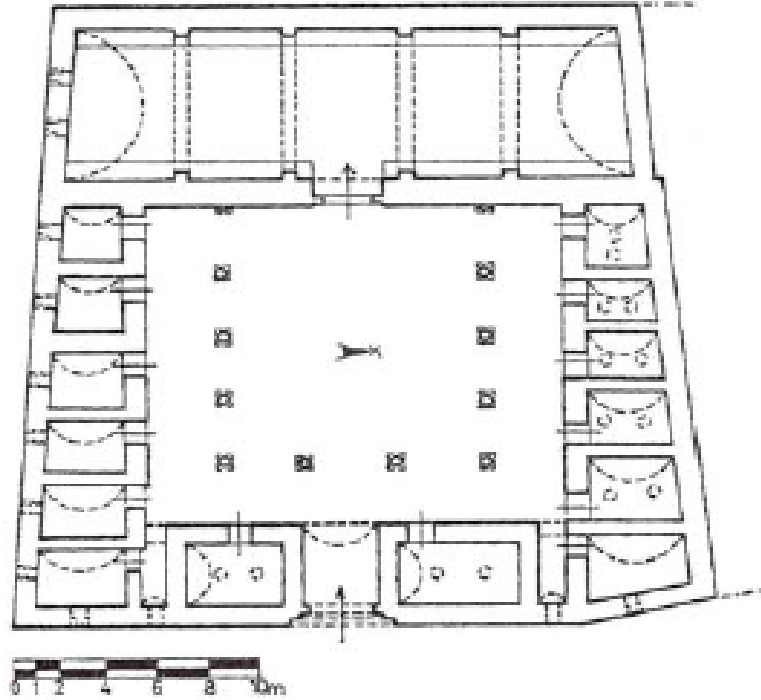
-Kısmen İki Katlı Avlulu Hanlar: Aslında tek katlı olup, sadece giriş cepheleri iki katlı inşa edilmişlerdir.

- İki Katlı Avlulu Hanlar

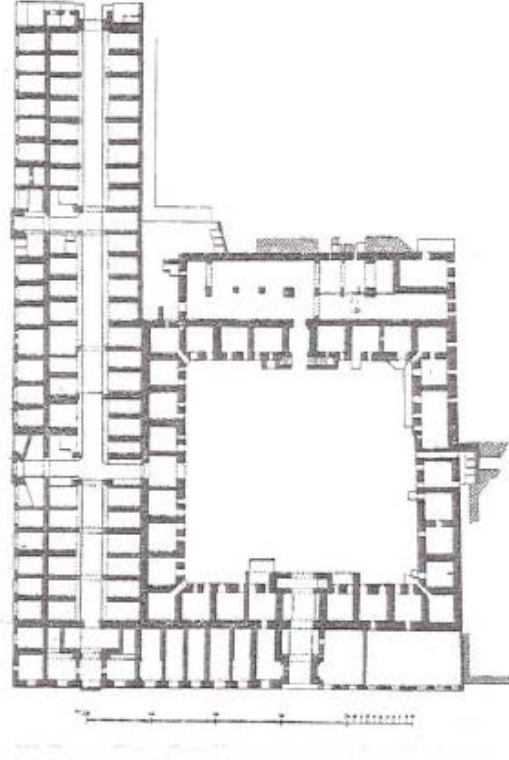
-Kısmen Üç Katlı Avlulu Hanlar

-Üç Katlı Avlulu Hanlar

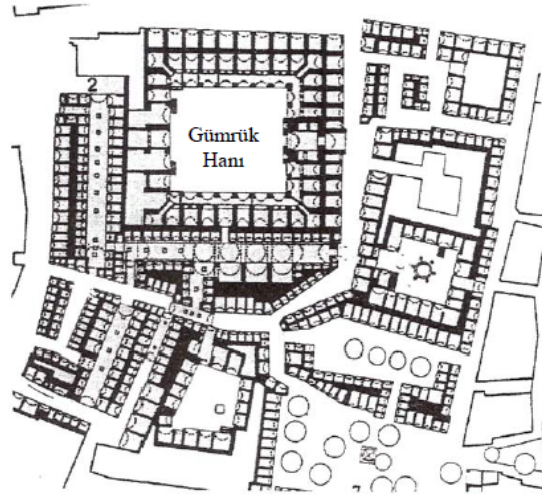
Konumuz olan Behram Paşa hanı iki katlı olup, tek avlulu hanlar grubuna girmektedir. 15-16. yüzyıl tarihli Behram Paşa Hanı'na plan açısından benzer örnekler arasında Bergama Taşhan (1432) (Şekil: 3), Saraybosna Gazi Hüsrev Bey Taşhan'ı (1540) (Şekil: 4), Şanlı Urfa Gümrük Hanı (1563) (Şekil: 5) ve Diyarbakır Deliller Hanı (1527) (Şekil: 6) bulunmaktadır. Ancak Bergama Taş Han orijinalinde tek katlı iken, ilerleyen dönemlerde yapıya bir kat daha eklenmiştir (Semiz 2007:99).

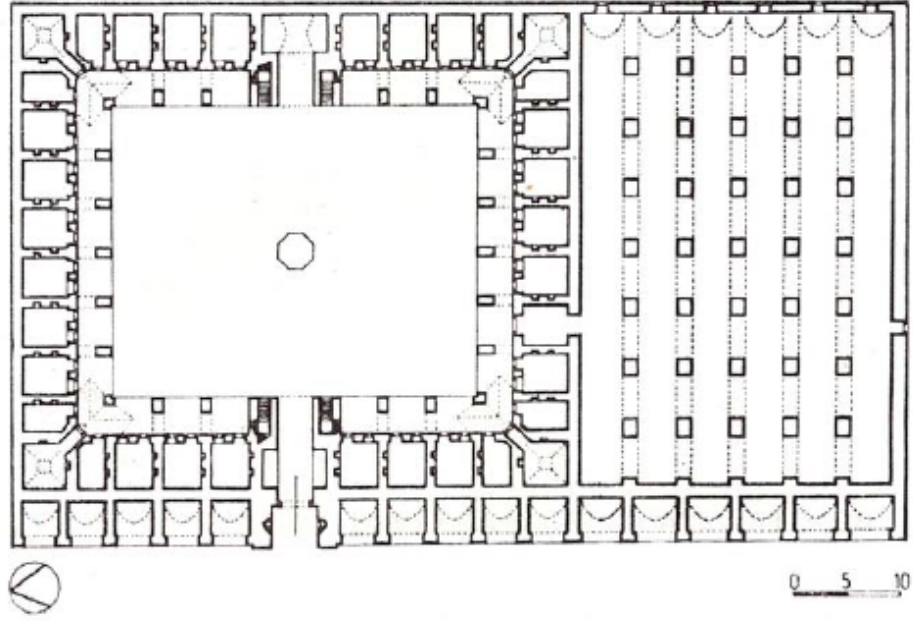
Şekil 3: Bergama Taş Han planı (Semiz 2007)

Şekil 4: Gazi Hüsrev Bey Taş Han Planı (Semiz 2007)

Şekil 5: Gümrük Hanı ve yakın çevresi (Semiz 2007)

Şekil 6: Diyarbakır Deliller Hanı planı (Semiz 2007)

Bu tür hanların haricinde avlusuz hanlar da bulunmaktadır. Bu tip hanlar iki başlık altında toplanmaktadır. Bağımsız hanlar arasta ve benzeri plana sahip olan hanlardır. Ortada bir koridor ile bu koridorun iki yanına sıralanan mekanlardan oluşan dikdörtgen planlı hanlardır. Ayrıca başka bir yapının bir bölümünü kapsayan hanlar da bulunmaktadır. Bu tipte elimizde günümüze kadar gelebilen tek bir yapı örneği mevcuttur. “Külliyelere dahil hanlar” olarak da adlandırılmaktadır.

Çoğunlukla revaklı bir avlunun dört tarafına dizilmiş, bir veya çok katlı düzen içerisinde tüccarlara mahsus odalar, depolar ve ahırlardan oluşan bu binaların avlularında bir şadırvan, kimi zaman da Anadolu Selçuklu kervansaraylarını hatırlatan köşk-mescit bulunabilmektedir. Yapılan kütle görüntüsü ve cephe düzeni, bunların menzil kervansarayları gibi savunma amacına yönelik mimari tasarımları yansıtmayan binalar olduklarını hemen ortaya koyar (Ersoy 1991:75).

7.2. Malzeme – Teknik

Hanlarda cephe malzemesi olarak; düzgün kesme taş, kaba yonu taş ve tuğla, dolgu malzemesi olarak ise moloz taş görülür. Taş, cephelerde tek başına kullanıldığı gibi tuğla ile birlikte de kullanılmıştır. Eğer taş tek başına kullanılmış ise iki uygulama ile karşılaşmaktadır. Bunlar;

-Tek renk taş kullanımı

- İki renk taş kullanımı (Taş tek başına kullanıldığı gibi tuğla ile de belli bir düzen içerisinde kullanılmıştır)

Bu almalı düzen iki şekilde olmaktadır. İlk olarak yatay almalılık düzende taşlar arasına tuğla/tuğlalar genelde olduğu gibi dik yerleştirilmiş ya da İzmir hanlarının çoğunda görüldüğü gibi, dar yüzeyleri dışa gelecek şekilde yatay olarak istif edilmiştir. Diğer bir duvar örgü tekniği olan dikey almalılık ya bir sıra taş, bir (veya daha çok) sıra tuğla hatıl şeklinde; ya da bir sıra taş ve tuğla alması, bir (veya daha çok) sıra tuğla hatıl şeklindedir. Yapıların dış cephelerinde görülen tuğa ve taşın birlikte kullanılması, aynı şekilde avlu cephelerinde de görülür. Ancak bazı yapılarda, örneğin İstanbul'da özellikle 18. yüzyıl hanlarında dış cephede taş ve tuğla birlikte kullanılması karşın, avlu cephelerinde sadece moloz taş görülmektedir (Ersoy 1991: 89).

Revak kemerlerinde, pencere ve kapı açıklıklarında yer alan alınlık kemerlerinde taş ya da tuğla tek başına kullanıldığı gibi birlikte de kullanılmıştır. Kapı ve pencere açıklıklarının sövelerinde ve atıklarında taş malzeme görülür. Bu tip yaygın uygulama içinde bir istisna olarak Amasya Taş Han'da avluya bakan mekanların kapı açıklığı atkı taşlarına altları bir kavis şeklinde oyularak basık kemer görünümü verilmiştir.³⁶

Behram Paşa Hanı'nın beden duvarları kaba yonu taş ve düzgün kesme taş ile tek renk taşla örülmüştür. Güneydoğu cephesi düzgün kesme taş ile, diğer cephelerin cephe köşeleri hariç kaba yonu taşı ile yapılmıştır. Revakların gerisindeki odaların

³⁶ Han tipolojisinin sıralandırılmasında genel itibarıyla bu makaleden yararlanılmıştır. Daha fazla bilgi için bkz: Bozkurt Ersoy,, *Osmanlı Şehir-İçi Hanları Plan Tasarımı ile Cephe Ve Malzeme Özellikleri*, Sanat Tarihi Dergisi, Cilt:7, Sayı: 7,İzmir 1994. Ayrıca Kervansaraylarda farklı tipolojiler için bkz: Aysel Tükel Yavuz,, *Anadolu'da Eş Odaklı Selçuklu Hanları* ,1976 Ankara 1976, s. 187-204.

avluya bakan alınlıkları ve tonozlar harman tuğlaları ile yatay almaşıklıkla oluşturulmuştur. Odaların iç alınlıkları ise taş ve tuğla ile yapılmıştır. Ayrıca hanlarda kullanılan malzemeler o bölgenin coğrafi konumuna göre farklılık göstermektedir.

7.3. Cephe Düzeni

Anadolu'da, Osmanlı devri kervansaray mimarisine gelinceye kadar gördüğümüz örnekler, Anadolu Selçuklu devri kervansaray mimarisinde cephelerin anıtsal taç kapılara bağlı olarak geliştiğini göstermektedir. Osmanlı dönemi kervansarayları ise daha ilk örneklerden başlayarak cephelerde anıtsal taç kapı görünüşünden uzaklaşmıştır. Kullanılan malzemede farklı olduğundan, diğer bir çok özelliklerinde ortaya koyduğu gibi, cephe düzenlemesinde Osmanlı dönemi karakteristik görünüşünü kazanmıştır. Osmanlı dönemi kervansaraylarında iki katlı yapılar söz konusu olduğunda, cephelerde yatay ve düşey hatların dengeli bir biçimde ifade edildiği anlaşılmaktadır. Bu denge yatay hatların daha çok duvar örgüsü ile, düşey yükselen hatların ise kapı, pencereler ve sivri pencere kemerleriyle oluşturulmuştur. Osmanlı dönemi kervansaraylarında ışıklandırma probleminin çözümü ise cephe mimarisindeki gelişmeyi etkilen önemli bir faktör olmuştur. 16. yüzyıl kervansarayları iki önemli mekan bloğundan meydana gelmiştir. İnsanlara ayrılan mekanlar ve hayvanlara ayrılan ahır mekanları. Ahırlar daha önceki örneklerde de görüldüğü gibi mazgal pencerelerle aydınlatılmış ve mazgal pencereler yanında ocak ve bacalarla da havalandırma temin edilmiştir. İnsanların barındığı mekanlar ise ya revak altına açılan kapı ve pencereler ki, genel olarak iki katlı kare avlulu kervansaraylarda zemin kattaki mekanların arkasında cephelerde yer alan dükkanlar nedeniyle, revaklara açılan birer pencere ve kapı, revak altındaki mekanların cephelerini hareketlendiren önemli unsurlar olmuştur. Üst kat mekanlarında ise avluya bakan revaklara birer pencere ve kapı ile açılarak revak altı cephesini oluştururken, cephe duvarlarına açılmış birer veya ikişer pencere ile de dış cephelerin düşey yükselen hatlarını oluşturmaktadırlar. İşte cephelerdeki bu düşey yükselen hatları sınırlayan unsur ise tuğladan kirpi saçak frizi veya, yalnız taştan oluşmuş cephe düzenlemelerinde ise gene taştan profilli bordür olmuştur. Gene kervansaray yapılarının genel görünüşündeki düşey yükseliş örtü sistemlerinde yer alan tambur ve kubbelerle devam ettirilmiştir. 16. yüzyılda, kervansarayların plan

konumlaması nasıl yorumlanmış olursa olsun (ister arastaya bitişik, ister müstakil kervansaray yapısı olarak), genelde cephelerde dükkanların dikey hatları ve bu hatların son bulduğu sivri kemerlerle kapının dış görünüşü devam ettirilmiş ve kapı dengeli anıtsal görünüşüyle cephelerde yerini almıştır. Osmanlı dönemi kervansaray mimarisinde, örneklerden de anlaşılacağı gibi, 15. yüzyılda cephe aramalarla sürdürülmüş, ancak 16. yüzyılda, Mimar Sinan ve ekolünün kervansaray uygulamalarında klasik, orijinal ve anıtsal ifadesini bulmuştur. Mimar Sinan'ın planladığı kervansaraylarda cephenin diğer mimari unsurlara paralel olarak geliştiğini ve farklı örnekler ortaya koyduğunu görüyoruz. Daha çok külliye içinde planlanmış kervansaraylarda, bu yapıların kendilerine ait bir girişleri olduğu görülüyor (Cantay 1974: 378).

Böylece cephe ortasında yüzeysel olarak yer alan kapıyla birlikte oluşturulan cephe düzenlemesinin 16. yüzyılda devam ettiği gene Iğın'daki Lala Mustafa Paşa Kervansarayı ile Manisa'daki kervansarayın cephe düzenlemelerinden anlamak mümkün olmaktadır. 16. yüzyıl boyunca, Mimar Sinan'ın planladığı iki katlı kervansaraylarda görülen cephe düzenini tamamlayan anıtsal kapı ise, eyvan şekilli bir geçiş mekanı duvarına yerleştirilmiş kemerli bir açıklık olarak görülür. Genel görünüşüyle bu kapı, sivri bir kemerin üstten kavradığı yay kemerli, söveli bir açıklıktır. Kapı açıklığını örten ise kapı kanatlarıdır. Gene bu kapı söveleri ve kemerleri taş veya mermerden olup, cephedeki önemini vurgular bir biçimde yorumlanmıştır (Cantay 1974: 378-379).

Diğer taraftan eyvan şeklinde bir mekanla dışa açılan bir girişe sahip olan iki kat halindeki kervansaraylardan daha 16. yüzyılın ilk yarısı içinde inşa edilmiş olan Diyarbakır'daki Hüsrev Paşa Kervansaray'ında iki kat halindeki cephe düzeninde, cepheye aşan anıtsal kapı iki renkli taşlardan yatay sıralar halinde, ortada kitabe, iki tarafta birer pencere ile zengin bir ifadeye sahiptir. Kapı dışında cephenin tümü koyu renkli taştan, pencerelerin yan söveleri ise iki renkli taşlardan meydana getirilmiştir. Bütün bu cephe üstten çıkıntı yapan bir sıra konsollu beyaz renkli taşlardan bordürle sınırlanmıştır. İşte 16. yüzyıl kervansaray yapılarında, bir taraftan Edirne'de klasik sivil mimarinin muhteşem bir örneği yaratılmış, doğuda ise Diyarbakır ve Erzurum'da gene Mimar Sinan ekolünün planları uygulanmış, fakat cephe düzenlenmesi gibi yapının şahsiyetinin ifadelendiği yerde mahalli özellikler hakim

olmuştur. Bu özellikler bir taraftan Artuklulardan gelen iki renkli taş işçiliği ve kabartma süslemeler, diğer taraftan da bölgede iki renkli taşın bol miktarda bulunmasıyla açıklanabilmektedir. 16. yüzyıl içinde Mimar Sinan'ın planlayıp inşa ettiği kervansaraylarda, yapı malzemesiyle cephe süslemesinin oluşturulduğunu, bunun bölgeye göre doğuda taş; taş ve tuğlanın bol olduğu bölgelerde ise muntazam kesme taş yanında tuğlanın da kullanıldığı örneklerde görülmektedir (Cantay 1974: 379-380).

16. yüzyıl boyunca Mimar Sinan ve ekolünün planlayıp inşa ettiği kervansaray cephelerinde çeşitli örneklerini gördüğümüz eyvan şeklinde geçiş mekanında yer alan kapı yorumlamasının 17. yüzyıl kervansaray örneklerinde de devam ettiği anlaşılmaktadır (Cantay 1974: 380).

İşte başlangıçtan itibaren anıtsal taç kapı hakimiyeti şeklinde gelişen kervansaray cepheleri ve yapının bütününe hakim olan kale görünüşü, 15. yüzyıldan itibaren Osmanlı devri kervansaraylarında çok değişik bir ifade kazanmış ve Osmanlı dini mimarisinde de görüldüğü gibi sivil ve askeri mimarinin özünü oluşturan kervansaray yapılarında da cepheler sürekli olarak geliştirilmiştir. 16. yüzyıl boyunca bu gelişme Mimar Sinan ve ekolünün planladığı kervansaraylarda anıtsal, ölçülü bir ifadeyle devam ettirilmiş. Ancak bu yapılarda diğer fonksiyonel yapılarda da görüldüğü gibi, yaptırانların sosyal ve ekonomik gücüne, yapıların buldukları yerlerin topografik koşullarına ve yapının yakınındaki mevcut malzeme kaynaklarına da bağlı kalarak cephelerin ifadelendirilmesi gerçekleştirilmiştir (Cantay 1974: 380).

Dış cephe tasarımında giriş açıklıkları, dükkan mekanları, pencere açıklıkları, çıkmalar ve duvar örgüsü önemli unsurlar olarak göze çarpar. Giriş açıklıkları iki şekilde düzenlenmiştir. Bunlardan birincisi, yapı cephesiyle aynı düzlemde yer alandır. Genellikle basık veya yuvarlak kemerli olan bu açıklıklar bir ya da daha çok sayıda olabilmektedir. Giriş açıklıklarının ikinci grubunu ise taç kapı olarak nitelendirebilecekler oluşturur. Bunlar Amasya Taş Han'da ve İzmir Çakaloğlu Hanı güney cephesinde görülebileceği gibi yapı cephesinden dışa doğru bir çıkma şeklinde taşıntı yapılar. Aynı durum konumuz olan Sivas Behram Paşa Hanı'nda da geçerlidir.

Dış cephelerin alt kat seviyesinde, yapı bünyesine dahil dükkan mekanları yer alabilmektedir. Bu mekanlar cepheye örtülerinin bir devamı niteliğinde kemerle açılmaktadır. Eğer cephede dükkan mekanları yoksa, bu takdirde alt kat seviyesinde pencere açıklıklarına yer verilmemiş, masif bırakma tercih edilmiştir. Pencere açıklıkları ikinci kat seviyesinde yer alır. Açıklıklar genelde düşey dikdörtgen karakterde olmasına karşın, eğer ait olduğu mekan hamam, tuvalet, v.s. , ise bu takdirde ya da mazgal küçük kare pencereler şeklindedir. Ayrıca açıklıklar üst kat mekan mekanlarının her biri için bir olmak üzere tasarlanırken, istisna olarak Amasya Taş Han'da her mekan için yan yana ikiz pencere görünümünde çift açıklık düşünülmüştür.

Cephe düzenlemesinde diğer bir unsur da çıkmalardır. Bilindiği gibi yapıların planlanmasında üstünde yer aldığı arsanın şekli ve sokaklar önemli bir etken olmuş, bu durum cephelere de yansımıştır. Mekanların işlevsel olabilmeleri için düzgün bir plan gerektiğinden, elden geldiğince yamukluğu engellemek amacıyla yapıdan dışa doğru taşıntı yapan gönye çıkmalara yer verilmiştir. Cumba görünümdeki bu çıkmalar, İstanbul Hasan Paşa Hanı'nda sadece üst katı; İstanbul Büyük Yeni Han'da ve İstanbul Yıldız Han'da olduğu gibi alt ve üst katın tamamını da kapsaya bilmektedir. Ayrıca, Tokat Voyvoda Hanı, İstanbul Büyük Valide Hanı, İzmir Kızlar Ağası Hanı ve İstanbul Çuhacı Hanı'nda görüldüğü şekilde çıkmalara giriş açıklıklarının üstünde, ikinci kat seviyesinde, bir anlamda hana girişi vurgulamak amacıyla yer verilmiştir. Üst kat seviyesinde görülen bu çıkmalar alttan profili veya düz silmeli konsollarla desteklenmiştir. Behram Paşa Hanı'nın etrafının açık olması yapıyı cephe olarak kısıtlamamıştır. Ancak yanında yer alan Kurşunlu Hamamı'nın kuzeydoğu cephesi hanın güneybatı cephesinin paralel olmasına neden olmuştur.

Osmanlı devrinde, han yapılarının iki katlı yapılması, cephe düzenlerinde dışa dönük yaklaşımları beraberinde getirmiştir. Han cepheleri bu durumundan ötürü daha fazla sayıda ve daha büyük boyutlarda pencerelere de yer verilmiştir. Üst katlardaki pencerelerin aksine, zemin katta dışarı bakan dükkanlar da yer alabilmektedir. Dış bölümde dükkanların olmadığı yapılarda hanın giriş cephesi dışında diğer cepheler güvenlik ve mahremiyet açısından mazgal pencere yapılmış ya da sağır bırakılmıştır. Behram Paşa Hanı'nın 1. kat pencere açıklıkları büyük ve dikdörtgen formda iken, zemin kat pencereleri küçük ve mazgal pencere olarak tasarlanmıştır.

Osmanlı dönemi hanlarında giriş, yapının genel cephe karakterinde ön plana çıkar. Bu dönemde han yapılarının taç kapılarında önceki dönemlerden farklı yorumlar uygulanmıştır. Yapıya giriş bölümü Behram Paşa Hanı'nda olduğu gibi eyvanın içerisinde yer alır. Bunun yanında, bu dönem hanlarının genel cephe karakteri içinde, hana girişin vurgulanması için giriş bölümü dışa taşkın olarak yapılır, diğer cephelere nazaran yükseklik fazla olurken, bu dikkat çekme tasarımı bezemeler ve süsleme gurupları ile arttırılır. Ayrıca bu dönem içerisindeki han yapılarının ön cephe düzenlenmesinde yerel özellikler bu dönemin karakteristik üslupları içinde sayılabilir.

Hanların avlu cephelerini oluşturan esas unsur ise revaklardır. Genellikle revaklı avluya sahip olan hanlar olduğu gibi revaksız örnekler de bulunmaktadır. Bu nedenle avlu cepheleri iki başlık altında incelenebilir. Avlu cepheleri revaksız olan hanlarda mekanlar avluya doğrudan doğruya birer kapı ve pencere ile açılırlar. Bunlar üçe ayrılır:

-Bir Revaksız Hanlar

-Kısmen İki Katlı Revaksız Hanlar

-İki Katlı Revaksız Hanlar

Avlu cepheleri revaklı hanlar ise yine kat sayıları göz önüne alınarak şu şekilde ele alınmaktadır:

-Bir Bölümü İki Katlı Olup, Alt Katı Revaklı Hanlar

-Çok Katlı Olup, Bütün Katları Revaklı Hanlar

-İki Katlı Olup Alt Katı Revaksız, Üst Katı Revaklı Hanlar

Katlarda yer alan revaklar, katın tamamını çevrelediği gibi, yalnızca bir/birkaç cephede de yer alabilmektedir. Revak gerisinde yer alan mekanların, revaka bakan avlu cepheleri kapı ve pencere açıklıkları açısından incelendiğinde iki uygulama göze çarpar. Bunlardan birincisi, her mekanın revak cephesinde sadece kapı açıklığı bulunmasıdır. Genellikle bu durum alt kat mekanlarında karşımıza

çıkar. İkinci uygulama ise hanların çoğunda görülen, mekanların revaka hem kapı hem de pencere ile açılması şeklindedir.

Behram Paşa Hanı'nın zemin katının güneydoğu, kuzeydoğu ve güneybatı iç kenarları revaklıdır. Revaklar odalara ve odaların iç avluya bakan pencerelerine açılmaktadır. Yapının birinci katı ise dört yönden revaklı olup, tıpkı zemin katta olduğu gibi odalara ve odaların iç avluya bakan pencerelerine açılmaktadır.

Bergama Taş Hanı ve Şanlı Urfa Gümrük Hanı'nda Behram Paşa Hanı'nda olduğu gibi avlular üç yönden revaklarla çevrilidir.

7.4. Taşıyıcı Sistemler

Hanlarda da diğer yapılarda olduğu gibi taşıyıcı sistem olarak duvarları, ayakları, sütun ve kemerleri görüyoruz. Yapılarda ayaklar kare planlı ya da haç planlı olmakta; özellikle revak köşelerinde “L” planlı ayaklar göze çarpmaktadır. Sütun kullanımı ise inceleme kapsamına alınan hanlar içinde sadece İzmir Kızlar Ağası Hanı'nda ve İzmir Mirkelamoğlu Hanı ile Manisa Yeni Han'da görülür. Kemerleri ele aldığımızda, basık, yuvarlak, sivri, gemi teknesi, kaş ve üç dilimli kemerlerin kullanıldığı saptanmaktadır. Bu tip kemerlerden basık, yuvarlak, sivri ve gemi teknesi kemerlerin kullanıldığı yapılar çok olmasına karşın diğerleriyle ilgili fazla örnek yoktur (Ersoy 1991: 88).

Kargir olarak inşa edilen hanlarda taşıyıcı sistem elamanları; duvarlar, ayaklar, ya da ahşap direkler ve kemerlerdir. Tekil taşıyıcı öğeler olarak sütun ve ahşap direk kullanımı az sayıdadır çoğunlukla taşıyıcı ayaklar tercih edilmiştir (Güran 1978:15). Taşıyıcı elamanlar yüklerini yapının temellerine aktarırlar. Han yapımında uygulanan temellerin Osmanlı mimarisinde genel olarak yapının yüklerini güvenli bir şekilde zemine aktaran temeller olduğu düşünülmektedir (Tanyeli 1993: 130). Bu sistemin Behram Paşa Hanı'nda da mevcut olduğu çalışmalar sırasında tespit edilmiştir.

Behram Paşa Hanı'nın zemin kat, 1. Kat ve ahırdaki taşıyıcı ayakları payedir. Zemin katın güneydoğusunun, güneybatı ve kuzeydoğu köşelerinde yer alan payeler ise “L” şeklindedir.

7.5. Örtü Sistemi

Osmanlı hanlarında çeşitli örtü sistemleri bulunmaktadır. Han yapılarındaki örtü sistemlerinin alt kat ve üst kat örtülerinin aynı ya da farklı olduğu saptanmıştır. Han yapılarında alt ve üst kat mekanları aynı örtü sistemine sahip olanlar şu şekildedir:

- Beşik tonoz olanlar
- Sivri beşik tonoz olanlar
- Çapraz tonoz olanlar
- Aynalı tonoz olanlar
- Düz tavan olanlar.
- Alt ve üst mekanları farklı örtü sistemine sahip olanlar:
- Alt kat beşik, üst kat çapraz (haç) tonoz olanlar
- Alt kat beşik, üst kat aynalı tonoz olanlar
- Alt kat beşik tonoz, üst kat kubbe olanlar
- Alt kat sivri beşik tonoz, üst kat kubbe olanlar
- Alt kat çapraz, üst kat beşik tonoz olanlar
- Alt kat manastır, üst kat beşik tonoz olanlar

Han yapılarındaki revaklarda örtü sistemi mekan örtülerinde görüldüğü gibi revak örtüleri de aynı da farklı olabilmektedir. Alt ve üst kat revakları aynı örtü sistemine sahip olanlar şu şekildedir:

- Beşik tonoz olanlar
- Sivri Beşik Tonoz Olanlar
- Çapraz Tonoz Olanlar

Alt ve üst kat revakları farklı örtü sistemine sahip olanlar bunlardır;

- Alt kat beşik tonoz, üst kat kubbe olanlar
- Alt kat beşik, üst kat çapraz tonoz olanlar

-Alt kat çapraz tonoz, üst kat kubbe olanlar

Han yapılarında yer alan ahırlardaki örtü sisteminde üç tip görülmektedir.

Bunlar:

-Beşik tonoz

-Sivri Beşik Tonoz

-Çapraz Tonoz

Osmanlı dönemi hanlarının örtü sistemine bakıldığında; tonoz, kubbe ve ahşap kırma çatı kullanıldığı görülmektedir. Tonoz örtüler mekanların plan özelliklerine göre beşik, çapraz ya da aynalı tonoz şeklinde planlanmıştır. Kare planlı hanlarda büyük mekanı kubbe örterken, sahnalara bölünmüş büyük boyutlu hanlarda ise kırma çatı kullanıldığı görülmektedir. Behram Paşa Hanı'nın güneydoğu cephesinin köşelerinde birer kubbe kullanılırken, odalarda ise sivri beşik tonoz ve çapraz tonoz görülmektedir. Hanın çatısı ise dolgu olup düz damdır.

7.6. Süsleme

İmparatorlukların, krallıkların, devletlerin ya da beyliklerin şüphesiz mimari eserlerinde estetik bir üslup olurken, mimari eserin de dışarıya yansıttığı imgesel bir dil vardır. Hangi devlet bir eser yaptırırsa yaptırın onun mimarisinde ve süslemesinde çevresine aktardığı bir dil, bir etkileşim metodu bulunmaktadır. Osmanlı İmparatorluğu'nda iç ve dış tezyinatıyla mimari eserler yalnızca dini mesaj vermekle kalmaz, süsleme çeşitliliği ile kendi toplumuna ve o bölgeyi ziyaret eden yabancı kişilere de devletin gücünü sanatsal olarak ifade ederek; imparatorluğun kudretini, ordularının gücünü, devletin zenginliklerini ve toplumun refahını estetik anlayışla beraber siyasi bir propaganda aracı olarak da kullanmıştır.

Osmanlı kent dokusunda işlevi ve konumuyla kentin ticari hayatına yön veren ve bağlı olduğu bu dokuyu değiştiren yapılardan biri olan şehir içi hanlarının bir çoğunda diğer anıtsal yapılarda olduğu gibi süslemeye de önem verilmiştir. Süslemelerin yapıda bulunduğu yerlerin yanı sıra teknikleri de farklılık göstermektedir. Gelenek olarak süslemeler çoğunlukla taşa kazınmışken, farklı renkte taşların duvar örgüsünde kullanımı, taşın tuğla ile birlikte kullanımı, sırlı tuğla kullanımı ve kalem işi süslemelere sokağa ya da yapı içine kattığı tekdüzelik

kırılmaya çalışılmıştır. Süslemeler çoğunlukla giriş cephesinde, kemer alınlıklarında eyvanlarda ve revak korkuluk levhalarında toplanmıştır. (Ersoy, Uçar 2013: 39)

Süsleme denince hiç şüphesiz akla gelen ilk malzeme taş, taş süsleme denince de oyma yüzeylere ya da oyularak elde edilen kabartma yüzeylerle oluşturulan süslemede ana süsleme tekniği olarak kabul edilir. İki ayrı renkte taşın belli sırada bir arada veya taşın tuğla ile almaşık olarak örülmesi de yapı cephelerine hareket katan süsleme teknikleri olarak kabul edilir (Ersoy, Uçar 2013: 39).

Şehir içi han örneklerine bakıldığında iki renkte taşların bir grupta sadece ana giriş açıklığında/taç kapıda kullanıldığı tespit edilmektedir. Genelde Güneydoğu Anadolu hanlarında özellikle de Gaziantep'te görülen iki ayrı renkte taşın belli bir sırada örülmesi ile giriş açıklığının vurgulandığı örneklerin çokluğu bu bölgede bir tasarım geleneği olduğunu göstermektedir (Ersoy, Uçar 2013: 40).

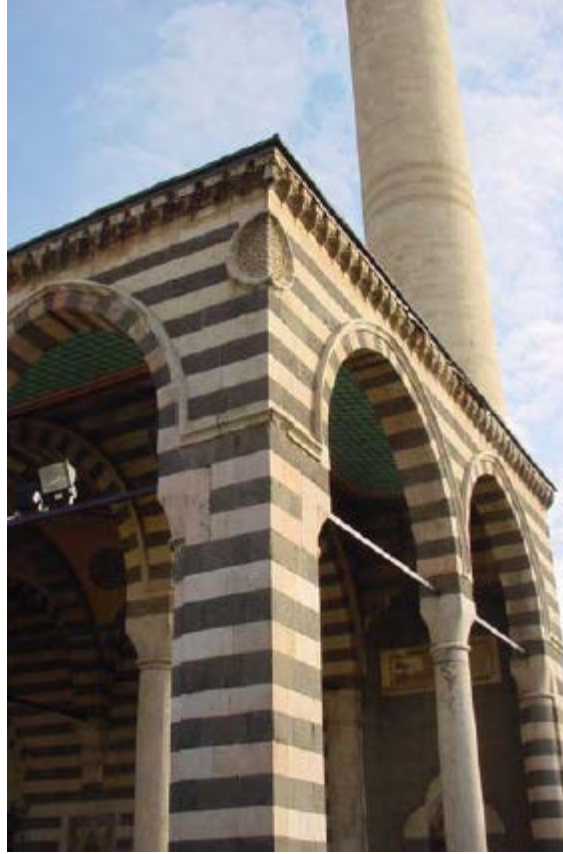
Diğer bir süsleme tekniği ise taşın üzerine uygulanan kalem işi tekniğidir. Çok fazla örnek tespit edilememekle birlikte sıva üzerine kalem işi tekniği için verebileceğimiz ilk örnek 17. yüzyılın ikinci yarısına tarihlenen ve 1312/1894-95 yılında onarılan İstanbul Vezir Hanı'nın giriş cephesi kemer alınlığında on iki kollu yıldızlardan gelişen kalem işi süslemedir (Ersoy, Uçar 2013: 43). Behram Paşa Hanı'nın kitabesi mermer üzerine kalem işi tekniği ile yapılmıştır.

Hanın giriş kapısının üzerinde yer alan ikiz pencerenin üç dilimli pencere kemerinin aynısına Sivas Meydan Hamamı'nın girişinin yanındaki pencerede ve Urfa'daki Gümrük Hanı'nın giriş eyvanı üzerinde mescit pencerelerinde de kullanıldığı görülmektedir. Bu kemerin ortadaki diliminin üzerinde; güneybatı yönündeki Mühr-i Süleyman olarak da adlandırılan iç içe geçmiş iki eş kenarın üçgenin oluşturduğu bir yıldız motifi, diğer yönde küfi yazı motifi yer almaktadır. Nişin geri yüzünde, üç dilimli kemeri ortalayacak şekilde yerleştirilmiş iki yarım küre kabartma yer almaktadır. Handa yer alan rozetlerin bir benzeri Konya Karatay Medresesi'nin taç kapısında yer almaktadır.

Yapının giriş kapısının üzerindeki odanın ön yüzünde yer alan aslan figürlerinin bir benzerine Diyarbakır surlarında da rastlanılmaktadır. İslamiyet'ten sonraki Türk sanatında aslan simgeliği, İslamiyet'ten öncekinin izinde gelişmiştir. Yeni bir takım tasavvurlar için içine girmekle beraber, eski fikirler İslam ile

bağdaştırılmıştır. Zaten aslanın güç, kuvvet ve koruyucu bir simge ya da taht timsali olması gibi huşular bir çok mitolojide ortaktır. (Çoruhlu 2011: 160)

Behram Paşa Hanı'nın ana cephesinin köşelerinde yer alan rozetlerin bir benzerine Diyarbakır Behram Paşa Cami'nin son cemaat yerinin köşesinde de rastlanılmaktadır. (Fotoğraf:

Fotoğraf 316: Diyarbakır Behram Paşa Cami'nin son cemaat mevkiinin köşesinde yer alan rozet (Semiz 2007)

8. SONUÇ

13. yüzyıl sonlarında göçebe iken beylik konumuna geçen Osmanlılar, batıda Balkanlara, doğuda İran'a, Akdeniz'in güneyine ve Anadolu coğrafyasının hakimiyetine tam manasıyla 16. yüzyılın sonlarında erişmişlerdir. Devlet, konargöçer ve yerleşik hayata geçmiş halk ile teşkilatlanmış, ordu ile yeni yerler elde etmiş, imparatorluk sınırlarını genişletmiştir.

Devlet tarafından yaptırılan sosyal kurumlar, toplumun varlığı için çok önemlidir. Halk bu kurumların içerisinde var olup, yaşamını devam ettirmektedir. Özellikle ticaret yapılarında, insanların mal alıp satarak ticaret yapması, zanaat işlerinin yürümesi, tarım ve hayvancılık ile uğraşan insanların belirli bir ücret karşılığında ekonomisini canlı tutması gibi nedenler hanların, arastaların ve ticaret mekanlarının önemini göstermektedir.

Bir devletin var olabilmesi için şüphesiz halka hizmet etmesi gerekir. Hizmet gören halkında hem kendi ekonomisi hem de devletin iktisadi gücü için ticaret vazgeçilmez bir unsurdur. Bu yüzden bütün devletler de ticari hayata ve ticaret mekanlarına önem vermişlerdir.

Türkiye'deki *Mimari Tarih* araştırmalarında çoğunlukla menzil kervansaraylarının konu edildiği, şehir içi hanları ile ilgili çalışmaların ise tek bir yapıyı ele alan birkaç makale; ya da sınırlı hacimli kitaplardan öteye gitmediği gözlenmektedir (Ersoy 1991:75). Şimdiye kadar ticari faaliyet ve kültürel amaca hizmet eden han yapılarının günümüzde; ilgisizlik, bakımsızlık ya da farklı işlerde kullanılmış olması sebebiyle kaderlerine terk edilmiş olduklarını görüyoruz. Bunların yanında doğru kullanımlarla günümüze gelen han yapıları varken, atıl vaziyette bulunan fakat daha sonra hiçbir masraf ve emekten kaçınmadan doğru yapılan restorasyonlar ile yeniden hayat verilmiş eserler de vardır.

Genel olarak anlatmaya çalıştığımız Behram Paşa Hanı restorasyonu başlamadan önce atıl vaziyette iken yapılan çalışmalar neticesinde onarılmıştır. 2016 yılının haziran ayında başlanan restorasyon çalışmaları, 2018 yılının Ağustos ayında tamamlanarak yapı hizmete açılmıştır. Yapının gördüğü müdahaleler ve restorasyon

aşamalarının hepsi esere zarar vermeden özgün malzemeler ile yapılarak, hanın uzun yıllar daha ayakta kalabilmesi sağlanmıştır.

Hanın kuzeybatısında bulunan eklenti yapı ve iç avludaki seviye inme çalışmalarıyla -2 kat yapılması hariç, geriye kalan bütün restorasyon aşamalarına istenildiği an tekrar müdahale edilebilmektedir. Çatıya yapılan, açılır-kapanır kanatlı çelik örtünün de yapıya hiçbir şekilde statik ve mimari bir zararı olmayıp, sökülebilecek vaziyette yapılmıştır.

Yapıya restorasyon çalışmaları sırasında ve restorasyondan sonra gerekli görülen bütün işlemler hiçbir masraf ve emekten kaçınılmadan yapılmıştır.

Han, Sivas şehrinin merkeze olan yoğunluğun hafiflemesine vesile olmuştur. Yapılan işlerin hepsi projesine uygun yapılmış olup, Sivas Vakıflar Bölge Müdürlüğü'nün denetiminde yapılmıştır. Günümüzde ticarethane olarak kullanılan eser; otel, kafe ve restoran olmak üzere hizmet vermektedir.

KAYNAKÇA

- ACUN Fatma, “Osmanlı Döneminde Anadolu Şehirlerinin Gelişmesinde Devletin Rolü: Karahisar Örneği”, *Belleten Dergisi*, S.242’den Ayrı Basım: 2001, s.(162-192).
- ACUN Hakkı, “Sivas ve Çevresi Tarihi Eserlerin Listesi ve Turistik Değerleri”, *Vakıflar Dergisi*, S.20, (1998), s.(183-204).
- ACUN Hakkı, “Yolların Kesiştiği Şehir Sivas”, Cumhuriyet’in 80. Yılında Sivas Sempozyumu, 15-17 Mayıs 2003 Sivas Bildirileri, 15-17 Mayıs 2003, Sivas Hizmet Vakfı Yayınları, Sivas 2003, s.(23-29).
- AKAR Tuba, “Osmanlı Kentinde Ticari Mekânlar: Bedesten – Han – Arasta – Çarşı Mekânları Literatür Değerlendirmesi”, *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, C.7/S.13: (2009) s.(267-292).
- AKOZAN Feridun, “ Türk Han ve Kervansarayları”, *Türk Sanatı ve Tarihi Araştırmaları ve İncelemeleri*, S.1 : (1963), s.(133-167).
- ALİAĞAOĞLU Alpaslan ve UĞUR Abdullah, “Osmanlı Şehri / The Otoman City”, *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, S.38: (2016), s.(203-226).
- ARI Bülent, Türk - İslam – “Osmanlı Şehirciliği Ve Halil İnalçık ’ın Çalışmaları”, *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, C.3/ S.6: (2005), s.(27-56).
- ASİL Şeref Yasin, *Osmanlı Padişahları*, Liya Kitapevi, Ankara 2013.
- BARKAN L. Ömer ve AYVERDİ H. Ekrem, *İstanbul Vakıfları Tahrir Defteri H.953/M.1546*, İstanbul Fetih Cemiyeti, İstanbul 1970.
- BRAUDEL Fernand, *The Mediterranean And The Mediterranean World in The Age Of Philip II. Vol. 1-2 (Trans. S. Reynolds, 2nd imp.)*, Harper And Row Publishers, Newyork 1976.
- CANTAY Gönül, “Kervansaraylar”, (Ed. Sadi Bayram), *Mimarbaşı Koca Sinan Yaşadığı Çağ ve Eserleri*, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, İstanbul 1974, s.(369-382).

- CEYHAN Güran, *Türk Hanlarının Gelişimi ve İstanbul Hanları Mimarisi*, Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara 1978.
- CEZAR Mustafa, “*Türkler ve Şehirleri*”, *İslam Geleneğinden Günümüze Şehir ve Yerel Yönetimler I*, İlke Yayıncılık, İstanbul 2005.
- CEZAR Mustafa, *Osmanlı Tarihinde Levendler*, İstanbul Güzel Sanatlar Akademisi, İstanbul 1965.
- ÇAĞATAY Neşet, *Bir Türk Kurumu Olan Ahilik*, Türk Tarih Kurumu, Ankara 1997.
- ÇETİN Osman, *Selçuklu Müesseseleri ve Anadolu’da İslamiyet’in Yayılışı*, Marifet Yayınları, İstanbul 1981.
- ÇORAPÇIOĞLU Kemal, *Taş Türleri ve Özellikleri*, M.S.G.S.Ü., İstanbul 1992.
- ÇORUHLU Yaşar, *Türk Mitolojisinin Ana Hatları*, Kabalcı Yayınevi, İstanbul 2011.
- DEMİREL Ömer, *Osmanlı Vakıf – Şehir İlişkisine Bir Örnek: Sivas Şehir Hayatında Vakıfların Rolü*, Türk Tarih Kurumu, Ankara 2000.
- DENİZLİ Hikmet, *Sivas Tarihi ve Anıtları*, Sivas Belediyesi, Sivas 1990.
- ENGELHARDT Edouard P., *Türkiye ve Tanzimat*, Kanaat Kütüphanesi, İstanbul 1928.
- ERDOĞAN ÖZÜNLÜ Emine, “XVI. Yüzyıl Osmanlı Kentlerinin Ekonomik Nitelikleri Üzerine Bir Karşılaştırma Denemesi”, *Kastamonu Eğitim Dergisi*, C.18/S.1: 2010, s.(257-270).
- ERGİN Osman Nuri, *Türkiye’de Şehirciliğin Tarihi İnkişafı*, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi, İstanbul 1936.
- ERSOY Bozkurt ve UÇAR Hasan, “Şehir-İçi Hanlarında Süsleme”, (Ed. Aziz Doğanay), *Prof. Dr. Selçuk Mülayim Armağanı Sanat Tarihi Araştırmaları*, Lale Yayıncılık, İstanbul, 2013, s.(39-58).
- ERSOY Bozkurt, “Osmanlı Şehir İçi Hanlarının İşlevleri”, 11. Milletlerarası Türk Sanatları Kongresi, 23-28 Ağustos 1999, EJOS-Electronic Journal of Oriental Studies, Hollanda 2001, s.(1-3).
- ERSOY Bozkurt, *İzmir Hanları*, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara 1991.

- ERSOY Bozkurt, “Osmanlı Şehir-İçi Hanları Plan Tasarımı İle Cephe ve Malzeme Özellikleri, *Sanat Tarihi Dergisi*, C.7/S.7: (1994), s.(75-98)
- Evliya Çelebi, *Seyahatname Cilt III*, Çev.: Mehmet Zillioğlu, Üç Dal Neşriyat, İstanbul 1986.
- GÜRHAN Ceyhan, *Türk Hanlarının Gelişimi Ve İstanbul Hanları Mimarisi*, Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları, İstanbul 1976.
- İLİCA Ali, “Çorum’da Tarihi Bir Yapı: Veliyyüddin Paşa (Veli Paşa) Hanı Ve Vakfıyesi”, *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, C.9/S.9: (2000),s.(507-535).
- İLTER İsmet, *Tarihi Türk Hanları*, Karayolları Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara 1969.
- İNALCIK Halil, *Devlet-i’Aliyye Osmanlı İmparatorluğu Üzerine Araştırmalar-I.*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2009.
- İNALCIK Halil, *Osmanlı İmparatorluğu’nun Ekonomik ve Sosyal Tarihi-I 1300-1600*, Çev.: Halil Berktaş, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2017.
- KADRİ Hüseyin K., *Türk Lügatı II*, Devlet Matbaası, İstanbul 1928.
- KARACA Nursel, “Osmanlı Dönemi Diyarbakır Hanları Üzerine Bir İnceleme”, *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi*, C.5/S.7: (2014), s.(67-89).
- KAZICI Ziya, *İslam Medeniyeti ve Müesseseleri Tarihi*, Kayıhan Yayınevi, İstanbul 1999.
- KEJANLI Türkan, Anadolu’ da Selçuklu Ve Osmanlı Dönemlerinde Kent Sistemi, Kale Ve Merkez – Çarşı Gelişimi, *Journal of New World Sciences Academy* , C.5/S.3: (2010), s.(287-302).
- KOÇ Yunus, “Osmanlı da Kent İskânı ve Demografisi (XV.- XVIII Yüzyıllar)”, *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, C.3/S.6: (2005), s.(161-210).
- KÖŞKLÜ Zerrin, “Erzurum’ da Osmanlı Dönemi Hanları”, *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, S.5: (2010), s.(113-134)
- KUBAN Doğan, *Osmanlı Mimarisi*, Yem Yayın, İstanbul 2007.

- KUBAN Doğan, *Sivas Kentinin Tarihsel Yapısı ve Görünüşünün Korunması ile İlgili Rapor*, İller Bankası Yayınevi, Ankara 1965.
- KÜSKÜ Gündüz Sema, *Osmanlı Beyliği Mimarisinde Anadolu Selçuklu Geleneği*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2014.
- MUTLU N. Yücel, *Evliya Çelebi Seyahatnamesi'nde Sivas ve İlçeleri*, Buruciye Yayınları, Ankara 2010. Müdürlüğü, Sivas 2017.
- ÖKMEN Mustafa ve YILMAZ Abdullah, “Klasik Dönemden Tanzimat'a Osmanlı Kenti Ve Yerel Yöntemler”, *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, S.23: (2009), s.(91-112).
- ÖNEY Gönül, “Anadolu Selçuklu Mimarisinde Aslan Figürü” *Anadolu (Anatolia) Dergisi*, S.13: (1971). s.(1-64).
- ÖZ Mehmet, “Osmanlı Klasik Döneminde Anadolu Kentleri”, *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, C.3/S.6: (2005), s.(57-88). Özellikleri”, *Sanat Tarihi Dergisi*, C.7/S.7 : (1994), s.(75-97).
- ÖZ Mehmet, “Osmanlı Klasik Dönemde Anadolu kentleri”, *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, C.3/ S.6: (2005), s.(57-88).
- ULUDAĞ Süleyman “Osmanlı Dönemi Tasavvuf Düşüncesinin Bazı Temel Kaynakları”, (A. Yaşar Ocak), *Osmanlı Toplumunda Tasavvuf ve Sufiler*, Türk Tarih Kurumu, Ankara 2005, s.(19-46)
- PAKALIN M. Zeki, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1993.
- PFEIFFER T. Şule, “Evliya Çelebi'de Osmanlı Şehiriçi Hanları ve Kervansarayları: Mimari ve İşlevsel Sınıflandırma”, (Ed. Nuran Tezcan-Semih Tezcan), *Çekirge Budu Festschrift In Honor Of Robert Dankoff*, Published at the Department of Near Eastern Languages and Civilizations Harvard University, ABD 2015.
- RAMAZANOĞLU Gözde, “16.Yüzyılda Osmanlı Külliyesi”, *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, C.17/S.3: (2008), s.(333-334).

- SEMİZ H. Nisa *Sivas Behram Paşa Hanı Restorasyon Projesi*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2007.
- SÖZEN Metin, TANYELİ Uğur, *Sanat Sözlüğü*, Remzi Kitabevi, Ankara 2013.
- SUNAY Serkan, “Bursa Bali Bey Hanı”, *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih – Coğrafya Fakültesi Dergisi*, C.47/S.1: (2007) s.(115-130).
- SÜMER Faruk, *Eski Türklerde Şehircilik*, Türk Tarih Kurumu, Ankara 2014.
- SÜREYYA Mehmet, *Sicill-i Osmani Cilt II*, Sebil Yayınevi, İstanbul 1996.
- ŞAHİN Fatih, “Ticaret Yapılarında Tarihsel Gelişim ve Tipolojiler: Trabzon Üzerine Yansıyış Şekilleri”, 38.Uluslararası Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresi, 10-15 Eylül 2007, Atatürk Kültür, Dil, ve Tarih Yüksek Kurumu Yayınları, Ankara 2012, s.(2879-2894).
- TABAKOĞLU Ahmet, *Türk İktisat Tarihi*, Dergâh Yayınları, İstanbul 2003.
- TANYELİ Gülsün, TANYELİ Uğur, “16. Yüzyıl Osmanlı Mimarlık Teknolojisi”,(Ed. Mehmet Saçlıoğlu – Gülsün Tanyeli), *Türk Kültüründe Sanat ve Mimari. Klasik Dönem Sanatı ve Mimarlığı Üzerine Denemeler*, 21. Yüzyıl Eğitim ve Kültür Vakfı, İstanbul 1993.
- TİMURTAŞ F. Kadri, *Eski Türkiye Türkçesi*, Enderun Yayınları, İstanbul 1994.
- TOPÇU Sultan Murat, *Sivas İli e İlçelerindeki Türk Devri Hamamları*, Sivas Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, Sivas 2017.
- TURAN Osman, *Selçuklular Tarihi ve Türk İslam Medeniyeti*, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü, Ankara 1965.
- TURAN Osman, *Selçuklular ve İslamiyet*, Turan Neşriyat Yurdu Yayınları, İstanbul 1971.
- UĞUR Abdullah, ALİAĞAOĞLU Alparslan, “ Osmanlı Şehri”, *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, S.38: (2016). s.(203-226).
- USTA K. Gülay, *Anadolu Osmanlı Dönemi Mimarisinde Mekân Analizi Han ve Kervansaray Yapılarında Uygulama*, Karadeniz Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, Trabzon 1994.

YAVUZ TÜKEL Aysıl, “Anadolu Selçuklu Dönemi Kervansarayları Üzerine Çalışmalar, Bilgiler, Bulgular”, Uluslararası 4. Türk Kültürü Kongresi, 4-Kasım 1997, Ankara Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı, Ankara 1997, s.(92-96).

YAVUZ TÜKEL Aysıl, “Anadolu’da Eşodaklı Selçuklu Hanları”, *ODTÜ Mimarlık Fakültesi Dergisi*, C.2/S.2: (1976), s.(187-204).

YEDİYILDIZ Bahaeddin, “İslam Tarihi”, (Ed. Ekmeleddin İhsanoğlu9, “*Osmanlı Toplumunu” Osmanlı Devleti ve Medeniyet Tarihi*, Sanat Kültür ve Araştırmaları Merkezi Yayını, İstanbul 1994, s.(441-510).

YILMAZ ÇELİK İbrahim, “Osmanlı Hâkimiyeti Süresince Diyarbakır Eyaleti Valileri (1516-1838)”, *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C.10/ S.1: (2000) s.(233-287).

İnternet Yayınları

(www.haritalar.com Erişim tarihi: 11.03.2019 – Saat 15.03)

(<https://www.sivaskulturenvanteri.com/behram-pasa-hani/> Erişim: 14.02.2019 – Saat 22.30)

(<https://www.uskudar.bel.tr/tr/main/erehber/turbeler/13/behram-pasa-turbesi/1137> Erişim Tarihi 20.08.2019_ - Saat 17.20)

Arşivler

Vakıf defterinde mevcut olan belge / Defter nu: 3, Sayfa nu: 172, Sayı nu: 739 S.V.B.M.A.

Vakıf defterinde yer alan belge/ Defter nu: 4, Sayfa nu: 4, Sayı nu: 394 S.V.B.M.A.

Sivas Vakıflar Bölge Müdürlüğü, Defter No: 4, Sayfa No: 4, No: 394

Sivas Ahkam Defterinde yer alan belge/ Defter nu: 3, Sayfa nu: 113, S.V.B.M.Y.A.

Sivas Vakıflar Bölge Müdürlüğü Arşivi, Sivas Ahkam Defteri, Defter No: 3, Sayfa No:113

EKLER

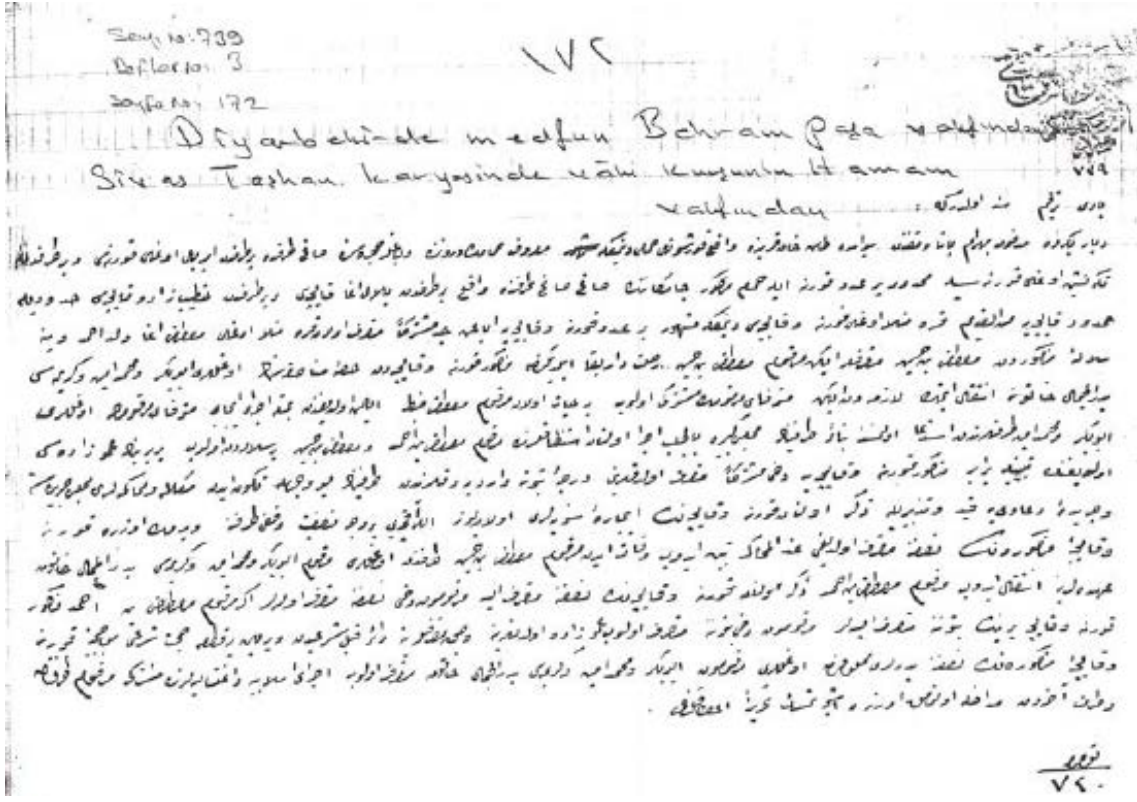
Ek 1: Behram Paşa Hanı Tescil Fotoğrafları

BEHRAM PAŞA HANI													
AVRUPA KONSEYİ		DOĞAL VE KÜLTÜREL VARLIKLARI KORUMA ENVANTERİ				ANIT		ENV.NO: 58-01-01/13					
TÜRKİYE		KÜLTÜR VE TURİZM BAKANLIĞI, KVMGM				HARİTA NO: 20 M IV							
İL: SİVAS		İLÇE: MERKEZ		MAHALLE-KÖY VEYA MEVKİLİ: Paşabey Mahallesi		ANITSAL		1 2 3					
ADRES: Arapşeyh Caddesi SİVAS		KADASTRO		PAFTA: 6		ADA: 252		PARSEL: 39					
YAPTIRAN: Behram Paşa		YAPAN:		MİMARİ ÇAĞI: Osmanlı Devri		KORUMA DERECESESİ		1 2 3					
YAPIM TARİHİ: 1576 (H. 984)		KİTÂBE: Var (Onarım Kitabesi)		VAKFIYE:		ÇEVRESEL		1 2 3					
<p>GENEL TANIM: Kurşunlu Hamamı yanındadır. Sağır Behram Paşa'nın eseridir. 58 x 48 m boyutlarında olan han kesme taştan yapılmıştır. Açık avlulu, avlunun sağ ve solundaki cephelerde iki katlıdır. Avlu kare şeklindedir. Portalın üzerinde kemerli iki pencere bulunur. Üzeri açık olan avlunun sağ ve solunda ikişer katlı aynı ölçüye sahip odalar vardır. Sağdaki odalar bugün yıkılmıştır.</p>													
KORUMA DURUMU		A TAŞIYICI B YAPI C		A DIŞ YAPI B C		A İÇ YAPI B C		A SÜSLEME ELEMENLARI B C		A RUTUBET B C		A YOK B İZİ VAR C ÖNEMLİ	
BUGÜNLÜ SAHİBİ Vakıflar Genel Müdürlüğü					BAKIMDAN SORUMLU OLMASI GEREKEN KURULUŞ: Sivas Belediyesi								
<p>YAPILAN ONARIMLAR: 1978-81 yıllarında onarımı yapılmıştır. Vakıflar Genel Müdürlüğünce, "restore et-İşlet-devret" modeliyle Sivas Belediyesine tahsis edilmiş olup halen röüve restorasyon ve restitüsyon projeleri çizilmektedir.</p>													
<p>AYRINTILI TANIM: "Şehir merkezinde, Ahi Emir Caddesi üzerindedir. Batı yönünde, yaklaşık 30 m uzaklıkta Behram Paşa'nın yaptırdığı Kurşunlu Hamam, güneyinde Kongre Lisesi ve Öğretmenevi vardır. Hanın yapım kitabesi mevcut değildir. Kaynaklarda 1576 yılında Behram Paşa tarafından, Kurşunlu Hamam'la birlikte yaptırıldığı kaydedilmektedir. Açık avlulu, revaklı, iki katlı, 58 x 48 m ölçülerinde dikdörtgen bir plan şeması göstermektedir. Dışa taşınmış yüksek taş kapı sivri kemerli küçük bir eyvan görünümündedir. Hana, basık kemerli, çift kanatlı büyük bir kapı ile girilmektedir. Kapı kemeri yeşil renkli mermerdedir. Kemer üzerinde askeri süvari kıyafasına dönüştürüldüğüne dair, dört satırlık kitabe yer almaktadır. Kitabe üzerinde ise eliptik biçimli tuğra bulunmaktadır. Kitabe şöyledir: Muhkemdür binâsı lütfunla eyleyetüm ta'limi Oldı süvâri askerine kşla-i hümayûn Tarih-i mücedded illâ yâ hü 1316 (1898) Ketebehu Seyyid Mahmûd Hamdi El-İrif be-Nişancı-zâde</p> <p>Dışa doğru 3.40 m taşınmış kapı cephesinde üç dilimli kemeri bulunan iki pencere eyvan biçimli girişin üzerindeki odaların aydınlatması sağlamaktadır. Dilim kemerlerin ortasında birer taş kürele ile pencere yanlarında aslan figürleri kabartma olarak işlenmiştir. Pencere üstünde ve tam ortada daire şeklinde kabartma bir rozet yer almaktadır. Bu rozetin benzerleri cephe köşelerinde, yarımşar olarak işlenmiştir. Hanın beden duvarları tamamen kesme taş örgülüdür. Ortası açık olan avlunun çevresinde yığıma ayaklardan oluşan revak ve gerisinde çapraz tonozlu odaları bulunmaktadır. Revaklar altı üstü olarak devam etmektedir. Ana giriş ekseninin tam karşısında, çift taraflı taş basamaklarla üst kata çıkılmaktadır. Merdiven altından ise ahır bölümüne geçilmektedir...</p> <p>16. yy'a ait bu yapının çevresinde dükkanların bulunması, kesme taş örgülü beden duvarları ve sağlamlığının yanı sıra cephedeki dekoratif elemanları ile Selçuklu hanlarına benzerlik göstermektedir. (Denizli, Hikmet, Sivas Tarihi ve Anıtları, Sivas 1998, s. 139.)</p>					<p>TEKNİK BİLGİLER</p> <table border="1"> <thead> <tr> <th>Su</th> <th>Elekt.</th> <th>Isıtma</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>-</td> <td>-</td> <td>-</td> </tr> </tbody> </table>			Su	Elekt.	Isıtma	-	-	-
Su	Elekt.	Isıtma											
-	-	-											
<p>ORJİNAL KULLANIMI: HAN</p>					<p>BUGÜNKÜ KULLANIMI: BOŞ</p>								
<p>ÖNERİLEN KULLANIM: BUTİK OTEL</p>					<p>HAZIRLAYANLAR N. Burhan BİLGET Süleyman BALCI</p>								
<p>TESCİL KARARI</p>					<p>TESCİL TARİHİ</p>								
A-646					8.7.1977								
<p>YAYIN DİZİNİ: Denizli, Hikmet, Sivas Tarihi ve Anıtları, Sivas 1998, s. 139.</p>					<p>REVİZYON</p>								

(<https://www.sivaskulturenvanteri.com/behram-pasa-hani/> Erişim: 14.02.2019)

Ek 2: Vakıf defterinde mevcut olan belge / Defter nu: 3, Sayfa nu: 172,
Sayı nu: 739 S.V.B.M.A.

“Badi tarkım Senet oldurki:

Diyarbakır'da medfun Behram Paşa Vakfından Sivas'ta Taşhan gurbunda vaki Kurşunlu Hamamı denmekle maruf hamamın dürununda ve bağı hücrelerinde sağ tarafta bir taraftan Emirbal oğlu kurnesive bir taraftan Tekke neşin oğlu kurnesiyle mahdud bir adet kurna ile Hamamı mezkur camikanının sağ tarafında vaki bir taraftan Bilal Ağa Galiçesi ve bir taraftan Hatip Zade Galiçesi hududıyla mahdud Galiçeye minel kadim Kara Molla oğlu Kurna ve Galiçesi denmekle meşhur bir adet Kurna ve Galiçeye eba an cediti müştereken mutasarrıf olan Kara Molla oğlu Mustafa Ağa veledi Ahmet ve yine sülaleyi mezkureden Mustafa bin Hüseyin mutasarrıflar iken, merhum Mustafa bin Hüseyin rihleti darıbeke eylediğinden mezkur kurna ve Galiçe den hisseyi münakahasının oğulları Ebubekir ve Mehmet Emin ve kerimesi Bedrulcemal hatuna intikal etmek lazımeden iken müteveffayı merhumun müşteregi olup ber hayat olan merhum Mustafa zapt eylemiş olduğundan bimislihi icrayı icabı müteveffayı merhumun oğulları Ebubekir ve Mehmet Emin taraflarından istida olunmasına binaen tarafeynin Meclisi kebir bil celb icra olunan

istindaklarında merkum Mustafa bin Ahmet ve Mustafa bin Hüseyin bir sülaleden olup bir birinin ammuzadesi olduğunun tebeyyüniyle beraber mezkur Kurnave Galiçe ye dahi müştereken mutasarrıf olduklarını derece-i sübuta vardırıldıklarından tarafeynin buvechile tekevvin eden mükaleme ve muhakemeleri meclisi ceridesine ve cedidei deaviye kayıt vetezbiriyle zikir olunan Kurna ve Galiçe nin icarei seneviyeleri olan yüzelli akçeyi bervechi nasıfetVakfi tarafına vermek üzere Kurna ve Galiçe i mezkurenin nisfina mutasarrıf olduğu indel muhakemetebeyyün edüp vefat eden merkum Mustafa bin Hüseyin tarafından oğulları merkun Ebubekir ve Mehmet Emin ve kerimesi Bedrulcemal hatun uhdelerine intikal edüp merkum Mustafa bin Ahme tzikir olunan Kurna ve Galiçe nin nisfina mutasarrıf ise merkûmûn dahi nisfina mutasarrıf olalar eger merkum Mustafa bin Ahmet mezkur Kurna ve Galiçe birinin bütününe mutasarrıf iseler merkûmûndahi bütününe mutasarrıf olup ammuzade olduklarına ve hakkı mutasarrıflarına dair kıbeli şeriyedenverilen bir kıta Hucceti şeri mucubince Kurna ve Galiçei mezkurenin nisfina Pederleri Mahlulerinin oğulları merkûmûn Ebubekir ve Mehmet Emin ve kerimesi Bedrulcemal hatun mutasarrıf olup icrayıslabiye iğtisaliyelerinde müşteregi merkum tarafından ve tarafı ahardan müdahale olunmamak üzere işbu temessük tahriren ita kılındı.”

19.11.2006

İsmail KARADAĞ

(Kaynak: Sivas Vakıflar Bölge Müdürlüğü, Defter No:3, Sayfa No:172, No: 739)

Ek 3: Vakıf defterinde yer alan belge/ Defter nu: 4, Sayfa nu: 4, Sayı nu: 394 S.V.B.M.A.

“Diyarbakırda vaki Behrampaşa Vakfının Mütevellisi, Nüzhet Efendi tarafından Sivas Evkaf Müdüriyetine vermiş olduğu Vekaletname sureti

Medineyi Diyarbakırda sülukiye Mahallesinde sakin ve zati medineyi mezkurenin Camii Kebir mahallesinde Fahri bey ibni Mehmet Bey ve İbrahim Bey, Mahallesinden Rağıp Efendi ibni Mehmet Sait Efendi tasarruflarıyla masrafı Behrampaşa Camii şerifi Mütevellisi Nüzhet Efendi ibni Ahmed Efendi ibni Abdüsselam Efendi Medineyi mezkure Mahkemesinde makud ve Meclisi Şerişerifte takriri kelim ve tasırı anil meram edüp mütevellisi bulunduğum Camii şerif i mezkurde Sivas vilayetinde vaki akaradı vakfiye varidatına müdahale eden Alemdar zade Osman ağa nam kimesne tarafımdan vekil olmadığı halde her nasılsa Vilayeti mezkure Mahkemeyi şeriyesinden almış olduğu bir huccete istinaden, Vakfiyeyi keyfe

mayeşa tasarruf edüp şimdiye kadar akaratı vakfın ğillesinden bir şey göndermediğinden naşi varidatı vakfi zimmetine geçirmiş olduklarından, merkumun cebayeti tarihinden işbu tarihe deĝin, hesabını ru'yetle zimmetine geçirmiş olduğu mebalıĝın ecli hususunda lazım gelen muhakemede muhakeme ve muhasameye ve ityanı rasiyi refe ve tebliğ ve tebellüğe ve kendi imzasıyla müsnedi ayan ve levaihu tanzim ve takdime ve ahzu ve kabza ve makrüdünü bana isale ve teslime ve vakfi mezkure ait hususatı tasfiye ve ahari tevkil ve azle ve fima bade varidatı vakfi idareye ve tamiratu muktezıyesini usulü vechile icraya ve hasebül me'muriyet infıkakında halefini vekil nasb etmeye mezun makrud olmak üzere hala Vilayeti mezkure evkaf Müdürü izzetlü Osman Nuri Efendi kabulei mevkufe vekaleti amme derderiye ile vekil ve naibi münasıb nasb ve tayin eyledim dediğın mavakaa bittaleb kütüb olundu fil yevmissabii vel ısrın min Şevvalil mükerrerem li sene selasin ve semaniyete ve elf 27 Eylöl sene 328”

Muma ileyh Fahri bey

Muma ileyh Rağıp efendi

19.11.2006

İsmail KARADAĞ

(Kaynak: Sivas Vakıflar Bölge Müdürlüğü, Defter No: 4, Sayfa No: 4, No: 394)

verilen hücceti şera ve feteva-yı şerife mucabince şer'le görülüp bunlara hücceti şer'a ve feteva-yı şerife aharden dahl ve taarruz edilmemek babında emr-i şerifim suduruna bi'l fiil reis'ülküttabım olan Abdullah Naili (dame mecduhu) i'lam etmegin i'lamı mucabince amel olunmak babında... 1160 c. Evail. (miladi: 1747) (S.A.3 S:113 H:2) (Kaynak: Sivas Vakıflar Bölge Müdürlüğü Arşivi, Sivas Ahkam Defteri, Defter No: 3, Sayfa No:113)”

Ek 6: 1968 tarihli yazışma / S.V.B.M.A

T.C.
K. K. K.
ASKERİ İNŞAAT EMLAK MÜDÜRLÜĞÜ
S İ V A S

İNŞ-EML: 6121-939/68
K O N U: Kira işleri

2 Mayıs 1968

VAKIFLAR MÜDÜRLÜĞÜNE
S İ V A S

- İ L G İ: a) SİVAS Vakıflar Md.lüğünün 15.4.1968 gün ksay:12-Maz.0350 sayılı yazıları.
b) K.K.İnş.Eml.D.Şşk.lığının 21.4.1968 gün ve İnş.Eml.6113-5001-60. Ksz.100 sayılı emirleri.
c) SİVAS As. İnş.Eml.Md.lüğünün 19.4.1968 gün 6121-370-60 sayılı yazıması.

1. SİVAS Vakıflar bölge müdürlüğü bu binaya 7044-sayılı kanun gereğince 10 Eylül 1967 tarihinde malik olmuştur. Buna göre 10 Eylül 1967 tarihinden 20 Şubat 1968 tarihine kadar olan müddet için bir kira ödemesi mümkün olacağına ilgi (b)emirle bildirilmiştir.

2. 10 Eylül 1967 den 20 Şubat 1968 tarihine kadar olan zaman'a ait kirayı vakıflar müdürlüğü kabul ettiği takdirde tapu, senet, işgal mazbatası ile bu müddetin kirasını gösterir borç çizelgesinin müdürlüğümüze gönderilmesini arz ve rica ederim.

DAĞITIM
Gereği için :
008.Şhh.Dp.K.lığına SİVAS
Vakıflar Md.lüğüne SİVAS

ABDÜKADİR SENEYÜCEL
İs. Albay
As.İng.Eml.Md.

Muhasabeye
12-Maz-399
5.

- T U T A N A K -

Milliyetçi idaremize ait Sivas il merkezinde bulunan
Pazarbaşı Mahallesi Kuvveto Caddesi üzerinde bulunan
Behrampaşa Vakfından Tashihin Milli Sınavına Bakanlık
808. Sıhhiye Depo Kanatlığında teslim olunmuş üzere
Emlak memuru Metin Kalkan, İnş. Tedariyesi Ebuzer Badamir
Astsubay Ahmet Adıgözü ile birlikte mahalline gittiler.
Söz konusu Tashihin bitümün kağı ve parçecikleri
nin kırık olduğu hissinin araştırılmasının mevcut olmadığı
gine iste ve alt katlardaki odaların sıvalarının delik-
düğü, çiviste suş tuvalette bulunan üst kat fermuarı,
güçlü alt kat kemerinin çökmiş olduğu, yine çiviste
suş tuvalette banyo duvarı kullanılmayan yerin tesisatının
sıkıldığı, Duşu cephesinde ırmak tuvaletine bakan dış oda-
lardan binanın dışına sükütlecek delik açıldığı ve bütün
açık bulunduğuy, yine ırmak tuvaletine bakan cepheye
mevcut olan orijinal kapının açık ve kısıpına olmadığı.
Bitümün efektif ve Sıhhi tesisatın çalışmaması
değede tahrip olduğu, Binaya sonradan ilave edilen
kuvvetli sükütleme olduğu gibi bulunduğuy, Binaya dış
cephe sinin çivile kısıpının yer yer harap olduğu.
-Taraflardan görülecek işbu tutanak taraflardan dan-
zım edilecek imza altına alınmıştır. 4.8.1976

Metin Kalkan
Eml. Memuru

Ebuzer Badamir
İnş. Tedariyesi

Ahmet Adıgözü
Astsubay

Ek 9: 1976 tarihli yazışmalar ve 1976 – 1982 dönemi arası kira sözleşmeleri / S.V.B.M.A

MÜHÜRLENDİ
Mühür
Tarih: 1976

№ 22/0
№ 22/0
№ 22/0

428.2976

YATIRIM KİRALI KİRALANAN
S.V.B.M.A

22.10.1976 tarihinde yapılan toplantıda 4-5 maddelik bir kararname alınarak...
Bu kararname...
Bu kararname...

İmza: İsmailiye...
İsmailiye...
SİYAS

İmza: Ali Solak
Ali Solak

428.2976

4 - 8 - 1976

YATIRIM KİRALI KİRALANAN
S.V.B.M.A

428.2976

İmza: İsmailiye...
İsmailiye...
SİYAS

İmza: Ali Solak
Ali Solak

YATIRIM KİRALI KİRALANAN
S.V.B.M.A

22.10.1976 tarihinde yapılan toplantıda 4-5 maddelik bir kararname alınarak...
Bu kararname...
Bu kararname...

İmza: İsmailiye...
İsmailiye...
SİYAS

İmza: Ali Solak
Ali Solak

Ek 11: 1983-1984 tarihli kira sözleşmeleri ve yazışmalar /S.V.B.M.A

SIVAS 79 EMLAK HOLLU BEHRAN PAŞA BAĞIHLIN KIRACISINA TESLİMİ HESAPINDA

TEKLİF EDİLEN KİRALAR VE NAKİHLER TOPLAMAĞINDA

- 1- Elektrik tesisatının geleneği içinde bir sayacı birde nereler tablosu bağlantıları olarak mevcuttur. Diğer tesisatın tamamı harap ve kullanılmaz haldedir.
 - 2- Su tesisatı binaya girişi vardır ancak bina içinde tüm tesisat harap ve kullanılmaz haldedir.
 - 3- Pencere ve kapıları dış cepheye olanları tamamı harap iç odalarda yaklaşık 10 kapı kullanılabilecek durumda.
 - 4- İç avluda ve odalarda yaklaşık 15 kasayın pislik ve toprak delüdür.
 - 5- Devlik kısmında tüm pencereleri harap ve açıktır.
 - 6- Elektrik sayacı okundu sarfiyatın 8436 olduğu görüldü, bu sayacıran yerini tespit edilene kadar okunmadık kirası tarafından teslim edilmiş ise idareye haber vererek sarfiyatı ödenmelidir.
 - 7- Binanın dış bahçesinde 21 adet okunmuş bir adet solvi ağacı vardır.
 - 8- Odaların ve binaların bazı kısımlarında betonun kırıldığı duvarlar vardır bu duvarlardan zararlı olan idareye haber verildikten sonra olacaktır.
 - 9- Devlik binalarındaki taş parçalarının zararlıları yoktur.
- İşbu tutanak taraflarca okunulmuş ve tasvir edilerek imza altına alınmıştır. 22 Ocak 1983

VAL BAĞIHLI ADINA

ARZUHAN BEKMEZ
TEKNIKLER

SEÇKİN ÜNAL

EMLAK KATILIM
Sivas

KIRACI

Yusuf ÇELİK

Sivas

T. C.
SIVAS İLİ
VAKIFLAR BÖLGE MÜDÜRLÜĞÜ

Sayı : EML/5/2-140- /02-408
Konu : Behran Paşa Zana

SIVAS
5/3/1984

MÜHÜR MÜHÜRÜ

SIVAS

İlgili yazınla sorulan yerin Sivas Eserlerinden olup ön cepheye bulunan kısmının gayr bahçesi olarak, Kiracıları tarafından kullanılması idareceince herhangi bir sakınca yoktur. Buna ait hususi şartname ekte sunulmuştur.

Bilgilerinize rica ederim.

Yusuf ÇELİK
Bölge Müdürü V.

Eki: 1 adet hususi şartlar
Fotokopisi.

T. C. Maliye Bakanlığı

Kira Kontratı

Değer 300 Kuruluş

KABİL TARİHİ: 29.7.88
KARAR NO 135

Sivas Merkez Eski Kale Mahallesi Kurumlu Caddesinde Karın 79 İm-
lak No.lu taşınmazın kiracıları Yusuf GEMİ'nin kirasını altındaki yere kocasının
ÇELİK ve Hayrettin ÇELİK'in ortak alınmasını talep etmişlerdir. Bu talebinin
kararına göre Y. Ziya GEMİ'nin iptal edilmiş olması nedeniyle taşınmazın
kirasının ve kira bedelinin iptal edilmesini talep etmişlerdir.

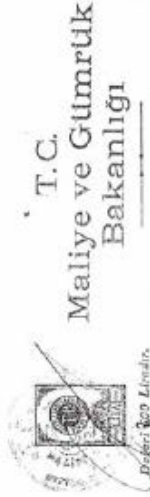
79 İmlik No.lu taşınmaz aylık 10.000,- TL, yıllık 120.000,- TL bedelle
1.1.1987 tarihinden 31.12.1987 tarihine kadar Yusuf GEMİ adına sözleş-
meli bulunmakta. İken yasa ile kocasının ÇELİK ve Hayrettin ÇELİK'i ortak
alınmasını talep etmişlerdir. Bu talebinin kabul edilmesinde kocasının
1.1.1987 tarihinden itibaren aylık 17.000,- TL, yıllık 204.000,- TL kira bedeli
ve kira bedelinin iptal edilmesini talep etmişlerdir. Bu talebinin kabul edil-
mesi halinde taşınmazın kirasının ve kira bedelinin iptal edilmesini talep etmiş-
lerdir. Bu talebinin kabul edilmesinde kocasının 1.1.1987 tarihinden itibaren aylık
17.000,- TL, yıllık 204.000,- TL bedelle kocasının ÇELİK ve Hayrettin ÇELİK'in
kirasını ve kira bedelini ortak olarak almak üzere anlaşması, kararnın Genel Mü-
dürlüğüne arzına, onaylanmasını istemişlerdir. Bu talebinin kabul edilmesinde
Hayrettin ÇELİK ile kira sözleşmesi yapıldığından kocasının aylık kira ve kira bedeli
le karar verildi.

Kontratın imzaları
Yusuf GEMİ
Hayrettin ÇELİK
ÇELİK

Table with columns: ÖZEL, MÜHÜR, TARİH, İMZA, etc. containing details of the contract and signatures.

1/7/1984 tarih ve 588 sayılı Dama Vergisi Kanununun 29/7/1970 tarih ve 1318
sayılı Füzulası ile değiştirilmiştir.
Muhabir ve kira bedeli 1/500 olarak ücret, malaret müddetleri göre kira bedeli
...
Bu kira bedeli ve kira bedeli 1/500 olarak ücret, malaret müddetleri göre kira bedeli
...
Bu kira bedeli ve kira bedeli 1/500 olarak ücret, malaret müddetleri göre kira bedeli
...

Ek 14: 1988 tarihli feragatname ve 1989 -1990 dönemi kira sözleşmeleri /
S.V.B.M.A.

T.C.
Maliye ve Gümrük
Bakanlığı

Değeri 500 Liralıktır.

Kira Kontratosu

Dümeni
Muhabir
Sıra No
Borçlusu
Kiralanın soyadı
Kiraya verilen alanın adresi
ve teminatı
Kiralanın adı, soyadı
ve kimliği
Bir adetlik kira karşılığı TL
bir adet kira karşılığı TL
Kira karşılığının ne şekilde
ödenmesi
Kira maddesi
Kiracının beyanları
Kiralanın soyadı
durumu
Kiralanın için ne için
kullanılacağı
Kiralanın her ile beraber teslim olunan demirbaş eşyaların listesi	

1) 24-12-1989 gün ve 2861 sayılı Kanunla değiştirilen 193 sayılı Gelir Vergisi Kanununun 94. ve 105. maddeleri gereğince :
Ticaret, seyahat masrafları emlak ve diğer gelirler, ticaret, mülki ve kira gelirleri ile ilgili olarak yapılacak kira sözleşmelerinden %25 oranında gelir vergisi kesilerek yapararak vergi dairesine yatırılmaktadır.
2) 485 sayılı Denetim Vergisi Kanununu değiştiren 21-11-1989 gün ve 2844 sayılı ve 20-12-1989 gün ve 2367 sayılı Kanunlar gereğince :
Mülkiyet ve kira için %01, borç için %05 olmak üzere mükafatla müddetince ilgili bütün kira bedelinin birde altın mükafatında tamamı pulu yatırılmaktadır. Teslimat hakkındaki sözleşmeler her kira için 501 liradan 1000 liraya kadar (1000 dahil) 20 lira, 5001 liradan 5000 liraya kadar (5000 dahil) 15 lira, 5001 liradan 10.000 liraya kadar (10.000 dahil) 20 lira, 10.001 liradan 100.000 liraya kadar (100.000 dahil) 25 lira, 100.001 liradan 500.000 liraya kadar (500.000 dahil) 40 lira, 500.001 liradan yukarı olanlar 100 liralık tamamı pulu yatırılmaktadır. Fatura tarihi ile beraber kira veya mülkiyet konumuna suretiyle iptal edilmektedir.
3) 1989 yılı için her yılın muvazenesi kabul edilir.

T.C.
Maliye ve Gümrük
Bakanlığı

Değeri 500 Liralıktır.

Kira Kontratosu

Dümeni
Muhabir
Sıra No
Borçlusu
Kiralanın soyadı
Kiraya verilen alanın adresi
ve teminatı
Kiralanın adı, soyadı
ve kimliği
Bir adetlik kira karşılığı TL
bir adet kira karşılığı TL
Kira karşılığının ne şekilde
ödenmesi
Kira maddesi
Kiracının beyanları
Kiralanın soyadı
durumu
Kiralanın için ne için
kullanılacağı
Kiralanın her ile beraber teslim olunan demirbaş eşyaların listesi	

1) 24-12-1989 gün ve 2861 sayılı Kanunla değiştirilen 193 sayılı Gelir Vergisi Kanununun 94. ve 105. maddeleri gereğince :
Ticaret, seyahat masrafları emlak ve diğer gelirler, ticaret, mülki ve kira gelirleri ile ilgili olarak yapılacak kira sözleşmelerinden %25 oranında gelir vergisi kesilerek yapararak vergi dairesine yatırılmaktadır.
2) 485 sayılı Denetim Vergisi Kanununu değiştiren 21-11-1989 gün ve 2844 sayılı ve 20-12-1989 gün ve 2367 sayılı Kanunlar gereğince :
Mülkiyet ve kira için %01, borç için %05 olmak üzere mükafatla müddetince ilgili bütün kira bedelinin birde altın mükafatında tamamı pulu yatırılmaktadır. Teslimat hakkındaki sözleşmeler her kira için 501 liradan 1000 liraya kadar (1000 dahil) 20 lira, 5001 liradan 5000 liraya kadar (5000 dahil) 15 lira, 5001 liradan 10.000 liraya kadar (10.000 dahil) 20 lira, 10.001 liradan 100.000 liraya kadar (100.000 dahil) 25 lira, 100.001 liradan 500.000 liraya kadar (500.000 dahil) 40 lira, 500.001 liradan yukarı olanlar 100 liralık tamamı pulu yatırılmaktadır. Fatura tarihi ile beraber kira veya mülkiyet konumuna suretiyle iptal edilmektedir.
3) 1989 yılı için her yılın muvazenesi kabul edilir.

Ek 18: Behram Paşa Hanı - Duman Kardeşler Firması'nın ve Sivas Vakıflar Bölge Müdürlüğü'nün arasında imzalanan kira işine ait sözleşme

1

**RESTORASYON KARŞILIĞI
KİRALAMA İŞİNE AİT SÖZLEŞME**

Madde 1- Sözleşmenin Tarafları

Bu Sözleşme, bir tarafta Sivas Vakıflar Bölge Müdürlüğü (bundan sonra İdare olarak anılacaktır) ile diğer tarafta Duman Kardeşler Temizlik İlaçlama Yemekçilik Turizm Nakliyat Petrol Otomotiv Giyim İletişim Gıda Hayvancılık Madencilik Eğitim Sağlık Şans Oyunları Pazarlama Ticaret ve Sanayi Limited Şirketi (bundan sonra yüklenici olarak anılacaktır) arasında aşağıda yazılı şartlar dahilinde akdedilmiştir.

Madde 2- Taraflara İlişkin Bilgiler

2.1. İdarenin Adresi: Atatürk Caddesi 1. Vakıf İşhanı Kat:1 No:1 – SİVAS

Tel. No: 0 (346) 225 25 58

Faks No: 0 (346) 221 70 91

E-Posta Adresi (varsa) : sivas@vgm.gov.tr.

2.2. Yüklenicinin adı Duman Kardeşler Temizlik İlaçlama Yemekçilik Turizm Nakliyat Petrol Otomotiv Giyim İletişim Gıda Hayvancılık Madencilik Eğitim Sağlık Şans Oyunları Pazarlama Ticaret ve Sanayi Limited Şirketi

Yüklenicinin Tebligata Esas Adresi: Sularbaşı Mahallesi Haydarlı Sokak Şeker İş Merkezi No:5 Kat:3 Daire:6 SİVAS

Tel. No : 0 (346) 221 41 88

Faks No : 0 (346) 221 93 96

E-Posta Adresi (varsa) :-

2.3. Her iki taraf, madde 2.1 ve 2.2'de belirtilen adreslerini tebligat adresi olarak kabul etmişlerdir. Adres değişiklikleri usulüne uygun şekilde karşı tarafa tebliğ edilmedikçe, en son bildirilen adrese yapılacak tebliğ, ilgili tarafa yapılmış sayılır.

2.4. Taraflar, yazılı tebligatı daha sonra süresi içinde yapmak kaydıyla, posta kuryesi, faks veya elektronik posta gibi diğer yollarla da bildirimde bulunabilirler.

2.5. Yüklenicinin iş ortaklığı olması halinde, iş ortaklığı adına pilot ortağın tebligata esas adresine yapılacak her türlü tebligat, iş ortaklığını oluşturan bütün gerçek ve tüzel kişi ortaklara yapılmış sayılacaktır.

Madde 3- İşin Adı, Yapılma Yeri, Niteliği, Türü ve Miktarı ile İşe Ait Diğer Bilgiler

3.1. İşin Adı: 1 Adet Kargir Behrampaşa Hanının 49 (kırkdokuz) Yıl Süreyle Restorasyon Karşılığı Kiralanması İşİ,

3.2. İşin Yapılma Yeri: Sivas – Merkez

3.3. İşin Niteliği, Türü ve Miktarı:1 Adet Hanın Restorasyon Karşılığı Kiralanması işİ.

3.4. İşe ait diğer bilgiler:

İli	Sivas
İlçesi	Merkez
Mahallesi	Paşabey
Mevkii	-
Caddesi	Arap Şeyh Caddesi
Sokağı	-
Vasfı	Bahçeli Kargir Taşhan
Yüzölçümü	3482,00 m ²
Pafta No	6
Ada No	252
Parsel No	39

DUMAN KARDEŞLER

Şirketin Adı: Duman Kardeşler Temizlik İlaçlama Yemekçilik Turizm Nakliyat Petrol Otomotiv Giyim İletişim Gıda Hayvancılık Madencilik Eğitim Sağlık Şans Oyunları Pazarlama Ticaret ve Sanayi Limited Şirketi

Şirketin Adresi: Sivas Atatürk Caddesi 1. Vakıf İşhanı Kat:1 No:1 – SİVAS

Şirketin Telefon Numarası: 0 (346) 225 25 58

Şirketin Faks Numarası: 0 (346) 221 70 91

Şirketin E-Posta Adresi: sivas@vgm.gov.tr

Ek 24: Behram Paşa Hanı - Duman Kardeşler Firması'nın ve Sivas Vakıflar Bölge Müdürlüğü'nün arasında imzalanan kira işine ait sözleşme

7

Madde 13- Teminata İlişkin Hükümler

13.1. Restorasyona Ait Kesin Teminat

13.1.1.-İhale üzerinde kalan istekliden sözleşme imzalanmadan önce, restorasyon bedeli üzerinden hesaplanmak suretiyle % 10 oranında kesin teminat alınır. Yüklenici, her yılın kesin teminat farkını her yıl yayınlanan, "Yapı, Tesis ve Onarım İşleri İhalelerinde kullanılan müteahhütlik karneleri ve iş bitirme belgelerinin değerlendirme kat sayıları hakkında tebliğ" deki artışlar doğrultusunda artıracak ve teminat farkını o yılın en geç ilk iki ayı içerisinde İdareye yatıracaktır.

13.1.2.-Bu işin kesin teminat miktarı;
697.600,00 –TL(AltyüzdoksanyedibinaltyüzTürkLirası)' dır.

13.1.3.-Yüklenici, 700.000,00 TL (YediyüzbinTürkLirası) kesin teminat vermiştir.

13.2. İşletmeye Ait Kesin Teminat

13.2.1.-İşletme teminatı, yıllık toplam kira bedelinin (ilk yıl) %6' sı olup, bu bedel her yıl kira artışları doğrultusunda artırılır ve yüklenici, işletme teminat farkını o yılın en geç ilk iki ayı içerisinde İdareye yatıracaktır.

13.2.2.-Bu işin işletme kesin teminat miktarı; 360,00 TL.(ÜçyüzaltmışTürkLirası) dır.

13.2.3.-Yüklenici 360,00 TL.(ÜçyüzaltmışTürkLirası) kesin teminat vermiştir.

13.4. Kesin Teminatların Geri Verilmesi

13.4.1. Restorasyona Ait Kesin Teminat: Restorasyonun, sözleşme ve ihale dokümanı hükümlerine uygun olarak yerine getirilmesine müteakip, kesin kabul tutanağının onaylanması ile Sosyal Güvenlik Kurumundan ilişiksiz belgesinin getirilmesinden sonra, yükleniciye iade edilir.

Yüklenicinin bu iş nedeniyle idareye ve Sosyal Güvenlik Kurumuna olan borçları ile ücret ve ücret sayılan ödemelerden yapılan kanunî vergi kesintilerinin kesin kabul tarihine kadar ödenmemesi halinde, protesto çekmeye ve hüküm almaya gerek kalmaksızın kesin teminatlar paraya çevrilerek borçlarına karşılık mahsup edilir, varsa kalanı yükleniciye geri verilir.

13.4.2. İşletmeye Ait Kesin Teminat: Sözleşme süresi sonunda tesisin boş olarak, kullanmaya engel herhangi bir hali olmaksızın bütün sistemlerin eksiksiz ve çalışır bir durumda teslim alınmasından ve işletmeye ait, su, elektrik, yakıt, çevre temizlik vergisi vb. olmak üzere ilgili kurum ve kuruluşlara borcu olmadığına dair belgelerinin getirilmesinden sonra yükleniciye iade edilir.

Kira süresi sonunda yüklenicinin sözleşme konusu işe ait idareye olan borçları ile diğer kurum ve kuruluşlara taşınmaz ile ilgili olan borçları, protesto çekmeye ve hüküm almaya gerek kalmaksızın kesin teminatlar Yönetmelik ile işe ait sözleşme ve eklerine göre paraya çevrilerek borçlarına karşılık mahsup edilir, varsa kalanı yükleniciye geri verilir.

13.5. Her ne suretle olursa olsun, idarece alınan teminatlar haczedilemez ve üzerine ihtiyati tedbir konulamaz.

Madde 14.- Restorasyon çalışmaları

14.1.-Restorasyon, idare tarafından yükleniciye verilen veya yüklenici tarafından hazırlanıp idarece ve ilgili Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulunca onaylanan uygulama projelerine uygun olarak yapılır.

14.2.-Yüklenici restorasyon çalışmalarında, 21/7/1983 tarihli ve 2863 sayılı Kanun ile ilgili mevzuat hükümlerine uymak zorundadır. Restorasyonu, Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulunun 05.11.1999 tarih ve Taşınmaz Kültür Varlıklarının Gruplandırılması, Bakım ve Onarımlarına Dair 660 sayılı ilke kararı ve bu hususta diğer ilke kararları ile onaylı uygulamaya esas projeleri doğrultusunda yapmak zorundadır.

14.3.-Yüklenici, restorasyonu bu konuda yeterli teknik personel denetiminde ve sorumluluğunda yapar. İşlerin teknik niteliğinin ve özelliğinin gerektirdiği yüksek mimar, mimar, mühendis gibi teknik personel ile restorasyon, kalem, ahşap, demir ve taş işleri uzmanı gibi personeli restorasyon aşamasında bulundurur. Yüklenicinin restorasyon aşamasında sözleşme kapsamındaki personeli bulundurması zorunludur.

DUMAN KARDEŞLER
Sivas Vakıflar Bölge Müdürlüğü
Sivas
Tic. Sic. No: 27090
Sakarya Mahallesi, Hürriyet Meydanı, 3. Kat, 3. Daire 6/5013
Tel: 0306 221 11 11

Ek 26: Behram Paşa Hanı - Duman Kardeşler Firması'nın ve Sivas Vakıflar Bölge Müdürlüğü'nün arasında imzalanan kira işine ait sözleşme

9

18.1. Yüklenici, Genel Şartnamedeki hükümler dâhilinde "inşaat sigortası (bütün riskler)" sigorta yaptırmak zorundadır.

18.2. Yüklenicinin iş ve iş yerinin korunması ve sigortalanması ile ilgili sorumlulukları konusunda Genel Şartnamede yer alan hükümler uygulanır.

18.3. Yüklenici kesin kabul tarihinin bitiminden işletme süresinin sonuna kadar geçen süre içinde yangına karşı kapsamlı (yangın ve infilak ile yangın ve infilak sonucu meydana gelen duman, buhar ve hararetin sigortalı mallarda doğrudan neden olacağı zararlar da dahil olmak üzere, Grev, lokavt, kargaşalık, halk hareketleri, Terör, Deprem, Sel ve su baskını, Yer kayması, Fırtına, Taştı çarpması ve Kötü niyetli hareketler vb) sigorta yaptırmak zorundadır.

18.4. Yüklenici, Sigorta Poliçelerini her yıl yenileyerek idareye sunmak zorundadır.

18.5. Sigorta poliçesinde; idare mal sahibi sıfatıyla, yüklenici kiracı sıfatıyla yer almalı, alt kiracıların vereceği zararların da teminat kapsamı dahilinde olduğu belirtilmelidir.

18.5. Sigortalara ilişkin poliçelerin, idarenin yazılı izni dışında; poliçenin işletme bitim süresinden önce iptal edilemeyeceği ve süresinin kısaltılmayacağı hükmünü taşıması zorunludur.

18.6. Yüklenici, kendisinin veya alt kiracıların taksirinden, ihmalden, ağır ihmalden veya kusurlu herhangi bir hareketinden dolayı idareyi ve idare personelini sorumlu tutamaz.

Madde 19- Süre Uzatımı Verilebilecek Haller ve Şartları

Restorasyonun ruhsat aşamasında ve/veya devamı esnasında;

a) İlgili kamu kurumlarından kaynaklanan, belgelere dayalı ve İdare tarafından kabul edilebilecek haller,

b) İdarenin sebebiyet verdiği haller,

c) Olağanüstü tabiat hadiseleri veya hasar nedeniyle işte bir gerileme veya gecikme olması,

d) Sosyal sebeplerden dolayı vuku bulan hadiseler,

d1- Kanuni grev,

d2- Salgın hastalık,

d3- Kısmi veya genel seferberlik ilan edilmesi,

Nedenleri mücbir sebep olarak kabul edilecek ve bu nedenlerle Yükleniciye süre (restorasyon süresi) uzatımı verilebilecektir.

Mücbir sebeplerle sürenin uzatılabilmesi için Yükleniciye atfi ve izafesi mümkün bir kusurun bulunmaması, mücbir sebebin restorasyon süresinde gecikmeye müessir olduğunun belirlenmesi ve mahiyetine göre bu mücbir sebepleri Yüklenicinin ortadan kaldırmaya gücünün yetmemiş olması şarttır. Bu hususlar yerine getirildiği takdirde süre uzatımı talebi dikkate alınacaktır, aksi halde süre uzatımı verilmeyecektir.

Kamu kurumlarıdaki işlemlerin gecikmesi de mücbir sebep olarak kabul edilebilir. Bu durumda Yükleniciye ek süre verilebilmesi için resmi kurumlara müracaatın eksiksiz ve tam olarak yapılmış olması, Yüklenicinin ilgili kurum nezdinde vebelerini tam olarak yerine getirmesi gerekmektedir. Projelerin hazırlanması ve ilgili Belediye ve Koruma Bölge Kurulundan onay ile onarım ruhsatının alınmasına ilişkin süreler, restorasyon süresi içerisinde dikkate alındığından süre uzatımında dikkate alınmayacaktır. Yüklenici bu talepleri ileri sürerek süre uzatımı talebinde bulunmaz.

Yukarıda belirtilen nedenlerden dolayı verilecek olan süreler, sözleşme tarihi itibarıyla başlayan, işin toplam sözleşme süresinin uzatılmasına ve kira ödemelerinin değişmesine sebep teşkil etmeyecektir.

Madde 20- Muayene ve Kabul İşlemlerine İlişkin Şartlar

İşin geçici ve kesin kabul işlemleri Genel Şartname hükümlerine göre yürütülür.

Madde 21- Kontrollük Denetimi ve Sorumluluğuna İlişkin Şartlar

21.1. İşin sözleşme ve ekleri ile fen ve sanat kurallarına uygun olarak yapılması, taahhüdün devamı süresince işyerinde bulundurulacak idare görevlilerinden oluşan yapı kontrollük görevlileri tarafından denetlenir. Kontrollük görevlilerinin sözleşme ve ekleri ile fen

DUMAN KARDEŞLER
MÜHÜR
Sivas Vakıflar Bölge Müdürlüğü
Sivas

Ek 27: Behram Paşa Hanı - Duman Kardeşler Firması'nın ve Sivas Vakıflar Bölge Müdürlüğü'nün arasında imzalanan kira işine ait sözleşme

10

uygun olarak vereceği talimatlara yüklenici uymak zorundadır. İşin kontrollük görevlisinin denetimi altında yapılmış olması, yüklenicinin, üstlenmiş olduğu işi bütünüyle projelerine, şartnamelerine, sözleşmesine ve sözleşmenin varsa diğer ekleri ile fen ve sanat kurallarına uygun olarak yapmak hususundaki yükümlülüklerini ve bu konudaki sorumluluğunu ortadan kaldırmaz.

21.2. İşlerin denetimi, kontrollük görevlilerinin yetkileri, yüklenici ile kontrollük görevlileri arasındaki anlaşmazlıklar ve diğer hususlarda Genel Şartname hükümleri uygulanır.

Madde 22- Yüklenicinin Teknik Sorumluluğuna İlişkin Şartlar
Yüklenici, üstlenmiş olduğu işi, sorumlu bir meslek adamı olarak sözleşme ve ekleri ile fen ve sanat kurallarına uygun şekilde yapmaya mecburdur. Yüklenicinin teknik sorumluluğuna ilişkin hususlarda Genel Şartnamede yer alan hükümler uygulanır.
Restorasyon esnasında projeler ile fen ve sanat kurallarına aykırı olarak yapılan uygulamalar nedeniyle vakıf kültür varlığı taşınmazın yıkılmasına, bozulmasına, tahribine, yok olmasına veya her ne suretle olursa olsun zarara uğramasına sebebiyet verilmesi sözleşmenin fesih edilme sebebidir.

Madde 23- Teknik Personel Bulundurulması
23.1. Yüklenici, restorasyona başlama tarihinden itibaren aşağıda adet ve unvanları belirtilen teknik personeli iş yerinde işin seyrine göre devamlı olarak bulundurmak zorundadır.

Teknik Personel Mesleki Unvanı	İş Deneyimi (Yıl)
1 (Bir) Restorasyon Uzmanı Y. Mimar veya Mimar	5
1 (Bir) İnşaat Mühendisi	5
1 (Bir) Sanat Tarihçisi	-

23.2. İşin devamı sırasında geçici olarak işin kendi mesleğine ilişkin kısmında ve sadece o kısmın gerçekleştirilmesi için gereken süre içinde iş başında bulunması gerekli personeller. (20.6. bendinde belirtildiği şekilde uygulama yapılacaktır.)

Teknik Personel Mesleki Unvanı	İş Deneyimi (Yıl)
1 (Bir) Elektrik Mühendisi (İmalat aşamasında bulunacaktır.)	5
1 (Bir) Makine Mühendisi (İmalat aşamasında bulunacaktır.)	5

23.3. Yüklenici, yukarıdaki teknik elemanların isimlerini ve belgelerini (diploma, meslek odası kayıt belgesi, noterden taahhütname, sertifika vb.) Teknik Personel Bildirisi ile birlikte restorasyona başlama tarihinden itibaren onbeş takvim günü içinde idareye bildirmek mecburiyetindedir. İdare, bu elemanlar hakkında gerekli incelemeyi yaptıktan sonra kabul edip etmediğini yirmi gün içinde yükleniciye tebliğ eder. İdarece bu tebliğ yapılmadığı takdirde, bildirilen teknik elemanlar kabul edilmiş sayılır. Yüklenici bu tebliğe uymaya mecburdur. Aksi halde, yukarıda öngörülen günlük cezalar uygulanır ve idare her hangi bir ihtar yapmaksızın işi durdurmak yetkisini kullanır.

23.4. Bu personelden, işin teknik ve idari denetimini yapmakla görevli olanlar, zorunlu hallerde ve yerine yine aynı niteliklere haiz olduğu idarece kabul edilmiş vekil bırakarak; diğerleri ise, hastalık, idarenin yazılı onayı ile yıllık izin kullanılması veya işle ilgili seyahat yapılması gibi sebeplerle işyerinden ayrılabilirler.

A.

DUMAN KARDEŞLER
BEHRAM PAŞA HANI RESTORASYON VE KIRIMCILIK İŞLERİ LTD. ŞTİ.
Sivas Merkez Mah. 39070 Sivas
Sivas Merkez Mah. 39070 Sivas
Sivas Merkez Mah. 39070 Sivas
Sivas Merkez Mah. 39070 Sivas
Sivas Merkez Mah. 39070 Sivas
Sivas Merkez Mah. 39070 Sivas
Sivas Merkez Mah. 39070 Sivas
Sivas Merkez Mah. 39070 Sivas
Sivas Merkez Mah. 39070 Sivas

Ek 29: Behram Paşa Hanı - Duman Kardeşler Firması'nın ve Sivas Vakıflar Bölge Müdürlüğü'nün arasında imzalanan kira işine ait sözleşme

12

Madde 26- Sözleşmenin Feshine İlişkin Şartlar

26.1. Sözleşmenin imzalanmasından sonra yüklenicinin taahhüdünden vazgeçmesi,
26.2. Yüklenicinin taahhüt ettiği bu işi, İdarenin izni olmaksızın devir ve temlik etmesi,
26.3. Restorasyon esnasında projelere uygun olmayan uygulamalar ile fen ve sanat kurallarına aykırı olarak yapılan uygulamalar nedeniyle vakıf kültür varlığı taşınmazın yıkılmasına, bozulmasına, tahribine, yok olmasına veya her ne suretle olursa olsun zarara uğramasına sebebiyet verilmesi,
26.4. Yüklenicinin, bu işe ait İdari şartnamenin 9. maddesine uymayarak ihaleye katılmış olduğunun tespit edilmesi,
Hallerinde yatırılan teminatlar ile aylık kira bedelleri bütçeye irat kaydedilip yapılan tüm imalatlar İdareye terk ve teberru edilmiş sayılarak İdare bu sözleşmeyi tek taraflı olarak tazminat ödemeksizin feshedebilir.
Yüklenici, İdare'nin uğradığı zarar ve ziyanı ödemeyi kabul eder. İdare, taşınmazı, üzerinde gerçekleştirilmiş bulunan imalatlarla birlikte bila bedel devralarak yeniden ihale etmeye yetkilidir.
26.5. Sözleşme imzalandıktan sonra, İdareden veya Yükleniciden kaynaklanmayan herhangi bir nedenle restorasyon süresi içinde işin ifasının mümkün gözükmemesi durumunda da, onarım ruhsatı alınmadan önce taraflar karşılıklı olarak anlaşmak suretiyle sözleşmeyi feshedebilirler. Bu durumda da İdare Yükleniciye bu iş için alınmış olan tüm teminatları iade eder, yüklenici İdareden başkaca bir hak talep edemez.
26.6. Sözleşmenin idarece veya yüklenici tarafından feshedilmesine ilişkin şartlar ve sözleşmeye ilişkin diğer hususlarda İhale Şartnamesi ve Genel Şartname hükümleri uygulanır.

Madde 27.- Diğer Hususlar

27.1. Tesisin adı ve tabelası ile ilgili olarak İdarenin izni ve görüşü alınacaktır.
27.2. Taşınmazın cephesine veya çatısına reklam panosu asılması, baz istasyonu kurulması gibi sözleşme konusu dışında kalan benzeri hususlarda karar vermeye İdare yetkilidir.
27.3. Taşınmaza otel olarak işlev verilmesi halinde ihtiyaç halinde kullanılmak üzere, tesisten 2 oda % 50 oranında indirimli olarak İdarenin kullanımına tahsis edilecek, Vakıflar Genel Müdürlüğü çalışanları otelde konaklayan kişilere tanınan tüm haklar ve ekstralar ile diğer tüm birimlerden yararlanmalarda %50 oranında indirim yapılacaktır.

Madde 28- Yüklenicinin Sözleşme Konusu İş İle İlgili Çalıştıracığı Personele İlişkin Sorumlulukları

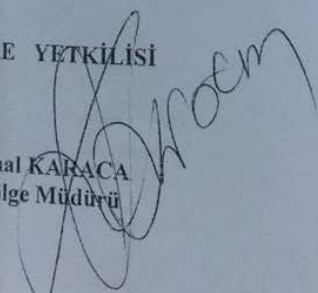
Yüklenicinin sözleşme konusu işte çalıştıracığı personelle ilgili sorumlulukları ve buna ilişkin şartlarda Genel Şartname hükümleri uygulanır.

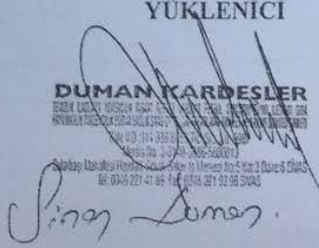
Madde 29- Anlaşmazlıkların Çözümü

Bu sözleşme ve eklerinin uygulanmasından doğabilecek her türlü anlaşmazlığın İdare ve yüklenici ile çözümlenememesi durumunda Sivas Adli ve İdari mahkemeleri ve İcra daireleri yetkilidir.

Madde 30- Yürürlük

Bu Sözleşme; sözleşmenin taraflarca imzalandığı tarihte yürürlüğe girer. 30. maddeden ibaret olan bu Sözleşme; idare ve yüklenici tarafından tam olarak okunup anlaşıldıktan sonra, 28/07/2015 tarihinde imza altına alınarak 3 (Üç) nüsha düzenlenmiş ve (1'er) nüshası taraflarca alıkonulmuştur.

İDARE YETKİLİSİ

Cemal KARACA
Bölge Müdürü

YÜKLENİCİ

DUMAN KARDEŞLER
BEŞİK LACI, GÖZÜM ESKİ ÇARŞI, SİVAS
KUTLUKARDEŞLER YOLU, SİVAS
Tic. Sic. No: 114 333 81 - Mers: 0810001
Kırsal Köyü, 3. Cadde, 58000014
Sivas İktisadi ve Hukukî Sicil No: 10 / Sivas No: 5 / Sicil No: 6 / Sivas
Tel: 0346 221 41 86 Fax: 0346 221 41 86 SİVAS

ÖZ GEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı Soyadı : Buğrahan KARAMAN
Uyuşu : Türkiye Cumhuriyeti
Doğum Tarihi ve Yeri : 12.05.1993
e-posta :

EĞİTİM

Derece	Kurum	Mezuniyet Yılı
Lisans	Sivas Cumhuriyet Üniversitesi	2016
Yüksek Lisans	Sivas Cumhuriyet Üniversitesi	2019

İŞ TECRÜBESİ

Tarih	Kurum	Görev
2013	Divriği Kalesi Kazısı	Kazı Öğrencisi
2016	Sivas Behrampaşa Hanı Restotasyonu	Sanat Tarihçi
2018	Hafik Tepe Başı Cami Restorasyonu	Sanat Tarihçi
2019	1.Etap Sivas Kalesi Kazısı	Arkeolog

YABANCI DİL BİLGİSİ

Yabancı Dilin Adı KPDS () ÜDS () TOEFL () IELTS ()